

Rūdolfs Šteiners

Vispārējā cilvēkmācība kā pedagogijas pamats

*Lekciju kurss, novadīts Štutgartē no 1919. gada
21. augusta līdz 5. septembrim sakarā ar Brīvās
valdorfskolas dibināšanu*

Pirmā daļa

*Lekcijas tika novadītas brīvā runā.
Lekciju pierakstus caurskatīt laika trūkuma
dēļ Rūdolfs Šteiners nevarēja uzņemties.*

Saturs

IEVADS. No uzrunas Brīvās Valdorfskolas atklāšanas svētkos, ar Marijas Šteineres pavadvārdiem.	4
PIRMĀ LEKCIJA, 1919. gada 21. augusts <i>Audzināšanas uzdevums piektajā pēcatlantīdas kultūras laikmetā. Audzināšana kā turpinājums tam, ko augstākās būtības ir veikušas pirms dzimšanas. Elpošanas harmonizēšana. Miega un nomoda mija. Skolotāja pašaudzināšana.</i>	7
OTRĀ LEKCIJA, 1919. gada 22. augusts <i>Sākums cilvēka apskatam no dvēseliskā viedokļa. Priekšstatu tēlainais raksturs. Pirmsdzimšanas dzīves atspoguļošanās. Griba, pēcnāves dzīves dīglis. Simpātija - antipātija. Jušana. Atmiņa. Fantāzija. Nervi - asinis. Cilvēka trīsdaļīgums.</i>	12
TREŠĀ LEKCIJA, 1919. gada 23. augusts <i>Enerģijas saglabāšanās likums kā šķērslis, lai saprastu cilvēku. Jaunradīšana. Atmirstošā uztveršana ar prātu; dzīvā aptveršana ar gribu. Tīrā domāšana. Brīvība. Cilvēka atdzīvinošā dalība Zemes attīstībā. Nāvi nesošo spēku daļa cilvēka dabā. Asins - muskuļu sistēma. Kaulu - nervu sistēma. Ģeometrija kā kosmisko kustību atspoguļojums. Izpratnes pārvērtības.</i>	19
CETURTĀ LEKCIJA, 1919. gada 24. augusts <i>Gribas un rakstura veidošanas nozīmīgums nākotnē. Gribas daba. Cilvēka deviņdaļīgā būtība. Gribas parādīšanās formas ķermeniskajā daļā kā instinkts, dziņas, alkas; dvēseliskajā ("Es") - kā motīvs; augstākajās kā vēlme, nolūks, lēmums. Sociālistiskās audzināšanas formas. Rakstura audzināšana. Gribas veidošana.</i>	26
PIEKTĀ LEKCIJA, 1919. gada 26. augusts <i>Dzīvības pilns dvēseles spēku iedalījums. Simpātija - griba; antipātija - domāšana. Morālās attīstības būtība. Jušana; tās kopsakars ar maņu pieredzi, gribu un izziņu.</i>	33
SESTĀ LEKCIJA, 1919. gada 27. augusts <i>Pārskats par cikla vispārējo iedalījumu. Sākums cilvēka apskatam no garīgā viedokļa. Nomoda, sapņošanas un miega apziņas stāvokļi attiecībā pret domāšanu, jušanu un gribu. "Es" dzīve domāšanā, jušanā un gribā.</i>	39
SEPTĪTĀ LEKCIJA, 1919. gada 28. augusts <i>Reāli jēdzieni no faktu savstarpējām attiecībām. Dvēseles spēku kopsakars bērna un sirmgalvja vecumā. No bērna jūtošas gribas uz sirmgalvja jūtošo domāšanu. Sajūtas. Nomods, sapņošana un miegs cilvēka telpiskajā veidojumā. Nervu sistēmas būtība. Nomods un miegs cilvēka laika ziņā: aizmiršana un atcerēšanās.</i>	46
ASTOTĀ LEKCIJA, 1919. gada 29. augusts <i>Atcerēšanās un aizmiršana attiecībā uz pamošanos un iemigšanu. Atmiņas vingrināšana ar dzīves ieradumiem. Divpadsmit maņas. Iedalījums izziņas, sajūtas un gribas maņās. To kopdarbība spriedumu veidošanā.</i>	53
DEVĪTĀ LEKCIJA, 1919. gada 30. augusts <i>Secinājums, spriedums un jēdziens. Jēdzienu veidošanas paņēmieni iedarbība līdz pat ķermeniskajam. Definēšanas vietā - raksturošana. Dzīvīgi jēdzieni. Bērna neapzināts pieņēmums: pasaule ir morāla; pasaule ir skaista; pasaule ir patiesa.</i>	59
DESMITĀ LEKCIJA, 1919. gada 1. septembris <i>Cilvēka garīgās, dvēseliskās un miesīgās aplūkošanas kopskats. Trīsdaļīgais ķermeņa veidojums un tā attiecības ar Kosmosu. Mugurkaula skriemeļu un stobrkaulu metamorfoze. Materiālistiskā evolūcijas mācība.</i>	65
VIENPADSMITĀ LEKCIJA, 1919. gada 2. septembris	71

Galva, krūtis un locekļi to miesas, dvēseliskajā un garīgajā attīstībā. Audzināšana, pamodināšana. Mātes piens. Caur gribu modināt intelektu mākslinieciskās mācībās. Augšanas veicināšana un aizturēšana. To sakarība ar fantāziju un atmiņu.

DIVPADSMITĀ LEKCIJA, 1919. gada 3. septembris _____ 76

Sākums cilvēka ķermeniskajam apskatam. Ķermenis ir jāsaprot procesos. Galva un dzīvnieku pasaule. Domu veidošanās. Krūšu sistēma un augu valsts. Slimības būtība. Elpošana un uzturs. Kauli, muskuļi un minerālu valstība.

TRĪSPADSMITĀ LEKCIJA, 1919. gada 4. septembris _____ 82

Garīgi - dvēseliskā darbība cilvēkā. Cilvēks kā aizsprosta aparāts. Nervi. Asinis. Fizisks un garīgs darbs attiecībā pret garīgo un miesīgo. Jēgpilna un bezjēdzīga darbība. Miegss. Vingrošana, eiritmija. Sports. Intelektuāls darbs.

ČETRPADSMITĀ LEKCIJA, 1919. gada 5. septembris _____ 87

Cilvēka miesīgais trīsdaļīgums. Katra daļa kā veselums, kas satur sevī pārējās. Balsene. Valoda. Gramatika. Fantāzija pēdējos pamatskolas mācību gados. Par skolotāja dzīves nosacījumiem.

PIELIKUMS, Uzruna kursa priekšvakarā Štutgartē, 1919. gada 20. augustā _____ 97

IEVADS

*No uzrunas Brīvās Valdorfskolas atklāšanas svētkos,
ar Marijas Šteineres pavadvārdiem*

“Vispārējā cilvēkmācība” – šādu nosaukumu Rūdolfš Šteiners izvēlējās pirmajam lekciju ciklam, ko viņš nolasīja jaundibināmās Brīvās valdorfskolas skolotājiem. Te audzināšanas māksla tiek veidota, balstoties uz vispusīgām zināšanām par cilvēka būtību - ne tikai zemes, bet arī apslēptā dvēseliskā un garīgā cilvēka būtību. Pēc pirmtēliem veidotajai fizisko izpausmes formu pasaulei viņš ar šo audzināšanas metodi, kas rēķinās ar cilvēka dzīvo, mūžīgo būtības kodolu un ar parādību pārmaiņām to dabiskajā un vēsturiskajā tapšanā, grib sasniegt gaišas apziņas veidošanos.

“Šai jaunajai skolai”, tā Rūdolfš Šteiners teica atklāšanas svētku uzrunā, “ir jābūt virzītai uz to, ko pieprasa mūsu tagadne un cilvēces attīstības tuvākā nākotne. Un patiesi, viss, kas galu galā ienāk audzināšanas un mācīšanas būtībā no šādiem priekšnosacījumiem, parādās kā trīskāršs svēts pienākums.”

Un viņš turpina: “Kas galu galā būtu jebkuras sajūtas un izziņa, un darbošanās cilvēku sabiedrībā, ja tas viss nevarētu saplūst kopā tajā svētajā pienākumā, ko uzņemas tieši skolotājs, audzinātājs, iekārtojot savā īpašajā sociālajā kopībā ar topošo, augošo cilvēku tā saucamo sabiedrisko dienestu ar bērnišķīgo cilvēku visaugstākajā nozīmē!

Viss, ko mēs galu galā varam zināt par cilvēkiem un par pasauli, kļūs īsti auglīgs tikai tad, ja mēs varēsim to dzīvīgi nodot tiem, kas veidos sociālo pasauli tad, kad mēs ar savu fizisko darbu vairs nevarēsim būt tur klāt.

Viss, ko mēs varam paveikt mākslinieciski, taču būs augstākais tikai tad, ja mēs varēsim ļaut tam ienākt lielākajā no mākslām, kurā ir dots nevis kāds nedzīvs mākslas materiāls, kā māls vai krāsa, bet kurā mums ir dots nepabeigts dzīvs cilvēks, kuru mums līdz zināmai pakāpei mākslinieciski, audzinoši jāveido par pabeigtu cilvēku. Un vai tas galu galā nav augstākais, svētākais, reliģiskais pienākums – audzināšanā kopt to dievišķi-garīgo, kas katrā cilvēkā, kurš ir piedzimis, parādās un atklājas no jauna? Vai šis audzināšanas dienests nav reliģisks kulta vārda visaugstākajā nozīmē? Vai visām mūsu svētākajām, tieši reliģiskajām jūtām velītājām cilvēciskajām tieksmēm nav jāsaplūst kopā kā altāra dienestā, kuru mēs izpildām, kad mēģinām kopt katrā topošajā bērņā to, kas viņā atklājas kā dievišķi-garīgais!

Dzīvīga kļūstoša zinātne!

Dzīvīga kļūstoša māksla!

Dzīvīga kļūstoša reliģija!

Tā galu galā ir audzināšana, tā galu galā ir mācīšana. Ja uztver mācīšanu un audzināšanu šajā nozīmē, tad nevar būt sliecīgs ar vieglu roku kritizēt to, kas tiek izvirzīts kā audzināšanas mākslas principi, nodomi un aksiomas no citas puses. Tikai man šķiet, ka caurskatīt pareizā veidā visu to, ko tagadnes kultūra prasa no audzināšanas mākslas, nevar neviens, kurš nepamana, cik nepieciešama mūsu laikā ir pilnīga garīga atjaunotne; kurš nevar līdz pašiem pamatiem izprast, ka nākotnē tajā, ko mēs darām kā skolotāji un audzinātāji, ir jāieplūst pavisam kam citam, nekā tam, kas var zelt sfērā, ko šodien sauc par “zinātnisko audzināšanu”. Šodien taču skolotājs, kuram jāveido nākotnes cilvēki, tiek ievadīts tieši tagadnes zinātnes uzskatos, domāšanas veidā! Man nekad nav nācis prātā noniecināt šo mūsdienu zinātne negatīvā veidā. Es pilnībā novērtēju visu, ko šī mūsdienu zinātne ir sasniegusi cilvēces attīstības triumfam tieši ar dabaszinātnē balstītiem zinātniskiem uzskatiem un metodēm, un ko tā nākotnē vēl sasniegs. Bet tieši tādēļ – tā man šķiet – tas, kas plūst no mūsdienu zinātnes un garīgajiem uzskatiem, nevar auglīgi pāriet audzināšanas un mācīšanas mākslā, jo mūsdienu zinātnes un garīgo uzskatu diženums ir citur, nevis cilvēka apskatā un ieskatā cilvēka sirdī, cilvēka raksturā. Ar to, kas

strāvo no šodienas garīgajiem uzskatiem, var veikt grandiozu tehnisku progresu. Arī sociālā ziņā ar to var attīstīt brīvus cilvēces uzskatus, bet nevar, lai cik groteski tas neskanētu šodienas cilvēku vairumam, ar zinātnisku uzskatu, kurš no vienas puses ir nonācis pie pārliecības, ka cilvēka sirds esot sūknis, ka cilvēka ķermenis esot līdzīgs kādam mehānismam –, nevar ar jūtām un sajūtām, kas plūst no šīs zinātnes, sevi tā atdzīvināt, ka varētu būt topošā cilvēka māksliniecisks audzinātājs. Tieši tāpēc, ka mūsu laiks ir tik dižens nedzīvās tehnikas pārvaldīšanā, ir neiespējami attīstīt dzīvības pilnu audzināšanas mākslu. Te cilvēces attīstībā jāiejaucas jaunam garam, tieši tam garam, ko mēs arī meklējam ar savu garazinātņi. Garam, kurš paceļ pāri: redzēt dzīvā cilvēkā sūknēšanas un sūkšanas instrumentu, mehānismu, kurš var tikt apjēgts, izmantojot tikai dabaszinātniskas metodes. Cilvēces garīgajos uzskatos ir jāienāk pārliecībai, ka visā dabas esamībā dzīvo gars un ka šo garu var izzināt.

Un tā mēs esam mēģinājuši ar šo kursu, ar kuru sākās mūsu valdorf-iestāde un kurš bija domāts skolotājiem, nodibināt antropoloģiju, audzināšanas zinātņi, kura var kļūt par audzināšanas mākslu, cilvēkmācību, kas no nedzīvā atkal atmodina dzīvo cilvēkā. Nedzīvais – un tas ir mūsu šodienas atmirstošās kultūras noslēpums –, kad to apgūst kā dabas likumus, padara cilvēku zinošu, dara cilvēku saprātīgu, bet tas vājina viņa raksturu, no kura būtu jānāk iedvesmai tieši audzināšanā. Tas vājina gribu. Tas neiekļauj cilvēku harmoniski visā kopējā sociālajā esamībā. Mēs meklējam zinātņi, kura nav tikai zinātņe, bet kura ir pati dzīve un sajūtas, un kura tajā acumirkļi, kad tā ieplūst cilvēka dvēselē kā zināšanas, vienlaikus attīsta spēku dzīvot tajā kā mīlestībai, kā strādājošai gribai, spēku izplūst kā dvēseles siltumā iegremdētā darbam, kā darbam, kas it īpaši pāriet uz dzīvo, uz topošo cilvēku. Mums vajadzīgs jauns zinātnisks uzskats. Mums vajadzīgs jauns gars pirmām kārtām visā audzināšanas, visā mācīšanas mākslā.

Pārliecība, ka aicinājums, kas izskan no cilvēces attīstības, prasa jaunu garu mūsu tagadējam laikam un ka šis jaunais gars mums pirmām kārtām jāienes audzināšanas būtībā, šī pārliecība ir tā, kas ir pamatā valdorfskolas centieniem, kam šajā virzienā vajadzētu kļūt par piemēru citiem. Un ir mēģināts saklausīt, kas neapzināti skan tieši labāko prātu prasībās, kuri visnesenākajā pagātnē ir pūlējušies darboties audzināšanas un mācīšanas mākslas atveseļošanai, reģenerēšanai...

Te saprātīgais pedagoģijas skolotājs jautā: vai mēs maz varam saprast, kādi spēki darbojas cilvēka dabā, kura gandrīz katru mēnesi, vismaz katru gadu pagriež pret mums citu garīgi-dvēseliski-ķermenisko seju? Kamēr mums nav īstas vēstures zinātnes – tā saka šie pedagogi –, tikmēr mēs arī nevaram zināt, kā attīstās katrs atsevišķais cilvēks. Jo atsevišķs cilvēks koncentrēti parāda sevī to, ko visa cilvēce parāda savas vēsturiskās tapšanas gaitā.

Šādi ļaudis jūt, ka, pamatā ņemot, mūsdienu zinātņe nedod atbildi, kad tai kaut kas jāsaka par tiem lielajiem likumiem, kuri valda cauri vēsturei un ka šajā brīdī būtu jāapjēdz, kas mums izplūst no šiem lielajiem, aptverošajiem, vēsturiskajiem cilvēces attīstības likumiem. Ja gribētu atsevišķo cilvēku izprast no tā, kā viņš sev sagādā barību, kuru viņš uzņem no pirmā elpas vilciena līdz pat nāvei, tas nozīmētu tiekties pēc kaut kā ļoti muļķīga; bet vēsturē visas cilvēces attīstības apjēgšanas pamatā šodien dara tieši tā.

Ir jāzina, kā cilvēku attīstību ietekmē, piemēram, tāda fizioloģiska norise kā zobu maiņa. Jāzina, kas viss ķermeniski notiek šajā noslēpumainajā norisē, izmantojot pavisam jaunu fizioloģiju, kādas mūsdienu zinātnē vēl nav. Jāzina arī, kas šādu apvērsumu pavada dvēseliski. Jāpazīst cilvēka dabas metamorfozes. Jā, par atsevišķu cilvēku vismaz netiek noliegts – kaut arī viņš būtu bezsamaņā – atzinums, ka cilvēks no savas dziļākās būtības pārdzīvo metamorfozes, apvērsumus. Visas cilvēces vēsturiskajā tapšanā kaut ko tādu neatzīst. Vienas un tās pašas metodes tiek pielietotas senajiem laikiem, viduslaikiem, jaunākajiem laikiem. Tāpēc nemaz nepieļauj, ka cilvēces vēsturiskajā attīstībā notiek lieli lēcieni. Atskatoties vēsturiskajā tapšanā, mēs atrodam pēdējo lēcieni 15. gadsimtā. Viss, par ko jaunākajos laikos ir kļuvušas cilvēces sajūtas, priekšstati, griba, kā mēs tās tagad pazīstam, savu intīmo raksturu civilizētajā cilvēcē ir

pieņēmušas tikai kopš 15. gadsimta. Un šī civilizētā pasaule atšķiras no 10. vai 8. gadsimta apmēram tāpat, kā divpadsmitgadīgs bērns atšķiras no bērna, kas vēl nav sasniedzis septiņu gadu vecumu. Tas, kas kā apvērsums notika 15. gadsimtā, tas nāca no visdziļākās cilvēces būtības, tāpat kā no visdziļākās cilvēka dabas nāk likumsakarīgā zobu maiņas attīstība. Un tas viss, kā mēs dzīvojam šodien 20. gadsimtā – tiekšanās pēc individualitātes, tiekšanās pēc sociāliem veidojumiem, tiekšanās pēc personības izveidošanas –, ir tikai sekas tam, ko pacēlušī augšup vēstures iekšējie spēki kopš minētā laika.

Mēs tikai tad varam saprast, kāda ir cilvēka vieta tagadnē, ja mēs saprotam gaitu, kādu ir uzņēmusi cilvēces attīstība attēlotajā veidā...

Kurš izprot topošo paaudzi, tam rodas skaidra sajūta: cilvēki, ar to, ko viņi strādā, ar to, ko viņi domā un sajūt, arī ar to, uz ko viņi tiecas savā nākotnē kā pieaugušie, ir izkāpuši no vēstures klēpja. Tas, kas šodien ir profesijas, kas šodien ir valsts iekārtas, kur cilvēki paši var nostāties, tas taču ir šo cilvēku pašu radīts! Tas taču nav piekarināts šiem cilvēkiem kā kaut kas ārējs! Vispār nevar jautāt: vai cilvēks ir vairāk jāaudzina cilvēka būtībai, vai vairāk ārējai profesijai? Jo, pareizi uzskatot, tas galu galā ir viens un tas pats!

Ja mēs varam šodien attīstīt dzīvības pilnu sapratni par to, kas ārēji ir profesijas, cilvēki, tad mēs attīstām sapratni arī par to, ko iepriekšējās paaudzes, kas šodien vēl dzīvo un kam ir profesijas, ir pacēlušas augšup no cilvēces mātes klēpja līdz pat tagadnei.

Ar nodalīšanu audzināšanai par cilvēku un audzināšanu profesijai nepietiks, ja mums jājūtas kā skolotājiem, audzinātājiem. Te mūsos ir kaut kam jādzīvo, kas ārēji nav redzams, ne kādā profesijā, ne kādā valsts iekārtā, nekur ārīgajā. Mūsos ir jādzīvo tam, ko tikai sekojošās paaudzes iznesīs dzīves ārējā laukā. Te mūsos ir jādzīvo pareģojoši darbīgai kopāesamībai ar cilvēces nākamo attīstību. Ar šo kopāesamību stāv un krīt skolotāju pasaules audzinoši-mākslinieciskās jūtas un domāšana, un griba. Tas, ko var zināt par topošo cilvēku, var plūst skolotāju pasaulē kā dvēseliski-garīgas asinis, kas, pirms kļūt par zināšanām, kļūst par mākslu; uz to ir jātiecas dzīvai pedagoģijai un didaktikai. Un tikai no šīs dzīvības pilnās didaktikas var nākt tas, kam jāieplūst bērna sirdī, bērna raksturā, bērna intelektā ...

Un runa nav par to, ka topošajam cilvēkam būtu jāiemāca mūsu “dogmas”, principi, mūsu pasaules uzskata saturs. Mēs netiecamies panākt dogmatisku audzināšanu. Mēs tiecamies pēc tā, lai tas, ko mēs varam iegūt no garazinātnes, kļūtu par dzīvības pilnu audzināšanas darbu. Mēs tiecamies mūsu metodikā, mūsu didaktikā pēc tā, kas var nākt no dzīvās garazinātnes kā dvēseliska apiešanās ar cilvēkiem. No nedzīvās zinātnes var nākt tikai zināšanas, no dzīvās garazinātnes nāks metodika, didaktika, paņēmieni garīgi-dvēseliskā nozīmē. To mēs mācām, to mēs varam audzināt, pēc tā mēs tiecamies! ...

Bet mēs godīgi ievērosim, ko esam apsolījuši: ka dažādās reliģiskās konfesijas, kam jāpasniedz reliģija, var ienest mūsu skolā savus pasaules uzskata principus. Mēs tikai gribam nogaidīt, vai tikpat maz, cik maz mēs traucēsim to, kam būtu jātieks ienestam mūsu skolā kā pasaules uzskatam, tiks traucēts tas, ko mēs vispieticīgākajā veidā pagaidām gribam ienest kā mākslu. Jo mēs zinām: cilvēcei, pirms tā iegūs pareizu ieskatu pasaules uzskata jautājumos un to savstarpējās attiecībās, vispirms būs jāsaprot, ka audzināšanas māksla pedagoģiskā, metodiskā, didaktiskā nozīmē var rasties tikai no garīga pasaules uzskata. Tātad pasaules uzskata skolu mēs nedibināsim. Ar valdorfskolu mēs pūlēsimies radīt audzināšanas-māksliniecisku skolu.”

Lekcijām par vispārējo cilvēkmācību sekoja lekcijas par audzināšanas metodiku un didaktiku un tūlīt pēc tam brīvās sarunās notiekošs seminārs. Ar šīm trim sērijām mūsu dvēseliskā un materiālā postā slīgstošajai cilvēcei kā glābjoši dziedinošs līdzeklis būtu nodoti Rūdolfa Šteinera audzināšanas mākslas pamati.

PIRMĀ LEKCIJA

Štutgarte, 1919. gada 21. augusts

Audzināšanas uzdevums piektajā Pēcatlantīdas kultūras laikmetā. Audzināšana kā turpinājums tam, ko augstākās būtības ir veikušas pirms dzimšanas. Elpošanas harmonizēšana. Miega un nomoda mija. Skolotāja pašaudzināšana.

Mani mīlie draugi, mūsu uzdevumu mēs veiksime vienīgi tad, ja neuzlūkosim to tikai par intelektuāli-patīkamu, bet gan par augstākajā nozīmē morāli-garīgu; un tāpēc jūs atzīsiet par saprotamu, ka šodien, sākot šo darbu, mēs vispirms atcerēsimies saistību ar garīgajām pasaulēm, jo tieši to mēs ar savu darbību gribam atjaunot. Uzņemoties šādu uzdevumu, mums jāapzinās, ka mēs nedarbojamies kā tikai šeit – fiziskajā pasaulē – dzīvojoši cilvēki. Tāda veida uzdevumu spraušana tieši pēdējos gadsimtos ir ieguvusi īpašu izplatību un gandrīz tikai un vienīgi pārņēmusi cilvēkus. Tā saprotot uzdevumus, no mācīšanas un audzināšanas ir radies tas, kam tieši jātiec labotam ar uzdevumu, kuru sev izvirzām mēs. Tāpēc mūsu sagatavošanās darba sākumā vispirms pārdomāsim, kā katrā gadījumā atjaunot saikni ar garīgajām varām, kuru uzdevumā un ar kuru mandātu katram no mums būs jāstrādā. Tāpēc es lūdzu jūs šos ievadvārdus uztvert kā sava veida lūgšanu tām varām, kam imaginējoši, inspirējoši, intuitīvoši jāstāv aiz mums, mums uzņemoties šo uzdevumu.

Lūgšana netika stenografēta.

Mani mīlie draugi! Mūsu pienākums ir sajūst uzdevuma svarīgumu. Mēs to varēsim, ja sapratīsim, ka šai skolai ir dots īpašs uzdevums. Un te mums tiešām jākonkretizē savas domas, jāsakārto domas tā, lai mēs varētu apzināties, ka ar šo skolu tiks īstenots kaut kas īpašs. Tas būs iespējams tikai tad, ja nepadarīsim ikdienišķu to, kas ir izdarīts, šo skolu nodibinot, bet uzlūkosim to kā svētku brīdi pasaules kārtībā. Šajā nozīmē es gribētu sākt ar to, ka tā labā gara vārdā, kam jāizved cilvēce no posta un nabadzības, tā labā gara vārdā, kam jāvada cilvēce uz augstāku attīstības pakāpi mācīšanā un audzināšanā, izsaku vissirsnīgāko pateicību tiem labajiem gariem, kas mūsu mīļajam Molta kungam ir iedvesuši domu šajā virzienā un šajā vietā darīt cilvēces tālākas attīstības labā to, ko viņš ir paveicis ar valdorfskolu. Es zinu, ka viņš apzinās, ka tas, ko šī uzdevuma labā var darīt, šodien vēl darāms visai vājiem spēkiem. Viņš saprot šo lietu; bet tieši ar to, ka mēs kopā uztveram uzdevuma diženumu un brīdi, kurā tas sāks, kā svarīgu mirkli šajā pasaules kārtībā, tas varēs darboties mūsu vidū ar īsto spēku. No šī redzesviedokļa, mani mīlie draugi, mēs sāksim savu darbību. Mums jāuzlūko sevi par cilvēkbūtnēm, ko karma ir nolikusi vietā, kur jānotiek nevis kaut kam parastam, bet gan kam tādā, kas līdzdarbošajos rada svinīga pasaules acumirkļa sajūtu.

Pirmais, ar ko gribētu sākt, ir mūsu pedagoģiskā uzdevuma izskaidrojums, izskaidrojums, par kuru es gribētu šodien runāt ievada veidā. Mūsu pedagoģiskajam uzdevumam būs jāatšķiras no tiem uzdevumiem, kurus cilvēce izvirzījusi līdz šim. Jāatšķiras ne tāpēc, ka mēs uzpūtīgā augstprātībā domātu, ka tieši no mums, tā sakot, sāksies jauna pedagoģiska pasaules kārtība, bet gan tāpēc, ka mums, vadoties no antropozofiski orientētas garazinātnes, ir skaidrs, ka viens otram sekojošie cilvēces attīstības laikmeti cilvēcei vienmēr izvirza citus uzdevumus. Viens uzdevums bija pirmajā, cits otrajā un tā līdz pat mūsu piektajam pēcatlantīdas attīstības laikmetam. Un tā nu ir, ka to, ko kādā attīstības laikmetā cilvēcei jāpaveic, tā apzinās tikai zināmu laiku pēc šī attīstības laikmeta sākšanās.

Attīstības laikmets, kurā mēs šodien atrodamies, ir sācijas 15. gadsimta vidū. Savā ziņā tikai šodien no garīgajiem pamatiem nāk tā atziņa, kas tieši attiecībā uz audzināšanas uzdevumu būtu jāpaveic šajā mūsu laikmetā. Cilvēki līdz šim, strādājot pedagoģiski pat pēc vislabākās sirdsapziņas, tomēr ir strādājuši vecās audzināšanas nozīmē, vēl ceturtnā pēcatlantīdas attīstības laikmeta nozīmē. Daudz kas būs atkarīgs no tā, ka mēs no paša sākuma noskaņojamies mūsu uzdevumam, ka mēs mācāmies saprast, ka mums mūsu laikam ir jādod gluži noteikts virziens; virziens, kas ir svarīgs nevis tāpēc, ka tam jābūt derīgam absolūti visai cilvēcei tās attīstībā, bet

gan tāpēc, ka tam jābūt derīgam tieši mūsu laikam. Materiālisms bez visa cita vēl ir novedis arī pie tā, ka cilvēkiem nav apziņas par īpaša laika īpašiem uzdevumiem. Vispirmām kārtām, lūdzu, ievērojiet to, ka īpašiem laikiem ir savi īpaši uzdevumi.

Jums būs jāpārņem audzināšanai un mācīšanai bērnus, – jau noteikta vecuma bērnus, un jums būs jāapdomā, ka jūs pārņemat bērnus, kas savas dzīves visupirmajā posmā jau ir saņēmuši savu vecāku audzināšanu, bieži ne–audzināšanu. Pilnībā veikt to, ko mēs gribam, varēsim tikai tad, kad būsīm kā cilvēce tik tālu, ka arī vecāki sapratīs, ka jau audzināšanas pirmajā posmā tiek stādīti īpaši šodienas cilvēces uzdevumi. Mums vajadzēs dažu labu lietu, kas pirmajā dzīves posmā izdarīta aplam, vēl spēt izlabot, kad mēs bērnus saņemsim skolā.

Bet mums ļoti jābagātina sava sapratne, ar kādu mēs katrs atsevišķi uztversim mūsu mācīšanu un audzināšanu.

Ziedojošiem sevi šim uzdevumam, neaizmirstiet, ka visa šodienas kultūra, līdz pat garīgajām sfērām, balstās cilvēces egoismā. Apskatiet objektīvi to garīgo jomu, kam cilvēks šodien nododas, apskatiet reliģisko jomu un pajautājiet sev, vai mūsu šodienas kultūra tieši reliģiskajā jomā nav izveidota, balstoties cilvēka egoismā. Tieši sprediķošanai mūsu laikā ir tipiski, ka sludinātājs cilvēkus grib aizskart tieši viņu egoismā. Ņemiet to, kas cilvēkus satrauc visdziļāk – nemirstības jautājumu, un padomājiet, ka šodien gandrīz viss, pat sludināšana, ir vērsta uz to, lai cilvēku satvertu tā, ka uzmanībā tiek paturēts viņa egoisms attiecībā uz pārjuteklisko. Egoisms cilvēkam rada tieksmi iziet caur nāves vārtiem nevis kā kaut kam nebūtiskam, bet gan saglabājot savu “Es”. Tas, kaut arī ļoti izsmalcināti, ir egoisms. Pie šī egoisma mūsdienās visplašākajā nozīmē vēršas jebkura reliģiskā ticība, kad tiek runāts par nemirstības jautājumu. Tāpēc reliģiskās konfesijas pirmām kārtām uzrunā cilvēku tā, ka parasti aizmirst šīs zemes esamības vienu galu un ievēro tikai tās otru galu; ka pāri visām lietām acīs patur nāvi, bet dzimšana tiek aizmirsta.

Kaut arī šīs lietas netiek skaidri izrunātas, tās tomēr ir pamatā. Mēs dzīvojam laikā, kad šī vēršanās pēc atbalsta pie cilvēciskā egoisma visās sfērās ir jāapkarro, ja cilvēki negrib nostāties uz kultūras lejupvedošā ceļa, pa kuru viņi šodien iet, arvien vairāk un vairāk lejup. Mums arvien vairāk un vairāk ir jāapzinās cilvēces attīstības otrs gals šīs zemes esamībā: dzimšana. Mums būs jāuzņem savā apziņā īstenība, ka cilvēks ilgu laiku attīstās posmā starp nāvi un jaunu dzimšanu, ka šajā attīstībā viņš nonāk punktā, kur viņš garīgajai pasaulei zināmā mērā mirst, kur viņš dzīvo garīgajā pasaulē tādos apstākļos, ka vairs nevar tur pastāvēt, nepārejot citā esamības formā. Šo citu esamības formu viņš iegūst tādējādi, ka ļaujas ietērties fiziskajā un ēteriskajā miesā. To, ko viņš saņem, ietērpjoties fiziskajā un ēteriskajā miesā, viņš nevarētu saņemt, ja taisnā līnijā turpinātu attīstīties garīgajā pasaulē. Ar to, ka bērnu skatīt ar fiziskajām acīm drīkstam tikai līdz ar viņa dzimšanu, mums kļūst skaidrs: arī tas ir kāds turpinājums. Un mēs neraudzīsimies vien uz to, ko cilvēcesamība piedzīvo pēc nāves, tātad uz fiziskā garīgo turpinājumu; mums jāapzinās, ka fiziskā esamība šeit ir garīgās esamības turpinājums, ka mums ar audzināšanu jāturpina tas, ko bez mūsu līdzdalības ir jau sarūpējušas augstākas būtnes. Ka mēs savam audzināšanas un mācīšanas procesam tikai tad dodam pareizo noskaņu, ja apzināmies: šeit, šajā cilvēkbūtnē tev ir darīšana ar turpinājumu tam, ko augstākas būtnes ir veikušas pirms bērna dzimšanas.

Šodien, kad cilvēki savās domās un sajūtās ir pazaudējuši kopsakaru ar garīgajām pasaulēm, bieži tiek jautāts abstraktā veidā par kaut ko, kam īstenībā kā jautājumam attiecībā pret garīgo pasaules uzskatu, nav nekādas īstas jēgas. Tiek jautāts, kā vajadzētu veikt tā saucamo pirmsdzimšanas audzināšanu. Ir daudzi cilvēki, kuri mūsdienās lietas uztver abstrakti. Ja lietas skata konkrēti, tad jautāšanu zināmās jomās nevar turpināt patvaļīgā veidā. Es reiz minēju piemēru: uz ceļa redz grammas. Var jautāt: no kurienes tās? – Tādēļ, ka ir aizbraukuši rati. Kāpēc rati ir braukuši? – Tāpēc ka tie, kas tur sēž iekšā, grib sasniegt kādu noteiktu vietu. Kāpēc viņi gribēja sasniegt kādu noteiktu vietu? – Patiesībā jautājumu uzdošana reiz beidzas. Ja paliek abstraktajā, tad var jautāt vienmēr tālāk: kāpēc? Var šo jautājumu apli griezt vienmēr tālāk. Konkrētā domāšana vienmēr atrod beigas, abstraktā domāšana riņķo bezgalīgi kā ritenis pati ap

sevi. Tā ir arī ar jautājumiem, kuri tiek uzdoti par ne tik tuvām jomām. Cilvēki pārdomā par audzināšanu un jautā par pirmsdzimšanas audzināšanu. Bet, mani mīļie draugi, pirms dzimšanas cilvēkbūtne taču ir pāri fiziskajam esošo būtņu aprūpē. Tām mums ir jāatstāj tiešās atsevišķās attiecības starp pasauli un atsevišķu būtni. Tādēļ pirmsdzimšanas audzināšanai vēl nav nekāda uzdevuma priekš paša bērna. Pirmsdzimšanas audzināšana var būt tikai kā neapzinātas sekas tam, ko dara vecāki, īpaši māte. Ja māte līdz dzemdībām izturas tā, ka viņa pašā izpaužas tas, kas īstā nozīmē ir morāli un intelektuāli pareizi, tad viņas paveiktais, turpinot pašaudzināšanu, pats no sevis pāries uz bērnu. Jo mazāk domā par to, kā audzināt bērnu, pirms tas vēl ieraudzījis pasaules gaismu, un jo vairāk domā par to, kā pašam dzīvot pareizu dzīvi, jo labāk būs bērnam. Audzināšana var sākties tikai, kad bērns patiešām ir iekļāvis pasaules kārtībā fiziskajā laukā, un tas ir tad, kad viņš sāk elpot ārējo gaisu.

Kad bērns ir ienācis fiziskajā pasaulē, mums jāapzinās, kas bērnam īstenībā ir pāreja no garīgā uz fizisko lauku. Redziet, pirmām kārtām mums jāapzinās, ka cilvēkbūtne tiešām sastāv no divām daļām. Pirms cilvēkbūtne ierodas fiziskajā pasaulē, tiek iedibināta saistība starp garu un dvēseli; starp garu, ciktāl ar to jāsaprot tas, kas šodien fiziskajā pasaulē ir vēl pavisam apslēpts un ko mēs antropozofiski – garazinātniski saucam par garacilvēku, dzīvībasgaru, pašgaru. Ar šīm trim cilvēka būtības daļām ir gan tā, ka tās zināmā mērā ir atrodamas pārjutekliskajā sfērā, līdz kurai mums ir jāaicinās, un starp nāvi un jaunu dzimšanu mēs jau esam zināmās attiecībās ar garacilvēku, dzīvībasgaru un pašgaru. Spēks, kurš iziet no šīs trijotnes, caurauž cilvēka dvēselisko – apziņas dvēseli, prāta – jeb iedabas dvēseli un sajūtu dvēseli.

Un ja jūs apskatītu cilvēkbūtni, kura gatavojas nokāpt fiziskajā pasaulē, – pēc tam, kad tā ir izgājusi caur esamību starp nāvi un jaunu dzimšanu –, tad jūs atrastu tikko raksturoto garīgo saistītu kopā ar dvēselisko. Cilvēks zināmā mērā ienāk no augstākās sfēras šīs zemes esamībā kā garadvēsele jeb dvēslesgars. Viņš ietērpjas šīs zemes esamībā. Tāpat mēs varam raksturot šo otro būtnes daļu (Wesensglied), kas ir saistīta ar tikko aprakstīto; varam teikt: te, lejā uz zemes, garadvēselei tiek pasniegts pretī tas, kas rodas fiziskās iedzimtības norisēs. Nu dvēslesgaram jeb garadvēselei tiek radīta ķermeņa miesa jeb miesasķermenis tā, ka atkal ir saistītas divas trijotnes. Garadvēselē ir saistīti garacilvēks, dzīvībasgars un pašgars ar dvēselisko, kas sastāv no apziņas dvēseles, prāta – jeb iedabas dvēseles un sajūtu dvēseles. Tās ir saistītas viena ar otru un, nokāpjot fiziskajā pasaulē, tām jāsaistās ar sajūtu – jeb astrālmiesu, ētermiesu, fizisko miesu. Bet tie savukārt vispirms ir saistīti mātes miesās un tad fiziskajā pasaulē ar trim fiziskās pasaules valstībām – ar minerālu, ar augu un ar dzīvnieku valsti, tā ka arī te viena ar otru ir saistītas divas trijotnes.

Ja jūs pietiekami objektīvi aplūkosiet bērnu, kas jau ir pasaulē, tad pareizi uztversiet, ka bērnam vēl nav sasaistīti dvēslesgars jeb garadvēsele ar miesasķermeni jeb ķermeņamiesu. Audzināšanas uzdevums garīgā nozīmē ir saskaņas radīšana starp dvēslesgaru un ķermeņamiesu jeb miesasķermeni. Tiem jārada savstarpēja harmonija, jānoskaņojas vienam uz otru, jo zināmā mērā tie vēl nesader kopā, bērnam nākot fiziskajā pasaulē. Audzinātāja un arī skolotāja uzdevums ir šo divu daļu saskaņošana.

Nu apskatīsim šo uzdevumu nedaudz konkrētāk. No visām cilvēka attiecībām ar ār pasauli vissvarīgākā ir elpošana. Bet elpot mēs tieši arī iesākam ar to, ka ierodamies fiziskajā pasaulē. Elpošana mātes ķermenī ir sagatavojošā elpošana, tā vēl neved cilvēku pilnīgā kopsakarā ar ār pasauli. Īsto elpošanu cilvēks iesāk tikai tad, kad ir atstājis mātes ķermeni. Šī elpošana ir ļoti, ļoti nozīmīga cilvēka būtībai, jo šajā elpošanā jau atrodas visa fiziskā cilvēka trīsdaļīgā sistēma.

Pie trīsdaļīgās fiziskās cilvēksistēmas mēs pieskaitām vispirms vielmaiņu. Bet vielmaiņa no vienas puses ir iekšēji saistīta ar elpošanu; elpošanas process caur vielmaiņu ir saistīts ar asinsriti. Asinsrite uzņem cilvēka ķermenī pa citu ceļu ievadītās ārējās pasaules vielas, tā ka no vienas puses elpošana ir saistīta ar visu vielmaiņas sistēmu. Elpošanai tāpat ir pašai savas funkcijas, taču no vienas puses tā tomēr ir saistīta ar vielmaiņas sistēmu.

No citas puses elpošana ir saistīta arī ar cilvēka nervu– maņu dzīvi. Ieelpojot mēs nepārtraukti smadzeņu šķidrums iespiežam smadzenēs; izelpojot mēs to atgrūžam atpakaļ ķermenī. Ar to mēs pārstādām elpošanas ritmu smadzenēs. Un, kā no vienas puses elpošana ir saistīta ar vielmaiņu, tā no otras puses tai ir kopsakars ar nervu– maņu dzīvi. Mēs varam teikt: elpošana ir svarīgākais starpnieks starp fiziskajā pasaulē ienākošo cilvēku un fizisko ārpusauli. Bet mums ir jāapzinās, ka šī elpošana vēl nebūt nenorisinās tā, kā tai pilnībā vajadzētu noritēt cilvēka fiziskās dzīvības uzturēšanai; proti, cilvēkam, kurš uzsāk fizisku esamību, vēl nav iestājusies īstā harmonija, pareizā sakarība starp elpošanas procesu un nervu– maņu procesu.

Attiecībā uz bērna būtību jāsaka: bērns vēl nav iemācījies elpot tā, ka elpošana pareizā veidā uzturētu nervu– maņu procesu. Te atkal rodams smalkāks raksturojums tam, kas ar bērnu ir jādara. Mums vispirms ir jāsaprot cilvēka būtība antropoloģiski–antropozofiski. Tā svarīgākie audzināšanas pasākumi rodami, novērojot visu to, kas pareizā veidā iesaista nervu – maņu procesā elpošanas norisi. Augstākā nozīmē bērnam ir jāmācās uzņemt savā garā tas, kas viņam var tikt dāvāts ar to, ka viņš ir dzimis elpošanai. Jūs redzat, šī audzināšanas daļa sliksies uz garīgi – dvēselisko: harmonizējot elpošanu ar nervu – maņu procesu, mēs ievadām garīgi – dvēselisko bērna fiziskajā dzīvē. Vienkāršoti izsakoties, mēs varam teikt: bērns vēl nemāk iekšēji pareizi elpot un audzināšanai jābūt tādai, lai iemācītu pareizi elpot.

Bet bērns nemāk vēl kaut ko citu pareizi un pie tā ir jāķeras, lai tiktu radīta saskaņa starp divām būtnesdaļām, starp ķermeņamiesu un garadvēseli. Ko bērns pareizi nemāk savas esamības sākumā – jums liksies uzkrītoši, ka parasti tas, kas mums garīgi jāuzsver, liekas esam pretrunā ar ārējo pasaules kārtību – ir tas, kā pareizi izdarīt maiņu starp miegu un nomodu cilvēkbūtnē. Protams, ārēji apskatot, var teikt: bērns māc gluži labi gulēt; viņš pie tam guļ daudz vairāk nekā cilvēks vēlākā vecumā, viņš pat gulēdams ieiet dzīvē. Bet to, kas iekšēji ir pamatā miegam un nomodam, to viņš vēl nemāk. Bērns izjūt dažādību fiziskajā laukā. Viņš lieto savus locekļus, ēd, dzer un elpo. Bet, darot to visu fiziskajā laukā, mainoties miegam ar nomodu, tas nevar visu fiziskajā laukā pieredzēto – ko viņš ar acīm redz, ar ausīm dzird, ar rociņām paveic, kā viņš ar kājiņām paspārdās –, ienest garīgajā pasaulē, tur pārstrādāt un tad šī darba devumu atkal atnest atpakaļ fiziskajā laukā. Viņa miegu raksturo tieši tas, ka tas ir citāds miegs nekā pieaugušā cilvēka miegs. Pieaugušo miegā tiek galvenokārt apstrādāts tas, ko cilvēks pieredz starp pamošanos un iemigšanu. Bērns vēl nevar ienest miegā to, ko viņš piedzīvo starp pamošanos un iemigšanu, un tāpēc viņš vēl arī miegā dzīvo vispārējā pasaules kārtībā – tā, ka nenes šajā pasaules kārtībā miega laikā līdz fiziskajā pasaulē ārēji pieredzēto. Mums ir jānovēd ar pareiza virziena audzināšanu līdz tam, ka tas, ko cilvēks pieredz fiziskajā laukā, tiek ienests tajā, ko dvēselis jeb garadvēsele dara no iemigšanas līdz pamošanās brīdim. Mēs kā skolotāji un audzinātāji nevaram iemācīt bērnam pilnīgi neko no augstākās pasaules. Jo tas, kas cilvēkā ienāk no augstākās pasaules, ienāk laikā no iemigšanas līdz pamošanās brīdim. Mēs tikai varam laiku, kuru cilvēks pavada fiziskajā laukā, izmantot tā, ka viņš tieši to, ko mēs ar viņu darām, pakāpeniski varētu ienest garīgajā pasaulē un caur to savukārt fiziskajā pasaulē spētu plūst atpakaļ spēks, kuru viņš var paņemt līdzī no garīgās pasaules, lai tad fiziskajā esamībā būtu īsts cilvēks.

Tā pirmām kārtām visa mācīšanas un audzināšanas darbība jāvērs uz īsti augstu jomu, uz pareizas elpošanas un uz pareizas ritma maiņas mācīšanu starp miegu un nomodu. Saprotams, mēs iepazīsimies ar tādiem izturēšanās nosacījumiem audzināšanā un mācīšanā, kuri nebūs kaut kāda elpošanas dresūra vai miega un nomoda dresūra. Tas viss būs tikai otrajā plānā. Tas, ar ko mēs iepazīsimies, būs konkrēti pasākumi. Bet mums līdz pat pamatiem jāapzinās tas, ko mēs darām. Mums jāapzinās, ka, kad mēs bērnam mācām vienu vai otru mācību priekšmetu, tad mēs vienā virzienā vairāk darbojamies uz garadvēseles ienešanu fiziskajā ķermenī un otrā virzienā vairāk uz ķermeņmiesas ienešanu garadvēselē.

Nenovērtēsim par zemu tagad pateiktā svarīgumu, jo jūs nekļūsiet labi audzinātāji un skolotāji, ja skatīsieties tikai uz to, ko jūs darāt, bet neredzēsiet, kas jūs esat. Mums taču antropozofiski orientētā garazinātne tieši tāpēc ir, lai novērtētu šī fakta nozīmīgumu, – ka cilvēks pasaulē iedarbojas ne tikai ar to, ko viņš dara, bet pirmām kārtām ar to, kas viņš ir. Ir liela atšķirība, mani mīlie draugi, vai skolā klasē ar mazāku vai lielāku skolēnu skaitu ienāk viens vai kāds cits skolotājs. Ir liela atšķirība, un tā nepastāv tikai tādēļ, ka viens skolotājs ir veiklāks, lietojot tā vai citādi ārējos pedagoģiskos paņēmienus nekā otrs; galvenā atšķirība, kas iedarbojas mācīšanās, ir atkarīga no skolotāja domu virziena, ko viņš ienes līdzī klasē visā viņa esamības laikā. Skolotājs, kurš nodarbojas ar domām par topošo cilvēku, iedarbojas uz skolēniem pavisam citādi, nekā skolotājs, kas par to visu nekā nezina, kas nekad nevērš uz to savas domas. Jo, – kas notiek tajā acumirkļī, kurā jūs pārdomājat šādas domas, tas ir, kurā jūs sākat saprast, kāda kosmiska nozīme ir elpošanas procesam un tā pārgrozībām audzināšanā, kāda kosmiska nozīme ir ritma procesam starp miegu un nomodu? Tajā mirklī, kad jums ir šādas domas, kaut kas jūsos apkaro visu to, kas ir tikai personības gars. Šajā mirklī tiek klusinātas visas pakāpes un posmi sistēmā, uz kā pamatojas personības gars; tiek izdzēsts kaut kas no tā, kas cilvēkā ir visvairāk tieši tāpēc, ka viņš ir fizisks cilvēks.

Un kad jūs dzīvojat šajā sevis izdzēstībā un ieejat klasē, iekšējie spēki darbojas tā, ka starp skolēniem un jums rodas savstarpējās attiecības. Var būt, ka ārējā īstenība sākumā ir tam pretrunā. Jūs ieejat skolā un varbūt jums priekšā ir resgaļi un nebēdnes, kuri jūs izsmej. Jums jābūt tik stiprinātam ar tādām domām – kādas mēs šeit kopsim –, ka jūs šo izsmiešanu vispār neņemāt vērā, ka jūs to pieņemat kā ārēju notikumu, es gribētu teikt, kā notikumu, kad pēkšņi sāk līt, bet jūs esat izgājuši ārā bez lietussarga. Protams, tas ir nepatīkams pārsteigums. Bet parasti cilvēks pats izdomā atšķirību starp “tikt izsmietam” un “tikt pārsteigtam” no lietus, kad nav lietussarga. Nedrīkst tādu atšķirību izdomāt. Mums jāattīsta tik stipras domas, ka šī atšķirība netiek radīta, ka mēs pieņemam šo izsmiešanu kā lietussargi. Ja mūs caurauž šīs domas, un it īpaši mums ir patiesa ticība tām, tad mēs iespēsim, panāksim to, kas varbūt sāksies tikai pēc astoņām dienām, varbūt tikai pēc četrpadsmit dienām, varbūt pēc vēl ilgāka laika – kaut arī mēs nezin kā tiktu bērnu izsmieti –, ka mēs izveidosim ar bērniem tādas attiecības, kādas uzskatīsim par vēlamām. Mums šīs attiecības jāizveido arī, neskatoties uz pretestību, ar to, par ko mēs paši sevi uzskatām. Un pāri visam mums jāapzinās pirmais pedagoģiskais uzdevums, – ka mums vispirms pašiem sevī kaut kas ir jāizveido tā, ka starp skolotāju un bērniem valda attiecības, kas dibinātas domās, iekšējā garīgumā; ka mēs klases telpā ienākam ar apziņu: šīs garīgās attiecības ir te, ne tikai vārdi, pamācīšana, ko es sniedzu bērniem zināšanai; tad mācīšanās būs arī veiksmē. Tas viss ir ārējā rīcība, kura, protams, arī ir jākopj, bet mēs to nekopsim pareizi, ja kā pamatpatiesību neradīsim pilnīgu sakaru attiecsmi starp domām, kuras mūs pašus pilda, un notikumiem, kuriem mācību laikā jānorisinās bērnu ķermenī un dvēselē. Visa mūsu izturēšanās mācīšanāsā nebūs pilnīga, ja mēs nenesīsim sevī apziņu: cilvēks piedzima; ar to viņam tika dota iespēja darīt to, ko viņš nevarēja garīgajā pasaulē. Mums vispirms ir jāaudzina un jāmaca elpošanu pareizi harmonizēt ar garīgo pasauli. Cilvēks garīgajā pasaulē nevarēja tādā pašā veidā izdarīt ritmisko maiņu starp nomodu un miegu kā fiziskajā pasaulē. Mums šo ritmu ar audzināšanu un mācīšanu jāregulē tā, lai cilvēkā pareizā veidā ķermeņamiesa jeb miesasķermenis tiktu iekļauts dvēslēgarā jeb garadvēselē. Tas ir kas tāds, kas, pats par sevi saprotams, nav kā kāda abstrakcija mūsu priekšā un kas kā tāda būtu tieši jāpielieto mācībās, bet tam ir jāpārvalda mūs kā domai par cilvēka būtību.

To es gribēju jums pateikt šajā ievadā, un rīt mēs sāksim ar tiešo pedagoģiju.

OTRĀ LEKCIJA

Štutarte, 1919. gada 22. augusts

*Sākums cilvēka apskatam no dvēseliskā viedokļa. Priekšstatu tēlainais raksturs.
Pirmsdzimšanas dzīves atspoguļošanās. Griba, pēcnāves dzīves dīglis. Simpātija - antipātija.
Jušana. Atmiņa. Fantāzija. Nervi - asinis. Cilvēka trīsdaļīgums.*

Jebkura mācīšana nākotnē būs jāveido, balstoties īstā psiholoģijā, kura pamatojas antropozofiskajā pasaules izziņā. Ka mācīšana un audzināšanas būtība vispār jāveido, balstoties psiholoģijā, to atzina visdažādākajās vietās, un jūs droši vien zināt, ka, piemēram, pagātnē dažādās aprindās plaši izplatītā Herbarta pedagoģija savus audzināšanas pasākumus ir veidojusi, balstoties Herbarta psiholoģijā. Bet šodien un arī pagātnē pēdējos gadsimtos ir kāds fakts, kas īstenībā patiesai, lietojamai psiholoģijai neļāva parādīties. Tas attiecas uz to, ka laikmetā, kurā mēs tagad esam, – apziņas dvēseles laikmetā – līdz šim vēl nav sasniegta tāda garīga iedziļināšanās, ka varētu nonākt līdz īstena cilvēka dvēseles izpratnei. Bet tie jēdzieni, kurus izveidoja agrāk psiholoģiskajā jomā, vadoties no ceturrtā pēcatlantīdas laikmeta vecajām zināšanām, īstenībā šodien ir vairāk vai mazāk bez satura, kļuvuši par frāzi. Kas šodien ķeras klāt kādai psiholoģijai, vai kaut kam, kas ir saistīts ar psiholoģijas jēdzieniem, tas atklās, ka īsta satura šādos rakstu darbos šodien vairs nav. Ir sajūta, ka psihologi tikai spēlējas ar jēdzieniem. Kurš, piemēram, šodien attīsta īstu, skaidru jēdzienu par to, kas ir priekšstats, kas ir griba? Jūs varat ņemt definīciju pēc definīcijas no psiholoģijām un pedagoģijām par priekšstatiem, par gribu, – īstena priekšstata par priekšstatiem, īstena priekšstata par gribu šīs definīcijas jums nespēs dot. Ir pilnīgi nokavēts – protams, ārējas vēsturiskas nepieciešamības dēļ – atsevišķo cilvēku pievienot Visumam arī dvēseliski. Neviens nebija spējīgs apjēgt, kāds ir cilvēka dvēseliskais kopsakars ar visu kosmosu. Tikai tad, ja var aptvert atsevišķā cilvēka kopsakaru ar visu kosmosu, rodas ideja par cilvēka būtību kā tādu.

Paskatīsimies uz to, ko parasti sauc par priekšstatu. Mums taču bērnos ir jāattīsta priekšstatīšana, sajūtas un griba. Tātad mums vispirms jāiegūst skaidrs jēdziens par to, kas ir priekšstats. Kurš tiešām bez aizspriedumiem apskata to, kas cilvēkā mājō kā priekšstats, tam gan tūlīt dursies acīs priekšstata tēlainais raksturs: priekšstatam ir tēla raksturs. Un, kas meklē priekšstatā esamības raksturu, kas meklē priekšstatā īstu eksistenci, tas padodas lielai ilūzijai. Kas mums būtu priekšstati, ja tie būtu esamība? Mūsos, bez šaubām, ir arī esamības elementi, kaut vai mūsu miesas esamības elementi; piemēram, jūsu acis, kas ir esamības elementi, jūsu deguns, kas ir esamības elements, vai arī jūsu kuņģis, kas ir esamības elements. Jūs teiksiet, ka šajos esamības elementos jūs gan dzīvojat, bet nevarat ar tiem priekšstatīt. Jūsu paša būtība izplūst šajos esamības-elementos, jūs identificējaties ar esamības elementiem. Iespēju, ka mēs ar priekšstatiem varam kaut ko apjēgt, aptvert, dod tieši tas, ka tiem ir tēlu raksturs, ka tie nesaplūst ar mums tā, ka mēs esam tajos. Tātad īstenībā to nav, tie ir tikai tēli. Tieši cilvēces attīstības laikmeta beigās pēdējos gadsimtos ir izdarīta liela kļūda – esamība identificēta ar domāšanu kā tādu. “Cogito, ergo sum” ir lielākie maldi, kas ir nolikti jaunākā pasaules uzskata virsotnē; jo visā “cogito” nav “sum”, bet gan “non sum”. Tas nozīmē – ciktāl sniedzas mana izziņa, es nesmu, ir tikai tēls.

Ja jūs uzmanīgi uztverat priekšstatu tēlaino raksturu, pirmkārt jāpatur tas uzmanības lokā kvalitatīvi. Jums jāredz priekšstatu kustīgums, zināmā mērā jāveido ne sevišķi trāpīgs darbīguma jēdziens, kas atgādinātu esamību. Bet mums jāstādās sev priekšā, ka arī mūsu domāšanas darbība ir tikai tēlaina darbība. Tātad viss, kas priekšstatos ir kustība, ir tēlu kustība. Bet tēliem ir jābūt tēliem no kaut kā, nevar būt tēli tikai paši par sevi. Ja jūs reflektējat uz salīdzinājumu ar attēliem spoguļī, tad varat teikt: spoguļī gan parādās spoguļattēli, bet viss, kas atrodas šajos spoguļattēlos, ir nevis aiz spoguļa, bet gan pavisam neatkarīgi no tā kaut kur citur, un spoguļim ir vienalga, kas tajā atspoguļojas; tajā var atspoguļoties viss iespējamais. Ja mums

šajā nozīmē ir noteikta skaidrība par priekšstatīšanās darbību, ka tā ir tēlaina, tad jārunā jautājot: no kā radies šis priekšstatīšanās tēls? Par to, protams, neko nevar pateikt neviena ārējā zinātne, to var pateikt tikai antropozofiski orientēta zinātne. Priekšstatīšanās ir attēls no visiem tiem pārdzīvojumiem, kuri ir piedzīvoti pirms dzimšanas, attiecīgi pirms mūsu rašanās apaugļojoties. Jūs savādāk nenonāksiet pie īstas saprašanas par priekšstatīšanos, ja netiksiet skaidrībā par to, ka jūs pirms dzimšanas, pirms apaugļošanās, esat izdzīvojuši kādu dzīvi.

Un tā, kā parastie spoguļattēli rodas telpā kā spoguļattēli, tā jūsu dzīve starp nāvi un jaunu dzimšanu atspoguļojas tagadējā dzīvē, un šis atspoguļojums ir priekšstatīšanās. Tātad jūs varat iztēloties – ja to darāt tēlaini – jūsu dzīves gaitas norisināšanos starp abām horizontālajām līnijām, ierobežotām no labās un kreisās puses ar dzimšanu un nāvi. Tad tālāk jums jāiztēlojas, ka no viņpusdzimšanas nepārtraukti jūsos ieplūst priekšstati, kurus pati cilvēka būtība atspoguļo. Un šādā veidā, ka darbošanās garīgajā pasaulē pirms dzimšanas, attiecīgi pirms apaugļošanās, tiek atstarota no jūsu fiziskās miesas, jums rodas priekšstati. Patiesam izziņas meklētājam vienkārši priekšstatīšanās pati ir pierādījums pirmsdzimšanas esamībai, tādēļ ka tā ir šīs pirmsdzimšanas esamības attēls.

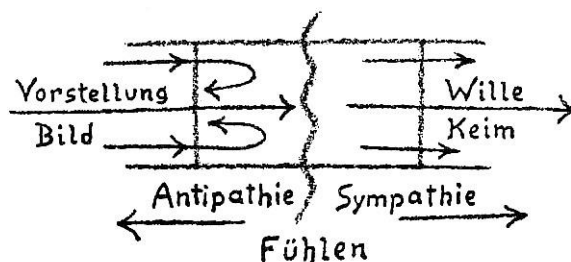
Es gribēju šo vispirms izvirzīt kā ideju – pie tiešā šo lietu izskaidrojuma mēs vēl atgriezīsimies – lai vērstu jūsu uzmanību uz to, ka šādā veidā mēs varam izvairīties no tīri kailiem vārdiskiem skaidrojumiem, kā tas ir psiholoģijās un pedagogijās, un ka mēs nonāksim līdz īstai apjēgšanai par to, kas ir priekšstatīšanās darbība, mācoties zināt, ka to, ko mēs atspoguļojam priekšstatīšanās darbībā, ir izpildījusi dvēsele tīri garīgajā pasaulē pirms dzimšanas jeb apaugļošanās. Visas pārējās priekšstatu definīcijas nav derīgas, jo tās nedod nekādu patiesu ideju par to, kas mūsos ir priekšstatīšanās.

Nu jautājam tādā pašā veidā par gribu. Īstenībā griba parastai apziņai ir kaut kas ārkārtīgi mīklains; tas ir klupšanas akmens psihologiem vienkārši aiz tā iemesla, ka psihologi iedomājas gribu kā kaut ko ļoti reālu, kam tomēr pamatā nav nekāda īsta satura. Jo, ja jūs pārbaudāt pie psihologiem, kādu tad saturu viņi gribai piešķir, tad jūs vienmēr atradīsiet: šāds saturs ceļas no priekšstatīšanās. Pašai par sevi gribai sākotnēji īstenībā satura nav. Un atkal ir tā, ka gribai nav nekāda patiesa satura. Bet kas tad tā īsti ir? Tā nav nekas cits, kā dīglis tam, kas mūsos būs garīgi – dvēseliska realitāte pēc nāves. Tātad, ja jūs stādāties priekšā, kas no mums paliks pēc nāves kā garīgi – dvēseliska realitāte un ja jūs stādāties priekšā to kā asnu, dīgli, tad jūs iegūstat gribu. Mūsu zīmējumā dzīves gaita beidzas nāves pusē, un griba iet pāri tai tālāk.

Tātad mēs iztēlojamies: vienā pusē priekšstati, ko mēs uztveram kā tēlus no pirmsdzimšanas dzīves; otrajā pusē griba, ko mēs uztveram kā dīgli vēlākajam. Es lūdzu īsti pareizi uztvert atšķirību starp dīgli un tēlu. Jo dīglis ir kaut kas pārreāls, tēls ir kaut kas zemreāls; dīglis tikai vēlāk kļūs par kaut ko reālu, tātad nes sevī vēlākā reālā iezīmes, tā ka gribai faktiski ir ļoti garīga daba. To nojauta *Sopenhauers*, bet viņš, dabiski, nevarēja nokļūt līdz atziņai, ka griba ir garīgi–dvēseliskā dīglis, ka šis garīgi–dvēseliskais izplaukst garīgajā pasaulē pēc nāves.

Nu jūs esat zināmā veidā cilvēka dvēseles dzīvi sadalījuši divās jomās: tēlainajā priekšstatīšanā un gribas iedīglī; un starp tēlu un dīgli ir kāda robeža. Šī robeža ir paša fiziskā cilvēka dzīvošana, kas atspoguļo to, kas nāk no pirmsdzimšanas, tā radot priekšstatu tēlus, un kura neļauj gribai sevi izdzīvot, tā to nepārtraukti paturot kā dīgli, ļaujot tai būt tikai dīglim. Kādi spēki, mums jājautā, īstēni tad ļauj tam notikt?

Mums jābūt skaidram, ka cilvēkā jābūt zināmiem spēkiem, kuru dēļ tiek atspoguļota, atstarota pirmsdzimšanas realitāte un paturēta dīgli pēcnāves realitāte; un šeit mēs nonākam pie svarīgākajiem psiholoģiskajiem jēdzieniem par faktiem, kas ir atspoguļojums tam, ko jūs jau zināt no grāmatas “Teozofija”: antipātijas un simpātijas atspoguļojumiem. Tagad mēs saistāties ar jau pirmajā lekcijā teikto – tā kā mēs vairs nevaram palikt garīgajā pasaulē, mēs tiekam pārceļti lejā fiziskajā pasaulē. Kad mēs tiekam pārceļti lejā, mēs attīstām antipātijū pret visu, kas ir garīgs, tā ka mēs atstarojam pirmsdzimšanas realitāti neapzinātā antipātijā. Mēs nesam sevī antipātijas spēku un ar to pārveidojam pirmsdzimšanas elementu priekšstatu tēlā. Un ar to, kas mūsu esamībā izstaro kā gribas realitāte pēc nāves, mēs saistāties simpātijā. Šīs abas, simpātijū un antipātijū, nevaram apzināties tieši, bet tās dzīvo mūsos neapzināti un nozīmē mūsu jušanu, kas nepārtraukti veidojas no ritma, no maiņas starp simpātijū un antipātijū.

Mēs attīstām sevī sajūtu pasauli, kura ir nepārtraukta maiņa – sistole, diastole – starp simpātijū un antipātijū. Šī maiņa nepārtraukti ir mūsos. Antipātijā, kura iet uz vienu pusi, nepārtraukti pārveido mūsu dvēseles dzīvi priekšstatos; simpātijā, kura iet uz otru pusi, pārveido mūsu dvēseles dzīvi tajā, ko mēs pazīstam kā mūsu darbotiesgribu, patur dīgli to, kas pēc nāves ir garīga realitāte. Te jūs nonākat līdz garīgi-dvēseliskās dzīves reālai saprašanai: mēs radām dvēseliskās dzīves dīgli kā simpātijas un antipātijas ritmu.

Ko tad jūs atstarojat atpakaļ antipātijā? Jūs starojat atpakaļ visu dzīvi, ko jūs izdzīvojāt, visu pasauli, kurā jūs bijāt pirms dzimšanas jeb attiecīgi pirms apaugļošanās. Tam ir būtiski izzinošs raksturs. Īstenībā jums par savu izpratni jāpateicas tam, ka notiek ieskatīšanās jūsu pirmsdzimšanas dzīvē, pirmsdzimšanas dzīves iestarošanās. Un šo izpratni, kas pastāv daudz augstākā mērā, kā realitāte pastāv pirms dzimšanas jeb apaugļošanās, to antipātijā pavājinā līdz tēlam. Tāpēc mēs varam teikt: šī izpratne tiek ar antipātijū un ar to tiek pavājināta līdz priekšstata tēlam.

Kad antipātijā kļūst pietiekami stipra, tad sākas kaut kas pavisam īpašs. Jo mēs arī parastajā pēcpiedzimšanas dzīvē nevarētu priekšstatīt, ja mēs tomēr zināmā mērā nerīkotos ar to pašu spēku, kas mūsos ir palicis no laika pirms dzimšanas. Kad jūs šodien kā fizisks cilvēks veidojat priekšstatus, tad jūs stādāties priekšā nevis ar spēku, kas ir jūsos, bet gan ar spēku no laika pirms dzimšanas, kurš vēl izskan jūsos. Varētu domāt, ka tas būtu izbeidzies apaugļošanās momentā, bet tas vēl vienmēr ir darbīgs, un mēs priekšstatām, iztēlojamies ar šo spēku, kas vēl vienmēr iestaro mūsos. Jūsos nepārtraukti ir dzīvīgais no pirmsdzimšanas, tikai tagad jums ir sevī spēks to atstarot atpakaļ. Tas satiekas ar jūsu antipātijū. Ja nu jūs tagad veidojat priekšstatu, tad katrs šāds priekšstats saduras ar antipātijū, un, ja antipātijā ir pietiekami stipra, tad rodas atmiņu tēls, atmiņa, tā ka atmiņa nav nekas cits kā mūsos valdošās antipātijas devums. Te jums ir kopsakars starp visu tīri sajūtveidīgo antipātijā, kas vēl nenoteikti atstaro un starp noteikto atpakaļstarošanu, tēlaini izdarītās apjautas darbības atpakaļstarošanu atmiņā. Atmiņa ir tikai kāpināta antipātijā. Jums nebūtu nekādas atmiņas, ja jums būtu tik liela simpātijā pret saviem priekšstatiem, ka jūs tos “aprītu”; atmiņa jums ir tikai tāpēc, ka jums ir sava veida riebums pret priekšstatiem; jūs sviežat tos atpakaļ – un tādējādi padarāt tos par esošiem. Tā ir jūsu realitāte.

Kad jūs esat izgājuši cauri visai šai procedūrai, kad esat tēlaini priekšstatījuši, atstarojuši to atpakaļ un paturējuši tēlveidīgo, tad rodas jēdziens. Tādā veidā jums ir viena dvēseles darbības puse – antipātija, kura ir saistīta ar mūsu pirmsdzimšanas dzīvi.

Tagad apskatīsim otru, gribas pusi, kas mūsos ir dīglveidīga, pēcnāves. Griba dzīvo mūsos, jo mums pret to ir simpātija, jo mums pret šo dīgli, kas attīstīsies tikai pēc nāves, ir simpātija. Tāpat kā priekšstatīšanās balstās uz antipātiju, tāpat griba balstās uz simpātiju. Ja simpātija kļūst pietiekami stipra – kā tas bija ar priekšstatīšanos, kura caur antipātiju kļūst par atmiņu –, tad no simpātijas rodas fantāzija. Kā no antipātijas rodas atmiņa, tā no simpātijas rodas fantāzija. Un ja jums ir pietiekami stipra fantāzija, kas parastajā dzīvē notiek tikai neapzināti, ja tā kļūst tik stipra, ka tā atkal caurauž jūs visu kā cilvēku līdz pat maņām, tad jūs iegūstat parasto iztēles spēju (imagināciju), ar kuru jūs priekšstatiet ārējās lietas. Kā jēdziens no atmiņas, tā no fantāzijas rodas imaginācija, kura piegādā juteklisko pieredzi. Tā rodas no gribas.

Tie ir lielākie maldi, kam cilvēki padodas, ka viņi nepārtraukti psiholoģijā stāsta: mēs skatām lietas, tad abstrahējamies un tā iegūstam priekšstatu. Tā tas nav. Tas, ka mēs, piemēram, krītu sajūtam baltu, tas izriet no gribas pielietošanas, kura caur simpātiju un fantāziju kļūst par imagināciju. Ja mēs turpretī veidojam kādu jēdzienu, tad tam ir pavisam cita izcelsme, jo jēdziens ceļas no atmiņas.

Ar to es jums esmu attēlojis dvēselisko. Jums ir neiespējami apjēgt cilvēkbūtni, ja jūs neaptverat atšķirību starp simpātisko un antipātisko elementu cilvēkā. Šie simpātiskā un antipātiskā elementi izpaužas paši par sevi – kā es to esmu attēlojis – dvēseles pasaulē pēc nāves. Tur neaizsegti valda simpātija un antipātija.

Es jums esmu attēlojis dvēselisko cilvēku. Tas fiziskajā laukā ir saistīts ar ķermenisko cilvēku. Viss dvēseliskais izpaužas, atklājas miesīgajā, tā ka no vienas puses miesīgajā atklājas viss, kas izpaužas antipātijā, atmiņā un jēdzienos. Tas ir saistīts ar nervu fizisko izkārtojumu. Kad šis nervu izkārtojums tiek ķermenī radīts, tajā darbojas viss pirmsdzimšanā esošais. Pirmsdzimšanas dvēseliskais caur antipātiju, atmiņu un jēdzieniem iedarbojas cilvēka ķermenī un rada tajā nervus. Tas ir pareizais nervu jēdziens. Visa runāšana par nervu iedalīšanu sensitīvajos un motoriskajos, kā es jums jau bieži esmu skaidrojis, ir bezjēdzība.

Asinis

Izziņa	Griba
Antipātija	Simpātija
Atmiņa	Fantāzija
Jēdziens	Imaginācija

Nervs

Un tieši tāpat zināmā attiecībā cilvēkā darbojas griba, simpātija, fantāzija un imaginācija. Tas ir saistīts ar dīglveidīgo, tam ir jāpaliek dīglveidīgajā, tāpēc īstenībā tas nedrīkst nonākt līdz īstam noslēgumam; tam jau rodoties ir atkal jāiznīkst. Tam jāpaliek dīglī, dīglis savā attīstībā nedrīkst nonākt par tālu; tāpēc tam jau rodoties ir jābeidzas. Te mēs nonākam pie kaut kā ļoti svarīga cilvēkā. Jums jāamācās saprast visu cilvēku: garīgi, dvēseliski un fiziski. Bet cilvēkā nepārtraukti tiek veidots kaut kas, kam ir tendence kļūt garīgam. Bet, tā kā to lielā mīlestībā, – protams, egoistiskā mīlestībā – grib noturēt ciet fiziskajā miesā, tas nekad nevar kļūt garīgs; tas izsīkst savā ķermeniskumā. Mūsos ir kaut kas, kas ir materiāls, bet nepārtraukti grib no sava materiālā stāvokļa pāriet garīgā stāvoklī. Mēs tam neļaujam kļūt garīgam; tāpēc mēs to iznīcinām tajā momentā, kad tas grib kļūt garīgs. Tās ir asinis – nervu pretstats.

Asinis tiešām ir pavisam “īpaša sula”. Jo tā ir tā sula, kura, ja mēs varētu to izņemt no cilvēka ķermeņa – kas zemes apstākļos nav iespējams – tā, ka tās vēl paliktu asinis un netiktu iznīcinātas

ar citiem fiziskiem aģentiem, uzvirmotu gaisā kā gars. Lai asinis neuzvirmotu kā gars, lai mēs tās tikmēr, kamēr esam uz zemes, līdz nāvei varētu paturēt sevī, tām ir jātiek iznīcinātām. Tāpēc mūsos vienmēr ir: asins veidošanās – asins iznīcināšana, asins veidošanās – asins iznīcināšana un tā tālāk ieelpojot un izelpojot.

Mūsos ir polārs process. Mūsos ir tie procesi, kuri notiek gar asinsvadiem, kuriem nepārtraukti ir tendence mūsu esamību izvadīt ārā garīgajā. Runāt par motoriskajiem nerviem tā, kā tas ir parasti, ir bezjēdzīgi, jo motoriskie nervi īstenībā bija asinsvadi. Pretēji asinīm visi nervi ir iekārtoti tā, ka tie nemitīgi ir atmiršanas apņēmti, padoti kļūšanai par materiālo. Kas atrodas gar nervu ceļiem, tā īstenībā ir izdalīta matērija; nervs īstenībā ir atdalīta matērija. Asinis grib kļūt vienmēr garīgākas, nervi vienmēr materiālāki; tajā pastāv šis polārais pretstats.

Turpmākajās lekcijās mēs sekosim tālāk šeit dotajiem pamatprincipiem un redzēsīm, ka sekošana tiem mums tiešām var dot to, kas būs noderīgs arī attiecībā uz mācību higiēnisko veidošanu, lai mēs audzinātu bērnu dvēseliskai un fiziskai veselībai, nevis garīgai un dvēseliskai dekadencei. Tiek tik daudz nepareizi audzināts, jo tik daudz netiek saprasts. Kaut arī psiholoģija ļoti tic, ka tai kaut kas ir, kad tā runā par sensitīviem un motoriskiem nerviem, tā tomēr ir tikai spēle ar vārdiem. Par motoriskiem nerviem tiek runāts tāpēc, ka pastāv fakts, ka cilvēks nav spējīgs staigāt, ja zināmi nervi ir bojāti, piemēram, tie, kas iet uz kājām. Saka, ka viņš to nevarot tādēļ, ka ir pamiruši, paralizēti nervi, kuri kā motoriskie kustina kājas. Patiesībā šādā gadījumā nevar paiet tāpēc, ka nevar pats savas kājas apjaust. Šim laikmetam, kurā dzīvojam, nepieciešamā kārtā bija jāsapinas tādā maldu summā, lai mums atkal būtu iespēja atbrīvoties no šiem maldiem un kļūt patstāvīgiem cilvēkiem.

Nu jūs pamanāt tajā, ko es tagad esmu attīstījis, ka īsti cilvēka būtību var apjēgt tikai kopsakarā ar kosmisko. Jo priekšstatot, mūsos ir kosmiskais. Mēs bijām kosmiskajā, pirms piedzimām, un toreizējie pārdzīvojumi tagad atspoguļojas mūsos; un mēs atkal būsim kosmiskajā, kad iziesim caur nāves vārtiem, un mūsu nākamā dzīve kā dīglis izpaužas tajā, kas valda mūsu gribā. Kas mūsos valda neapzināti, tas valda ļoti apzināti augstākajai izziņai kosmosā.

Mums pašiem ķermeniskajā atklāsmē, protams, ir trīskārša šīs simpātijas un antipātijas izpausme. Zināmā mērā mums ir trīs pavardi, kur viena otrā iesniedzas simpātija un antipātija. Vispirms mums šāds pavards ir galvā, asins un nervu kopējā darbībā, no kā rodas atmiņa. Visur, kur nervu darbība ir pārtraukta, visur, kur ir kāds sākuma lēcienis, tur ir tāds pavards, kur viena otrā iesniedzas simpātija un antipātija. Nākošais šāds sākums atrodas muguras smadzenēs, piemēram, kur viens nervs ieiet mugurkaula skriemeļa aizmugurējā izcilnī, bet cits nervs iziet no priekšējā izcilņa. Tad atkal šāds uzsākums ir gangliju sakopojumā, kas ir ievīts simpātiskajos nervos. Mēs nemaz neesam tik vienkāršas būtnes, kā tas varētu likties. Tas iesniedzas trīs vietās mūsu organismā – galvā, krūtīs un vēderā, tur ir robežas, kur satiekas antipātija un simpātija. Ar apjautu un gribu nav tā, ka kaut kas tiek novadīts no sensitīvā nerva uz motorisko, bet gan tieša plūsma pārlec no viena nerva uz otru, un tādā veidā skar mūsu dvēselisko: galvas smadzenēs un muguras smadzenēs. Tajās vietās, kur nervi ir pārtraukti, mēs esam ar mūsu simpātiju un antipātiju ieslēgti fiziskajā miesā; un tad atkal mēs esam ieslēgti tur, kur gangliju sakopojums attīstās simpātiskajā nervu sistēmā.

Mēs ar saviem pārdzīvojumiem esam ieslēgti kosmosā. Tāpat kā mēs attīstām darbības, kuras var tālāk izsekot kosmosā, tāpat kosmoss nepārtraukti attīsta darbības ar mums, jo tas nepārtraukti attīsta antipātijas un simpātijas darbošanos. Ja mēs sevi apskatām kā cilvēkus, tad mēs savukārt paši esam kosmosa simpātiju un antipātiju rezultāts. Mēs attīstām no sevis antipātiju – kosmoss attīsta antipātiju ar mums; mēs attīstām simpātiju – kosmoss attīsta simpātiju ar mums.

Kā cilvēki, kā mēs ārēji atklājamies, esam skaidri iedalīti galvas sistēmā, krūšu sistēmā un tiešajā ķermeņa sistēmā ar locekļiem. Bet es lūdzu ņemt vērā, ka šo iedalījumu nošķirtās

sistēmās var ļoti viegli apstrīdēt, jo cilvēki, kad viņi šodien sistematizē, atsevišķās daļas grib redzēt jauki blakus vienu otrai. Tātad, ja saka: cilvēkā izšķir galvas sistēmu, krūšu sistēmu un vēdera sistēmu ar locekļiem, tad pēc cilvēku uzskata katrai sistēmai ir jābūt stingri norobežotai. Nodalot cilvēki grib novilkēt līnijas, bet to nevar izdarīt, kad runā par realitāti. Mēs galvā esam galvenokārt galva, bet viss cilvēks ir galva, tikai tas pārējais nav galvenokārt galva. Jo, kā mums galvā ir īstie maņu rīki, tā visā ķermenī ir izveidota, piemēram, taustes un siltuma maņas; tāpēc, kad mēs sajūtam siltumu, mēs viss esam galva. Mēs tikai galvā esam galvenokārt galva, citur mēs esam galva “starp citu”. Daļas pāriet viena otrā, un mums nav tik ērti ar sastāvdaļām, kā pedanti to vēlētos. Galva tātad turpinās; tā tikai galvā ir īpaši izveidota. Tāpat ir ar krūtīm. Krūtis ir īstenās krūtis, bet tikai galvenokārt, jo atkal viss cilvēks ir krūtis. Tātad arī galvā ir kaut kas no krūtīm, un arī vēderā un locekļos. Un tieši tāpat ir ar vēderu. Ka galva ir vēders, to pamanīja daži psihologi, jo ļoti smalkais galvas-nervu sistēmas veidojums atrodas nevis tajā, kas ir mūsu lepnums – smadzenēs, smadzeņu ārējā garozā –, bet gan zem šīs smadzeņu garozas. Jā, šī mākslinieciskā būve, galvas smadzeņu ārējā garoza ir zināmā mērā jau atrofisks veidojums; te šī komplicētā būve jau ir iegājusi atpakaļattīstībā; tā daudz vairāk jau ir barošanas sistēma galvas smadzeņu apvalkā. Tā ka cilvēkam, ja to tā salīdzinoši grib izteikt, nav ko īpaši lepoties ar savu galvas smadzeņu garozu; tā ir komplicēto galvas smadzeņu atpakaļēja vairāk par barojošajām smadzenēm. Mums smadzeņu apvalks ir tādēļ, lai nervi, kuri ir saistīti ar izziņu, būtu kārtīgi nodrošināti ar barības vielām. Un tas, ka mums, salīdzinot ar dzīvniekiem, ir labākas smadzenes, pamatojas tikai uz to, ka mēs smadzeņu nervus labāk barojam. Tikai tāpēc mums ir iespēja attīstīt savu augstāko izziņu, ka mēs labāk barojam smadzeņu nervus nekā to var dzīvnieki. Ne galvas smadzenēm ne nervu sistēmai vispār nav nekāda sakara ar īsteno izziņu, bet gan tikai ar izziņas izpaušanu fiziskajā organismā.

Tagad rodas jautājums: kāpēc mums ir pretišķība starp galvas sistēmu – pagaidām atstāsim neievērotu vidējo sistēmu – un starp polāro locekļu sistēmu ar vēdera sistēmu? Mums tas ir tāpēc, ka kosmos galvas sistēmu noteiktā laikā “izelpo”. Cilvēkam viņa galvas veidojums ir no kosmosa antipātijas. Kad kosmosam, tā teikt, pret to, ko cilvēks nes sevī, uznāk tik liels “pretīgums”, ka tas to izgrūž, tad rodas šis attēls. Galvā patiesībā cilvēks nes sevī kosmosa attēlu. Apaļīgi veidotā cilvēka galva ir tāds attēls. No kosmosa antipātijas kosmos rada šādu attēlu ārpus sevis. Tā ir mūsu galva. Mēs varam lietot savu galvu kā orgānu mūsu brīvībai tāpēc, ka vispirms kosmos šo galvu ir izgrūdis no sevis. Mēs neapskatām galvu pareizi, ja mēs domājam, ka tā apmēram tādā pašā nozīmē intensīvi ir iekļauta kosmosā kā mūsu locekļu sistēma, ar kuru saistīta arī seksuālā sfēra. Mūsu locekļu sistēma ir iekļauta kosmosā, un kosmos to pievelk; tam ir simpātija pret to, tāpat kā pret galvu tam ir antipātija. Galvā mūsu antipātija satiekas ar kosmosa antipātiju, tur tās saduras. Te, šajā mūsu antipātijas sadursmē ar kosmosa antipātiju, rodas mūsu apjauta. Visa iekšējā dzīve, kas rodas cilvēka otrā pusē, atkarīga no kosmosa mīļā simpātiskā mūsu locekļu sistēmas apkampiena.

Tā cilvēka fiziskajā ķermeņa veidojumā izpaužas, ka cilvēks arī dvēseliski ir veidots no kosmosa, un ko viņš atdalīts atkal uzņem sevī no kosmosa. Pamatojoties uz šādu apskatu, jūs vieglāk pamanīsiet, ka ir liela atšķirība starp gribas veidošanos un priekšstatu veidošanos. Ja jūs īpaši, vienpusīgi iedarbojaties uz priekšstatu veidošanu, tad jūs īstenībā vērsat cilvēku atpakaļ uz viņa pirmsdzimšanas laiku un kaitējat viņam, ja jūs viņu racionāli audzināt, jo jūs viņa gribu iegrožojat tajā, ko viņš faktiski ir jau absolvējis – pirmsdzimšanas laikā. Jūs nedrīkstat iejaukt par daudz abstraktu jēdzienu tajā, ko jūs audzināšanā dodat bērnam. Jums tajā jāiejauc vairāk tēlainā. Kāpēc? To jūs varat nolasīt no mūsu kopsavilkuma. Tēlainais ir imaginācijas, kas iet caur fantāziju un simpātiju. Jēdzieni, abstrakti jēdzieni ir abstrakcijas, kas iet caur atmiņu un caur antipātiju, nāk no pirmsdzimšanas dzīves. Ja jūs tātad bērna audzināšanā pielietojat daudzas abstrakcijas, jūs sekmējat bērna īpaši intensīvu nodošanos ogļskābes tapšanas procesam, ogļskābes veidošanai asinīs, ķermeņa nocietināšanās procesam, atmiršanai. Ja jūs bērnam sniedzat iespējami daudz imagināciju, ja jūs tās pēc iespējas izveidojat tā, ka jūs

runājat ar bērnu tēlos, tad jūs ieliekat bērņā nepārtrauktu skābekļa uzglabāšanās dīgli, nepārtrauktu tapšanu, jo jūs virzāt uz nākotni, uz pēcnāves laiku. Mēs zināmā mērā uzņemam sevī – kad audzinām – tās darbības, kuras ar mums, cilvēkiem, ir veiktas pirms dzimšanas. Mums šodien jāatzīst: priekšstatīšanās ir tēlaina darbība, kas atkarīga no tā, ko mēs esam pārdzīvojuši pirms dzimšanas jeb apaugļošanās. Tur garīgās varas ir rīkojušās tā, ka mūsos tika ielikta tēlainā darbība, kura turpina vēl darboties pēc mūsu dzimšanas. Nododot bērniem tēlus, mēs iesākam audzināšanā atkal šo kosmisko darbību. Mēs iedēstām viņos tēlus, kuri var kļūt par dīgļiem, jo mēs tos ieliekam fiziskās miesas darbībā. Tāpēc mums, pedagogiem, apgūstot spējas darboties tēlos, ir jābūt nepārtrauktai sajūtai: tu iedarbojies uz visu cilvēku; notiek visa cilvēka rezonanse, kad tu iedarbojies ar tēliem.

Savās sajūtās uzņemt to, ka visā audzināšanā tiek veikta sava veida pirmsdzimšanas pārjutekliskās darbības turpinājums; tas dod visai audzināšanai nepieciešamo svētību, un bez šīs svētības vispār nevar audzināt.

Tā mēs esam ieguvuši divas jēdzienu sistēmas: izziņa, antipātija, atmiņa – griba, simpātija, fantāzija, imaginācija; divas sistēmas, kuras tad speciālos pielietojumos var kalpot visam, kas mums praktiski jāveic mūsu pedagoģiskajā darbā. Par to rīt runāsim tālāk.

TREŠĀ LEKCIJA

Štutgarte, 1919. gada 23. augusts

Energijas saglabāšanās likums kā šķērslis, lai saprastu cilvēku. Jaunradīšana. Atmirstošā uztveršana ar prātu; dzīvā aptveršana ar gribu. Tīrā domāšana. Brīvība. Cilvēka atdzīvinošā dalība Zemes attīstībā. Nāvi nesošo spēku daļa cilvēka dabā. Asins - muskuļu sistēma. Kaulu - nervu sistēma. Ģeometrija kā kosmisko kustību atspoguļojums. Izpratnes pārvērtības.

Mūsdienu skolotājam fonā visam, ko uzsāk saistībā ar skolu, vajadzētu būt aptverošam uzskatam par kosmosa likumiem. Pats par sevi saprotams, ka tieši mācīšana zemākajās klasēs, skolas pamatpakāpē prasa skolotāja dvēseles kopsakaru ar cilvēces visaugstākajām idejām. Kā ļaundabīgs kaitējums līdzšinējā skolu konstitūcijā ir tas, ka zemākās pakāpes skolotāju tur zināmā, es gribētu teikt, atkarībā, proti, sfērā, kur viņa eksistence liekas mazvērtīgāka nekā augstāko skolas pakāpju skolotāju eksistence. Man, protams, šeit nav jānododas runāšanai par šo sociālā organisma garīgās daļas vispārējo jautājumu. Taču ir jāvērs jūsu uzmanība uz to, ka nākotnē visam, kas pieder pie skolotāju kopības, ir jābūt līdzvērtīgam, un sabiedrībā ir jābūt spēcīgai sajūtai, ka zemāko pakāpju skolotājs ir caur un cauri līdzvērtīgs – arī attiecībā uz viņa garīgo konstitūciju – augstāko skolas pakāpju skolotājam. Tāpēc jūs neizbrīnīs, ka mēs šodien norādām tieši uz to, kam jābūt visas mācīšanas fonā – arī zemākajās pakāpēs – ko, dabiski, tieši bērniem pielietot nevar, bet par ko skolotājam noteikti ir jāzina, jo citādi mācības nevarētu būt sekmīgas.

Mācībās mēs sniedzam bērnam no vienas puses dabas pasauli, no otras puses garīgo pasauli. Mēs kā cilvēki caurcaurēm esam no vienas puses radniecīgi dabas pasaulei, no otras puses radniecīgi garīgajai pasaulei; ciktāl esam cilvēki šeit uz zemes, esam fiziskajā laukā un piepildām mūsu esamību starp dzimšanu un nāvi.

Bet mūsu laikā tieši psiholoģijas atziņas ir kaut kas ļoti vāji izveidots. Proti, psiholoģiskā izziņa cieš no tā baznīcas dogmatiskā secinājuma pēcdarbības, kuru pieņēma 869. gadā, un kurš aptumšo kādu senāku, uz instinktīvu izziņu balstītu ieskatu, ka cilvēks iedalās fiziskajā ķermenī, dvēselē un garā. Šodien gandrīz visur, kur jūs dzirdat runājam par psiholoģiju, var dzirdēt tikai par cilvēka būtības divdalījumu. Jūs varat dzirdēt runājam, it kā cilvēks sastāvētu no miesas un dvēseles, vai no ķermeņa un gara, kā nu to kuro reizi grib nosaukt; un tad aplūko ķermeni un miesu, un tāpat garu un dvēseli kā gluži viennozīmīgus. Gandrīz visas psiholoģijas ir celtas uz šiem maldiem par cilvēka būtības divdalījumu. Pie patiesa ieskata cilvēka būtībā nevar nonākt, ja pielieto kā visur derīgu tikai šo divdalījumu. Tāpēc pamatā gandrīz viss, kas šodien parādās kā psiholoģija, ir pilnīgi diletantisks, dažreiz arī tikai spēle ar vārdiem.

Vispār tas balstās uz lieliem maldiem, kas ir kļuvuši tik lieli tikai 19. gadsimta otrajā pusē, jo ir nepareizi saprasts kāds īstenībā liels atklājums, kas ir saistīts ar fizikas zinātni. Jūs jau zināt, ka brašie heilbronieši savas pilsētas vidū ir uzstādījuši pieminekli vīram, kuru viņa dzīves laikā tie ieskundēja vājprātīgo namā: *Julius Robert Mayer*. Un jūs zināt, ka šī personība, ar kuru šodien, pats par sevi saprotams, heilbronieši ļoti lepojas, ir saistīta ar tā saucamo enerģijas jeb spēka saglabāšanās likumu. Šis likums nosaka, ka visu pasaules telpā esošo enerģiju jeb spēku summa ir konstanta, ka šie spēki tikai pārveidojas, tā ka kāds spēks parādās vienreiz kā siltums, citreiz kā mehāniskais spēks un tamlīdzīgi. Bet šādā formā Juliusa Roberta Maiera likumu ietērpj tikai tad, ja to pamatīgi aplam izprot! Jo viņam tā bija nodarbošanās ar spēku metamorfozes atklāšanu, bet nevis ar abstrakta likuma uzstādīšanu, kāds ir likums par enerģijas nezūdamību.

Kas, apskatot lielā kopsakarā, ir šis enerģijas jeb spēka saglabāšanās likums kultūrvēsturiski? Tas ir tas lielais šķērslis vispār saprast cilvēku. Jo, proti, tikko nodomā, ka spēki tiešām nekad nerodas no jauna, tā vairs nevar nonākt pie cilvēka patiesās būtības izziņas. Jo šī patiesā cilvēka būtība tieši ir tā, ka caur to nepārtraukti tiek veidoti jauni spēki. Tomēr kopsakarā, kādā mēs dzīvojam pasaulē, cilvēks ir vienīgā būtne, kurā tiek veidoti jauni spēki un – kā jūs vēlāk vēl

dzirdēsiet – pat jaunas vielas. Bet, tā kā šodienas pasaules uzskats šādus elementus, kas ļautu cilvēku atzīt pilnībā, vispār negrib sevī uzņemt, tad tas nāk ar šo spēka saglabāšanās likumu, kas zināmā nozīmē arī netraucē, ja apskata tikai citas dabas valstības – minerālu, augu un dzīvnieku, bet kurš izdzēs katru patiesu izzīni, ja grib tuvoties cilvēkam.

Kā skolotājam jums būs nepieciešams no vienas puses darīt skolēniem saprotamu dabu, no otras puses vadīt viņus uz zināmu garīgās dzīves uztveri. Ja nav pazīstams ar dabu, vismaz zināmā pakāpē, un ja nav attiecību ar garīgo dzīvi, tad cilvēks nevar šodien arī iekļauties sociālajā dzīvē. Tāpēc vispirms pievērsīsim mūsu skatienu ārējai dabai.

Ārējā daba vērsas pie mums tā, ka tai pretī nostājas no vienas puses mūsu priekšstatu, domu dzīve, kas, kā jūs zināt, ir tēlainas dabas, kas ir sava veida atspoguļojums no pirmsdzimšanas dzīves; un no otras puses dabai pievērsas tas viss, kas ir gribveidīgas dabas, kas kā dīglis norāda uz mūsu pēcnāves dzīvi. Šādā veidā mēs vienmēr esam pievērsti dabai. Protams, sākotnēji tas var likties kā dabas iedalīšana divās daļās, un tas arī ir cēlonis maldiem par cilvēka divdaļību. Pie šī jautājuma mēs vēl atgriezīsimies.

Ja mēs stāvam pretī dabai tā, ka pievērsam tai mūsu domu pusi, mūsu priekšstatu pusi, tad mēs īstenībā no dabas aptveram tikai to, kas dabā ir nepārtraukta miršana. Šis ir ārkārtīgi svarīgs likums. Lai jums tas ir pilnīgi skaidrs: lai cik skaistus dabas likumus, kas ir atrasti ar saprāta palīdzību, ar priekšstatīšanās spēku palīdzību, jūs arī neatklātu, šie likumi vienmēr attiecas uz to, kas dabā atmirst.

Pavisam ko citu, nekā šos dabas likumus, kas attiecas uz mirušo, uzzina dzīvā griba – kura pastāv kā dīglis – kad tā pievērsas dabai. Te jūs, vēl pildīti ar dažiem labiem priekšstatiem, kuri ceļas no tagadnes un tās zinātnes maldiem, sadursieties ar īpašām jūsu saprāta grūtībām. Kas mūs, vispirms mūsu maņās, visu divpadsmit maņu apjomā, saista ar ārpusauli, tam nav izzīņas, bet gan gribasveidīgs raksturs. Mūsdienu cilvēkam šī atziņa īstenībā ir pavisam pazudusi. Tāpēc viņš sajūt to kā kaut ko bērnišķīgu, lasot Platonu, ka redze pamatojoties uz to, ka no acīm uz priekšmetiem stiepjoties sava veida taustekļi. Protams, šos taustekļus nevar atklāt ar jutekliskiem līdzekļiem; bet, ka Platons tos apzinājās, tas tieši pierāda, ka viņš bija ielauzies pārjutekliskajā pasaulē. Tiešām, kad mēs skatāmies uz lietām, nenotiek nekas cits kā līdzīgs process – tikai smalkāka veida – kā tas, kas norisinās, kad mēs lietām pieskaramies. Ja jūs, piemēram, pieskaraties krīta gabalam, tad tas ir fizisks process, kas pavisam līdzīgs tam garīgajam procesam, kurš norisinās, kad jūs sūtāt ēteriskos spēkus no acīm, lai priekšmetu uztvertu ar redzi. Ja mūsdienās cilvēki vispār spētu novērot, tad viņi varētu iegūt šo patiesību dabas novērojumos. Ja jūs, piemēram, paskatāties uz zirga uz āru izvīrītajām acīm, tad jums radīsies sajūta, ka vienkārši savu acu novietojuma dēļ zirgs pret savu apkārtni atrodas citādākā stāvoklī nekā cilvēks. Kas tam ir pamatā, es jums vislabāk varu izskaidrot, pieņemot šādu hipotēzi. Iedomājieties, ka jūsu abas rokas būtu izveidotas tā, ka būtu neiespējami rokas salikt kopā priekšā; tā, ka roku delmi nekad nevarētu priekšā pārtverties. Eiritmiski jums vienmēr būtu jāpaliek pie A, jūs nekad nevarētu nonākt līdz O, pretestības spēka dēļ būtu neiespējami salikt roku delmus kopā priekšā. Bet zirgs attiecībā uz savu acu pārjutekliskajiem taustekļiem ir šādā stāvoklī: viņš nekad nespēj ļaut saskarties kreisās acs taustekļiem ar labās acs taustekļiem. Cilvēks, pateicoties savam acu izvietojumam, ir spējīgs nepārtraukti ļaut saskarties šiem savu acu taustekļiem vienam ar otru. Uz to pamatojas “Es” sajūta – kas ir pārjutekliskas dabas. Ja mēs vispār nekad nebūtu spējīgi ļaut saskarties labajam ar kreiso, vai ja labā un kreisā saskarsmei būtu tik niecīga nozīme kā tas ir dzīvniekiem, kas nekad nevar īsti savas priekšķepas, teiksim, salikt lūgšanai vai kaut kam līdzīgam garīgam, tad mēs arī nekad nenonāktu līdz sevis paša garīgotai uztverei.

Kas maņu uztverēm acī un ausī visur ir svarīgs, tas nav tik daudz pasīvais; tas ir aktīvais, tas, ko mēs ar gribu nesam pretī lietām. Jaunākajai filozofijai dažreiz ir bijusi nojausma par kaut ko pareizu, un tad ir atrasti dažādi vārdi, kuri tomēr parasti pierāda, cik tālu ir līdz lietas apjēgšanai.

Tā Loka filozofijas vietējās zīmēs ir šāda nojausma par gribas – maņu dzīves aktivitātes izzīni. Bet mūsu maņu organisms, kurš taustes, garšas un ožas maņās pavisam skaidri rāda saistību ar vielmaiņu, līdz pat augstākajām maņām, ir ar gribas raksturu.

Tāpēc jūs varat teikt: cilvēks, pievēršoties dabai ar savu saprātu, no tās uztver visu nedzīvo un apgūst šī nedzīvā likumus. Bet kas šajā dabā paceļas no nāves klēpja, lai kļūtu par pasaules nākotni, to cilvēks uztver ar savu tik nenoteikti parādošos gribu, kas sniedzas līdz pat maņām.

Padomājiet, cik dzīvības pilnas kļūs jūsu attiecības ar dabu, ja tikko teikto kārtīgi ņemsiet vērā. Tad jūs teiksiet: kad es izeju dabā, man pretī mirdz gaisma un krāsas; uzņemot gaismu un tās krāsas, es savienojos dabā ar to, kas to sūta tālāk nākotnē un, kad es atgriežos atpakaļ savā istabā un pārdomāju par dabu, izgudroju par to likumus, tad es nodarbojos ar to, kas dabā nepārtraukti mirst. Dabā nepārtraukta miršana un tapšana ir viena ar otru saistītas. Ka mēs uztveram miršanu, atkarīgs no tā, ka mēs nesam sevī pirmsdzimšanas dzīves atspoguļojumu, saprāta pasauli, domu pasauli, ar ko mēs varam uztvert dabā pamatā esošo nedzīvo. Un ka mēs varam uztvert to, kas no dabas būs nākotnē, ceļas no tā, ka mēs liekam dabai pretī ne tikai mūsu saprātu, mūsu domu dzīvi, bet gan, ka mēs varam likt tai pretī to, kas mūsos pašos ir ar gribas dabu.

Ja cilvēks nevarētu kaut ko, kas viņam nepārtraukti paliek, glābt no savas pirmsdzimšanas dzīves cauri savai zemes dzīvei, ja viņš nevarētu glābt kaut ko no tā, kas viņa pirmsdzimšanas dzīves laika beigās ir kļuvis tikai par domu dzīvi, tad viņš nekad nevarētu nonākt līdz brīvībai. Jo cilvēks būtu saistīts ar mirušo un tajā acumirkli, kad viņš to, kas viņā pašā ir radniecisks ar nedzīvo dabu, izsaukt uz brīvību, viņš gribētu mirstošo izsaukt uz brīvību. Ja viņš gribētu izmantot to, kas viņu kā gribas būtni saista ar dabu, viņš tiktu apdullināts, jo visā, kas viņu kā gribas būtni saista ar dabu, viss ir vēl dziļveidīgs. Viņš būtu dabasbūtne, bet ne brīva būtne.

Pāri šiem diviem elementiem – nedzīvā aptveršanai ar saprātu un dzīvā, topošā aptveršanai ar gribu – cilvēkā ir kaut kas, ko tikai viņš un neviena cita būtne uz zemes nes sevī no dzimšanas līdz nāvei: tā ir tīrā domāšana, tā domāšana, kas attiecas nevis uz ārējo dabu, bet gan tikai uz pārjuteklisko, kas ir cilvēkā pašā, kas padara cilvēku par autonomu būtni, par kaut ko, kas ir vēl pāri tam, kas ir zemmirušajā un pārdzīvajā. Tāpēc, ja grib runāt par cilvēka brīvību, tad jāskatās uz šo autonomo cilvēkā, uz tīro, no maņām neatkarīgo, domāšanu, kurā vienmēr dzīvo arī griba.

Bet, ja no šāda redzesviedokļa aplūkojat dabu pašu, tad jūs teiksiet: es lūkojos uz dabu, manī ir miršanas plūsma un manī ir jauntapšanas plūsma: mirt – tikt atkal dzemdētam. Šo kopsakarību jaunākā zinātne ļoti maz izprot; jo tai daba zināmā mērā ir viens vesels un tā nepārtraukti sajauc mirstošo un topošo, tā ka viss, ko šodien daudzējādi saka par dabu un tās būtību, ir kaut kas pavisam apjucis, samulsis, jo miršana un tapšana tiek nemitīgi sajauktas viena ar otru. Ja grib šīs abas plūsmas dabā skaidri atšķirt vienu no otras, tad ir gan sev jājautā: kas notiktu ar dabu, ja šajā dabā nebūtu cilvēka?

Šajā jautājumā jaunākā dabaszinātne ar tās filozofiju, pamatā ņemot, ir lielā apjukumā. Iedomājieties, ka jūs uzstādāt īstam jaunam dabaszinātniekam jautājumu: kas notiktu ar dabu un tās būtību, ja tajā nebūtu cilvēka? Viņš, protams, sākumā būtu nedaudz šokēts, jo viņam šis jautājums liktos dīvains. Bet tad viņš apdomātos, kādu pamatojumu šī jautājuma atbildēšanai dod zinātne un teiktu: tad uz Zemes būtu minerāli, augi un dzīvnieki, tikai cilvēka nebūtu, un Zemes attīstība no paša sākuma, kad Zeme vēl pastāvēja kā Kanta–Laplasa miglājs, notiktu tā, kā tas arī ir noticis; tikai šajā attīstībā nebūtu cilvēka. Cita atbilde, pamatā ņemot, nevarētu rasties. Viņš varbūt varētu vēl piebilst: cilvēks uzar zemi un tā izmaina Zemes virsmu, viņš konstruē mašīnas un tā rada izmaiņas; bet tas nav tik nozīmīgi attiecībā pret citām pārmaiņām, kas notiek dabā pašā. Dabaszinātnieks vienmēr teiktu: attīstītos minerāli, augi un dzīvnieki, arī cilvēkam klāt neesot.

Tas nav pareizi. Proti, ja cilvēka nebūtu klāt Zemes evolūcijā, tad nebūtu lielākā daļa dzīvnieku, proti, augstāk attīstīto dzīvnieku, jo lielākā to daļa ir radusies Zemes evolūcijā tikai tādēļ, ka cilvēkam bija nepieciešams – es, protams, tagad runāju tēlaini – izmantot viņu plecus. Viņam vajadzēja noteiktā savas Zemes attīstības pakāpē no savas paša būtības, kurā tolaik bija vēl kas pavisam cits, nodalīt augstākos dzīvniekus, vajadzēja tos atnest, lai pats varētu tikt tālāk. Es gribētu šo atmešanu salīdzināt tādējādi, ka saku: iedomājieties maisījumu, kurā kaut kas ir izšķīdināts, un tad iedomājieties, ka šī izšķīdinātā substance izdalās un nogulsņējas. Tā cilvēks savos agrākajos Zemes attīstības stāvokļos bija kopā ar dzīvnieku pasauli un tad vēlāk izdalīja dzīvnieku pasauli kā nogulsnes. Dzīvnieki nebūtu Zemes attīstībā kļuvuši par šodienas dzīvniekiem, ja cilvēkam nebūtu bijis jāklūst tādām, kāds viņš ir šodien. Tātad bez cilvēkiem Zemes attīstībā dzīvnieku formas un Zeme izskatītos pavisam savādāk, nekā tas ir šodien.

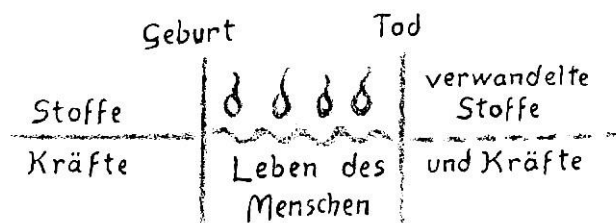
Bet tagad pāriesim pie minerālu un augu pasaules. Te mums jābūt skaidrībā par to, ka ne tikai zemākās dzīvnieku formas, bet arī augu un minerālu pasaule būtu sen sastingušas, nebūtu vairs tapšanā, ja uz Zemes nebūtu cilvēka. Un atkal ir nepieciešams pateikt šodienas, uz vienpusīga dabas apskata balstītam pasaules uzskatam: labi, cilvēki mirst un viņu ķermeņi tiek sadedzināti vai aprakti un tādējādi atdoti zemei, bet tam nav nekādas nozīmes Zemes attīstībā, jo, ja Zemes attīstība neuzņemtu sevī cilvēku ķermeņus, tā varētu notikt tieši tāpat kā tagad, kad tā uzņem cilvēku ķermeņus. Bet tas nozīmē, ka vispār netiek apzināts, ka nepārtrauktā cilvēku līķu nodošana zemei, kas notiek, vienalga, sadedzinot, vai aprokot, ir reāls process, kas darbojas tālāk.

Zemniecēm uz laukiem vēl skaidrāks nekā sievietēm pilsētā, ir tas, ka raugam maizes cepšanā ir zināma nozīme, kaut arī tas tiek pievienots tikai nelielam daudzumam; jūs zināt, ka maize nevarētu uzrūgt, ja mīklai nebūtu pievienots raugs. Tieši tāpat Zemes attīstība jau sen būtu iegājusi savā beigu stāvoklī, ja tai nepārtraukti netiktu pievadīti cilvēku līķos – kuri ir atdalīti no dvēseliski–garīgā līdz ar nāvi – esošie spēki. Ar šiem spēkiem, ko Zemes attīstība nepārtraukti saņem no cilvēku līķiem, tas ir, spēkiem, kuri ir līķos, tiek uzturēta Zemes evolūcija. Tādēļ vēl šodien minerāli var attīstīt savus kristalizācijas spēkus, kurus tie jau sen vairs nevarētu attīstīt bez šiem spēkiem; tie būtu sen sabrukuši, būtu izšķīduši. Tādēļ augi, kuri sen vairs neaugtu, var augt vēl šodien. Un arī attiecībā uz zemākajām dzīvnieku formām ir tāpat. Cilvēks nodod savā ķermenī esošo fermentu – līdzīgu raugam – Zemes tālāktattīstībai.

Tāpēc nav bez nozīmes, vai cilvēks dzīvo uz Zemes vai nē. Tā vienkārši nav taisnība, ka Zemes attīstība attiecībā uz minerālu, augu un dzīvnieku valstību ietu uz priekšu arī tad, ja tur nebūtu klāt cilvēka. Dabas process ir vienots, noslēgts un cilvēks pieder pie tā. Cilvēku var pareizi izprast tikai tad, ja viņu pat nāvē redz iesaistītu kosmiskajā procesā.

Ja jūs to pārdomājat, tad jūs nemaz vairs nebrīnīsieties, ka es saku arī šo: cilvēks, nokāpjot no garīgās pasaules fiziskajā, saņem kā ietēru savu fizisko ķermeni. Bet, protams, fiziskais ķermenis ir citādāks, kad to saņem kā bērns, nekā tad, kad kādā vecumā nomirstot no tā šķiras. Ar fizisko ķermeni kaut kas ir noticis. Kas ir noticis, tas var notikt tikai tāpēc, ka šo ķermeni caurauž cilvēka garīgi–dvēseliskie spēki. Tiešām, galu galā mēs ēdam to pašu, ko ēd arī dzīvnieki, tas nozīmē, mēs pārveidojam ārējās vielas tā, kā tās pārveido arī dzīvnieki, bet mēs tās pārveidojam, iedarbojoties līdzīgi kaut kam, kā dzīvniekiem nav, kaut kam, kas nokāpj no garīgās pasaules, lai savienotos ar cilvēka fizisko miesu. Tāpēc mēs darām ar vielām kaut ko citu, nekā to dara dzīvnieki vai augi. Un vielas, kuras cilvēka līķī tiek nodotas zemei, ir pārveidotas vielas, tās ir citādas, nekā cilvēka uzņemtās, kad viņš piedzima. Tāpēc mēs varam teikt: vielas, kuras cilvēks uzņem un arī spēkus, kurus viņš dzimstot uzņem, viņš atjauno savas dzīves laikā un atdod tos atpakaļ Zemes procesam pārveidotā formā. Pēc nāves Zemes procesam atdotās vielas un spēki nav tie paši, ko viņš saņēma piedzimstot. Ar to viņš nodod Zemes procesam kaut ko, kas caur viņu nepārtraukti ieplūst no pārjutekliskās pasaules fiziski–jutekliskajā Zemes procesā. Piedzimstot viņš nones sev līdzīgi no pārjutekliskās pasaules kaut

ko; ar to, ka viņš iemieso vielas un spēkus, kuri dzīves laikā veido viņa ķermeni, šo kaut ko, cilvēkam nomirstot, saņem Zeme. Tādējādi cilvēks nemitīgi ir starpnieks pārjutekliskā pilēšanai lejā uz juteklisko, uz fizisko. Jūs varat iedomāties, ka kaut kas nepārtraukti it kā līst lejup no pārjutekliskā uz juteklisko, bet šie pilieni Zemei paliktu pilnīgi neauglīgi, ja tos neuzņemtu cilvēks un caur sevi kā starpnieku tos nenodotu Zemei. Pilienus, kurus cilvēks uzņem piedzimstot, viņš pēc savas nāves atdod un tā ir nepārtraukta Zemes apaugļošana ar pārjutekliskiem spēkiem, šie apaugļojošie, pārjutekliskie spēki uztur Zemes evolūcijas procesu. Tāpēc bez cilvēku liķiem Zeme jau sen būtu mirusi.

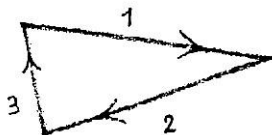

Kad mēs tā esam ievadīti, nu mēs varam jautāt: ko dara nedzīvie spēki ar cilvēka dabu? Nāvi nesošie spēki, kuri ir valdošie ārā dabā, iedarbojas arī cilvēka dabā; jo, ja cilvēks nepārtraukti neatdzīvinātu ārējo dabu, tai būtu jāatmirst. Tātad, kā valda šie nāvi nesošie spēki cilvēka dabā? Tie valda tā, ka cilvēks cauri tiem izveido visus tos sadalījumus, izkārtojumus, kuri atrodas līnijā no kaulu sistēmas līdz nervu sistēmai. Tas, ko kauli un viss ar tiem radnieciskais izveido, ir pavisam citas dabas nekā tas, ko izveido citas sistēmas. Mūsos ieskan nāvi nesošie spēki: mēs atstājam tos, kādi tie ir, un tāpēc esam kaulu cilvēki. Bet mūsos vēl dziļāk iesniedzas nāvi nesošie spēki: mēs tos pavājinām un tāpēc esam nervu cilvēki. Kas ir nervs? Nervs ir kaut kas, kas nemitīgi grib kļūt par kaulu; par kaulu kļūt to aizkavē tikai tas, ka nervs ir saistīts ar cilvēka ne-kaulveidīgo vai ne-nervozo elementu. Nervs nemitīgi grib pārkauloties, tas ir spiests nemitīgi atmirt, tāpat kā kauli cilvēkā ir vienmēr lielā mērā admirušais. Dzīvnieku kauliem šīs attiecības ir savādākas, tie ir daudz dzīvīgāki nekā cilvēku kauli. Tā jūs varat priekšstatīt vienu cilvēka dabas pusi, sakot: nāvi nesošais starojums darbojas kaulu un nervu sistēmās. Tas ir viens pils.

Nepārtraukti dzīvību devēji spēki, otra plūsma, darbojas muskuļu un asins sistēmās un visā, kas tām pieder. Nervi tikai tāpēc vispār nav kauli, ka tie ir tā saistīti ar asins un muskuļu sistēmu, ka to tieksmei kļūt par kauliem, asins un muskuļu sistēmas spēki darbojas pretī tā, ka aizkavē, nepieļauj šo kļūšanu par kauliem. Ja augot ir nepareizi saistīti kauli no vienas puses un asinis un muskuļi no otras puses, tad rodas rahīts, kas ir traucējums kaulu pareizai atmiršanai caur muskuļu-asins dabu. Tāpēc ir ārkārtīgi svarīgi, ka cilvēkā rodas pareizā mijiedarbība starp muskuļu-asins sistēmu no vienas puses un kaulu-nervu sistēmu no otras puses. Kad mūsu acī iesniedzas kaut kas apslēpts no kaulu-nervu sistēmas, kaulu sistēma atkāpjas un ienāk tikai tās pavājinājums nervs, acī rodas iespēja saistīt gribas būtību – kura dzīvo muskuļos un asinīs – ar priekšstatīšanās darbību, kura ir kaulu-nervu sistēmā. Te atkal nonākam pie kaut kā, kam senākajā zinātnē bija nozīmīga loma, bet ko šodienas zinātne izsmej kā bērnišķīgus priekšstatus. Taču gan jau jaunākā zinātne atkal pie tā nonāks, tikai citā formā.

Vecie savās zināšanās vienmēr ir jutuši radniecību starp nervu smadzenēm, nervu substanci, un kaulu smadzenēm jeb kaulu substanci, un viņi domāja, ka ar kaulu daļu domā tāpat kā ar nervu daļu. Tā arī ir taisnība. Par visu, kas mums ir abstraktajā zinātnē, mums jāpateicas mūsu kaulu sistēmas spējām. Piemēram, kāpēc cilvēks var izveidot ģeometriju? Augstākajiem dzīvniekiem nav nekādas ģeometrijas; to redz no viņu dzīvesveida. Tās ir blēņas, ja daži cilvēki saka: varbūt arī augstākajiem dzīvniekiem ir ģeometrija, varbūt to tikai nepamana. Cilvēks tāpat izveido ģeometriju. Bet kā, piemēram, viņš izveido trīsstūra priekšstatu? Kas tiešām pārdomā šo lietu, ka cilvēks izveido trīsstūra priekšstatu, tam liksies brīnumaini, ka trīsstūri, abstrakto trīsstūri,

kura konkrētajā dzīvē nekur nav, cilvēks izveido tīri no savas ģeometriski–matemātiskās fantāzijas. Atklāto pasaules norišu pamatā ir daudz nezināma. Iedomājieties sevi, piemēram, stāvam kādā noteiktā telpas vietā. Zināmos laikos jūs kā pārjutekliska cilvēciska būtne izdarāt savādas kustības, par kurām jūs parasti nekā nezināt, apmēram šādā veidā: jūs virzāties vienu gabaliņu uz vienu pusi, tad jūs virzāties vienu gabaliņu atpakaļ un tad nākat atkal uz savu vietu. Neapzināta līnija telpā, kuru jūs aprakstāt, tiešām beidzas kā trīsstūra kustība. Šādas kustības tiešām pastāv, jūs tikai tās neuztverat, bet tāpēc, ka jūsu mugurkauls ir novietots vertikāli, jūs esat plaknē, kurā šīs kustības notiek

Dzīvnieks nav šajā plaknē, viņa mugurkauls ir novietots citādi; tad šīs kustības netiek izdarītas. Tāpēc, ka cilvēkam viņa mugurkauls stāv vertikāli, viņš ir plaknē, kur šīs kustības tiek izpildītas. Apziņā tas nenonāk, ka varētu sev teikt: es te nepārtraukti deju trīsstūrī. Bet viņš uzzīmē trīsstūri un saka: tas ir trīsstūris! Patiesībā tā ir neapzināta kustība, kura notiek Kosmosā.

Šīs kustības, kuras jūs fiksējat ģeometrijā, zīmējot ģeometriskas figūras, jūs izpildāt kopā ar Zemi. Zemei nav tikai tā kustība, kura tai ir pēc Kopernika pasaules uzskata: tai ir vēl pavisam citas, mākslinieciskas kustības, kuras nepārtraukti tiek izdarītas. Un tiek izpildītas vēl daudzas citas komplicētas kustības, piemēram, tādas kustības, kuras atrodas līnijās, kādas ir ģeometriskiem ķermeņiem: kubam, oktaedram, dodekaedram, ikosaedram un tā tālāk. Šie ķermeņi nav izdomāti, tie ir īstenība, tikai neapzināta īstenība. Šajās un vēl citās formās īpatnēji ieskanas šīs cilvēka neapzinātās zināšanas. Tās tiek saņemtas tādējādi, ka mūsu kaulu sistēmai piemīt būtiska izziņa, bet jūs ar savu apziņu neaizsniedzat kaulu sistēmu. Tāpēc apziņa atmirst, tā tiek tikai reflektēta ģeometrijas tēlos, kurus cilvēks izpilda kā attēlus. Cilvēks tiešām ir ļoti iesaistīts Kosmosā. Veidojot ģeometriju, viņš atveido kaut ko, ko viņš pats dara Kosmosā.

Tā no vienas puses mēs ieskatāmies pasaulē, kura ietver arī mūs un kura ir nepārtrauktā atmiršanā. No otras puses mēs ieskatāmies visā tajā, kas ietiecas mūsu asins–muskuļu sistēmas spēkos: tas ir nepārtrauktā kustībā, nepārtrauktā maiņā, nepārtrauktā tapšanā un kļūšanā; tas ir pavisam dīglveidīgi, tur nav nekā nedzīva. Mēs apturam sevī miršanas procesu un tikai kā cilvēki varam to apturēt un mirstošajā ienest topošo. Ja cilvēka šeit uz Zemes nebūtu, tad gan miršana būtu izplatījusies visā Zemes procesā, un Zeme kā viens kopums, veselums būtu pārgājusi lielā kristalizācijā. No tā nebūtu saglabājušies atsevišķi kristāli. Mēs izraujam atsevišķus kristālus no lielās kristalizācijas un uzturam tos, kamēr tie ir vajadzīgi mūsu, cilvēku, evolūcijai. Bet ar to mēs uzturam dzīvu arī Zemes dzīvi. Tātad mēs, cilvēki, esam tie, kas uztur Zemes dzīvi darbīgu, kas nevar tikt izslēgti no Zemes dzīves. Tāpēc viena no Eduarda fon Hartmana – kurš gribēja atbrīvoties no sava pesimisma – domām bija gan reāla, ka cilvēce kādreiz kādu dienu būs tik nobriedusi, ka visi cilvēki nogalinās paši sevi. Nav vajadzīgs arī nemaz vēl pievienot to, ko gribēja Hartmans no sava dabaszinātniskā pasaules uzskata ierobežotības: proti, viņam vēl nepietiktu, ka visi cilvēki kādu dienu paši sevi nogalinātu, viņš gribēja vēl arī visu Zemi ar kādu lielu pasākumu uzspriest gaisā. Tas viņam nebūtu vajadzīgs. Viņam vajadzētu tikai iekārtot lielās pašnāvības dienu, un Zeme lēnām uzietu gaisā pati no sevis! Jo bez tā, ko Zemē pārstāda cilvēki, Zemes attīstība tālāk nevar notikt. Ar šo atziņu mums atkal sajūtveidīgi jācaurauž sevi. Ir nepieciešams, lai mūsdienās šīs lietas tiktu saprastas.

Es nezinu, vai jūs atceraties, ka savos pirmajos rakstos es vienmēr atgriezos pie domas, ar kuru gribēju nostādīt izziņu uz citas bāzes, nekā tas ir šodien. Ārējā filozofijā, kura sasaucas ar

anglo–amerikānisko domāšanu, cilvēks īstenībā ir tikai pasaules vērotājs; viņš ar savu iekšējo dvēseles procesu ir tikai skatītājs pasaulē. Ja cilvēks nebūtu, tā tiek domāts, ja viņš dvēselē atkal nepārdzīvotu to, kas ārā pasaulē notiek, tad taču viss būtu tāpat, kā tas ir. Tas tā ir dabas zinātnē attiecībā uz faktu attīstību, kurus es minēju, bet tas tā ir arī filozofijā. Šodienas filozofs ļoti labi jūtas kā skatītājs pasaulē, tas ir, tikai izziņas nāvējošajā elementā. No šī nāvējošā elementa es gribēju izziņu izvest. Tādēļ es vienmēr atkal atkārtāju: cilvēks nav tikai pasaules vērotājs, bet gan pats ir pasaules notikumu arēna, kurā vienmēr atkal un atkal norisinās lieli kosmiskie notikumi. Es vienmēr atkal esmu teicis: cilvēks ar savu dvēseles dzīvi ir notikumu vieta, kurā norisinās pasaules notikumi. Tā to var ietēpt arī filozofiski abstraktā formā. Un īpaši, kad jūs lasāt noslēguma nodaļu par brīvību manā rakstā “Patiesība un zinātne”, atradīsiet, ka šī doma ir asi uzsvēta: ka tas, kas notiek cilvēkā, nav kaut kas, kas ir līdzīgs pārējai dabai, bet gan, ka pārējā daba iesniedzas cilvēkā un ka tas, kas notiek cilvēkā, vienlaicīgi ir kosmiska norise, tā ka cilvēka dvēsele ir notikumu arēna, kurā norisinās kosmisks, ne tikai cilvēcīgs process. Tas, dabiski, zināmās aprindās šodien vēl tiek grūti saprasts. Bet, necauraužoties ar šādiem uzskatiem, nav iespējams būt īstam audzinātājam.

Kas tad īstenībā notiek cilvēkbūtnē? Vienā pusē ir kaulu–nervu daba, otrā pusē ir asins–muskulu daba. Abu kopdarbībā nepārtraukti tiek no jauna radītas vielas un spēki. Ar to, ka cilvēkā pašā tiek no jauna radītas vielas un spēki, Zeme tiek pasargāta no nāves. Tagad jūs varat to, ko es tikko teicu – ka asinis saskarsmē ar nerviem izraisa vielu un spēku jaunradīšanu – apvienot ar to, ko es minēju iepriekšējā lekcijā: ka asinis nepārtraukti ir ceļā uz garīgumu un tiek no tā atturētas. Šīs domas, ko esam ieguvuši šajās divās lekcijās, sasaistīsim vienu ar otru un tad, uz to balstoties, iesim tālāk. Bet jūs jau redzat, cik maldīga ir doma par spēka un vielas saglabāšanos tā, kā tā parasti tiek izteikta: jo tā ir pretēja tam, kas notiek cilvēka dabas iekšienē un patiesai cilvēka būtības aptveršanai ir tikai šķērslis. Tikai atkal iegūstot sintētisko domu, ka tiešām no nekā nekas nevar rasties, bet ka kas viens var tikt tā pārveidots, ka tas zūd un kas cits rodas, un, kad šī doma tiks nolikta domas par spēka un vielas saglabāšanās vietā, zinātnei tiks saglabāts kaut kas derīgs.

Jūs redzat, kādā virzienā šis un tas, kas dzīvo mūsu domāšanā, ir aplams. Mēs kaut ko uzstādām, kā, piemēram, likumu par spēka un vielas saglabāšanos un proklamējam to par pasaules likumu. Tam pamatā ir zināma mūsu priekšstatu dzīves, vispār mūsu dvēseles dzīves nosliece vienpusīgi aprakstīt, kurpretī mums vajadzētu uzstādīt spriedumus, pieņēmumus tikai no tā, ko mēs attīstām savos priekšstatos. Tā, piemēram, jūs atradīsiet mūsu fizikas grāmatās likumu par ķermeņu necauraidību kā aksiomu: tajā vietā telpā, kur atrodas kāds ķermenis, tajā pašā laikā nevar atrasties neviens cits. Tas tiek pasludināts par vispārēju ķermeņu īpašību. Bet vajadzētu teikt: tie fiziskie ķermeņi vai būtības, kuri ir tādi, ka tajā telpas vietā, kur tie atrodas, tajā pašā laikā nevar būt neviena cita līdzīga dabas būtne, tie ir necauraidīgi. Jēdzienus vajadzētu izmantot tikai tam, lai norobežotu zināmu jomu no kādas citas, vajadzētu uzstādīt tikai postulātus un nedot nekādas definīcijas, kurām būtu prasība uz universālumu. Tā nevajadzētu uzstādīt arī likumu par spēka un vielas saglabāšanos, bet gan vajadzētu uzmeklēt, kādām būtībām šāds likums ir nozīmīgs. Tā tieši bija tieksme 19. gadsimtā – uzstādīt likumu un teikt: tas der visam – tā vietā, lai izmantotu mūsu dvēseles dzīvi, lai tuvotos lietām un novērotu, ko mēs ar tām pārdzīvojam.

CETURTĀ LEKCIJA

Štutgarte, 1919. gada 24. augusts

Gribas un rakstura veidošanas nozīmīgums nākotnē. Gribas daba. Cilvēka deviņdaļīgā būtība. Gribas parādīšanās formas ķermeniskajā daļā kā instinkts, dziņas, alkas; dvēseliskajā (“Es”) - kā motīvs; augstākajās kā vēlme, nolūks, lēmums. Sociālistiskās audzināšanas formas. Rakstura audzināšana. Gribas veidošana.

Nākotnē audzināšanas un mācīšanas darbā sevišķi īpaša nozīme jāpiešķir gribas un rakstura veidošanai. Vienmēr gan tiek uzsvērts – to dara arī tie, kuri nedomā par mācību un audzināšanas būtības atjaunināšanu – ka griba un raksturs audzināšanā jāievēro īpaši, bet īstenībā šajā ziņā, par spīti visiem labajiem nodomiem, nekas liels gribas un rakstura audzināšanā nav panākts. Tā nonāk arvien vairāk un vairāk tā sauktā gadījuma varā, jo nav īstas izpratnes par gribas patieso dabu.

Ievadam gribētos pateikt: tikai tad, kad patiešām iepazīst gribu, var iepazīt arī vismaz daļu no pārējiem rakstura elementiem, daļu no sajūtām. Mēs varam uzdot jautājumu: kas tad īstenībā ir sajūta? Sajūta ir ļoti radniecīga gribai. Griba, es teiktu, ir tikai īstenota sajūta, un sajūta ir aizturēta, neizpausta griba. Griba, kura vēl īsti neizpaužas, kura vēl paliek tikai dvēselē, ir sajūta; noklusināta griba ir sajūta. Tāpēc sajūtu būtību var saprast tikai tad, kad izprot gribas būtību.

No līdzšinējiem skaidrojumiem jūs jau varat saprast, ka viss, kas dzīvo gribā, dzīvē starp dzimšanu un nāvi neizveidojas pilnībā. Cilvēkā, izpildot gribas lēmumu, vienmēr paliek kaut kas pāri, kas dzīvē netiek izsmelts līdz pat nāvei; paliek atlikums, kas dzīvo cilvēkā tālāk un kas tieši no katra gribas lēmuma un gribas darba turpinās cauri nāvei. Šis atlikums jāņem vērā visā cilvēka dzīvē un it īpaši bērna vecumā.

Mēs zinām, ka, aplūkojot cilvēku visā pilnībā, mēs viņā saskatām fizisko ķermeni, dvēseli un garu. Vispirms piedzimst miesas ķermenis, vismaz tā galvenās sastāvdaļas. Sīkāk par to jūs varat atrast manā grāmatā “Teozofija”. Fiziskais ķermenis tāpat tiek iesaistīts iedzimtības plūsmā, saņem iedzimtās pazīmes un tā tālāk. Dvēseliskais jau ir galvenokārt tas, kas, no pirmsdzimšanas esamības nolaižoties miesas ķermenī, savienojas ar miesīgo. Bet garīgais mūsdienu cilvēkā – tālas nākotnes cilvēkā tas būs citādi – īsteni ir tikai kā aizmetnis. Un, ja mēs gribam likt pamatus labai pedagoģijai, mums jāņem vērā tas, ka mūsdienu attīstības ērā garīgais cilvēkā ir tikai kā aizmetnis, dīglis. Vispirms pateiksim pavisam skaidri, kas ir šajā cilvēka iekārtojumā, kas domāts tālai cilvēces nākotnei.

Pirmām kārtām, gan tikai kā aizmetnis, ir tas, ko mēs saucam par pašgaru. Pašgaru mēs nevarēsim uzņemt starp cilvēka sastāvdaļām, starp cilvēka dabas daļām tūlīt, kad runājam par tagadnes cilvēku; bet skaidra apziņa par pašgaru ir, īpaši tiem cilvēkiem, kuri spēj ieskatīties garīgajā. Jūs zināt, ka visa austrumzemju apziņa, ciktāl tā ir izveidota apziņa, sauc pašgaru par “manas” (veļi) un ka par “manas”, kā par kaut ko cilvēkā dzīvojošu, tiek visur runāts visā austrumzemju garīgajā kultūrā. Bet arī vakarzemju cilvēcē, ja tā nav akurāt “mācītā”, mājā skaidra apziņa par šo pašgaru; jo tautā to, kas paliek pāri no cilvēka pēc nāves, sauc par veļiem – vismaz sauca, kamēr vēl tautu pilnīgi nebija pārņēmis materiālistiskais noskaņojums. Runā par to, ka pēc nāves paliek veļi; manas = veļi. Es teicu: tautai par to ir skaidra apziņa; jo tauta šinī gadījumā lieto daudzskaitli.* Mēs, kas pašgaru zinātniski vairāk attiecinām uz cilvēku vēl pirms nāves, sakām vienskaitli: pašgars (Geistselbst). Tauta, kas par šo pašgaru vairāk runā no realitātes, no naivās izziņas, runājot par veļiem, lieto daudzskaitli, jo cilvēku tajā mirklī, kad viņš iet caur nāves vārtiem, uzņem daudzas garīgas būtnes. Es jau to minēju citā sakarībā: mums ir savs personīgais vadošais gars no eņģeļu hierarhijas; bet tam pāri stāvoši ir arī gari no erceņģeļu hierarhijas, kuri pievienojas tūlīt, tikko cilvēks iet caur nāves vārtiem, tā ka tūdaļ viņa

* Vācu valodā - die Manen (daudzsk.)

esamība zināmā attiecībā ir daudzskaitlī, jo viņa esamībā ir ieslēgušies daudzi erceņģeļi. Tauta jūt ļoti skaidri, ka cilvēks, atšķirībā no savas esamības šeit, kas liekas viena vienība, pēc tam vairāk vai mazāk tiek uztverts daudzskaitlī. Tātad veļi ir kaut kas, kas naivajā tautas apziņā dzīvo kā daudzskaitlī esošs pašgars, “manas”.

Otra, augstāka cilvēka sastāvdaļa ir tā, ko mēs saucam par dzīvībasgaru (Lebensgeist). Šis dzīvībasgars tagadnes cilvēkos ir jau ļoti maz uztverams. Tas cilvēkos ir kaut kas ļoti garīgs, kas attīstīsies tālā cilvēces nākotnē. Un tad augstākais, kas ir cilvēkā, kas gan tagadnē ir tikai pavisam nenozīmīgs ieguldījums, ir īstais garacilvēks (Geistesmensch).

Bet kaut arī šodienas cilvēkos, dzīvojošos šeit uz zemes starp dzimšanu un nāvi, šis trīs augstākās cilvēka dabas daļas ir tikai dīglis, toties tās ļoti nozīmīgi attīstās, – protams, augstāko garīgo būtņu aizsardzībā – starp nāvi un jaunu dzimšanu. Tātad, kad cilvēks mirst un atkal iedzīvojas garīgajā pasaulē, tad šis trīs daļas, zināmā mērā iezīmējot nākotnes cilvēces esamību, attīstās ļoti skaidri. Kā cilvēks savā tagadējā dzīvē starp dzimšanu un nāvi attīstās garīgi–dvēseliski, tāpat viņam arī pēc nāves ir noteikta attīstība, tikai tad viņš kā ar nabas saiti ir saistīts ar augstāko hierarhiju garīgajām būtnēm.

Tagad pievienosim šodien tik tikko uztveramajām augstākajām daļām cilvēkdabā to, ko mēs tagad jau uztveram. Tas, pirmkārt, ir tas, kas izpaužas apziņas dvēselē, prāta– jeb iedabas dvēselē un sajūtu dvēselē. Tās ir patiesās cilvēka dvēseles sastāvdaļas. Ja šodien gribam runāt par cilvēka dvēseli, kā tā dzīvo fiziskajā ķermenī, tad mums jārunā par trim tikko nosauktajām dvēseles daļām. Ja mēs gribam runāt par savu fizisko ķermeni, tad mēs runājam par sajūtošo ķermeni, smalkāko ķermeni, kuru sauc arī par astrālo ķermeni, par ēterisko ķermeni un par materiālo fizisko ķermeni, ko mēs redzam ar savām acīm un ko analizē ārējā zinātne. Līdz ar to mūsu priekšā ir viss cilvēks.

Jūs jau zināt, ka fiziskais ķermenis ir kā cilvēkam, tā arī dzīvniekiem. Sajūtām atbilstošu un gribas izpratnei lietojamu priekšstatu par cilvēka attiecībām ar dzīvniekiem – salīdzinot visu cilvēku ar tā deviņām sastāvdaļām ar dzīvnieku pasauli – mēs dabūjam tikai tad, ja mēs zinām: kā cilvēks ar savu dvēseli ir ietērpts fiziskajā ķermenī, tāpat arī dzīvnieks ir ietērpts fiziskajā ķermenī, bet dzīvnieka fiziskais ķermenis daudzējādā ziņā ir veidots savādāk nekā cilvēkam. Cilvēka fiziskais ķermenis patiesībā nav attīstītāks kā dzīvniekam. Padomājiet, piemēram, par bebru no augstāko dzīvnieku rindas, kad tas veido savu aizsprostu. Cilvēks to nevar, ja viņš nav mācījies, ja viņš nav veicis ļoti sarežģītu apmācību, nav studējis arhitektūru un tamlīdzīgi. Bebris taisa savu būvi, izejot no sava ķermeņa veidojuma. Vienkārši viņa ārējais, fiziskais ķermenis ir tā izveidots, ka viņš iekļaujas ārējā fiziskajā pasaulē; ka to, kas dzīvo viņa fiziskā ķermeņa formās, var izmantot savas būves radīšanai. Šajā ziņā viņa fiziskais ķermenis pats ir viņa skolotājs. Mēs varam novērot lapsenes, bites, arī tā saucamos zemākos dzīvniekus un atrast, ka viņu fizisko ķermeņu formā ir kaut kas cieši piesaistīts, kas cilvēka fiziskajā ķermenī tādā apmērā, tādā izpaušmē, ar tādu spēku nav. Šis ir tas, ko mēs aptveram ar jēdzienu **instinkts**, tā ka instinktu mēs patiesībā varam studēt tikai tad, kad to apskatām kopsakarā ar fiziskā ķermeņa formu. Ja studējam visu dzīvnieku rindu, kā tā ir izplatīta, tad dzīvnieku fizisko ķermeņu formās visur atradīsim norādījumus dažādo instinktu veidu studēšanai. Ja mēs gribam studēt gribu, tad mums vispirms tā jāuzmeklē instinktu jomā un jāapzinās, ka instinktus mēs varam atrast dažādo dzīvnieku ķermeņu formās. Ja mēs iedomātos un uzzīmētu atsevišķo dzīvnieku galvenās formas, tad mēs varētu zīmēt instinkta dažādās jomas. Kas instinktā ir griba, tas izpaužas dažādo dzīvnieku fiziskā ķermeņa formas tēlā. Redziet, tādējādi pasaulē ienāk jēga, ja mēs vadāmies no šāda redzes viedokļa. Mēs pārskatām dzīvnieku fizisko ķermeņu formas un redzam tajās zīmējumus, ko daba pati ir izveidojusi instinktiem, ar ko tā grib īstenot to, kas dzīvo esamībā.

Bet mūsu fiziskajā ķermenī, to pilnīgi piepildot un cauraužot, dzīvo ēteriskais ķermenis. Ārējām maņām tas ir pārdabisks, neredzams. Bet, kad mēs skatāmies uz gribas dabu, tad ir tā, ka, tikko kā ēteriskais ķermenis caurauž fizisko ķermeni, tad tas pārņem arī to, kas fiziskajā ķermenī izpaužas kā instinkts. Tad instinkts kļūst par **dziņu** (Trieb). Fiziskajā ķermenī griba ir instinkts; tikko ētermiesa pārņem instinktu, tad griba kļūst par dziņu. Ir ļoti interesanti izsekot,

kā instinkta novērošana – kuru konkrētāk var uztvert ārējā formā – tagad kļūst vairāk iekšēja un arī vairāk vienota, apskatot to kā dziņu. Par instinktu vienmēr tiek runāts tā, ka dzīvniekā vai pavājinātā veidā cilvēkā, šim būtņēm tas ir uzspiests no ārienes; par dziņu jau jādama, ka tas, kas vairāk izpaužas iekšējā formā, arī nāk vairāk no iekšienes, jo instinktu pārņem pārjutekliskais ēteriskais ķermenis, un tādējādi instinkts kļūst par dziņu.

Cilvēkam vēl ir arī sajūtumiesa. Tā ir vēl iekšējāka. Tā, savukārt, pārņem dziņu, un tad tā tiek padarīta ne tikai vēl iekšējāka, bet instinkts un dziņa jau tiek pacelti apziņā un tā tie kļūst par **iekāri** (Begierde). Iekāri jūs vēl atradīsiet arī dzīvniekā, tāpat kā dziņas, jo arī dzīvniekam ir visas šīs trīs daļas – fiziskā miesa, ētermiesa un sajūtu miesa. Bet, runājot par iekāri, jums gluži instinktīvi būs jāpieļauj uzskatīt iekāres par kaut ko ļoti iekšēju. Par dziņu jūs runājat tā, es gribētu teikt, ka tā tomēr no dzimšanas līdz dziļam vecumam izpaužas vienveidīgi; par iekāri jūs runājat kā par kaut ko, kas tiek nostiprināts ar dvēselisko, nostiprināts vairāk kā vienreizēji. Iekārei nav jābūt raksturojošai, tai nav jāturas pie dvēseliskā, tā rodas un zūd. Tādējādi iekāre parādās vairāk raksturīga dvēseliskajam nekā tīra dziņa..

Tagad jautāsim sev: ja cilvēks – dzīvniekam tas tā vairs nevar notikt – uzņem savā “Es”, tas ir, sajūtu dvēselē, aprāta– jeb iedabas dvēselē un apziņas dvēselē to, kas dzīvo viņa miesīgajā kā instinkts, dziņa un iekāre, kas tad no tā iznāk? Te mēs tik stingri nenodalām kā miesīgajā, jo jums dvēselē tiešām, proti, tagadnes cilvēkiem, viss vairāk vai mazāk ir sajaucies kopā. Tas jau arī ir tagadnes psiholoģijas klupšanas akmens, ka psihologi nezina, vai dvēseles daļas stingri atdalīt vienu no otras, vai ļaut tām ieplūst vienai otrā? Dažiem psihologiem vēl jauca klāt agrākais stingrais iedalījums starp gribu, jūtām un domāšanu; citiem psihologiem, kuri vairāk vadās pēc Herberta, viss tiek vairāk novirzīts uz priekšstatu pusi, vundtiānieši vairāk vadās no gribas puses. Tātad nav nekāda īsta priekšstata, ko īstenībā būtu jādara ar dvēseles iedalījumu. Tas rodas no tā, ka praktiskajā dzīvē patiesībā “Es” caurauž visas dvēseles spējas un ka tagadnes cilvēkam praksē nemaz skaidri neparādās atšķirības attiecībā uz trim dvēseles daļām. Tāpēc arī valodā nav vārdu, lai atšķirtu to, kas dvēselē ir ar gribas dabu – instinkts, dziņa, iekāre – kad to uzņem “Es”. Bet vispārīgi to, ko cilvēkā “Es” uzņem kā instinktu, tieksmi, iekāri, mēs apzīmējam par **motīvu**, un kad mēs īsti dvēseliskajā, šajā “Es”, runājam par gribas dzenuļiem, tad runājam par motīvu, un zinām: dzīvniekiem var gan būt iekāres, bet nevar būt motīvu. Tikai cilvēkiem iekāres, kad viņš tās uzņem savā dvēseles pasaulē, tiek paaugstinātas un tādējādi tiek iedarbināts stiprs pamudinājums iekšēji formulēt motīvu. Tikai viņam iekāres kļūst par īsteno gribas motīvu. Tādēļ, ja mēs sakām, ka cilvēkā vēl no dzīvnieku pasaules dzīvo instinkti, dziņas un iekāres, bet viņš tās paaugstina par motīvu, mums rodas tas – runājot par gribu – kas ir atrodams tagadnes cilvēkā. Tas noteikti ir tā. Un kas vispār novēros cilvēku attiecībā uz viņa gribas dabu, tas teiks: ja es par kādu cilvēku zinu, kas ir viņa motīvi, tad es zinu, kas viņš ir. Bet ne pilnīgi! Jo, kad cilvēks attīsta motīvus, klusi ieskanas vēl kaut kas, un šis klusi pieskanošais ir ļoti, ļoti stipri jāņem vērā.

Es lūdzu tagad precīzi atšķirt, ko es domāju ar šo gribas impulsam pieskanošo, no tā, kas vairāk ir priekšstatveidīgs. Kas vairāk ir priekšstatu veida pie gribas impulsa, to es tagad nedomāju. Jums, piemēram, var būt priekšstats: tas bija labi, ko es gribēju vai izdarīju; var būt arī cits priekšstats. To es nedomāju; es domāju tagad to, kas klusi pieskan tieši gribai atbilstoši. Te sākumā ir kaut kas, kas arī, kad mums ir motīvi, vēl vienmēr darbojas gribā – **vēlme**. Es tagad nedomāju tās stipri izteiktās vēlēšanās, no kurām tad veidojas iekāres, bet gan tās klusās piedevas pie vēlēšanās, kas pavada visus mūsu motīvus. Tās vienmēr ir. Šo gribēšanu mēs vienmēr uztveram īpaši stipri, kad mēs darām kaut ko, kas rodas no mūsu gribas motīva, un beigās to pārdomājam, un sakām sev: ko tu izdarīji, to tu varēji izdarīt vēl daudz labāk. Bet vai tad vispār ir kaut kas, ko mēs dzīvē darām, par ko mēs nevarētu apzināties, ka to varētu izdarīt vēl labāk? Būtu bēdīgi, ja mēs varētu ar kaut ko būt pilnīgi apmierināti, jo nav nekā, ko nevarētu izdarīt vēl labāk. Un tieši ar to atšķiras kultūrā augstāk stāvošs cilvēks no zemāk stāvoša, ka pēdējais vienmēr gribētu būt apmierināts ar sevi. Augstāk stāvošais nekad negribētu tā īsti būt apmierināts ar sevi, jo vienmēr kā motīvs skan līdzī klusa vēlme pēc labākizdarīšanas, pat pēc

izdarīšanas citādi. Šajā jomā tiek daudz grēkots. Cilvēki tajā saskata kaut ko nezin cik milzīgu, kad viņi nožēlo kādu savu rīcību. Bet tas nav labākais, ko ar kādu rīcību var iesākt, jo nožēla daudzējādi balstās kailā egoismā: gribas kaut ko būt labāk izdarījušam, lai būtu labāks cilvēks. Tas ir egoistiski. Neegoistiska mūsu cenšanās kļūst tikai tad, kad grib labāku nevis jau izdarītu rīcību, bet gan daudz lielāku vērtību piešķir tam, kā nākamajā gadījumā izdarīt to pašu darbību labāk. Augstākais ir apņemšanās un piepūle nākamajā reizē šo lietu izdarīt labāk, nevis nožēla. Un pār šo apņemšanos pāri vēl skan vēlme, tā ka drīkstam sev jautāt: kas tas ir, kas skan līdzī kā vēlme? Tam, kas tiešām var novērot dvēseliski, tas ir pirmais elements no visa tā, kas paliek pāri pēc nāves. Tas ir kaut kas no tā atlikuma, ko mēs jūtam: mums vajadzēja to izdarīt labāk, mēs gribētu to būt labāk izdarījuši. Tas jau pieder pašgaram – vēlme tajā formā, kā es jums to izskaidroju.

Vēlmi var vairāk konkretizēt, tā var pieņemt noteiktāku veidolu. Tad tā kļūst līdzīga **nolūkam**. Tad izveido sava veida priekšstatu par to, kā darbību, ja to vajadzētu izdarīt vēl vienu reizi, varētu izdarīt labāk. Bet es nepiešķiru lielāko vērtību šim priekšstatam, bet gan sajūtu – un gribasveidīgajam, kas pavada katru motīvu, šo motīvu: nākamo reizi līdzīgā gadījumā kaut ko izdarīt labāk. Te mūsos stipri izpaužas tā sauktais neapzinātais cilvēkā. Ar savu parasto apziņu, kad jūs šodien no savas gribas izpildāt kādu darbību, jūs ne vienmēr ieskicēsit priekšstatu, kā nākamajā reizē līdzīgu darbību varētu izpildīt labāk. Bet cilvēks, kurš dzīvo vēl jūsos, otrais cilvēks – tas vienmēr – gan ne priekšstatveidīgi, bet gribasveidīgi – attīsta skaidru bildi par to, kā izpildītu šo darbību, ja vēlreiz būtu līdzīgs gadījums. Nenovērtējiet par zemu šādu atziņu! Nenovērtējiet vispār par zemu šo otro cilvēku, kas dzīvo jūsos.

Par šo otro cilvēku šodien kuļ daudz tukšu salmu tā sauktais zinātniskais virziens, ko sauc par analītisko psiholoģiju, psihoanalīzi. Šo psihoanalīzi, kad ar to saskaras, parasti sāk ar kādu skolniecisku piemēru. Es to arī jau esmu stāstījis, bet ir labi vēlreiz iztēloties šo piemēru acu priekšā. Tas ir šāds: kāds vīrs savā mājā vakarā rīko saviesīgu saiešanu un programmā ir paredzēts, ka tūlīt pēc vakara noslēguma mājas kundzei ir jāaizceļo, lai dotos uz kūrortu. Šajā sabiedrībā ir dažādi cilvēki, starp tiem arī kāda dāma. Vakars notiek. Mājas kundze tiek pavadīta uz vilcienu, lai viņa brauktu uz kūrortu. Pārējā sabiedrība dodas prom un kopā ar citiem arī tā dāma. Viņu, tāpat kā pārējos sabiedrības locekļus kādā krustojumā pārsteidz vieglais pajūgs, kas nogriežas ap stūri no citas ielas tā, ka to ierauga, kad tas jau ir pavisam tuvu. Ko dara sabiedrības dalībnieki? Pats par sevi saprotams, ka viņi izvairās no pajūga pa labi un pa kreisi, tikai tā dāma nē. Viņa skrien cik vien spēka pa ielas vidu zirgiem pa priekšu. Pajūga kučieris arī neapstājas, un pārējie sabiedrības dalībnieki ir pavisam izbijušies. Bet dāma skrien tik ātri, ka pārējie nevar viņai sekot; skrien, kamēr nonāk pie tilta. Arī te viņai neienāk prātā izvairīties. Viņa nu iekrīt ūdenī, bet tiek izglābta un tad tiek aizvesta atpakaļ uz namatēva māju. Tur nu viņa var pavadīt nakti. Šo gadījumu jūs atradīsiet kā piemēru daudzos psihoanalīzes tēlojumos. Bet visur tajā tiek kaut kas aplam interpretēts. Jo ir jājautā: kas ir pamatā visam šim gadījumam? Pamatā ir dāmas griba. Proti, ko viņa gribēja? Viņa gribēja pēc tam, kad mājas kundze būs aizceļojusi, atgriezties namatēva mājā, jo viņa bija iemīlējusies šajā vīrā. Bet tā nebija apzināta griba, bet gan kaut kas pavisam neapzināts. Un šī otrā cilvēka, kas sēž cilvēkā, zemapziņa bieži ir daudz rafinētāka, nekā cilvēks savos augstākajos nodalījumos. Šajā gadījumā zemapziņa bija tik rafinēta, ka tā iekārtoja dāmai visu procedūru līdz pat acumirklim, kurā viņa iekrita ūdenī, lai atgrieztos namatēva mājā. Tā pat gaišredzīgi paredzēja, ka dāma tiks izglābta. Nu psihoanalīze mēģina pietuvoties šiem apslēptajiem dvēseles spēkiem, bet tā runā tikai vispārīgi par kādu otru cilvēku. Bet mēs varam zināt, ka tas, kas darbojas zemapziņas dvēseles spēkos un bieži izpaužas ārkārtīgi rafinēti, daudz rafinētāk nekā pie normālas dvēseles būtības, ir katrā cilvēkā.

Katrā cilvēkā apakšā, līdzīgi kā pazemē, sēž otrais cilvēks. Šajā otrajā cilvēkā dzīvo arī labākais cilvēks, kurš vienmēr apņemas pēc kādas rīcības līdzīgā gadījumā nākamajā reizē šo lietu izdarīt labāk, tā ka vienmēr skan līdzī nolūks, neapzinātais, zemapziņas nolūks, kādu darbību līdzīgā gadījumā izdarīt labāk.

Un tikai tad, kad dvēsele reiz tiks atbrīvota no ķermeņa, no šī nolūka taps **lēmums**. Nolūks paliek dīglveidīgi guļam dvēselē; lēmums tad seko vēlāk. Un lēmums ir garacilvēkā tāpat, kā nolūks – dzīvībasgarā un kā tīrā vēlme ir pašgarā. Tātad aptveriet cilvēku kā gribošu būtni acupriekšā, tā jūs atradīsiet visas šīs sastāvdaļas: instinktu, dziņu, iekāri un motīvu, un tad klusi pieskanošu to, kas dzīvo pašgarā, dzīvībasgarā un garacilvēkā kā vēlme, nolūks un lēmums.

Bet tam cilvēka attīstībā ir liela nozīme. Tas, kas tur klusi dzīvo, saglabājoties laikam pēc nāves, tas izdzīvo tēlos cilvēkam starp dzimšanu un nāvi. Tad to apzīmē ar tiem pašiem vārdiem. Priekšstatu veidā mēs arī tur pārdzīvojam vēlmi, nolūku un lēmumu. Bet mēs pārdzīvosim šo vēlmi, nolūku un lēmumu cilvēciskumam atbilstošā veidā tikai tad, ja šīs lietas ir tikušas izveidotas pareizā veidā. Kas vēlme, nolūks un lēmums ir īstenībā dziļākajā cilvēkdabā, tas ārējam cilvēkam starp dzimšanu un nāvi neparādās. Tēli parāda sevi priekšstatu dzīvē. Jūs galīgi nezināt, ja attīstāt tikai parasto apziņu, kas ir vēlme. Jums nemītīgi ir tikai vēlmes priekšstats. Tāpēc Herbartis tic, ka tiekšanās jau ir vēlmes priekšstatā. Ar lēmumu ir tāpat; no tā jums ir tikai priekšstats. Jūs gribat tā vai citādi kaut ko darīt, kas reāli noris apakšā dvēselē, bet jūs nezināt, kas tam ir pamatā. Un tikai tad lēmums! Kurš gan par to kaut ko zina? Tikai par vispārēju gribēšanu runā vispārējā psiholoģija. Un tomēr visos trijos šajos dvēseles spēkos regulējoši un kārtojoši ir jāiejaucas skolotājam un audzinātājam. Jāstrādā ir tieši ar to, kas norisinās apakšā cilvēka dabas dzīlēs, ja grib strādāt audziņoši un mācoši.

Garacilvēks	Lēmums
Dzīvībasgars	Nolūks
Pašgars	Vēlme
Apziņas dvēsele	
Saprāta dvēsele	Motīvs
Sajūtu dvēsele	
Sajūtošā miesa	Iekāre
Ētermiesa	Dziņa
Fiziskā miesa	Instinkts

Vienmēr ir ārkārtīgi svarīgi, ka audzinātājs un skolotājs apzinās: nepietiek izkārtot mācības, vadoties no parastās cilvēku saskarsmes, mācības ir jāveido, vadoties no iekšējā cilvēka apjēgšanas

Šo kļūdu – izkārtot mācības pēc parastās cilvēku saskarsmes – gribētu darīt tieši vispārpieņemtais sociālisms. Padomājiet reiz, ka nākotnes skola tiktu veidota pēc parasto marksistisko sociālistu ideāliem. Krievijā tas jau ir noticis; tāpēc tur Lunačarska skolu reforma ir kaut kas briesmīgs. Tā ir visas kultūras nāve! Jau no visa pārējā boļševisma ceļas ļoti daudz ļaunuma – ļaunākais no tā būs boļševistiskā mācīšanas metode! Jo tā, ja uzvarēs, pamatos izskaudīs visu, kas kultūrā ir pārmantots no agrākajiem laikiem. Tā nenasniegs to uzreiz pirmajā paaudzē, bet jo drošāk tā nonāks pie tā nākamajās paaudzēs un tad no zemes virsas ļoti drīz pazudīs jebkura kultūra. Tas dažiem būtu jāievēro. Jo padomājiet, ka mēs tagad dzīvojam zem mērenā sociālisma diletantiskajām prasībām. Tajā ieskan noskaņas, kuras gribētu izveidot sociālismu visnejēdzīgākajā veidā. Tur skan kopā labais ar sliktu. Jūs paši šajā telpā esat dzirdējuši cilvēkus, kuri ir dziedājuši slavas dziesmas boļševismam un kuriem nav vispār nekādas nojausmas, ka tādējādi sociālismā tiek iedzīts sātāniskais.

Te ir īpaši jāuzmanās. Ir jābūt cilvēkiem, kuri zina, ka attīstība no sociālās puses prasa jo intīmāku cilvēka apjēgšanu no audzināšanas puses. Tāpēc ir jāzina, ka tieši nākotnes audzi-

nātājiem un skolotājiem jāaptver cilvēkdabas pats iekšējākais, ka jādzīvo ar šo cilvēkdabas visiekšējāko un ka parasto saskarsmi, kā tā notiek starp pieaugušajiem, nedrīkst pielietot mācībās. Ko tad grib parastie marksisti? Viņi grib skolu veidot sociālistiski, atteikties no rektorāta un neko nelikt tā vietā, un grib bērnus pēc iespējas audzināt caur sevi pašu. No tā iznāk kaut kas briesmīgs!

Reiz mēs bijām kādā lauku komūnā un gribējām no tās mācībām ieskatīties vispacilājošajā stundā: reliģijas stundā. Mēs ienācām mācību telpā. Viens resgalis tur gulēja uz palodzes, tas bija izbāzis savas kājas pa logu; otrais tupēja uz grīdas, trešais gulēja kaut kur uz vēdera un cilāja galvu. Apmēram tā telpā bija sadalīti visi skolēni. Tad nāca tā sauktais reliģijas skolotājs un bez īpaša ievada lasīja priekšā kādu Gotfrīda Kellera noveli. Pie tam skolēni pavadīja viņa lasīšanu atkal ar dažādām ākstībām. Tad, kad viņš bija beidzis, reliģijas stunda bija beigusies un visi gāja ārā. Pie šī pārdzīvojuma manī radās tēlainis priekšstats, ka blakus šai lauku audzināšanas komūnai bija liela aitu kūts – un dažu soļu attālumā dzīvoja šie skolēni. Zināms, arī šīs lietas nevajag asi nopaļāt. Pamatā ir daudz labas gribas, bet tā ir pilnīga tā pārprašana, kam jānotiek nākotnes kultūrā.

Ko tad šodien grib pēc tā sauktās sociālistiskās programmas? Grib palaist bērnus saskarsmei vienam ar otru tā, kā tas ir starp pieaugušajiem. Bet tas ir visļauņākais, ko audzināšanā var darīt. Jāapzinās tas, ka bērnam dvēseles spēkos un arī ķermeņa spēkos ir jāattīsta pavisam kas cits, nekā to attīsta pieaugušie savstarpējā saskarsmē. Tātad audzināšanai un mācīšanai ir jāvar ieiet tajā, kas ir dziļi dvēselē, citādi uz priekšu nevar tikt. Tāpēc jājautā: kas mācībās un audzināšanā iedarbojas uz cilvēka gribas dabu? Šo jautājumu vienreiz ir nopietni jāizrunā.

Ja jūs domājat par vakar teikto, tad jūs atcerēsieties: viss intelektuālais ir jau sirmgalvīga griba, tā ir jau griba vecumā. Tātad visa parastā pamācīšana saprašanas ziņā, visi parastie brīdinājumi, viss, kas audzināšanai tiek ietverts jēdzienos, tajā vecumā, ar kuru iznāk saskarties audzinātājam, vispār vēl nemaz neiedarbojas uz bērnu. Nu apkopojiet šo lietu vēlreiz, tā ka mēs zinām: jūtas ir topoša, vēl netapusi griba; bet gribā dzīvo viss cilvēks, tā ka arī bērņā ir jāreķinās ar neapzinātiem lēmumiem. Tikai sargāsimies no ticības, ka mēs ar to visu, ko mēs iedomājamies labi izdomājuši, radām kādu iespaidu uz bērna gribu. Tāpēc mums jājautā: kā mēs varam izdarīt labu iespaidu uz bērna sajūtu dabu? To mēs varam tikai ar to, ko mēs veicam kā atkārtoto darbību. Ne tā, ka jūs vienu reizi bērnam pasakāt, kas ir pareizi, jūs varat likt pareizi izpausties gribas impulsam; bet gan tā, ka jūs bērnam ļaujiet kaut ko darīt šodien, rīt un parīt. Pareizais pirmām kārtām, ir nevis tajā, ka jūs sākat bērnam dot atgādinājumus, pamācības, bet gan, ka jūs virzāt uz kaut ko ar ticību, ka tas modinās bērņā sajūtu par pareizo un ļaujiet bērnam to atkārtoti darīt. Jums šāda darbība jāpaaugstina līdz ieradumam. Jo vairāk tas kļūst neapzināts ieradums, jo labāk tas ir jūtu attīstībai; jo vairāk bērns apzinās, ka darbs jā dara, pakļaujoties atkārtotai, tāpēc ka to vajag darīt, tāpēc ka tas ir jā dara, jo vairāk jūs to paceļat līdz īstam gribas impulsam. Tātad vairāk neapzināta atkārtotā kultivē jūtas; pilnīgi apzināta atkārtotā kultivē īsteno gribas–impulsu, jo tādējādi tiek paaugstināts izšķiršanās spēks. Un izšķiršanās spēks, kas citādi paliek zemā ziņā, tiek paskubināts ar to, ka jūs bērnam liekat apzināti atkārtot lietas. Tātad mēs nedrīkstam attiecībā uz gribas kultūru skatīties uz to, kas ir īpaši svarīgs intelektuālajā dzīvē. Intelektuālajā dzīvē mēs vienmēr ļaunājamies uz to, ka kaut ko bērnam izskaidro un ir jo labāk, jo labāk viņš šo lietu ir apjēdzis. Vienreizējai izskaidrošanai piešķir lielāko vērtību; tad lietai jābūt paturētai, pamanītai. Bet, kas tā vienreiz ir izskaidrots un tad paturēts, tas nedarbojas uz jūtām gribu; uz jūtām un gribu darbojas tas, kas tiek darīts vienmēr atkal un kas attiecīgos apstākļos piedāvātājā tiek uzskatīts par pareizāko.

Agrākās, vairāk naivi patriarhālās audzināšanas formas to arī naivi patriarhāli pielietoja. Tie vienkārši kļuva par dzīves ieradumiem. Visās šajās lietās, kuras tā tika pielietotas, ir arī kaut kas caurcaurēm labs pedagoģisks. Kāpēc, piemēram, katru dienu ir jāskaita viena un tā pati tēvreize? Ja šodienas cilvēkam katru dienu būtu jālasa viens un tas pats stāsts, tad viņš to vispār nedarītu, tas būtu viņam pārāk garlaicīgi. Jo šodienas cilvēks ir dresēts tieši uz vienreizīgumu.

Agrākā veida cilvēki visi vēl iepazīna to, ka viņi ne tikai ik dienas skaitīja to pašu tēvreizi, bet viņiem bija arī grāmata ar stāstiem, ko viņi katru nedēļu vismaz vienu reizi izlasīja. Tāpēc arī viņi attiecībā uz gribu bija stiprāki cilvēki nekā tie, kurus veido šodienas audzināšana; jo gribas kultūra balstās uz atkārtošanu un apzinātu atkārtošanu. Tas ir jāievēro. Tāpēc nepietiek tikai abstrakti pateikt, ka vajag audzināt gribu. Jo tad var noticēt – ja pašam ir labas idejas gribas veidošanai un tās ar kaut kādām rafinētām metodēm nodod bērniem – ka ar to ir kaut kas darīts gribas veidošanai. Patiesībā tas nelīdz itin nemaz. Tikai par vājiem, nervoziem cilvēkiem kļūs tie, kurus grib mudināt ar morāli. Iekšēji stipri kļūs cilvēki, ja, piemēram, bērniem saka: tu šodien dari šo un tu šodien dari to, un jūs abi to pašu darīsiet arī rīt un parīt. Tad viņi to dara, pakļaujoties autoritātei, jo viņi pieņem, ka vienam skolā ir jāvar pavēlēt. Tātad: katram dot sava veida darbību katrai dienai, ko viņi tad atkarībā no apstākļiem var izpildīt katru dienu visu skolas gadu – tas ir kaut kas, kas ļoti stipri darbojas uz gribas veidošanu. Pirmkārt, tas rada kontaktu starp skolēniem; tad tas stiprina arī skolotāja autoritāti un iekļauj cilvēkus atkārtotā darbībā, kura stipri iedarbojas uz gribu.

Kāpēc pavisam īpaši uz gribas veidošanu iedarbojas mākslinieciskais elements? Tāpēc, ka tas, pirmkārt, vingrinājumos balstās uz atkārtošanu, bet, otrkārt, arī tas, ka cilvēka mākslinieciski apgūtais viņam vienmēr atkal dara prieku. Māksliniecisko var vienmēr atkal baudīt, ne tikai pirmo reizi. Tas jau satur sevī to – ne tikai vienu reizi ierosināt cilvēku, bet gan netieši vienmēr atkal viņu iepriecināt. Un tāpēc mums tas, ko gribam mācībās, darbībā tiešām jāsaista ar māksliniecisko elementu. Par to mēs tad runāsim tālāk rīt.

Es gribēju šodien parādīt, ka uz gribas veidošanu ir jāiedarbojas citādāk nekā uz intelektuālā veidošanu.

PIEKTĀ LEKCIJA

Štutgarte, 1919. gada 26. augusts

Dzīvības pilns dvēseles spēku iedalījums. Simpātija - griba; antipātija - domāšana. Morālās attīstības būtība. Jušana; tās kopsakars ar maņu pieredzi, gribu un izziņu.

Vakar mēs pārrunājām gribas būtību, tā kā griba ir iekļauta cilvēka organismā. Nu mēs vēlamies gribas attiecības ar cilvēku, kuras mēs iepazīnām, padarīt auglīgas cilvēka pārējās būtības apskatam.

Jūs būsiet pamanījuši, ka līdzšinējās pārrunās par cilvēka būtību es galvenokārt ņēmu vērā intelektuālo, izziņas darbību no vienas puses un gribas darbību no otras puses. Es esmu jums arī parādījis, kā izziņas darbība ir saistīta ar cilvēka nervu raksturu, kā gribas stiprums ir saistīts ar asins darbību. Ja jūs šo lietu pārdomāsi, jūs jautāsi: kā tad ir ar trešo dvēseles spēju, ar jūtu darbību? To mēs esam līdz šim vēl maz ņēmuši vērā. Bet šodien, tieši vairāk pievērsoties jūtu darbībai, mums radīsies arī iespēja intensīvāk izpētīt abas pārējās cilvēka dabas puses – izzinošo un gribasveidīgo.

Mums jātiek skaidrībā vēl tikai par vienu, ko es jau dažādās sakarībās esmu pieminējis. Dvēseles spējas nevar tik pedantiski nolikt vienu otrai blakus: domāšana, jūtas, griba – jo visā dzīvajā dvēselē viena darbība vienmēr pāriet otrā.

Apskatiet no vienas puses gribu. Jūs varēsiet apzināties, ka neesat spējīgi gribēt to, ko necauraužat ar priekšstatu, tātad ar izziņasveidīgo darbību. Pamēģiniet, kaut arī tikai virspusējā pašnovērošanā, koncentrēties uz savu gribu. Jūs vienmēr novērosiet: gribas aktā kaut kā vienmēr ienāk priekšstatīšanās. Jūs vispār nebūtu cilvēks, ja gribas akts nesaturētu priekšstatīšanos. Jūs visu to, kas plūst no gribas, izdarītu trulā, instinktīvā darbībā, ja jūs rīcību, kas strāvo no gribas, necauraustu ar priekšstatošu darbību.

Bet tieši tāpat kā visa gribas darbība satur sevī priekšstatīšanos, visa domāšana satur sevī gribu. Atkal, kaut arī tiešām virspusējs sevis paša apskats dos atziņu, ka domājot jūs domutēlos ļaujiet ieplūst gribai. Kā jūs veidojat pašas domas, kā jūs vienu domu saistāt ar citām, kā pārejat uz spriedumu un slēdzienu, to visu caurstrāvo smalka gribas darbība.

No tā jūs īsteni varat tikai teikt: gribas darbība galvenokārt ir gribas darbība un satur sevī domāšanas darbības apakšstraumi; domāšanas darbība ir galvenokārt domāšanas darbība un tās apakšstraumē ir gribas darbība. Tātad pedantiska viena otram blakus nolikšana atsevišķo dvēseles darbību novērošanā nav iespējama, jo, proti, viena pārplūst otrā.

Ko jūs varat atzīt par dvēseli: dvēseles darbību kopāaplūšana, to jūs redzat izpaustu arī fiziskajā ķermenī, kurā atklājas dvēseles darbības. Apskatiet, piemēram, cilvēka aci. Acī, ja mēs to aplūkojam kopumā, turpinās nervi; bet acī turpinās arī asinsvadi. No tā, ka nervi turpinās cilvēka acī, acī ieplūst domu un izziņas darbība; no tā, ka asinsvadi turpinās acī, tajā ieplūst gribas darbošanās. Tā līdz pat maņu darbības perifērijai arī ķermenī viens ar otru ir saistīti gribasveidīgais un priekšstatu jeb izziņasveidīgais. Tā tas ir visām maņām; un arī visiem kustību locekļiem, kas kalpo gribai, ir tāpat: mūsu gribā, mūsu kustībās caur nervu ceļiem iet izziņveidīgais, un caur asins ceļiem iet gribasveidīgais.

Bet nu mums jāiepazīst arī izziņas darbības īpašais veids. Mēs jau uz to norādījām, bet mums pilnībā jāapzinās, kas viss ir šajā cilvēcisko darbību kompleksā, kas sliecas uz izziņas–, priekšstatu pusi. Mēs jau esam teikuši: izziņā, priekšstatīšanās īstenībā dzīvo antipātija. Lai cik dīvaini tas nebūtu, viss, kas sliecas uz priekšstatīšanos, ir antipātijas caurausts. Jūs teiksiet: jā, kad es kaut ko aplūkoju, tad taču šajā aplūkošanā es nepielietoju antipātiju! Jā gan, jūs pielietojat to! Jūs veidojat antipātiju, kad apskatāt priekšmetu. Ja acī būtu tikai nervu darbība, tad katrs priekšmets, ko jūs uzlūkotu ar savām acīm, jums riebtos, tas būtu antipātisks. Tikai no

tā, ka acu darbībā ielīst arī gribas darbība, kas pastāv simpātijā, no tā, ka miesīgi jūsu acī iesniedzas asinsveidīgais, tikai no tā tiek izdzēsta antipātijas sajūta jūsu apziņā jutekliskā aplūkošanā, un caur izlīdzinājumu starp simpātiju un antipātiju tiek radīts objektīvs, vienaldzīgs redzes akts. Tas tiek radīts, līdzsvarojoties simpātijai un antipātijai, un šī simpātijas un antipātijas ieplūšana vienai otrā vispār netiek apzināta.

Ja jūs studējat Gētes krāsu mācību, uz kuru es šajā sakarībā reiz jau vērsu uzmanību un, proti, tās fizioloģiski–didaktisko daļu, tad jūs redzēsiet: tādēļ, ka Gēte iedziļinās redzes dziļākajā darbībā, viņa krāsu nianšu apskatā tūdaļ parādās simpātiskais un antipātiskais. Jums vajag tikai nedaudz iedziļināties kāda maņu orgāna darbībā, lai tūdaļ atrastu simpātiskā un antipātiskā uzniršanu maņu darbībā. Maņu darbībā antipātiskais ir saistīts ar īsteno izziņas jomu, priekšstatu jomu, nervu jomu, un simpātiskais ir saistīts ar īsteno gribas jomu, ar asins jomu.

Ir nozīmīga atšķirība – ko es jau arī bieži esmu izcēlis vispārējajās antropozofiskajās lekcijās – starp dzīvniekiem un cilvēkiem attiecībā uz acs iekārtojumu. Ir ļoti īpatnēji, ka dzīvniekam acī ir daudz vairāk asins darbības nekā cilvēkam. Zināmiem dzīvniekiem jūs par varat atrast orgānus, kuri kalpo šai asins darbībai. No tā jūs varat secināt, ka dzīvnieks iesūta acī – un tā tas ir arī ar pārējām maņām – daudz vairāk no asins darbības nekā cilvēks. Tas ir, dzīvnieks attīsta savās maņās daudz vairāk simpātijas, instinktīvas simpātijas ar apkārtējo pasauli nekā cilvēks. Cilvēkam īstenībā ir vairāk antipātijas pret apkārtējo pasauli nekā dzīvniekam, bet parastajā dzīvē tā nenonāk apziņā. Tā nonāk līdz apziņai tikai tad, ja apkārtējās pasaules vērošana tiek kāpināta līdz iespaidam, uz kuru mēs reaģējam ar riebumu. Tas ir tikai visas maņu uztveres sakāpināta apjauta: jūs reaģējat ar riebumu uz ārēju iespaidu. Ja jūs ejat uz kādu vietu, kas riebiģi ož, un jūs sajūtat šīs sliktās smirdēšanas sfērā riebumu, tad šī riebuma sajūta nav nekas cits, kā kāpinājums tam, kas notiek katrā maņu darbībā, tikai parastā maņu uztverē šis uztveri pavadošais riebums paliek zem apziņas sliekšņa. Bet, ja mums, cilvēkiem, nebūtu vairāk antipātijas pret apkārtējo pasauli kā dzīvniekiem, tad mēs nenošķirtos no apkārtējās pasaules tik stipri, cik mēs īstenībā nošķiramies. Dzīvniekam ir daudz vairāk simpātijas pret apkārtni, tāpēc tas ir daudz vairāk saaudzis kopā ar apkārtni un tāpēc ir arī daudz vairāk vērst uz atkarību no klimata, gadalaikiem un tā tālāk, nekā cilvēks. Tā kā cilvēkam ir daudz vairāk antipātijas pret apkārtni, tāpēc viņš ir personība. Apstākļi, ka mēs ar savu zem apziņas sliekšņa esošo antipātiju varam norobežoties no apkārtnes, nosaka mūsu nošķirto personības apziņu.

Bet ar to mēs esam norādījuši uz kaut ko, kas pilnīgi izpratnei par cilvēku pievieno kaut ko ļoti būtisku. Mēs redzējam, kā izziņas jeb priekšstatu darbībā saplūst kopā: domāšana – nervu darbība, miesīgi izteikta; un griba – asins darbība, miesīgi izteikta.

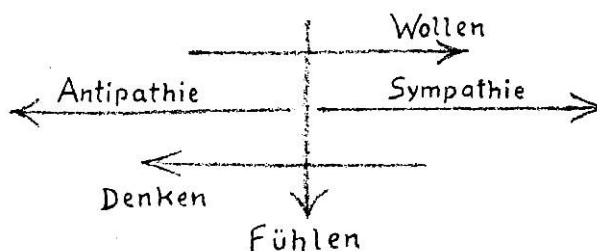
Bet tā gribas darbināšanā saplūst kopā arī priekšstatošā un īstā gribas darbība. Mēs vienmēr, kad mēs kaut ko gribam, attīstām simpātiju pret gribēto. Bet tā vienmēr paliktu pavisam instinktīva gribēšana, ja mēs nevarētu ar gribēšanas simpātijā iesūtītu antipātiju kā personība norobežoties no rīcības, no gribētā. Ja caur un cauri pārsvarā ir simpātija pret gribēto, tad izlīdzinājums ar šo simpātiju tiek radīts tikai tā, ka mēs iesūtām arī antipātiju. Tādējādi simpātija kā tāda paliek zem apziņas sliekšņa, tikai kaut kas no šīs simpātijas iespiežas gribētajā. Tajās ne pārāk daudzskaitlīgajās rīcībās, kuras mēs izpildām nevis tikai ar saprātu, bet ar īstu sajūsmu, atdevi, mīlestību, simpātijai gribā ir tik stiprs pārsvars, ka tā izlaužas arī pāri mūsu apziņas sliekšnim un mūsu griba pati parādās, piesātināta ar simpātiju, kurpretī parasti tā mūs ar apkārtējo pasauli saista kā kas objektīvs, atklājas mums tā. Kā mūsu antipātija pret apkārtējo pasauli tikai izņēmuma gadījumos, bet ne vienmēr, drīkst ienākt apziņā, tāpat mūsu vienmēr esošā simpātija pret apkārtējo pasauli drīkst ienākt apziņā tikai izņēmuma gadījumos, apgarotības, atdevīgas mīlestības gadījumos. Citādi mēs visu darītu instinktīvi. Mēs nekad nevarētu iekļauties tajā, ko objektīvi no mums prasa, piemēram, sociālā dzīve, pasaule. Mums domājoši jāpārņem tieši griba, lai šī griba mūs kā tādus iekļautu kopējā cilvēcē un pasaules procesā.

Jums varbūt kļūs skaidrs, kas notiek, ja pārdomāsi, kāds īsts posts izceltos cilvēka dvēselē, ja visa šī lieta, par kuru es tagad esmu runājis, būtu parastajā dzīvē apzināta. Ja šī lieta parastajā dzīvē nepārtraukti cilvēka dvēselē būtu apzināta, tad cilvēks apzinātos labu tiesu antipātijas, kas viņu pavadītu visā viņa rīcībā. Tas būtu briesmīgi! Cilvēks tad ietu cauri pasaulei un nepārtraukti justos antipātijas atmosfērā. Tas pasaulē ir gudri ierīkots, ka šī antipācija ir gan nepieciešama kā spēks mūsu darbībā, bet ka mēs to neapzināties, ka tā paliek zem apziņas sliekšņa.

Tagad ieskatieties, es gribētu teikt, dīvainā cilvēka dabas mistērijā, mistērijā, ko īstenībā sajūt katrs labāks cilvēks, bet ko audzinātajam un skolotājam vajadzētu apzināties pilnībā. Mēs sākumā, kad esam bērni, rīkojamies vairāk vai mazāk no tīras simpātijas. Lai cik savādi tas skanētu, bet viss, ko bērns dara un daudzās, tiek izdarīts no simpātijas pret darīšanu un daudzīšanu. Kad simpācija piedzimst pasaulē, tā ir stipra mīlestība, stipra griba. Bet tā nevar tāda palikt, tā ir jācaurauž ar priekšstatīšanos, tai zināmā mērā ir nepārtraukti jātiek izgaismotai ar priekšstatīšanos. Tas notiek aptverošā veidā, kad mūsu tīrajos instinktos iekļaujam ideālus, morālos ideālus. Un tagad jūs varēsiet labāk apjēgt, ko īstenībā šajā jomā nozīmē antipācija. Ja mums visu dzīvi instinktu impulsi, ko mēs pamanām mazajā bērņā, paliktu tikai simpātiski, kā tie ir simpātiski bērnam, tad mēs savu instinktu ietekmē attīstītos animāliski. Šiem instinktiem jāklūst mums antipātiskiem, mums jāielej tajos antipācija. Antipāciju mēs ielejam tajos ar saviem morālajiem ideāliem, kuriem instinkti ir antipātiski un kuri vispirms mūsu dzīvei starp dzimšanu un nāvi ieliek antipāciju bērnišķīgajā instinktu simpātijā. Tāpēc morālā attīstība vienmēr ir kaut kas askētisks. Tikai šo askētisko jāuztver pareizā nozīmē. Tā ir nepārtraukta vingrināšanās apkarot animālisko.

Tam visam mūs jāamāca, ka augstā pakāpē griba nav tikai griba cilvēka praktiskajā darbībā, bet arī cik daudz griba ir caurausta ar priekšstatīšanos, ar izzinošo darbību.

Starp izziņu, domāšanu un gribu pašā vidū stāv cilvēciskā jūtu darbība. Ja jūs veidojat priekšstatu par to, ko tagad esmu attīstījis kā gribu un domāšanu, tad varat teikt: no kādas zināmas vidējās robežas no vienas puses plūst ārā viss, kas ir simpācija; otrā pusē plūst ārā viss, kas ir antipācija: domāšana. Bet gribas simpācija iedarbojas arī atgriezeniski domāšanā, un domāšanas antipācija iedarbojas arī uz gribu. Un tā cilvēks kļūst par veselumu, ar to, ka tas, kas galvenokārt attīstās vienā pusē, iedarbojas arī otrajā pusē. Vidū starp domāšanu un gribu ir jušana, tā ka jušana vienā virzienā ir radnieciska domāšanai, otrajā virzienā – gribai. Kā jūs jau visā cilvēka dvēselē nevarējāt stingri atdalīt izzinošo jeb domāšanas darbību no gribas darbības, tāpat jušanā vēl mazāk jūs varat nodalīt atsevišķi domāšanas elementu no gribas elementa. Jušanā ļoti stipri gribas un domāšanas elementi ieplūst viens otrā.

Šeit jūs atkal ar tīru pašnovērošanu, kaut arī jūs to izpildītu tikai virspusēji, varat pārliecināties par tikko teiktā pareizumu. Jau tas, ko es līdz šim esmu pateicis, vada jūs uz šīs pareizības novērošanu, jo es jums teicu: griba, kas parastā dzīvē norit objektīvi, tiek kāpināta līdz darbībai no entuziasma, no mīlestības. Te jūs pavisam skaidri redzat ārējās dzīves nepieciešamības izsauktu gribu, caurstrāvotu ar jūtām. Ja jūs darāt kaut ko ar entuziasmu vai ar mīlestību, tad darāt to, kas plūst no gribas, kurai jūs ļaujat caurausties ar subjektīvām jūtām. Bet arī maņu

darbībā jūs varat redzēt, ja precīzāk ieskatāties – tieši ar Gētes krāsu mācību –, kā maņu darbībā iejaucas jušana. Un, ja maņu darbība sakāpināta līdz riebumam vai, no otras puses, līdz patīkamas ziedu smaržas baudīšanai, tad jums arī tajā ir pāri plūstoša jūtu darbība maņu darbībā.

Bet arī domāšanas darbībā ieplūst jūtu darbība. Reiz bija, vismaz ārēji, ļoti ievēribas cienīgs filozofisks strīds – pasaules uzskatu vēsturē ir taču bijušas daudzas filozofiskas ķildas – starp psihologu Franci Brentano (Franz Brentano) un loģiķi Sigvartu (Sigwart) Heidelbergā. Abi kungi strīdējās viens ar otru par to, kas notiek cilvēka spriešanas darbībā. Sigvarts domāja: kad cilvēks spriež, teiksim, viņš pieņem spriedumu, piemēram, ka cilvēkam jābūt labam, – tad šādā spriedumā vienmēr runā līdzī jūtas; lēmumu pieņem jūtas. Brentano domāja: spriešanas darbība un jūtu darbība, kuras pastāv rakstura kustībās, ir tik dažādas, ka spriešanas izmantošana, spriešanas funkcija, ja nu vēl ticētu, ka tur iejaucas jūtas vispār nevar tikt apjēgta. Viņš domāja, ka tādējādi spriedumā ienāk kaut kas subjektīvs, kurpretī mūsu spriedumam jābūt objektīvam.

Viens šāds strīds sapratējam tikai parāda, ka ne psihologi, ne loģiķi nav aptvēruši, pie kā viņiem vajadzētu nonākt: pie dvēseles darbību ieplūšanas vienai otrā. Padomājiet, kas šeit patiešām ir jānovēro. Mums no vienas puses ir spriešanas spēja, kurai, dabiski, jāizšķiras par kaut ko pilnīgi objektīvu. Ka cilvēkam jābūt labam, tas nedrīkst būt atkarīgs no mūsu subjektīvām sajūtām. Tātad sprieduma saturam jābūt objektīvam. Bet, kad mēs spriežam, vēl kaut kas pavisam cits nonāk uzmanības lokā. Lietas, kuras objektīvi ir pareizas, tāpēc vien taču vēl nav apzinātas dvēselē. Un apzināti mēs nevaram uzņemt dvēselē nevienu spriedumu bez sajūtu līdzdarbības. Tādēļ jāsaprot, ka Brentano un Sigvartam vajadzēja vienoties tādējādi, ka viņi abi būtu teikuši: jā, sprieduma objektīvais saturs stāv stingri ārpus sajūtu darbības; bet, lai subjektīvajā cilvēka dvēselē rastos pārliecība par sprieduma pareizību, ir jāattīstās sajūtu darbībai.

No tā jūs redzat, cik grūti ir ar šādu filozofisko apskatu veidu, kā tie tagad tiek pieņemti, vispār nonākt pie precīziem jēdzieniem. Līdz šādiem precīziem jēdzieniem vispirms taču ir jāpaceļas, un šodien nav neviena cita precīzu jēdzienu pilnveidošanas līdzekļa, kā vien ar garazinātņiem iegūtie. Ārējā zinātne domā, ka tai esot precīzi jēdzieni, un tā izturas ļoti augstprātīgi pret to, ko piegādā antropozofiski orientētā garazinātne, jo tai nav ne jausmas, ka no šīs puses piegādāti jēdzieni attiecībā pret šodien lietotajiem ir daudz precīzāki un eksaktāki, jo tie ir iegūti no realitātes, nevis no spēles ar vārdiem.

Izsekojot sajūtveidīgajam elementam no vienas puses izzinošajā, priekšstatošajā un no otras puses gribasveidīgajā, jūs teiksiet: sajūtas kā vidējā dvēseles darbība stāv pašā vidū starp izziņu un gribu un izstaro savu būtību abos virzienos. Sajūtas ir tiklab vēl ne pilnīgi tapusi izziņa, kā arī vēl ne pilnīgi tapusi griba; aizturēta izziņa un aizturēta griba. Tādējādi arī sajūtas ir saliktas no simpātijas un antipātijas, kuras tikai paslēpjās – kā jūs redzējāt – tiklab izziņā, kā arī gribā. Abas, simpātija un antipātija atrodas izziņā un gribā, tāpēc ka miesīgi nervu darbība un asins darbība ietekmē kopīgi, tikai tās paslēpjās. Sajūtās tās atklājas.

Tad kā, izejot no tā, izskatās jušanas miesīgās atklāsmes? Jūs visur cilvēka ķermenī atradīsiet, ka kaut kādā veidā saskaras asins ceļi ar nervu ceļiem. Un visur tur, kur saskaras asins ceļi ar nervu ceļiem, īstenībā rodas sajūtas. Tikai, piemēram, maņās gan nervi, gan asinis ir tik izsmalcinātas, ka tur sajūtas vairs nemanām. Klusas sajūtas caurauž visu mūsu redzi un dzirdi, bet mēs to nejūtam; mēs to jūtam jo mazāk, jo maņu orgāns vairāk ir norobežots, nodalīts no pārējā ķermeņa. Redzē, acu darbībā mēs sajūtveidīgo simpaticizēšanu un antipaticizēšanu gandrīz vispār nejūtam, jo acs, ieguldīta kaula dobumā, ir gandrīz pilnīgi nodalīta no pārējā organisma. Un nervi, kuri ietiecas acī, ir ļoti izsmalcināti, tāpat arī asinsvadi, kuri iesniedzas acī. Emocionālā sajušana acī ir ļoti apspiesta. Mazāk apspiests sajūtveidīgais ir dzirdes maņa. Dzirdē daudz vairāk nekā redze atrodas organiskā kopsakarā ar organisma kopējo darbību. Tā kā ausī atrodas daudzi orgāni, kuri ir pavisam citādi veidoti nekā acs orgāni, auss daudzējādā ziņā ir patiess attēls tam, kas notiek visā organismā. Tādēļ to, kas notiek ausī kā maņu darbība, ļoti stipri pavada sajūtu darbība. Un šeit pat cilvēkiem, kuri labi var saprast to, kas tiek dzirdēts,

būs tiešām grūti kļūt skaidrībā, kas dzirdētajā, īpaši mākslinieciski dzirdētajā, ir tikai izziņa un kas ir emocionālais. Uz to balstās ļoti interesanta jaunākā laika parādība, kas norisinās arī tiešajā mākslinieciskajā produkcijā.

Jūs visi zināt Bekmessera figūru Riharda Vāgnera “Nirnbergas meistardziedoņos”. Ko Bekmesseram īsti vajadzēja attēlot? Viņam vajadzēja attēlot muzikāli uztverošo, kurš pavisam aizmirst, ka visa cilvēka emocionālais elements iedarbojas dzirdes darbības izziņasveidīgajā. Vāgners, kurš savu paša izpratni ir attēlojis Valterā, savukārt bija vienpusīgi pārliecināts, ka muzikālajā galvenokārt būtu jādzīvo emocionālajam. Kas tur tiek nostādīts Valterā un Bekmesserā ar pārprastu uztveri – es domāju abu pārprastā uztverē – pretstatā pareizajai izpratnei, ka muzikālajā dzirdē darbojas kopā emocionālais un izziņveidīgais, tas izpaudās tādā vēsturiskā parādībā, ka, Vāgnera mākslai parādoties, tai kļūstot pazīstamai, tā atrada sev pretinieku Eduarda Hanslika (Eduard Hanslick) personā Vīnē, kas visu, kas Vāgnera mākslā izplūst jūtu sfērā, uzskatīja par nemuzikālu. Varbūt nav daudz psiholoģiski tik interesantu rakstu mākslas jomā, kā Eduarda Hanslika “Par muzikāli skaisto”. Tajā galvenokārt tiek iztirzāts, ka tas nav īsts mūziķis, ka tam nav īsta muzikāla sajēga, kas gribētu mūzikā visu ienest no emocionālā, bet īsts mūziķis ir tikai tas, kurš īsteno muzikālā nervu redz objektīvā toņu saistībā, no toņa uz toni, iztiekot bez emocionālā arabeskām. Ar brīnišķīgu tīrību Eduarda Hanslika grāmatā “Par muzikāli sakaisto” tiek iztirzāta prasība, ka augstākais mūzikā drīkst pastāvēt tikai toņutēlā, toņu arabeskā, un tiek izliets viss iespējamais izsmiekls pār to, kas tieši veido vāgnerisma nervu kā skanošā radīšana no jūtuelementa. Ka vispār šāds strīds kā starp Hansliku un Vāgneru varēja parādīties muzikālajā jomā, tieši tas liecina, ka psiholoģiski idejas par dvēseles darbībām jaunākajā laikā bija pilnīgi neskaidras, citādi tāda vienpusīga tendence, kā tā parādījās Hanslikam, vispār nevarētu rasties. Bet, ja izprot šo vienpusīgumu un atdod cieņu Hanslika filozofiski spēcīgajiem izskaidrojumiem, tad var teikt, ka grāmatiņa “Par muzikāli sakaisto” ir ļoti asprātīga.

No tā mēs redzam, ka visā cilvēkā, kas pirmām kārtām dzīvo kā jūtu būtne, vienai maņai vairāk, citai mazāk perifērijā iespiežas izziņveidīgais.

Tas darīs un tam jādara jūs uzmanīgus uz to, kādus lielus postījumus nodara mūsdienu zinātniskā domāšana tieši pedagoģisko atziņu vajadzībām. Ja mēs nebūtu šeit sagatavojoši runājuši un ja sagatavojoši nerunātu par to, kam jūs jāvada uz reformatorisku darbību, tad vajadzētu salikt kopā no tagadējām esošajām pedagoģijām, no pastāvošajām psiholoģijām un loģikām, un audzināšanas praksēm to, ko jūs gribētu pildīt savā darbībā skolā. Jums vajadzētu to, kas ārēji ir kļuvis parasts, ieviest skolas darbā. Bet tas, kas šodien ir kļuvis parasts, pašā sākumā cieš no lielām nebūšanām jau attiecībā uz psiholoģiju. Jūs taču katrā psiholoģijā vispirms atradīsiet tā saucamo maņu mācību. Ar to, ka tiek pētīts, uz kā balstās maņu darbība, iegūst acs, auss, deguna un tā tālāk maņu darbību. Visu apkopo lielā abstrakcijā “maņu darbība”. Tā ir liela kļūda, ievērojami maldi. Jo, ja jūs ņemat tikai tās maņas, kuras ir zināmas šodienas fiziologam vai psihologam, tad jūs varēsiet novērot – ja jūs vispirms skatāties uz miesīgo –, ka īstenībā acs maņa ir kaut kas pavisam cits nekā auss maņa. Acs un auss ir divas pavisam dažādas būtnes. Un tad vēl taustes izkārtojums, kurš vispār vēl nav izpētīts, kaut vai tik apmierinošā veidā, kā tas ir ar aci un ausi! Bet paliksim pie acs un auss. Tās ir divas pavisam dažādas darbības, tā ka redzes un dzirdes apvienošana “vispārējā maņu darbībā” ir pelēka teorija. Ja gribētu šeit pa īstam ķerties pie darba, tad vajadzētu sākumā ar konkrētām pieredzes spējām runāt vispār tikai par acs darbošanos, par auss darbošanos, par ožas orgāna darbošanos un tā tālāk. Tad atrastu tik lielu dažādību, ka dažam labam pārietu prieks sastādīt vispārēju maņu fizioloģiju, kāda tā ir šodienas psihologiem.

Cilvēka dvēseles aplūkošanā, pie kādas atziņas var nonākt, tikai paliekot apgabalā, kuru es savos iztirzājumos mēģināju norobežot gan “Patiesībā un zinātnē”, gan arī “Brīvības filozofijā”. Tad var runāt par vienotu dvēseli, neiekrītot abstrakcijās. Jo tur stāv uz droša pamata; tur vadās

no tā, ka cilvēks pasaulē iedzīvojas un nevis, ka viņam ir visa īstenība. Jūs varat to palasīt “Patiesībā un zinātnē” un “Brīvības filozofijā”. Cilvēkam sākumā nav visa īstenība. Viņš tikai attīstās un tikai viņa tālākattīstībā tas, kas pirms tam vēl nav realitāte, kļūst par īstu realitāti, kad domāšana un pieredze ieiet viena otrā. Cilvēks vispirms iekaro realitāti. Šajā ziņā kantianisms, kurš ir visur iegrauzies, ir sarīkojis visbriesmīgākos postījumus. Ko tad dara kantianisms? Tas no paša sākuma dogmatiski saka: pasauli, kura mūs aptver, mums vispirms jāuzlūko un mūsos īstenībā dzīvo tikai šīs pasaules spoguļattēls. Tā viņš nonāk pie visām pārējām savām dedukcijām. *Kantam* nav skaidrības par to, kas ir cilvēka uztvertajā apkārtnē. Jo realitāte nav apkārtnē, nav arī parādībā, bet gan ir tā, ka realitāte tikai pamazām uznirst, mums iekarojot šo realitāti, tā ka tikai pēdējais, kas mums tuvojas, ir realitāte. Pamatā ņemot īstā realitāte būtu tā, ko cilvēks skata tajā acumirkļī, kurā viņš to vairs nevar izteikt, kurā viņš iet caur nāves vārtiem.

Jaunākajā gara kultūrā ir ieplūduši daudzi aplami elementi, un tas visradikālāk iedarbojas pedagoģijas jomā. Tādēļ mums ir jātiecas nepareizo jēdzienu vietā nolikt pareizos. Tad mēs varēsim to, kas mums jādara mācīšanās, arī izpildīt pareizā veidā.

SESTĀ LEKCIJA

Štutgarte, 1919. gada 27. augusts

Pārskats par cikla vispārējo iedalījumu. Sākums cilvēka apskatam no garīgā viedokļa. Nomoda, sapņošanas un miega apziņas stāvokļi attiecībā pret domāšanu, jušanu un gribu. "Es" dzīve domāšanā, jušanā un gribā.

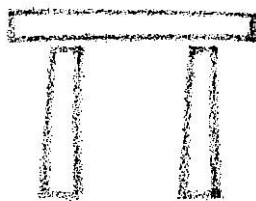
Mēs līdz šim esam mēģinājuši apjēgt cilvēku, ciktāl mums šī apjēgšana ir nepieciešama bērna audzināšanai, no dvēseliskā viedokļa. Mums vajadzēs šos trīs viedokļus – garīgo, dvēselisko un fizisko – nodalīt un, lai iegūtu pilnīgu antropoloģiju, apskatīsim cilvēku no katra no šiem viedokļiem. Vispirms jāveic dvēseliskais apskats, jo cilvēkam parastajā dzīvē tieši dvēseliskais ir vistuvākais. Jūs būsi arī sajutuši, ka mēs, izmantojot šai cilvēka apjēgšanai kā galvenos jēdzienus antipātiju un simpātiju, bijām notēmējuši uz dvēselisko. Nebūs atbilstoši, ja no dvēseliskā tūlīt pāriesim uz fizisko, jo mēs no mūsu garazinātniskajiem apskatiem zinām, ka fizisko var aptvert tikai tad, ja tas tiek uztverts kā garīgā un arī dvēseliskā atklāsme. Tāpēc pie dvēseliskā apskata, kuru mēs vispārējās līnijās ieskicējam, tagad pievienosim cilvēka apskatu no garīgā viedokļa un tikai tad tuvāk pievērsīsimies īstajam – tagad par antropoloģiju sauktajam – cilvēka būtības apskatam, kā tas parādās ārējā fiziskajā pasaulē.

Ja jūs gribat no kāda redzesviedokļa mērķtiecīgi aplūkot cilvēku, tad vienmēr atkal un atkal jāatgriežas pie cilvēka dvēseles darbības iedalījuma izziņā, kura norisinās domāšanā, jušanā un gribā. Līdz šim mēs domāšanu jeb izziņu, jušanu un gribu esam virzījuši antipātijas un simpātijas atmosfērā. Tagad mēģināsim vienreiz tieši no garīgā viedokļa uzmanīgi uzlūkot gribēšanu, jušanu un izzināšanu.

Jūs arī no garīgā viedokļa atradīsiet atšķirību starp gribu, jušanu un domājošo izziņu. Apskatiet tikai sekojošo. Domājoši izzinot, jums ir jāsaprot – ja es sākumā drīkstu izteikties tēlaini, bet tēlainais mums palīdzēs apjēgšanā –, ka jūs zināmā mērā dzīvojat gaismā. Jūs izzināt un jūtat, ar savu "Es" pilnīgi atrodoties šajā izzināšanas darbībā. Zināmā mērā katra daļa, katrs loceklis tai darbībai, kuru jūs saucat par izziņu, ir iekšā visā tajā, ko dara jūsu "Es"; un atkal : ko jūsu "Es" dara, tas ir iekšā izziņas darbībā. Jūs viss esat gaišajā, dzīvojat pilnīgi apzinātā darbībā, ja es drīkstu izteikties abstrakti. Būtu arī slikti, ja jūs izziņā nebūtu pilnīgi apzinātā darbībā. Padomājiet tikai, ja jums būtu jābūt sajūtai: kāda sprieduma pieņemšanas laikā ar jūsu "Es" neapzinātajā kaut kas notiek, un šī procesa rezultāts būtu spriedums! Pieņemiet, ka jūs sakāt: šis ir labs cilvēks – tā tad izsakāt spriedumu. Jums jāapzinās, ka tas, kas jums vajadzīgs, lai izteiktu šo spriedumu – subjekts "cilvēks", predikāts "viņš ir labs" – ir daļa procesam, kurš jums ir pilnīgi pašreizējs, kurš jums ir pilnīgi apziņas gaismas caurstrāvots. Ja jums vajadzētu pieņemt, ka kāds dēmons vai kāds dabas mehānisms satīsta kopā "cilvēku" ar "būt labam", kamēr jūs izsakāt spriedumu, tad jūs neatrastos pilnīgi apzināti šajā izziņošanā domāšanas aktā, un jūs ar kaut ko no sprieduma vienmēr būtu neapzinātajā. Tas ir tas būtiskais domājošā izziņā, ka jūs ar pilnu apziņu atrodaties visā domājošās izziņas darbību saaudumā.

Ne tā tas ir ar gribu. Jūs zināt ļoti labi, ka, attīstot visvienkāršāko gribu, iešanu, īstenībā pilnīgi apzināti jūs dzīvojat tikai priekšstatā par šo iešanu. Kas notiek jūsu muskuļos, liekot uz priekšu vienu kāju pēc otras, kas norisinās jūsu miesas mehānismā un organismā, par to jūs nezināt neko. Padomājiet tikai, kas viss jums būtu jāmacās šajā pasaulē, ja visi šie ierīkojumi, kuri ir nepieciešami iešanas gribā, būtu jāizpilda apzināti! Tad jums būtu precīzi jāzina, cik no darbīguma, kuru barības vielas rada jūsu kāju muskuļos un citos ķermeņa muskuļos, patērēts, kad jūs piepūlējaties iešanai. Jūs nekad neesat to aprēķinājuši, cik daudz patērējat no tā, ko jums pievada barība. Jūs ļoti labi zināt: tas viss notiek jūsu ķermenī ļoti, ļoti neapzināti. Mums gribot, mūsu darbībā nepārtraukti iejaucas dziļš neapzinātais. Tas gan nav tā tikai tad, kad mēs apskatām gribas būtību mūsu pašu organismā.. Arī to, ko izpildām, kad izplatām savu gribu ārējā pasaulē, arī to mēs nekādā gadījumā neaptveram pilnīgi ar apziņas gaismu.

Pieņemiet, ka jums ir divi balstveida mieti. Jūs noliekat tiem šķērsām pāri trešo mietu. Tagad precīzi atšķiriet, kas visā tajā, ko jūs esat izdarījuši, dzīvo kā pilnīgi apzināta izzinoša darbība, no tā, kas dzīvo jūsu pilnīgi apzinātajā darbībā, kad izsakāt spriedumu: cilvēks ir labs –, kur jūs esat pilnīgi iekļāvušies ar savu izzīņu. Lūdzu atšķiriet, kas tajā dzīvo kā

izzinoša darbība, no tā, par ko jūs nekā nezināt, kaut gan jums ar savu pilnu gribu bija darīšana: kāpēc šie divi balsti ar zināmiem spēkiem balsta pāri gulošo siju? Par to arī fizikai šodien ir tikai hipotēzes. Un, ja cilvēki tic, ka viņi zina, kāpēc abi balsti tur siju, tad viņi to tikai iedomājas. Viss, kas ir kā kohēzijas, adhēzijas, pievilksnās un atgrūšanās spēku jēdzieni, pamatā ņemot ārējai zināšanai ir tikai hipotēzes. Mēs rēķināmies ar šīm ārējām hipotēzēm, kad mēs rīkojamies; mēs rēķināmies ar to, ka abi balsti, kuriem būtu jātur sija, nepārlūzīs, ja tiem ir zināms resnums,. Bet nojaust visu procesu, kas ir ar to saistīts, mēs nevaram, tāpat kā mēs nevaram noprast mūsu kāju kustības, kad tiecamies uz priekšu. Tā arī te mūsu gribā iejaucas elements, kas neiesniedz mūsu apziņā. Gribā visplašākajā apjomā ir neapzinātais.

Un jušana stāv pašā vidū starp gribu un domājošo izzīņu. Jušanā ir arī tā, ka daļēji to caurstrāvo apziņa, daļēji neapzinātais. Jušana arī šādā veidā piedalās izzinošās domāšanas īpašībās, no otras puses jūtošas jeb sajūstas gribas īpašībās. Kas tad tur īstenībā atrodas no garīgā viedokļa?

Jūs tiksiet galā tikai tad, ja mēģināsiet apjēgt no garīgā viedokļa abus augstāk raksturotos faktus tālāk aprakstītajā veidā. Mūsu parastajā dzīvē mēs runājam par nomodu, par nomoda apziņas stāvokli. Bet šis nomoda apziņas stāvoklis mums ir tikai izzinošās domāšanas darbībā. Ja jūs tātad gribat par to runāt pavisam precīzi, ciktāl cilvēks ir nomodā, tad jums jāsaka: patiešām nomodā cilvēks ir tikmēr un tiktāl, kamēr viņš kaut ko domājošu izzina.

Kā tad nu ir ar gribu? Jūs visi pazīstat apziņas stāvokli – sauciet to manis dēļ arī par bezapziņas stāvokli – miegu. Jūs zināt, kamēr mēs guļam, no iemigšanas līdz pamošanās brīdim, tas, ko mēs pārdzīvojam, nav mūsu apziņā. Bet tieši tāpat ir ar visu to, kam kā neapzinātam iet cauri mūsu griba. Ciktāl mēs kā cilvēki esam gribošas būtnes, mēs guļam, arī kad esam nomodā. Mēs vienmēr nesam sevī līdzīgu gulošu cilvēku, proti, gribošu cilvēku, un pavadām viņu ar nomodā esošo, ar domājošu izzinošu cilvēku; mēs, ciktāl mēs esam gribošas būtnes, arī no pamošanās līdz iemigšanai esam guloši. Mūsos vienmēr kaut kas guļ, proti, gribas iekšējā būtība. To mēs apzināmies ne vairāk, kā tās norises, kuras norisinās ar mums miega laikā. Cilvēku neizzina pilnīgi, ja nezina, ka gulēšana iesniedz viņa nomodā, cilvēkam esot gribošam.

Jušana stāv vidū, un mēs tagad drīkstam jautāt: kāda ir apziņa jušanā? – Tā arī nu stāv starp nomodu un gulēšanu. Jūtas, kuras dzīvo jūsu dvēselē, jūs zināt tieši tāpat, kā zināt sapņus, tikai sapņus jūs atceraties un jūtas pārdzīvojat tieši. Bet iekšējais dvēseles stāvoklis un dvēseles noskaņojums, kurš jums ir, zinot par savām sajūtām, neatšķiras no tā, kas jums ir pret saviem sapņiem. Jūs nomodā esat ne tikai nomodā esošs cilvēks, ar to, ka domājoši izzināt, un gulošs, ciktāl jūsos darbojas griba; jūs esat arī sapņojošs, ciktāl jūs jūtat. Tā pār mums nomoda laikā patiešām izplūst trīs apziņas stāvokļi: nomods īstajā domājošās izzīņas nozīmē, sapņošana jušanā, gulēšana gribā. Parastais bezsapņu miegs no garīgā viedokļa nav nekas cits, kā cilvēka nodošanās ar visu savu dvēseles būtību tam, kam viņš ir nodevies ar visu dvēseles būtību, veicot savas dienas gaitas. Ir tikai tā atšķirība, ka īstajā miegā mēs guļam ar visu mūsu dvēseles būtību, bet nomodā guļam tikai ar mūsu gribu. Sapņošana, ko tā sauc parastajā dzīvē, ir tā, ka mēs ar

visu, kas ir cilvēks, esam nodevušies dvēseles stāvoklim, kuru saucam par sapni, bet nomodā mēs tikai kā jūtošs cilvēks esam nodevušies šim sapņainajam dvēseles stāvoklim

Pedagoģiski vērojot, jūs vairs nebrīnīsieties – ja jūs šo lietu tā apskatāt –, ka bērni, attiecībā uz viņu apziņas nomoda pakāpi, ir dažādi. Jo jūs pamanīsiet, ka bērni, kuriem atbilstoši konstitūcijai pārsvarā ir sajūtu dzīve, ir sapņaini bērni, tā ka tādi bērni, kuriem bērībā pilnā domāšana vēl nav pamodusies, viegli nodosies sapņainībai. To jūs tad ņemsiet par pamatu, lai iedarbotos uz šādu bērnu ar stiprām sajūtām. Un tad jūs varēsiet cerēt, ka šīs stiprās sajūtas pamodinās viņā arī gaišo izziņu, jo visam guļošajam atbilstoši dzīves ritmam ir tendence pēc kāda laika pamosties. Ja nu mēs tuvojamies šādam bērnam, kurš sapņaini klīst savā sajūtu dzīvē, ar stiprām sajūtām, tad šīs bērībā pārvietotās stiprās sajūtas pēc kāda laika pašas pamodīsies kā domas.

Bērni, kuri vēl vairāk guļ, kuri ir truli pat pret sajūtu dzīvi, jums atklās, ka viņi īpaši gribā ir stipri noskaņoti. Jūs te redzat: ja šo apdomājat, tad varat izprotoši stāvēt dažas labas bērna dzīves mīklas priekšā. Jūs varat saņemt skolā kādu bērnu, kurš izskatās kā īsts dumiķis. Ja jūs tūdaļ pieņemtū spriedumu, ka tas ir plānprātīgs, stulbs bērns, ja jūs viņu izmeklētu ar eksperimentālo psiholoģiju, veiktu skaistas atmiņas pārbaudes un visu ko, kas tagad taču arī tiek darīts psiholoģiski – pedagoģiskās laboratorijās un tad teiktu: nespējīgs bērns pēc visas savas konstitūcijas, jāved uz plānprātīgo skolu, vai arī uz tagad iemīļoto mazspējīgo skolu, tad ar šādu spriedumu jūs bērna būtībai pat netuvotos. Bet varbūt šis bērns ir īpaši stiprs gribā, varbūt viņš ir viens no tiem bērniem, kuri vēlākajā dzīvē no sava holērisma pāries uz darbīgu rīkošanos. Bet griba vispirms guļ.

Un ja šī bērna domājošajai izziņai ir lemts iznākt priekšplānā tikai vēlāk, tad ar viņu arī atbilstošā veidā ir jāapietas, lai tad vēlāk viņš var justies aicināts izdarīt kaut ko enerģisku. Pagaidām viņš liekas īsts nejēga, bet varbūt nemaz tāds īstenībā nav. Un tad ir jāaskata tas, lai pamodinātu šādā bērībā gribu; tas ir, viņa nomoda miega stāvoklī ir tā jāiedarbojas, ka viņš pamazām vēl un vēl nonāk tur – jo katram miegam taču ir tendence pamosties –, un savu miegu vēlākā dzīves posmā uzmodinātu kā gribu, kura varbūt ir ļoti stipra, bet kura tikai guļ, ir nomākta ar guļošo būtību. Ar šādu bērnu ir jāapietas tā, ka jūs pēc iespējas maz veidošanu pamatojat uz viņa izziņas spējām, uz viņa apjēgšanu, bet gan zināmā mērā iedzenat dažas tiešām stipri uz gribu darbojošās lietas, tā ka jūs, viņam runājot, vienlaicīgi ļaujiet arī staigāt. Jūs ņemat šādu bērnu – jums taču nebūs pārāk daudz tādu – atsevišķi un – pārējiem bērniem tas būs interesanti, ierosinoši, šim bērnam izglītojoši – ļaujiet viņam, izrunājot teikumus, vārdus pavadīt ar kustībām. Tātad: cilvēks (solis) – ir (solis) – labs (solis)! – Šādā veidā jūs savienojat visu cilvēku gribas elementā ar tikai intelektuālo izziņā, un jūs varat pakāpeniski virzīt uz to, ka šādā bērībā griba pamostas par domu. Tikai uzskats, ka nomodā esošā cilvēkā jau ir darīšana ar dažādiem apziņas stāvokļiem – ar nomodu, sapņošanu un gulēšanu – ved uz patiesu mūsu uzdevumu izziņu attiecībā pret topošo cilvēku.

Bet mēs varam tagad kaut ko jautāt. Varam jautāt, kā izturas īstais cilvēka centrs, “Es”, pret šiem dažādajiem stāvokļiem? Jūs visvieglāk tiksiet ar to galā, ja jūs vispirms – kas ir neapstrīdams – pieņemsiet: ko mēs saucam par pasauli, Kosmosu, tā ir darbību summa. Mums šīs darbības izpaužas visdažādākajās elementārās dzīves jomās. Mēs zinām, ka šajā elementārajā dzīvē valda spēki. Piemēram, dzīvības spēks valda visapkārt mums. Un starp elementārajiem spēkiem un dzīvības spēku ir ieausts viss, kas, piemēram, izraisa siltumu un uguni. Padomājiet vien, cik ļoti mēs stāvam vidē, kurā ļoti daudz ko izraisa uguns.

Zināmos zemes rajonos, piemēram, Dienviditālijā, jums tikai jāaizdedzina papīra bumba un tajā pašā acumirklī no zemes sāk vareni kūpēt. Kāpēc tas notiek? Tas notiek tādēļ, ka jūs, aizdedzinot papīra lodi, un ar tādējādi radušos siltumu izretiniet šajā vietā gaisu; un tas, kas parasti kā spēki valda zem zemes virsmas, tiek ar augšup virzītajiem dūmiem vilkts uz augšu, un tajā acumirklī, kad jūs aizdedzināt papīra gabalu un nometat to zemē, jūs jau stāvat dūmu

mākonī. Tas ir eksperiments, ko var izdarīt katrs ceļotājs, kurš nonāk Neapoles apkārtnē. To es minēju kā piemēru tam, ka mums, ja mēs pasauli neapskatām virspusēji, ir jāsaka: mēs dzīvojam vidē, kuru visur caurauž spēki.

Ir arī augstāki spēki nekā siltums. Tie arī ir mūsu apkārtnē. Mēs ejam tiem vienmēr cauri, kad mēs ejam cauri pasaulei kā fiziski cilvēki. Jā, mūsu fiziskais ķermenis, mums parastajā izziņā to nezinot, ir tā izveidots, ka mēs to paciešam. Ar savu fizisko ķermeni mēs varam tā soļot pa pasauli.

Ar mūsu "Es", kas ir jaunākais mūsu evolūcijas veidojums, mēs nevarētu soļot caur šiem pasaules spēkiem, ja šim "Es" vajadzētu tieši nodoties šiem spēkiem. Šis "Es" nevarētu nodoties visam, kas ir viņa apkārtnē un kurā viņš pats ir ietverts. Šim "Es" tagad vēl jātiek pasargātam no tā, ka tam būtu jāielīst pasaules spēkos. Kādreiz tas attīstīsies līdz pakāpei, lai varētu atvērties pasaules spēkos. Tagad tas to vēl nevar. Tāpēc ir nepieciešams, ka mēs ar pilnīgi nomodā esošo "Es" netiekam pārcelti patiesajā pasaulē, kura ir mūsu apkārtnē, bet gan tikai pasaules attēlā. Tieši tādēļ mūsu domājošajā izziņā ir tikai pasaules attēli, ko mēs jau minējam no dvēseliskā viedokļa.

Tagad aplūkosim to arī no garīgā viedokļa. Domājošajā izziņā mēs dzīvojam attēlos; un mēs – cilvēki – pašreizējā attīstības pakāpē, starp dzimšanu un nāvi ar mūsu pilnīgi nomodā esošo "Es" varam dzīvot tikai Kosmosa attēlos, bet vēl ne patiesajā Kosmosā. Tādēļ, kad esam nomodā, ķermenis mums sākumā parāda Kosmosa attēlus. Tad mūsu "Es" dzīvo šī Kosmosa attēlos.

Psihologi pieliek šausmīgi daudz pūļu, lai konstatētu attiecības starp ķermeni un dvēseli. Viņi runā par mijiedarbību starp fizisko ķermeni un dvēseli, runā par psihofizisko paralēlismu un vēl arī par citām lietām. Visas šīs lietas, pamatā ņemot, ir bērnišķīgi jēdzieni. Jo patiesā norise pie tam ir šī: kad no rīta "Es" pāriet nomoda stāvoklī, tas iespiežas ķermenī; ne ķermeņa fiziskajās norisēs, bet gan tēlu pasaulē, kas līdz pat tā visiekšējākajam rada ķermeni no ārējām norisēm. Tādējādi "Es'am" tiek nodota domājošā izziņa.

Jušanā tas ir citādi. Te "Es" ielaužas jau reālajā ķermenī, ne tikai tēlos. Bet, ja tas pie šīs iespīšanās būtu pilnīgi apzināts, tad tas – ņemiet to tagad dvēseliski – burtiski dvēseliski sadegtu. Ja jušanā notiktu tas pats, kas jums notiek domāšanā, kurā jūs ar savu "Es" iespīzāties tēlos, ko rada jūsu fiziskā miesa, tad jūs dvēseliski sadegtu. Jūs to neizturētu. Jūs varat šo iespīšanos, kas nozīmē jušanu, izjust tikai sapņojoši, pieklusinātā apziņas stāvoklī. Tikai sapnī jūs izturat to, kas īstenībā jūtot notiek jūsu ķermenī.

Un kas norisinās gribā, to jūs vispār varat pārdzīvot tikai guļot. Tas būtu kaut kas pavisam briesmīgs, ko jūs pārdzīvotu, ja jums parastajā dzīvē vajadzētu izjust līdzīgu to, kas notiek ar jūsu gribu. Drausmīgas sāpes jūs sagrābtu, piemēram, ja jums – ko es jau aizrādīju – tiešām vajadzētu izjust, kā ar barības vielām jūsu organismam pievadītie spēki tiek patērēti jūsu kājās ejot. Tā ir jūsu laime, ka to neizjūtat, respektīvi, izjūtat tikai guloši. Jo izjust to esot nomodā, nozīmētu iedomājami lielākās sāpes, briesmīgas sāpes. Varētu pat teikt: pamošanās gribā balstās uz to, ka cilvēkam, ciktāl viņš ir gribošs, sāpes, kuras paliek tikai latentas, tiek nomāktas ar miega stāvokli gribā.

No teiktā jūs sapratīsiet, kad es tagad raksturošu "Es" dzīvi tajā laikā, ko parastajā dzīvē sauc par nomoda stāvokli – kas tā tad aptver: pilnīgu nomodu, sapņojošu nomodu, gulošu nomodu – ko "Es", tam parastajā nomoda stāvoklī dzīvojot ķermenī, īsti patiesībā pārdzīvo. Šis "Es" dzīvo domājošajā izziņā, tam pamostoties ķermenī; tur tas ir pilnīgi nomodā. Bet tas dzīvo tur tikai tēlos, tā ka cilvēks savā dzīvē starp dzimšanu un nāvi, ja viņš neveic tādus vingrinājumus, kā tie ir galvenajos vilcienos parādīti manā grāmatā "Kā iegūt augstāko pasaulu atziņas?", nepārtraukti dzīvo savā domājošajā izziņā tikai tēlos.

Tad mostoties “Es“ iegrimst arī norisēs, kas nosaka jušanu. Jūtot dzīvot: tad mēs neesam pilnīgi nomodā, bet gan esam sapņojoši nomodā. Kā mēs īsti izjūtam to, ko mēs tad pārdzīvojam jūtoši sapņojošā nomoda stāvoklī? To mēs izjūtam tiešām tajā, ko vienmēr ir saukuši par inspirācijām – inspirēti priekšstati, neapzināti inspirēti priekšstati. Tur ir avots visam tam, kas māksliniekam no sajūtām paceļas nomoda apziņā. Tur tas vispirms tiek pārdzīvots. Tur tiek pārdzīvots arī viss tas, kas, cilvēkam esot nomodā bieži rodas nomoda apziņā kā idejas un tad kļūst par tēliem.

jūtot dzīvot

domājoši izzināt

sapņojoši nomodā neapzināti

pilnīgi nomodā tēlos

inspirētos priekšstatos

“E s “

gribot darīt

guloši neapzināti intuīcijās

Kas manā grāmatā “Kā iegūt augstāko pasaulu atziņas? “ tiek sauktas par inspirācijām, tas ir tikai gaišumā, pilnā apziņā pacelta tā pārdzīvošana, kas katrā cilvēkā lejā – sajūtu dzīvē mājō neapzināti kā inspirācijas.

Un kad īpaši apdāvināti cilvēki runā par savām inspirācijām, tad īstenībā viņi runā par to, ko pasaule ir ielikusi viņu sajūtu dzīvē un kam caur viņu spējām ļauj pacelties viņu pilnajā nomoda apziņā. Tas tāpat ir pasaules saturs, kā domu saturs ir pasaules saturs. Bet dzīvē starp dzimšanu un nāvi šīs neapzinātās inspirācijas atspoguļo tādas pasaules norises, kuras mēs varam pārdzīvot tikai sapņojoši; citādi mūsu “Es “ šajās norisēs sadegtu, vai tas nosmaktu, burtiski nosmaktu. Šī smakšana dažreiz sākas arī cilvēkiem anormālos stāvokļos. Iedomājieties tikai reiz, ka jūs moka lietuvēns. Tad kāds stāvoklis, kurš norisinās starp jums un ārējo gaisu, kad cilvēkam šajās mijattiecībās viss nav kārtībā, grib anormālā veidā kļūt par kaut ko citu. Tam, gribot pāriet jūs “Es – apziņā, tas nekļūst apzināts kā normāls priekšstats, bet gan kā jūs mokošs priekšstats – kā lietuvēns. Tik mokpilna kā nedabiskā elpošana murgos, tik mokpilna būtu visa elpošana, katrs elpas vilciens, ja cilvēks pārdzīvotu elpošanu pilnīgi apzināti. Viņš to pārdzīvotu jūtoši, bet šī apzināšanās viņam būtu mokpilna. Tādēļ tas tiek noklusināts, un tā tas netiek pārdzīvots kā fizisks process, bet gan tikai sapņainās sajūtās.

Un vēl norises, kas notiek gribā – es jums to jau pieminēju. Tās būtu šausmīgas sāpes! No tā mēs varam tālāk kā trešo teikt: “Es “ gribošajā darbībā ir gulošs. Tur tiek pārdzīvots tas, kas tiek pārdzīvots stipri noklusinātā apziņā – tieši gulošā apziņā –, neapzinātās intuīcijās. Cilvēkam nepārtraukti ir neapzinātas intuīcijas; bet tās dzīvo viņa gribā. Viņš guļ savā gribā. Tādēļ arī viņš nevar tās pacelt augšup parastajā dzīvē. Tās paceļas augšā tikai dzīves laimīgos brīžos; tad cilvēks pavisam neskaidri pārdzīvo līdzīgu garīgo pasauli.

Ir kaut kas īpatnējs cilvēkam parastajā dzīvē. Pilno apziņu pilnīgā nomodā domājošajā izzinā – to taču mēs visi pazīstam. Tur mēs esam, tā teikt, apziņas gaišumā, par to mēs esam lietas kursā. Dažreiz cilvēki, kad viņi pārdomā kaut ko par pasauli, tad sāk teikt: mums ir intuīcija. Tad cilvēki veido no šīm intuīcijām nenoteikti sajūsti. Ko viņi tad saka, tas dažreiz var būt kaut kas

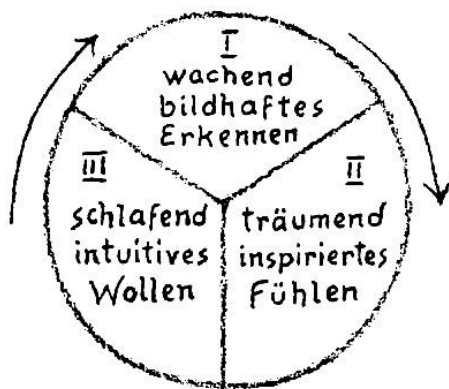
ļoti juceklīgs, bet tas var būt arī neapzināti sakārtots. Un galu galā, kad dzejnieks runā par savām intuīcijām, tad tas ir caur un cauri pareizi, ka viņš tās neiegūst no avota, kur tās viņam guļ vistuvāk, no sajūtu dzīves inspirētajiem priekšstatiem, bet gan viņš smel savas pavisam neapzinātās intuīcijas no guļošās gribas reģiona.

Kas ieskatās šajās lietās, tas pat šķietamos dzīves nejaušības gadījumos redz dziļas likumsakarības. Piemēram, lasa Gētes “Fausta” otro daļu un gribētu pavisam pamatīgi būt informētam par to, kā varēja tikt radītas tieši šo ievērojamo vārsmu uzbūve. Gēte jau bija vecs, kad viņš rakstīja sava “Fausta” otro daļu, vismaz lielāko daļu no tās. Viņš rakstīja to tā, ka Džons, viņa sekretārs, sēdēja pie rakstāmgalda un rakstīja to, ko Gēte diktēja. Ja Gētem būtu vajadzējis rakstīt pašam, tad viņš, droši vien, sava “Fausta” otrajai daļai tik īpatnēji gravētas vārsmas nebūtu radījis. Gēte diktējot staigāja savā mazajā Veimāras istabā nepārtraukti šurpu un turpu, un šī šurp un turp iešana pieder pie “Fausta” otrās daļas koncepcijas. Gētem, attīstot šo neapzināto gribas rīcību iešanā, kaut kas lauzās augšā no viņa intuīcijām, un viņa ārējā darbībā tad atklājās tas, ko viņam cits pierakstīja uz papīra.

Ja jūs gribat sev uzzīmēt shēmu par “Es” dzīvošanu fiziskajā miesā, un jūs to darāt šādā veidā:

1. nomodā – tēlaina izziņa,
2. sapņojot – inspirētā jušana,
3. guļot – intuitējošā vai intuitēta griba,

tad jūs nevarēsiet padarīt pa īstam apjēdzamu, kāpēc intuitīvais, par ko cilvēki instinktīvi runā, vieglāk paceļas ikdienas tēlainajā izziņā, nekā tuvāk esošā inspirētā jušana. Bet, ja jūs šo shēmu tagad pareizi zīmējat – jo te augšā tā ir uzzīmēta nepareizi –, ja jūs to darāt tādā veidā, kā šajā zīmējumā, tad jūs šo lietu vieglāk apjēgsiet.

Jo tad jūs teiksiet: pirmās bultiņas virzienā tēlainā izziņa nolaižas lejā inspirācijās, un tā nāk atkal augšā no intuīcijām (otrā bultiņa). Bet izziņa, kas ir iezīmēta ar pirmo bultiņu, ir nolaišanās lejā fiziskajā miesā. Un tagad apskatiet paši sevi; jūs sākumā esat pavisam mierīgi, sēžot vai stāvot, nododaties tikai domājošajai izziņai, ār pasaules apskatīšanai. Tad jūs dzīvojat tēlā. Ko “Es” pārdzīvo norisēs, tas nolaižas lejā ķermenī, vispirms jušanā, tad gribā. Kas ir jušanā, to jūs neņem vērā, kas ir gribā, to sākumā arī nē. Tikai, kad jūs sākat iet, kad jūs sākat rīkoties, tad jūs ārēji vispirms neapskatāt jušanu, bet gan gribu. Un te, pie lejānokāpšanas ķermenī un pie atkaluzkāpšanas, kas notiek otrās bultiņas virzienā, tur intuitīvajai gribai ir iespēja tuvāk nonākt pie tēlainās apziņas nekā sapņojošajai inspirētajai jušanai. Šī iemesla dēļ jūs sapratīsiet, kādēļ cilvēki tik bieži saka: man ir kāda nenoteikta intuīcija. Te tad tas, kas manā

grāmatā “Kā iegūt augstāko pasaulu atziņas?” tiek saukts par intuīcijām, tiek sajaukts ar virspusējo parastās apziņas intuīciju.

Tagad jūs kaut ko aptversiet par cilvēka ķermeņa veidojumu. Iedomājieties vienu mirkli sevi ejam, bet apskatot pasauli. Padomājiet: nevis jūsu rumpim būtu jāiet kājām, bet gan tieši jūsu galvai būtu vajadzīgas kājas un tai vajadzētu iet. Tad vienotībā būtu sausta jūsu pasaules apskatīšana un jūsu griba, un sekas tam būtu, ka jūs varētu iet tikai guļot. Jūsu galva, uzlikta uz pleciem un pārējā ķermeņa, atdusas uz pārējā ķermeņa. Tā atdusas, un jūs nesat savu galvu, kustoties tikai ar pārējo ķermeni. Bet galvai vajag varēt atdusēties uz ķermeņa, citādi tā nevarētu būt domājošās izziņas orgāns. Tai jātiek atrautai no guļošās gribas, jo tajā acumirkļi, kad jūs to pārvadāt, kur jūs to no relatīva miera pārvadītu pašveidotā kustībā, tā iemigtu. Īsto gribu tā ļauj izpildīt ķermenim, un tā dzīvo šajā ķermenī kā kariatē un ļauj šiem ratiem to nogādāt tālāk. Tikai caur to, ka galva ļauj sevi kā kariatē nogādāt tālāk šiem ķermeņa ratiem un šajā tālākno-gādāšanas laikā, šīs atdusēšanās laikā darbojas, cilvēks ir nomodā darbīgs. Tikai, ja jūs šīs lietas tā apvienojat, jūs nonākat arī pie patiesas cilvēka ķermeņa veidojuma apjēgšanas.

SEPTĪTĀ LEKCIJA

Štutgarte, 1919. gada 28. augusts

Reāli jēdzieni no faktu savstarpējām attiecībām. Dvēseles spēku kopsakars bērna un sirmgalvja vecumā. No bērna jūtošas gribas uz sirmgalvja jūtošo domāšanu. Sajūtas. Nomods, sapņošana un miegs cilvēka telpiskajā veidojumā. Nervu sistēmas būtība. Nomods un miegs cilvēka laika ziņā: aizmiršana un atcerēšanās.

Runa ir par to, lai izprastu, kas īsti ir cilvēka būtība. Mūsu līdzšinējā gaitā cauri vispārējai pedagoģijai mēģinājām apjēgt cilvēka būtību vispirms no dvēseliskā, tad no garīgā viedokļa. Pēdējo šodien paturpināsim. Pats par sevi saprotams, ka mums nepārtraukti būs jāatsaucas uz jēdzieniem, kuri pasaulē pedagoģiskajā, arī dvēseliskajā, psiholoģiskajā ir pierasti; jo laika gaitā pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras lasīšanā, ciktāl jums tam būs laiks un nepieciešamība, būs par tiem jātiek skaidrībā.

Ja mēs aplūkojam cilvēku no dvēseliskā viedokļa, tad uzsvaram liekam uz to, lai pasaules likumsakarībā atklātu antipātijas un simpātijas; bet, ja mēs aplūkojam cilvēku no garīgā viedokļa, tad mums uzsvaram jāliek uz to, lai atklātu apziņas stāvokļus. Un mēs taču vakar nodarbojāmies ar cilvēkā valdošajiem trim apziņas stāvokļiem: ar pilnīgo nomodu, ar sapņošanu un ar gulēšanu; un parādījām, ka pilnais nomods īsti ir tikai domājošajā izziņā, bet sapņošana valda jušanā un gulēšana gribā.

Visa apjēgšana īstenībā ir viena attiecināšana uz otru. Bet apjēgt pasaulē mēs nevaram citādi, kā vienu attiecinot uz otru. Šo metodisko piezīmi es gribētu iepriekš minēt. Stājoties izzinoši attiecībās ar pasauli, mēs vispirms novērojam. Vai nu novērojam ar savām maņām, kā mēs to darām parastajā dzīvē, vai attīstāmies nedaudz tālāk un novērojam ar dvēseli un garu, kā mēs to varam ar imaginācijām, inspirācijām un intuīcijām. Bet arī garīgā novērošana ir tieši novērošana un katras novērošanas papildināšanai ir nepieciešams, ka mēs apjēdzam. Bet apjēgt mēs varam tikai, ja mēs pasaules visumā, mūsu apkārtnē attiecinām vienu uz otru. Jūs varat apgādāties ar labiem fiziskās miesas, dvēseles un gara jēdzieniem, ja uzmanīgi ielūkojaties visā cilvēka dzīves gaitā. Tikai jums jāņem vērā, ka šādā attiecināšanā, kā es to tagad galvenajos vilcienos parādīšu, vienmēr ir tikai visu pirmie apjēgšanas sākuma pamati. Šos jēdzienus, kurus iegūstat šādā veidā, jums jāveido tālāk.

Proti, ja jūs aplūkojat nupat kā pasaulē nākušū bērnu, aplūkojat to viņa formās, viņa kustībās, viņa dzīves izpausmēs, raudāšanā, šļupstēšanā un tā tālāk, tad jūs iegūstat vienu cilvēkķermeņa tēlu vairāk. Bet arī šo cilvēkmiesas tēlu jūs iegūstat pilnībā tikai tad, ja attiecināt to uz vidējo un sirmo cilvēka vecumu. Vidējā vecumā cilvēks ir vairāk dvēselisks, sirmgalvja vecumā viņš galvenokārt ir garīgs. Pēdējais varētu tikt viegli apstrīdēts. Pats par sevi saprotams, te daži teiks: bet daudzi sirmgalvji taču kļūst atkal garīgi nespējīgi! Tā it īpaši ir materiālisma iebilde pret dvēseliski – garīgo, ka vecumā atkal kļūst garīgi vājš, un ar patiesu neatlaidību materiālisti māca, ka pat tik liels gars kā Kants vecumā esot kļuvis garā vājš. Šī materiālistu iebilde un šis fakts ir pareizi. Tikai tas nepierāda to, ko viņi grib pierādīt. Jo arī Kants, kad viņš stāvēja nāves vārtu priekšā, bija gudrāks nekā savā bērnībā; tikai bērnībā viņa ķermenis bija spējīgs uzņemt visu, kas no viņa gudrības nāca; tādējādi tas varēja tikt apzināts fiziskajā dzīvē. Turpretī sirmgalvja vecumā miesa bija kļuvusi nespējīga uzņemt to, ko tai piegādāja gars. Ķermenis vairs nebija garam nekāds īsts instruments. Tāpēc fiziskajā laukā Kants vairs nevarēja apzināties to, kas dzīvoja viņa garā. Neskatoties uz tikko raksturotās iebildes šķietamo nestspēju, tomēr jābūt skaidrībā par to, ka vecumā kļūst gudrs, apgarots, ka tuvojas gariem. Tādēļ skatoties uz tādiem sirmgalvjiem, kuri līdz pat lielam vecumam saglabā gara elastību un dzīves spēku, mums jāatzīst garīguma īpašību pirmsākums. Ir taču arī šādas iespējamības.

Berlīnē reiz bija divi profesori Viens bija Mihelets (Michelet), hēgelietis, kuram jau bija pāri deviņdesmit gadiem. Kaut gan viņš bija ļoti gudrs, viņš bija ticis tikai līdz honorārprofesoram,

bet viņš vēl šajā vecumā lasīja lekcijas. Tur bija tad viens cits, Cellers (Zeller), grieķu filozofijas vēstures rakstītājs. Tas iepretī Miheletam bija jauneklis, jo viņam bija tikai septiņdesmit gadi. Par viņu visur dzirdēja, ka viņš jūtot vecuma nastu, ka viņš vairs nevarot noturēt savas lekcijas, ka viņš to vien gribētu, lai viņa lekcijas ierobežo. Par to Mihelets vienmēr teica: es nesaprotu to Celleru; es taču varētu lasīt lekcijas visu dienu, bet Cellers savā jaunībā vienmēr runā par to, ka viņam tas sagādā pārāk daudz piepūles!

Tātad jūs redzat, ka varbūt gan tikai dažos eksemplāros tiek ārēji fiziski apstiprināts tas, kas šeit tiek likts pamatā par garu vecumā. Bet tas ir tā.

Ja mēs turpretī aplūkojam cilvēku viņa dzīves izpausmēs vairāk vidējā vecumā, tad mēs iegūstam sākuma pamatojumu dvēseliskā novērošanai. Tādēļ arī cilvēks savā vidējā vecumā, gribētos teikt, var dvēselisko vairāk noslēpt. Viņš var likties bezdvēselisks, vai arī ļoti apdvēselots. Jo dvēseliskais atrodas cilvēka brīvības jomā, arī audzināšanā. Tas, ka daži cilvēki savā vidējā vecumā ir ļoti bezjūtīgi, neko nepierāda pret to, ka vidējais vecums ir īsteni dvēseliskais. Ja salīdzina vairāk dīdošo, neapzināti darbojošos bērna miesas dabu ar vērojošo, mierīgo vecuma miesas dabu, tad redzam, ka ir fiziskā miesa, kas īpaši dod priekšroku savai miesai bērnā, un miesa, kura miesai kā tādai ļauj atkāpties, kura zināmā mērā noliedz pati sevi kā miesu, sirmgalvja vecumā.

Ja mēs šo apskatu pielietosim vairāk dvēseliskajam, tad teiksim: cilvēks nes sevī domājošo izziņu, jušanu un gribu. Ja mēs uzlūkojam bērnu, tad tajā tēlā, ko bērns dvēseliski piedāvā, mums ir cieša saistība starp gribu un jušanu. Gribētos teikt, ka griba un sajūtas bērnā ir saaugušas kopā. Kad bērns dīdās, spārdās, viņš izdara tieši tās kustības, kas atbilst viņa sajūtām šajā acumirkī; viņš nav spējīgs kustības atdalīt no sajūtām.

Citādi tas būs sirmgalvī. Viņam ir spēkā pretējais: domājošā izziņa un sajūtas ir saaugušas kopā, un griba parādās zināmā patstāvīgā veidā. Tātad cilvēka dzīve noris tādā veidā, ka sajūtas, kas sākumā ir saistītas ar gribu, pakāpeniski dzīves gaitā no gribas atraisās. Un ar to daudzveidīgi ir darīšana tieši audzināšanā: ar sajūtu atraisīšanu no gribas. Tad no gribas atraisītās sajūtas saistās ar domājošo izziņu. Ar to tad ir darīšana vēlākajai dzīvei. Mēs tikai tad esam bērnu pareizi sagatavojuši vēlākajai dzīvei, ja viņā iedarbojamies uz to, ka jušana var labi atraisīties no gribas; tad viņš arī varēs vēlākā dzīves ērā kā vīrietis vai sieviete atraisītās sajūtas savienot ar domājošo izziņu un tā būs izaudzis dzīvei. Kāpēc mēs klausāmies sirmgalvī, arī kad viņš mums stāsta par savas dzīves pieredzi? Jo viņš savas dzīves gaitā savas personiskās sajūtas ir saistījis ar saviem, jēdzieniem un idejām. Viņš nestāsta mums teorijas, viņš stāsta mums to, ko viņš personiski ar savām sajūtām ir varējis saistīt ar idejām un jēdzieniem. Sirmgalvim, kurš tiešām savu jušanu ir saistījis ar domājošo izziņu, tāpēc jēdzieni un idejas skan silti, skan piesātināti ar īstenību, konkrēti, personiski; turpretī cilvēkam, kurš vairāk ir palicis vīra– vai sievietes vecumā, jēdzieni un idejas skan teorētiski, abstrakti, zinātniski. Tas nu reiz pieder pie cilvēka dzīves, ka cilvēka dvēseles spējas iziet cauri zināmam gājumam, kurā jūtošā bērna griba attīstās līdz sirmgalvja jūtošajai domāšanai. Pa vidu ir cilvēka dzīve, un mēs tikai tad labi audzināsim šai cilvēka dzīvei, ja mēs spēsim psiholoģiski uzmanīgi aplūkot šādu lietu.

Nu mums jāņem vērā tas, ka visā mūsu pasaules novērošanā kaut kas parādās. Vispirms, arī visas psiholoģijas to apraksta kā pirmo, kas parādās pasaules novērošanā: tā ir sajūta. Ja jebkura no mūsu maņām, nonāk sakarā ar apkārtējo, tad tā sajūt. Mēs sajūtam krāsas, skaņas, siltumu un aukstumu. Tā mūsu maiņattiecībās ar apkārtni parādās sajūta.

Tā, kā sajūta parasti tiek aprakstīta vispārpieņemtajās psiholoģijās, jūs neiegūsiet nekādu priekšstatu par to, kas sajūšana īsti ir. Kad psiholoģijas runā par sajūšanu, tās saka: ārā norisinās zināms fizisks process, vibrācijas gaismas ēterā vai svārstības gaisā, tas plūst uz mūsu maņu orgānu, kairina šo maņu orgānu. Tad gan runā par kairinājumu un uzlido līdz izteicienam, kuru izveido, bet negrib novest līdz saprašanai. Jo kairinājums caur maņu orgānu izraisa mūsu

dvēselē sajūtu, pavisam kvalitatīvu sajūtu, kura ceļas no fiziskā procesa, piemēram, no gaisa viļņu svārstībām dzirdē. Kā tas notiek, par to psiholoģija, tagadnes zinātne vispār, vēl nevar dot nekādu atbildi. Parasti tā tas ir atrodams psiholoģijās.

Tuvāk šādu lietu saprašānai nekā no šādiem psiholoģiskiem apskatiem jūs nonāksiet, ja no ieskata pašā sajūtu dabā varēsiet atbildēt uz jautājumu : kurš dvēseles spēks tad īsti ir visvairāk radniecīgs sajūšanai? Psihologi padara šo lietu vieglu; viņi vienkārši pieskaita sajūšanu izziņai un saka: vispirms mēs sajūtam, tad uztveram, tad izveidojam priekšstatus, veidojam jēdzienus un tā tālāk. Sākumā šī norise tāda arī liekas. Tikai tad vispār neņem vērā, kāda īstenībā ir sajūšanas būtība.

Ja sajūšanu pietiekamā pašnovērošanā tiešām caurskata, tad atzīst: sajūšanai ir gribasveidīga daba ar sajūtveidīgas dabas iezīmēm. Tā vispirms nav radniecīga ar domājošo izziņu, bet gan ar jūtošo gribu vai ar gribošo jušanu. Es nezinu, cik daudzas psiholoģijas – dabiski, ka visas neskaitāmās psiholoģijas, kuras tagad ir, zināt nevar – ir ieraudzījušas kaut ko no sajūšanas radniecības ar gribošo jušanu vai jūtošo gribu. Ja saka, ka sajūšana ir radniecīga ar gribu, tad tas nav precīzi pateikts, jo tā ir radniecīga ar gribošo jušanu un jūtošo gribu. Bet, ka tā ir radniecīga jušanai, vismaz viens psihologs, kurš izcēlās ar īpaši labu novērošanu, Morics Benedikts (Moriz Benedikt) Vīnē, savā psiholoģijā ir atzinis.

Šo psiholoģiju tomēr psihologi mazāk ņem vērā. Tas arī ir kaut kas īpatnējs. Pirmkārt, Morics Benedikts pēc savas īstās profesijas ir kriminālantropologs; viņš nu tagad raksta psiholoģiju. Otrkārt, viņš ir dabaspētnieks, un viņš raksta par dzejisko mākslas darbu svarīgumu audzināšanā, pat analizē dzejiskos mākslas darbus, lai parādītu, kā tos var izmantot audzināšanā. Tas ir kaut kas briesmīgs: šis vīrs grib būt zinātnieks un iedomājas, ka psihologi var kaut ko mācīties no dzejniekiem! Un treškārt: šis vīrs ir jūdu dabaspētnieks un raksta psiholoģiju, un velta to tieši priesterim, katoļu filozofam Vīnes universitātes Teoloģijas fakultātē – toreiz viņš tas vēl bija – Laurencam Millneram (*Laurenz Müllner*). Trīs briesmīgas lietas, kuru dēļ ir neiespējami psihologus speciālistus pamudināt šo vīru ņemt nopietni. Bet jūs, ja viņa psiholoģiju izlasītu, atrastu tik daudz trāpīgu psiholoģisku uztvērumu atsevišķās lietās, ka jūs no tā daudz iegūtu, tomēr visu šo psiholoģijas uzbūvi, visu Morica Benedikta materiālistisko domāšanas veidu – un viņā tas taču valdīja – jums vajadzētu noraidīt. No grāmatas kopumā jūs neiegūstat neko, bet ļoti daudz no atsevišķiem novērojumiem. Tā labāko pasaulē ir jāmeklē tur, kur tas ir. Ja kāds ir labs novērotājs atsevišķajā, bet kļūst nelabi no viņa vispārējās tendences, kādu to var atrast Moricam Benediktam, tad tāpēc nav vajadzības noraidīt viņa labos novērojumus atsevišķajā.

Tātad sajūšana, kā tā parādās cilvēkā, ir griboša jušana vai jūtoša griba. No tā mums jāsaka: tur, kur ārēji izplešas cilvēka maņu sfēra – maņas taču ir mūsu ķermeņa ārpusē, ja drīkst virspusēji izteikties –, tur cilvēkā zināmā veidā ir jūtoša griba, griboša jušana. Ja mēs shematiski uzskicējam cilvēku, tad varam teikt: uz cilvēka ārējās virsmas – es lūdzu ņemt vērā, ka tas viss ir domāts shematiski – mums ir maņu sfēra, tur ir griboša jušana, jūtoša griba (sk. zīm. 55. lpp.). Ko tad mēs darām uz šīs virsmas, ja ir jūtoša griba, griboša jušana, ciklāl šī ķermeņa virsma ir maņu sfēra? Mēs izdarām darbību, kura ir pa pusei gulēšana un pa pusei sapnis; sapņojoša gulēšana, guloša sapņošana – arī tā mēs varētu to saukt. Jo mēs neguļam tikai naktī, mēs guļam nepārtraukti perifērijā, mūsu ķermeņa ārējā virsmā, un tāpēc mēs kā cilvēki sajūšanu neizprotam pilnībā, jo šajos apvidos, kur ir sajūtas, mēs tikai guļot sapņojam un sapņojot guļam. Psihologi vispār nenojauš, ka tas ir pamats, kāpēc viņi nevar saprast sajūtas, un kurš mūs arī kavē, no rīta pamostoties skaidri apzināties sapņus. Jūs redzat, gulēšanas un sapņošanas jēdzieniem ir vēl pavisam cita nozīme kā tā, ko mēs pielietotu parastajā dzīvē. Mēs pazīstam gulēšanu parastajā tikai no tā, ka mēs zinām: naktī, kad mēs esam gultā, mēs guļam. Mēs vispār nezinām, ka šī gulēšana ir kaut kas, kam ir daudz lielāka izplatība, ko mēs arī nepārtraukti darām

sava ķermeņa virsmā; tikai mūsu ķermeņa virsmā gulēšanā nepārtraukti iejaucas sapņi. Šie “sapņi” ir maņu sajūtas, pirms tās ir aptvertas ar saprātu un ar domājošo izziņu.

Jums bērnam gribas un jušanas sfēras jāuzmeklē arī viņa maņās. Tāpēc mēs tik ļoti uzsveram, ka mums, bērnu audzinot intelektuāli, nepārtraukti jāiedarbojas arī uz gribu; jo visā, kas bērnam ir jāuzlūko, kas viņam ir jāuztver, mums jākopj arī griba un jušana, citādi mēs īstenībā runājam pretī bērna sajūtām. Mēs tikai ar sirmgalvi, tikai ar cilvēku viņa dzīves vakarā, varam runāt tā, ka mēs arī sajūtas uztveram kā jau metamorfozētas. Sirmgalvim ir tā, ka arī sajūtas ir pārgājušas no jūtošās gribas uz jūtošo domāšanu vai domājošo jušanu. Viņā sajūtas ir kļuvušas par kaut ko citu. Te sajūtām ir vairāk domu raksturs, un tās iztieks bez nemierīgā gribas rakstura, nes sevī lielāku mieru. Tikai sirmgalvim mēs varam teikt, ka sajūtas ir pietuvojušās jēdzieniem, ideju raksturam.

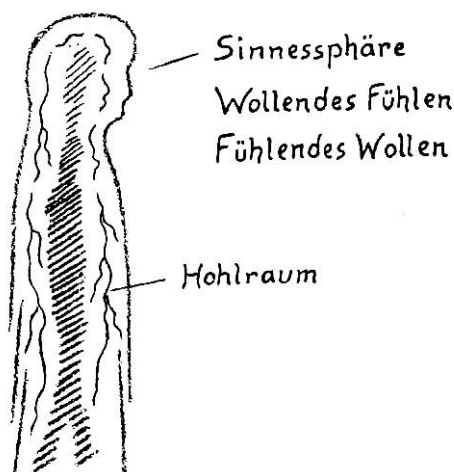
Šo smalko atšķirību sajūtās psihologi parasti neizdara. Viņiem sirmgalvja sajūtas ir tas pats, kas bērna sajūtas, jo sajūta viņiem ir sajūta. Tā ir apmēram tāda loģika, kā, ja jums priekšā ir bārdas nazis, jūs sakāt: bārdas nazis ir nazis, tāpat griezīsim ar to gaļu, jo nazis ir nazis. Te jēdzienu iegūst no vārdu skaidrojuma. Bet tā nevajadzētu nekad darīt, jēdzienu vajadzētu iegūt no reāliem notikumiem. Pie sajūtām mēs atklātu, ka tās arī dzīvo, ka tās arī dzīvē top, ka bērnam tās ir vairāk gribasveidīga rakstura, sirmgalvim vairāk ar saprātīgi intelektuālu raksturu. Dabiski, cilvēkiem ir vieglāk visu atlasīt, iegūt no vārdiem; tādēļ mums ir tik daudz vārdu skaidrotāju, un šis tas var iedarboties pavisam šausmīgi.

Es reiz biju situācijā, kad varēju paklausīties savu skolas biedru pēc tam, kad mēs abi bijām pašķīrušies. Mēs bijām apmeklējuši vienu un to pašu tautskolu; es nonācu reālskolā, viņš skolotāju seminārā, pie tam ungāru, un tas septiņdesmitajos gados kaut ko nozīmēja. Mēs satikāmies pēc dažiem gadiem un pārrunājām par gaismu. Es jau biju iemācījies – ko varēja iemācīties regulārajā fizikā –, ka gaismai tāpat ir kaut kāds sakars ar svārstībām ēterā un tā tālāk. To vismaz varēja uzskatīt par gaismas cēloni. Mans kādreizējais skolas biedrs par to teica: mēs arī mācījāmies, kas ir gaisma; gaisma ir redzes cēlonis! Mētāšanās ar vārdiem! Tā jēdzieni kļūst vienīgi par vārdu spēli. Un var iedomāties, kas ar to tiktu dots skolēniem, ja zina, ka šim kungam, par kuru ir runa, vēlāk pašam kā skolotājam jānāca daudzi skolēni, kamēr viņš tiks pensionēts. Mums jātieks vaļā no vārdiem un jātuvojas lietu garam. Mums nevajag tūlīt, kad mēs gribam kaut ko apjēgt, katru reizi domāt par vārdu, bet mums jāuzmeklē patiesās attiecības. Ja mēs vārda “gars” (Geist) izcelšanos sameklējam Friča Mautnera (*Fritz Mauthners*) valodas vēsturē un jautājam: kā vispirms parādās vārds “gars”? – tad mēs atklāsim vārda “gars” radniecību ar “putas” (*Gischt*), ar “gāze” (*Gas*) –. Šī radniecība pastāv, bet tur neiznāktu nekas īpašs, ja gribētu kaut ko celt, balstoties tikai uz to. Diemžēl dažreiz tieši šī metode maskēti, aptveroši aplēpti tiek pielietota Bībeles pētījumos. Tādēļ Bībele ir tā grāmata, ko vairums cilvēku, īpaši šodienas teologi, saprot vissliktāk.

Par ko šeit ir runa? Tas ir, ka mēs visur rīkojamies lietišķi, ka tāpat mēģinām jēdzienu iegūt nevis no vārda vēstures, bet gan no tā, ka mēs bērnam miesas izdzīvošanu salīdzinām ar sirmgalvīgo miesas izdzīvošanu. No šādas faktu–vienam–uz–otru–attiecināšanas mēs iegūstam reālus jēdzienus.

Un tā mēs iegūstam reālu sajūšanas jēdzienu tikai, ja mēs zinām: tā rodas bērnam kā gribošā jušana vai jūtošā griba vēl ķermeņa perifērijā no tā, ka šī ķermeņa perifērija bērnam pret vairāk cilvēciski iekšējo guļ un pie tam sapņo. Jūs tāpat pilnīgi nomodā esat ne tikai domājošajā izziņā, bet gan vispār tikai jūsu miesas iekšienē. Ķermeņa perifērijā, miesas virspusē jūs arī nepārtraukti guļat. Un tālāk: kas notiek miesas apkārtņē vai, labāk sacīt, miesas virspusē, tas līdzīgā veidā notiek arī galvā, un visstiprāk tas notiek, jo tālāk mēs ienākam cilvēka iekšienē, muskuļveidīgajā, asinsveidīgajā. Tur iekšienē cilvēks atkal guļ un pie tam sapņo. Virspusē cilvēks guļ un sapņo, un arī vairāk pret savu iekšējo viņš guļ un pie tam atkal sapņo. Tādēļ mūsu iekšienē tas, kas vairāk ir dvēseliski–griboša jušana, jūtošā griba, mūsu vēlmju dzīve un tā tālāk

atkal paliek sapņojošā miegā. Kur tad mēs esam pilnīgā nomodā esoši? Starpzonā, kad mēs esam pilnīgi nomodā.

Jūs redzat, mēs tagad pamatojamies uz garīgo viedokli, pielietojot nomoda un gulēšanas faktus cilvēkam arī telpiski un to attiecinām arī uz viņa veidojumu, tā ka mēs varam sev teikt: cilvēks, apskatīts no garīgā viedokļa, ir tāds, ka viņš savā virspusē un savos iekšējos orgānos guļ un tikai starpzonā, dzīvē starp dzimšanu un nāvi tagad tiešām var būt pilnīgi nomodā. Kādi tad orgāni ir visvairāk izveidoti šajā starpzonā? Tie orgāni, īpaši galvā, ko mēs saucam par nerviem, nervu aparātu. Šis nervu aparāts iesūta savus atzarojumus ārējajā virsmas zonā un arī iekšējajā; te iet nervi un pašā vidū ir tādas viduszonas kā smadzenes, sevišķi mugurkaula smadzenes, arī vēdera smadzenes. Te mums ir dota iespēja būt tā pa īstam nomodā. Kur nervi ir izveidoti visvairāk, tur mēs visvairāk esam nomodā. Bet nervu sistēmai ir īpatnējas attiecības ar garu. Tā ir orgānu sistēma, kam caur miesas funkcijām nepārtraukti ir tendence pārmainīties, kļūt minerāliskai. Ja jūs varētu dzīvam cilvēkam atdalīt viņa nervu sistēmu no pārējās dziedzeru – muskuļu – asins esamības un kaulu esamības – kaulu esamību jūs pat varētu atstāt pie nervu sistēmas –, tad tā jau dzīvam cilvēkam būtu liķis, nepārtraukti liķis. Nervu sistēmā nepārtraukti norisinās cilvēka miršana. Nervu sistēma ir vienīgā sistēma, kurai nav nekādu tiešu attiecību ar garīgi – dvēselisko. Asinīm, muskuļiem un tā tālāk vienmēr ir tiešas attiecības ar garīgi–dvēselisko, nervozajai sistēmai ar to tieši nav vispār nekādu attiecību, attiecības ar dvēseliski–garīgo tai ir tikai tādējādi, ka tā nepārtraukti izslēdzas no cilvēkveidojuma, ka tās tur nav, jo tā nepārtraukti atmirst. Pārējie locekļi dzīvo; tāpēc tie izveido tiešas attiecības ar garīgi–dvēselisko. Nervu sistēma nepārtraukti atmirst; tā nepārtraukti saka cilvēkam: tu vari attīstīties, jo es tev nesagādāju nekādus šķēršļus, jo es daru tā, ka es vispār neesmu te ar savu dzīvi! Tas ir tas īpatnējais. Psiholoģijā un fizioloģijā jūs atradīsiet attēlotu, ka sajūšanas, domāšanas, garīgi–dvēseliskā vispār starpniekorgāns ir nervu sistēma. Bet ar ko tā ir šis starpniekorgāns? Tikai ar to, ka tā nepārtraukti izspiežas ārā no dzīves, ka tā nesagādā vispār nekādus šķēršļus domāšanai un sajūšanai, ka tā nerada vispār nekādas attiecības ar domāšanu un sajūšanu, ka tā tur, kur tā ir, ļauj cilvēkam būt tukšam attiecībā uz garīgi–dvēselisko. Garīgi–dvēseliskajam tur, kur ir nervi, vienkārši ir tukšumi. Tādēļ garīgi–dvēseliskais var būt šajos tukšumos. Mums jābūt pateicīgiem nervu sistēmai, ka tā nerūpējas par garīgi–dvēselisko, ka tā nedara visu to, ko tai pieraksta fiziologi un psihologi. Ja tā to darītu, ja tikai piecas minūtes ilgi notiktu tas, kas nerviem būtu jādara pēc fiziologu un psihologu aprakstiem, tad mēs šajās piecās minūtēs vispār neko nezinātu par pasauli un par sevi: mēs gulētu. Jo nervi tad darītu tā, kā tie orgāni, kas ir starpnieki gulēšanai, kas ir starpnieki jūtošajai gribai, gribošajai jūšanai.

Jā, ir gan tā, ka šodien iet diezgan smagi, ja pieskaras tam, kas fizioloģijā un psiholoģijā ir patiesība, jo cilvēki vienmēr saka: tu taču nostādi pasauli uz galvas. Tikai patiesībā tā stāv uz galvas un ar garazinātņi tā ir jānoliek uz kājām. Fiziologi saka: domāšanas orgāni ir nervi, it

īpaši galvas smadzenes. Patiesi ir, ka galvas smadzenēm un nervu sistēmai tieši tikai tāpēc ir darīšana ar domājošo izziņu, ka tā pastāvīgi izslēdzas no cilvēkveidojuma un ka caur to var uzplaukt domājošā izziņa.

Tagad apskatīsim kaut ko pavisam precīzi un apkopojiet, lūdzu, visus savus saprāta spēkus. Cilvēka apkārtnē, kur ir maņu sfēra, notiek reāli procesi, kuri bez pārtraukuma iekļaujas pasaules norisē. Piemēram, gaisma iedarbojas uz cilvēku caur acīm. Acī, tas ir maņu sfērā, notiek reāls process, fiziski – ķīmisks process. Tas turpinās cilvēka fiziskās miesas iekšienē, un tad tas arī nonāk šajā iekšējā (tumši iesvītrotais zīmējumā), kur, savukārt, arī norisinās fiziski – ķīmiski procesi. Tagad iedomājieties, jūs stāvat pretī apgaismotai plaknei, un gaismas stari no tās krīt jūsu acī. Tur atkal rodas fiziski–ķīmiski procesi, kuri turpinās muskuļu–asinsdabā cilvēka iekšienē. Starpā paliek tukša zona. Šajā tukšajā zonā, kuru tukšu ir atstājis nervozais elements, neattīstās tādi procesi kā acī vai cilvēka iekšienē, kuri ir patstāvīgi procesi, bet tur iekšā turpinās gan tas, kas ir ārā: gaismas daba, pašu krāsu daba un tā tālāk. Tātad uz mūsu ķermeņa virsmas, kur ir jutekļi, notiek reāli procesi, kuri ir atkarīgi no acs, no auss, no siltuma uztveres orgāna un tā tālāk. Līdzīgi procesi notiek arī cilvēka iekšienē. Bet starpā, kur īsti izplešas nervi, nē; tie atbrīvo telpu, tur mēs varam dzīvot ar to, kas ir ārā. Acs pārmaina jums gaismu un krāsu. Bet tur, kur jums ir nervi, kur jūs esat tukši attiecībā uz dzīvi, tur gaisma un krāsa nepārmainās, tur jūs dzīvojat līdzīgai gaismai un krāsai. Jūs tikai attiecībā uz maņu sfēru esat nodalīti no ārējās pasaules, bet iekšā jūs dzīvojat kā čaulā līdzīgiem procesiem. Tur jūs pats kļūstat par gaismu, tur jūs pats kļūstat par skaņu, tur procesi izplatās, jo nervi tam nav šķērslis, kā asinis un muskuļi.

Tagad mēs iegūstam sajūtu par to, kāda tam ir nozīme: mēs esam nomodā attiecībā pret mūsos – sakarā ar dzīvību – esošo tukšumu, kamēr ārējā virsmā un iekšējā mēs guļot sapņojam un sapņojot guļam. Mēs pilnīgi pamostamies tikai zonā, kura ir starp ārējo un iekšējo. Tas attiecībā uz telpu.

Bet, ja mēs apskatām cilvēku no garīgā viedokļa, mums arī viņa laika norises jāsasaista ar nomodu un miegu, un sapņošanu.

Jūs kaut ko mācāties; to jūs uzņemat tā, ka tas ieiet jūsu pilnajā nomodā. Kamēr jūs nodarbojaties ar to un kad jūs par to domājat, tas atrodas jūsu pilnajā nomodā. Tad jūs pavērsāties uz citu dzīves pusi. Cits kas pārņem jūsu interesi, uzmanību. Ko tagad dara tas, ko jūs esat iemācījies pirms tam un ar ko jūs nodarbojāties? Tas sāk iemigt un, kad jūs atkal par to atceraties, tad tas atkal pamostas. Jūs tiksiet galā ar visām šīm lietām tikai, ja jūs visu šo mētāšanos ar vārdiem, kas jums ir psiholoģijās par atcerēšanos un aizmirstānu, aizstāsiet ar reāliem jēdzieniem. Kas ir atcerēšanās? Tā ir priekšstatu kompleksa pamošanās. Un kas ir aizmirstāna? Tā ir priekšstatu kompleksa iemigšana. Te jūs varat salīdzināt reālo ar reāli pārdzīvoto, te jums nav tikai vārdu skaidrojumi. Ja jūs vienmēr reflektējat uz nomodu un miegu, ja jūs paši sevi pārdzīvojat iemiegam, vai redzat citu iemiegam, tad jums ir patiess notikums. Jūs attiecināt aizmirstānu, šo iekšējo dvēseles darbību, uz šo reālo norisi – nevis uz kaut kādu vārdu – salīdziniet abus un sakāt: aizmirstāna ir tikai iemigšana citā jomā, un arī atcerēšanās ir tikai pamošanās citā jomā.

Pie garīgās pasaules apjēgšanas jūs nonāksiet tikai tā, ka jūs salīdzināsiet reālo ar reālo. Kā jums jāsalīdzina bērna vecums ar sirmgalvja vecumu, lai miesu un garu tiešām varētu attiecināt vienu uz otru, vismaz pirmajos rudimentos, tāpat jūs salīdzināt atcerēšanos un aizmirstānu, attiecinot to uz reālo – uz iemigšanu un pamošanos.

Tas ir tas, kas kļūs tik bezgalīgi nepieciešams cilvēces nākotnei; ka cilvēki papūlēsies doties realitātē, īstenībā. Cilvēki šodien domā gandrīz tikai vārdos, viņi nedomā īstenībā. Kur nāktu prātā kādam šodienas cilvēkam reālais, kad mēs runājam par atcerēšanos, par pamošanos?

Vārdu ielenkumā var dzirdēt visu iespējamo, lai definētu atcerēšanos, bet netiek domāts par to, kā atrast šīs lietas īstenībā, pašā lietā.

Tāpēc jūs uzskatīsiet par apjēdzamu, ka, ja cilvēkiem izskaidro kaut ko tādu kā trīsdalījums, kas ir iegūts pilnīgi no īstenības nevis no abstraktiem jēdzieniem, cilvēki to vispirms uzskata par nesaprotamu, jo viņi nav pieraduši iegūt lietas no īstenības. Viņi vispār nesaista nekādus jēdzienus ar lietu iegūšanu no īstenības. Un vismazāk jēdzienus ar lietu iegūšanu no īstenības saista, piemēram, sociālistiskie vadoni savās teorijās; viņi parāda pašas beigas, pēdējo dekadences izpausmi vārdu skaidrošanā. Šie cilvēki domā visvairāk kaut ko saprotam no īstenības; bet, kad viņi iesāk runāt, tad viņi darbojas ar vistukšākajām vārdu sēnalām.

Tā bija tikai replika, kas burtiski ir saistīta ar mūsu tagadējās laika plūsmas būtību. Bet pedagogam jāapjēdz arī laiks, kurā viņš dzīvo, jo viņam ir jāsaprot bērni, kuri no šī laika viņam tiek nodoti audzināšanai.

ASTOTĀ LEKCIJA

Štutgarte, 1919. gada 29. augusts

Atcerēšanās un aizmiršana attiecībā uz pamošanos un iemigšanu. Atmiņas vingrināšana ar dzīves ieradumiem. Divpadsmit maņas. Iedalījums izziņas, sajūtas un gribas maņās. To kopdarbība spriedumu veidošanā.

Mēs vakar redzējām, ka kaut ko tādu kā atmiņa, atcerēšanās spēks var apjēgt tikai tad, ja mēs tos saistām ar – es gribētu teikt – ārējai novērošanai caurredzamām norisēm: gulēšanu un nomodu. Jūs redzēsiet, ka arī pedagoģijā jācenšas vienmēr vairāk un vairāk nepazīstamāko tuvināt pazīstamākajam, arī attiecībā uz garīgo ideju veidošanu.

Jūs varat teikt: jā, gulēšana un nomods taču ir vēl neizprotamāki nekā atcerēšanās un aizmiršana, un tāpēc atcerēšanās un aizmiršanas iztīrīšanai mēs daudz neiegūsim no gulēšanas un nomoda. Bet tomēr, kurš rūpīgi novēro, ko cilvēks zaudē traucēta miega dēļ, tas varēs no tā smelties atziņas par to, kas traucējoši iestājas visā cilvēka dvēseles dzīvē, ja aizmiršanai nav pareizo attiecību ar atcerēšanos. Mēs zinām no ārējās dzīves, ka pietiekami ilgs miegs ir nepieciešams, ja negrib “Es” – apziņu padarīt vienmēr nespēcīgāku un nespēcīgāku, ja negrib, lai tas pieņemtu tādu raksturu, par kuru es varētu teikt, ka no traucēta miega ceļas pārāk stipra pakļaušanās ārpusaules iespaidiem, visam iespējamam, kas nonāk pie “Es” no ārpusaules. Jau pie salīdzinoši nelieliem miega traucējumiem, vai, labāk teikt, bezmiega, jūs varat pamanīt, kā tas notiek. Pieņemsim, jūs kādu nakti neesat labi gulējuši. Es pieņemu, ka jūs neesat gulējuši ne tāpēc, ka jūs reiz bijāt ļoti čakls un nakti izmantojāt darbam; tad tās lietas ir nedaudz citādākas. Bet pieņemsim, ka jūs miegā traucēja kaut kāds ķermeņa stāvoklis vai moskīti, īsi sakot, dvēseliskajam vairāk kaut kas ārējs. Tad jūs redzēsiet, ka varbūt jau nākamajā dienā nepatīkamā veidā jūs aizskars lietas, kuras jūs ietekmē vairāk, nekā tās parasti ir skārušas. Jūs zināmā mērā esat kļūvis jūtīgs savā “Es”.

Tā arī ir, ja mēs nepareizā veidā esam ierosinājuši cilvēka dvēseles dzīvē aizmiršanu un atcerēšanos. Kad mums tas notiek? Tad, ja mēs nevaram patvaļīgi regulēt mūsu aizmiršanu un atcerēšanos. Ir taču daudz cilvēku – un šī nosliece parādās arī jau agrā bērnībā – kuri tā arī snauduļo cauri dzīvei. Ārējais viņus iespaido, viņi padodas šim iespaidam, taču neizseko pamatīgi iespaidus, bet gan ļauj tiem pāršalkot pāri; viņi zināmā mērā nesaistās kārtīgi ar iespaidiem caur savu “Es”. Bet tad viņi atkal snauduļo brīvi radošajos priekšstatos, ja viņi ir nepareizi nodevušies ārējai dzīvei. Viņi nemēģina patvaļīgi celt savu priekšstatu dārgumus līdz kādam ierosinājumam, kas tiem nepieciešams, lai šo vai to labi saprastu, bet gan ļauj priekšstatiem, kuri grib pacelties no iekšienes, pacelties pašiem no sevis. Te nāk viens, te cits priekšstats, patvaļai nav uz to nekādas īpašas ietekmes. Var gan teikt, ka daudzās attiecībās tas ir daudzu cilvēku dvēseles stāvoklis, kas īpaši šajā veidā parādās bērna vecumā.

Tas var tikt novērsts, un atcerēšanās un aizmiršana arvien vairāk un vairāk var tikt pārliktas patvaļas sfērā, ja zina, ka gulēšana un nomods iedarbojas šajā atcerēšanā un aizmiršanā arī nomoda dzīvē. Jo tad teiks: kur rodas atcerēšanās? Tā nāk no tā, ka griba, kurā mēs gulam, satver priekšstatu apakšā neapzinātajā un to paceļ augšā apziņā. Tieši tāpat kā cilvēka “Es” un cilvēka astrālā miesa, kad tie ir ārā no fiziskās miesas un ētermiesas, no iemigšanas līdz pamošanās brīdim, savāc spēku garīgajā pasaulē, lai atsvaidzinātu fizisko miesu un ēterisko miesu, tā no gulošās gribas spēka nāk tas, ko panāk atcerēšanās norise. Bet griba taisni ir guloša, un tādēļ jūs nevarat tieši panākt bērnā, lai viņš mācās lietot savu gribu; tad tas būtu taisni tāpat, kā kad jūs gribētu pamudināt cilvēku, ka viņam miegā vajadzētu būt tiešām krietnam, lai viņš šo krietnumu nestu līdz dzīvē, kad viņš no rīta pamodīsies. Tātad no šīs gulošās daļas, kas gul gribā, nevar sagaidīt, ka tā pacelsies nepastarpināti atsevišķā aktā, lai regulētu atcerēšanos. Kas te ir darāms? Nu, to, protams, nevar no cilvēka sagaidīt, ka viņš saņemsies atsevišķā aktā, lai

regulētu atcerēšanos, bet var visu cilvēku tā audzināt, ka viņš attīsta dvēseliskus, miesīgus un garīgus dzīves ieradumus, kas noved pie šādas gribas saņemšanās atsevišķā gadījumā.

Pieņemsim, mēs pamodinām bērņā ar īpašu iztīrāšanas veidu dzīvu interesi, piemēram, par dzīvnieku pasauli. Šo interesi, dabiski, mēs nevarēsīm attīstīt vienā dienā. Mēs noskaņosim visas mācības tā, ka interese par dzīvnieku pasauli arvien vairāk un vairāk iestājas un mostas. Ja bērns ir izgājis šādas mācības, tad tās, jo dzīvāku interesi modina, jo vairāk pāriet gribā; un griba tad iegūst īpašību – ja sakārtotā dzīvē ir vajadzīga atcerēšanās par dzīvnieku priekšstatiem – pacelt to no zemapziņas, no aizmirstības. Tikai tā, iedarbojoties cilvēkā uz parasto, ieradumiem, jūs varat savest kārtībā viņa gribu un līdz ar to arī atcerēšanās spēku. Tas nozīmē, citiem vārdiem sakot, jums šādā veidā jāsaprot, kāpēc viss, kas modina bērņā intensīvu interesi, palīdz arī tiešām stiprināt viņa atmiņu. Jo atmiņas spēku ir jāizceļ no sajūtām un gribas, nevis tikai vienīgi no intelektuāliem atmiņas vingrinājumiem.

Jūs redzat tieši no tā, ko es esmu iztīrājis, ka pasaulē un it īpaši cilvēku pasaulē viss zināmā ziņā ir šķirts, bet ka šķirtais arī atkal darbojas kopā. Mēs nevaram apjēgt cilvēku attiecībā uz viņa dvēselisko, ja mēs dvēselisko nešķiram, nesadalām domāšanā jeb domājošā izziņā, jušanā un gribēšanā. Bet nekur nav domājošā izziņa, jušana un griba tūrā veidā, šie trīs vienmēr darbojas vienībā, saaužas. Un tā tas ir visā cilvēka būtībā līdz pat miesīgajam.

Es jums iezīmēju, ka cilvēks galvenokārt galva ir galvas daļā, bet īstenībā viņš viss ir galva. Viņš ir galvenokārt krūtis kā krūšucilvēks, bet faktiski viņš viss ir krūšucilvēks, jo arī galva piedalās krūšudabā un tāpat arī locekļucilvēks. Un arī locekļucilvēks ir galvenokārt locekļucilvēks, bet īstenībā viss cilvēks ir locekļucilvēks, bet arī locekļi piedalās galvasdabā un tāpat arī krūšudaļā; tie piedalās, piemēram, arī ādas elpošanā un tā tālāk.

Var teikt: ja grib tuvojies īstenībai, īpaši cilvēkdabas īstenībai, tad jābūt skaidrībā, ka visi iedalījumi tiek uztverti vienotībā; ja vadītos tikai no abstrakti vienotā, tad vispār neko neiepazītu. Ja nekad nesadalītu, tad pasaule vienmēr paliktu nenoteiktībā, kā naktī visi kaķi ir pelēki. Cilvēki, kuri visu grib aptvert abstraktās vienībās, redz pasauli pelēku uz pelēka. Un, ja tikai iedalītu, tikai šķirtu, visu turētu atsevišķi, tad nekad nenonāktu līdz patiesai izziņai, jo tad aptvertu tikai dažādo un atziņa, izpratne izpaliktu.

Tā viss, kas ir cilvēkā, ir daļēji izzinošas, daļēji jūtošas, daļēji gribošas dabas. Un, kas ir izzinošs, tas galvenokārt ir izzinošs, bet ir arī jūtveidīgs un gribasveidīgs; kas ir jūtošs, tas galvenokārt ir jūtošs, bet ir arī izzinošs un gribasveidīgs, un tāpat ir arī ar gribošo. Šo mēs jau varam pielietot tam, ko vakar raksturojām kā maņu sfēru. Ja gribat apjēgt tādu nodaļu kā tā, ko es tagad likšu priekšā, tad jums tiešām, es gribētu teikt, jāatmet visu pedantumu, citādi jūs atradīsiet viskrasāko pretrunu varbūt tieši ar to, ko esmu pateicis vakardienas lekcijā. Bet no pretrunām sastāv īstenība. Mēs neapjēdzam īstenību, ja pasaulē neredzam pretrunas.

Cilvēkam pavisam ir divpadsmit maņas. Tas, ka parastajā zinātnē atšķir tikai piecas, sešas vai septiņas maņas, atkarīgs tikai no tā, ka šīs piecas, sešas vai septiņas ir īpaši izteiktas un pārējās, kuras pabeidz divpadsmitnieku, ir mazāk uzkrītošas. Es šīs cilvēka divpadsmit maņas esmu bieži pieminējis, šodien vēlreiz izvirzīsim tās dvēseles priekšā. Parasti runā par dzirdi, siltuma maņu, redzi, garšu, ožu, tausti, pie kam vēl pat gadās, ka siltuma maņa un tauste tiek sabīdītas kopā vienā maņā, kas būtu apmēram tā, ja ārējos novērojumos lietas “dūmi” un “putekļi” skaitītu par vienu, jo, proti, ārēji tās izskatās līdzīgas. Ka siltuma maņa un tauste ir caur un cauri dažādi veidi, kā cilvēks stājas attiecībās ar pasauli, to vairs nemaz nevajadzētu pieminēt. Šīs maņas un, augstākais, vēl līdzsvara sajūtu atšķir šodienas psihologi. Dažs labs pievieno vēl kādu maņu, bet pie maņu fizioloģijas un maņu psiholoģijas pilnības tomēr nonāc, jo vienkārši neievēro, ka cilvēkam attiecības ar savu apkārtni, kad viņš uztver cita cilvēka “Es”, ir līdzīgas tām, kas rodas, kad viņš uztver krāsu ar redzi.

Cilvēki šodien sliecas visu sajaukt kopā. Kad kāds domā par “Es” – priekšstatu, tad viņš domā vispirms par savu paša dvēseles būtību; tad viņš parasti ir apmierināts. Psihologi arī dara gandrīz tāpat. Viņi vispār neiedomājas, ka tas ir kaut kas pilnīgi atšķirīgs, vai es apzīmēju kopsummu tam, ko es pats sevī pārdzīvoju, šo pārdzīvojumu summu par “Es”, vai es stājos pretī kādam cilvēkam un no tā veida, kā es stājos ar viņu attiecībās, arī šo cilvēku apzīmēju par “Es”. Tās ir divas pavisam atšķirīgas garīgi – dvēseliskas darbības. Vienu reizi, kad es apvienoju savas dzīves darbības aptverošā “Es” sintēzē, tas man ir kaut kas tīri iekšējs; otru reizi, kad es nostājos pretī citam cilvēkam un no manām attiecībām ar viņu parādu, ka viņš arī ir kaut kas kā mans “Es”, tad tā ir darbība no manis, kas notiek mijdarbībā starp mani un šo citu cilvēku. Tāpēc man jāsaprot: sava paša “Es” uztvere manā iekšienē ir kaut kas cits, nekā cita cilvēka atzīšana par “Es”. Cita “Es” uztvere balstās uz “Es”-maņu, tāpat kā krāsas uztvere balstās uz redzi, tāpat kā skaņas uztvere balstās uz dzirdi. Daba neļauj cilvēkam tik viegli, atklāti saredzēt uztveres orgānu “Es”-maņai kā redzei. Bet vārdu “Eses” (Ichen – vāc.) varētu labi lietot, runājot par citu “Es” uztveri, tāpat kā vārdu “redze” lieto, runājot par krāsas uztveri. Krāsas uztveres orgāns ir cilvēka ārpusē; “Es” uztveres orgāns ir izplatīts pa visu cilvēku un pastāv ļoti smalkā substantilitātē, un tāpēc cilvēki nerunā par “Es”- uztveres orgānu. Šis “Es”- uztveres orgāns ir kaut kas cits nekā tas, kas panāk to, ka es izjūtu savu paša “Es”. Ir pat milzīga atšķirība starp sava “Es” sajušanu un “Es” uztveršanu citā. Jo cita “Es” uztveršana būtībā ir izziņas norise, vismaz izziņai līdzīga norise; turpretī sava “Es” sajušana ir gribas norise.

Nu nāk tas, kur pedants varētu nejusties labi. Viņš varētu teikt: iepriekšējā lekcijā tu taču teici, ka visas maņu darbības pirmām kārtām ir gribas darbības; tagad tu konstruē “Es”-maņu un saki, ka tā galvenokārt ir izziņas maņa. Bet, ja jūs raksturojat “Es”-maņu tā, kā es to esmu mēģinājis savā “Brīvības filozofijas” jaunajā izdevumā, tad jūs sapratīsiet, ka faktiski šī “Es”- maņa darbojas tiešām komplicēti. Uz ko īstenībā balstās cita cilvēka “Es” uztvere? Šodienas abstraktoņi te saka pavisam īpatnējas lietas. Viņi saka: īstenībā ārējā cilvēkā redz viņa tēlu, dzird viņa skaņas un tad zina, ka arī pats izskatās tā cilvēciski kā otrs cilvēks, ka viņā ir būtne, kas un jūt, un grib, tātad arī dvēseliski – garīgi ir cilvēks. Un tā secina pēc analogijas: tāpat kā manī pašā ir domājoša, jūtoša un griboša būtne, tāpat tas ir arī citiem. Tiek izdarīts analogijas slēdziens no sevis pašā uz citu. Šis analogijas slēdziens nav nekas cits kā muļķības. Mainattiecības starp vienu cilvēku un otru ietver sevī pavisam kaut ko citu. Ja jūs stāvat pretī kādam cilvēkam, tad tas notiek šādi: jūs uztverat šo cilvēku īsu brīdi; tā viņš atstāj uz jums kādu iespaidu. Šis iespaids jūs iekšienē traucē. Jūs jūtat, ka cilvēks, kas taču ir līdzīga būtne jums, rada uz jums iespaidu, it kā izdarītu uzbrukumu. Sekas tam ir tādas, ka jūs iekšēji aizsargājaties, ka jūs pretojaties šim uzbrukumam, ka jūs kļūstat iekšēji pret to agresīvs. Jūs pagurstat agresivitātē, agresīvais izbeidzas; tāpēc cilvēks var atkal darīt uz jums iespaidu. No tā jums atkal rodas laiks atkārtoti paaugstināt jūsu agresivitātes spēku un jūs nu atkal izdarāt agresiju. Tajā jūs atkal pagurstat, otrs atkal dara uz jums iespaidu un tā tālāk. Tās ir attiecības, kas pastāv, kad viens cilvēks stāv pretī citam, uztverot “Es”: pakļaušanās cilvēkam – iekšējā aizsargāšanās; pakļaušanās otram – iekšēja aizsargāšanās; simpātija – antipātija, simpātija – antipātija. Es tagad nerunāju par emocionālo dzīvi, bet gan tikai par uztverošo, kad viens otram pretī stāv. Te dvēsele vibrē: simpātija – antipātija, simpātija – antipātija, simpātija – antipātija. To jūs varat vēl pārlasīt “Brīvības filozofijas” jaunajā izdevumā.

Bet vēl ir arī kas cits. Attīstoties simpātijai, jūs iemiegat otrā cilvēkā, bet attīstoties antipātijai, jūs pamostaties un tā tālāk. Tā ir ļoti ātra maiņa starp nomodu un gulēšanu, kas notiek vibrācijās, kad mēs stāvam pretī citam cilvēkam. Tas tā var notikt, pateicoties “Es”-maņas orgānam. Tātad šis “Es”- maņas orgāns ir tā iekārtots, ka tas izpēta otra “Es” nevis nomoda, bet gan gulošajā gribā – un tad ātri šo ziņu, kura notiek guļot, novada izziņā, tas ir, novada nervu sistēmā. Tā, kad šo lietu pareizi apskata, galvenais, uztverot otru, tomēr ir griba; bet tieši tā griba, kas attīstās nevis nomodā, bet gan guļot, jo mēs nepārtraukti otra “Es” uztveršanas aktā ieaužam gulošus acumirkļus. Un kas atrodas starp tiem, tā jau ir izziņa; to mēs ātri aizbīdām novadā, kur mājō

nervu sistēma, tā ka es tiešām otra uztveri varu saukt par izziņas norisi, bet man jāzina, ka šī izziņas norise ir tikai gulošās gribas norises metamorfoze. Tā arī šī maņu norise ir gribas norise, mēs tikai nepamanām to kā tādu. Mēs neapzināmies visu izziņu, ko mēs pārdzīvojam miegā.

Tad mums kā nākamā maņa, bet atdalīti no “ “Es”– maņas” un no visām pārējām maņām, jāievēro tā, ko es apzīmēju kā domumaņu. Domumaņa nav maņa pašam savu domu uztveršanai, bet gan otra cilvēka domu uztveršanai. Par to atkal psihologi attīsta pavisam groteskus priekšstatus. Cilvēkus pāri visam tā ietekmē valodas un domāšanas kopsaderība, ka viņi domā, ka ar valodu vienmēr tiek uzņemta arī domāšana. Tas ir absurds. Jo jūs varat ar savu domumaņu uztvert domas tikpat labi kā ārējā telpā esošus žestus, tā skaņu valodu. Skaņu valoda tikai izsaka domas. Jums domas pašam jāuztver ar savu domumaņu. Un, kad kādreiz visām skaņām būs izveidotas eiritmiskās zīmes, tad cilvēkam vajadzēs tikai noeiritmizēt jums priekšā, un jūs no viņa eiritmiskajām kustībām tikpat labi nolasīsiet domas, kā jūs tās dzirdot uzņemat no valodas. Īsi, domumaņa ir kas cits, nekā tas, kas darbojas skaņumaņā, skaļā valodā. Tad mums ir īstenā valodasmaņa.

Tālāk mums ir dzirde, siltuma maņa, redze, garša, oža. Tad līdzsvara sajūta. Mums ir maņuveidīga apziņa par to, ka mēs esam līdzsvarā. Šāda apziņa mums ir. Mēs zinām ar zināmu iekšēju juteklisku uztveri, kā esam attiecībā pret labo un kreiso pusi, priekšu un aizmuguri, kā pret līdzsvaru, lai nekristu. Ja līdzsvara maņas orgāns tiek sabojāts, tad mēs apgāžamies, tad nevaram noturēties līdzsvarā, tāpat kā nevaram nonākt attiecībās ar krāsām, ja ir bojātas acis. Un kā mums ir maņa līdzsvara uztveršanai, tāpat mums ir arī maņa kustībām, ar kuru mēs atšķiram, vai esam mierā vai kustībā, vai mūsu muskuļi ir savilkti, vai nē. Tātad mums blakus līdzsvaramaņai ir arī kustībumaņa, un bez tam mums ir maņa mūsu ķermeņa sakārtotības plašākajā nozīmē uztveršanai – dzīvesmaņa. No šīs dzīvesmaņas pat ļoti daudzi cilvēki ir atkarīgi. Viņi uztver, vai viņi ir ēduši par daudz vai par maz un no tā jūtas ērti vai neomulīgi; viņi uztver, vai ir noguruši vai nē un no tā jūtas ērti vai neomulīgi. Īsi, sava paša ķermeņa stāvokļu uztvere atspoguļojas dzīvesmaņā.

Tā jūs saņemat visu maņu sarakstu kā divpadsmit maņas. Tiešām cilvēkam ir divpadsmit šādas maņas.

Pēc tam, kad nu esam novērsuši iespēju izdarīt pedantiskus iebildumus pret dažu maņu izziņasveidīgo, jo mēs taču atzinām, ka šīs izziņasveidīgais tomēr slēptā veidā balstās uz gribu, varam maņas iedalīt tālāk. Vispirms mums ir četras maņas: tauste, dzīvesmaņa, kustībumaņa un līdzsvaramaņa. Šīs maņas galvenokārt caurauž gribas darbību. Griba iedarbojas uz uztveri caur šīm maņām. Jūs taču jūtat, kā, uztverot kustības – pat ja šīs kustības izdara stāvot – iedarbojas griba! Dusošā griba iedarbojas arī jūsu līdzsvara uztveršanā. Dzīvesmaņā tā iedarbojas ļoti stipri; un tā iedarbojas arī taustē: jo, kad jūs kaut ko aptaustāt, tad, pamatā ņemot, tā ir izskaidrošanās starp jūsu gribu un apkārtni. Īsi jūs varat teikt: līdzsvaramaņa, kustībumaņa, dzīvesmaņa un tauste šaurākā nozīmē ir gribasmaņas. Taustē cilvēks ārēji redz, ka viņš, piemēram, kustina savu roku, kaut ko aptaustot: tāpēc viņam ir skaidrs, ka viņam ir šī maņa. Ar līdzsvara–, kustību– un dzīvesmaņām nav tik skaidri redzams, ka šīs maņas ir. Tā kā tās īpašā ziņā ir gribasmaņas, tad cilvēks noguļ šīs maņas, jo gribā viņš taču guļ. Parasti psiholoģijās jūs šīs maņas vispār neatradīsiet, jo zinātne attiecībā uz daudzām lietām omulīgi guļ līdzī ārējā cilvēka miegam.

Nākamās maņas: oža, garša, redze, siltuma maņa galvenokārt ir sajūtu maņas. Naivā apziņa, īpaši garšojot un ožot, sajūt radniecību ar jušanu. Ka redzi un siltumu tā nesajūt, tam ir savs īpašs pamats. Siltuma maņa neievēro, ka tā ir ļoti tuvi radniecīga sajūtai, bet savieno to kopā ar tausti. Vienlaicīgi nepareizi apvieno un vienlaicīgi nepareizi atšķir. Patiesībā tauste ir daudz vairāk gribasveidīga, kamēr siltuma maņa ir tikai sajūtveidīga. Ka redze arī ir sajūtu maņa, to cilvēki neizprot tāpēc, ka viņi neņem vērā tādus uzskatus, kādi ir atrodamī Gētes krāsu mācībā.

Tur jums ir viss, kas radniecīgs krāsām ar sajūtām, kas galu galā noved pat pie gribas impulsiem. Bet kāpēc tad cilvēks tik maz pamana, ka redzē galvenokārt īstenībā ir jušana?

Pamatā ņemot, mēs redzam lietas gandrīz vienmēr tā, ka tās, sniedzot mums krāsas, rāda arī krāsu robežas: līnijas, formas. Bet mēs parasti nevēršam uzmanību uz to, kāda ir īstenībā mūsu uztveršana, kad mēs vienlaicīgi uztveram krāsaino un formu. Kad cilvēks uztver krāsainu apli, viņš vienkāršoti saka: es redzu krāsu, es redzu arī apla apaļumu, apla formu. Bet te tiek sajauktas kopā divas pilnīgi atšķirīgas lietas. Ar īsteno acs darbību, ar nodalīto acs darbību jūs sākumā vispār redzat tikai krāsu. Aplā formu jūs redzat savā zemapziņā, izmantojot kustībumaņu un neapzināti izpildāt ēteriskajā ķermenī, astrālajā ķermenī apla kustību un tad to paceļat apziņā. Un kad aplis, kuru jūs uzņēmat ar savu kustībumaņu, ienāk apziņā, tikai tad pazītais aplis savienojas ar uztverto krāsu. Jūs tātad iegūstat formu no visa jūsu ķermeņa, apelējot pie visā ķermenī izplatītās kustībumaņas. To jūs ietērpjat iekš kaut kā, ko es jau izskaidroju, kad es teicu: cilvēks īstēni ģeometrijas formas izpilda Kosmosā un tad paceļ tās apziņā.

Līdz tik smalkai novērošanai, lai atklātu atšķirību starp krāsu redzēšanu un formu uztveršanu ar kustībumaņas palīdzību, oficiālā zinātne šodien vispār nepaceļas, tā sajauc visu kopā. Bet nākotnē nevarēs audzināt ar šādu kopājukšanu. Jo, kā var audzināt redzēšanai, ja nezina, ka redzēšanas aktā ieplūst viss cilvēks ar visu savu būtību apkārtceļā caur kustībumaņu? Bet tagad parādās kaut kas cits. Jūs apskatāt redzēšanas aktu krāsainu formu uztveršanas laikā. Tas ir complicēts akts, šis redzēšanas akts, krāsaino formu uztveršana. Bet, tā kā jūs esat vienots cilvēks, jūs varat to, ko uztverat pa diviem apkārtceļiem, ar acīm pa vienu ceļu un ar kustībumaņu pa otru ceļu, sevī atkal apvienot. Jūs truli skatītos uz sarkanu apli, ja jūs neuztvertu sarkano vienā ceļā un apla formu pavisam citā ceļā. Bet jūs neskatāties truli, jo jūs uztverat no divām pusēm – krāsu ar acīm, formu ar kustībumaņu – un dzīvē esat iekšēji spiests šīs divas lietas apvienot. Te jūs spriežat. Un tagad apjēdzat spriešanu kā dzīvu norisi jūsu pašu ķermenī, kas realizējas tādēļ, ka maņas jums parāda pasauli izanalizētu daļās. Divpadsmit dažādās daļās pasaule parāda jums to, ko jūs pārdzīvojat, un savā spriešanā jūs apvienojat lietas, jo atsevišķais negrib pastāvēt kā atsevišķais. Aplā formai vispirms nemaz nepatīk būt tikai apla formai tajā veidā, kā tā ir ienākusi kustību maņā; krāsai nemaz nepatīk būt tikai krāsai, kā tā tiek uztverta ar aci. Lietas iekšēji jūs piespiež tās savienot, un jūs iekšēji esat gatavs tās savienot. Te spriešanas funkcija kļūst par jūsu visa cilvēka izpausmi.

Jūs tagad ieskatāties mūsu attiecību ar pasauli dziļākajā jēgā. Ja mums nebūtu divpadsmit maņu, tad mēs skatītos uz savu apkārti kā apstulbuši, nevarētu iekšēji pārdzīvot spriešanu. Bet, tā kā mums ir divpadsmit maņas, tad līdz ar to mums ir īpaši liels skaits iespēju savienot sadalīto. Ko pārdzīvo “Es”–maņa”, to mēs varam saistīt ar pārējām vienpadsmit maņām, un tā tas ir ar katru maņu. Ar to mums ir liels skaits permutāciju maņu kopsakarībām. Bet bez tam mums ir liels skaits iespēju tajā ziņā, ka mēs, piemēram, sasaistām kopā “Es”–maņu ar domu– un valodasmaņām, un tā tālāk. Te mēs redzam, cik noslēpumainā veidā cilvēks ir saistīts ar pasauli. Ar viņa divpadsmit maņām lietas sadalās to sastāvdaļās, un cilvēkam ir jābūt spējīgam lietas no to sastāvdaļām atkal salikt kopā. Tādējādi viņš piedalās lietu iekšējā dzīvē. No tā jūs sapratīsiet, cik bezgalīgi svarīgi ir, ka cilvēks tiek audzināts tā, ka vienmērīgā kopšanā tiek daudz kas attīstīts vienā maņā, kā arī citā maņā, ka tad pavisam apzināti sistemātiski tiek uzmeklētas attiecības starp maņām, uztverēm.

Man vēl jāpiebilst, ka “Es”–maņa, domumaņa, dzirde un valodasmaņa ir vairāk izziņa, jo griba tajās ir gulošā griba, kas savās izpausmēs vibrē ar izziņas darbību. Tā cilvēka “Es”–zonā dzīvo jau griba, sajūtas un izziņa, un tās dzīvo ar nomoda un miega palīdzību.

Tātad, esiet skaidrībā par to, ka jūs cilvēku varat iepazīt tikai caur to, ka viņu vienmēr aplūkojat no trīs redzesviedokļiem, – ja aplūkojat viņa garu. Bet ar to nepietiek, ja vienmēr tikai saka: gars, gars, gars! Vairums cilvēku vienmēr runā par garu un neprot apieties ar gara doto. Ar to apietas pareizi tikai tad, ja operē ar apziņas stāvokļiem. Garam ir jātiek apjēgtam caur apziņas

stāvokļiem, kā nomods, gulēšana un sapņošana. Dvēseliskais tiek apjēgts caur simpātiju un antipātiju, tas ir, caur dzīves stāvokļiem; un to dvēsele pat nemitīgi dara neapzinātajā. Dvēsele mums īsteni ir astrālajā miesā, dzīvība ēteriskajā miesā un starp abām ir nemitīga sazināšanās iekšienē, tā ka pats par sevi garīgais ēteriskās miesas dzīvības apstākļos izdzīvo. Un miesa tiek uztverta caur formu stāvokļiem. Vakar es pielietoju lodes formu galvai, mēness formu krūtīm, līniju formu locekļiem un mums būs vēl jārunā par cilvēka miesas patieso morfoloģiju. Bet mēs nerunājam īsti pareizi par garu, ja mēs neaprakstām, kā tas dzīvo apziņas stāvokļos; mēs nerunājam īsti pareizi par dvēseli, ja mēs neparādām, kā tā dzīvo starp simpātiju un antipātiju un mēs nerunājam īsti pareizi par miesu, ja mēs to neuztveram patiesajās formās. Par to runāsim tālāk rīt.

DEVĪTĀ LEKCIJA

Štutgarte, 1919. gada 30. augusts

Secinājums, spriedums un jēdziens. Jēdzienu veidošanas paņēmieni iedarbība līdz pat ķermeniskajam. Definēšanas vietā - raksturošana. Dzīvīgi jēdzieni. Bērna neapzināts pieņēmums: pasaule ir morāla; pasaule ir skaista; pasaule ir patiesa.

Ja jums pašiem ir attīstītas, ar jūsu gribu un jūsu raksturu cauraustas zināšanas par topošā cilvēka būtību, tad jūs arī labi mācīsiet un labi audzināsiet. Atsevišķās jomās jūs ar pedagoģisku instinktu, kurš jūsos pamodīsies, pielietosiet to, kas izrietēs no šīm iegūtajām zināšanām par topošo bērnu. Bet šīm zināšanām gan ir jābūt pavisam reālām, tas ir, tām jābalstās pasaules patieso lietu izziņā.

Tagad, lai nonāktu pie patiesām zināšanām par cilvēku, mēs esam mēģinājuši uzmanīgi aptvert šo cilvēku vispirms no dvēseliskā, tad no garīgā viedokļa. Paturēsim acu priekšā, ka cilvēka garīgai saprašanai ir nepieciešams reflektēt uz dažādajiem apziņas stāvokļiem, zināt, ka vismaz sākumā ir svarīgi, ka mūsu dzīve garīgi norisinās nomodā, sapņošanā un gulēšanā, un ka atsevišķās dzīves izpausmes ir jāraksturo tā, ka tās uztver vai nu kā pilna nomoda, kā sapņojošus, vai kā guļošus dzīvesstāvokļus. Tagad mēģināsim atkal pamazām kāpt lejup no gara cauri dvēselei uz miesu, lai mēs aptvertu visu cilvēku un pašās beigās šos apskatus noslēgtu ar zināmu topošā bērna higiēnu.

Jūs taču zināt, ka tas vecums, par kuru kopumā ir runa mācīšanā un audzināšanā, ir tas, kas ietver sevī dzīves divus pirmos gadu desmitus. Tālāk mēs zinām, ka visa bērna dzīve attiecībā uz šiem diviem pirmajiem jaunā cilvēka dzīves gadu desmitiem arī ir iedalīta trīs daļās. Līdz zobu maiņai bērns nes sevī pavisam noteiktu raksturu, kas sevi sevišķi izpauž tā, ka viņš grib būt atdarinoša būtne; visu, ko viņš redz sev apkārt, viņš grib atdarināt. No septītā gada līdz dzimumbriedumam mums ir darīšana ar bērnu, kas caur autoritāti grib uzņemt to, ko viņam vajadzētu zināt, just un gribēt; un tikai ar dzimumbriedumu sākas cilvēka ilgas stāties attiecībās ar apkārtni ar saviem paša spriedumiem. Tāpēc nepārtraukti jāņem vērā, ka mēs, kad mūsu priekšā ir bērni skolas vecumā, attīstām to cilvēku, kas zināmā mērā savā dabas dziļākajā būtībā tiecas pēc autoritātes. Mēs audzināsim slikti, ja nebūsim spējīgi saglabāt autoritāti tieši šajā vecumā.

Bet nu ir runa par to, ka mēs varētu visu cilvēkdzīves darbību pārskatīt arī garīgi raksturojoši. Šī cilvēkdzīves visa darbība aptver, kā mēs to no visdažādākajiem viedokļiem esam apskatījuši, izzinošo domāšanu no vienas puses, gribu no otras puses; jušana ir pašā vidū. Nu cilvēks kā zemes cilvēks starp dzimšanu un nāvi ir lemts tam, lai to, kas izpaužas kā izzinoša domāšana, pakāpeniski cauraustu ar loģiku, ar visu to, kas viņu padara spējīgu domāt loģiski. Tikai jums pašiem to, kas jums kā skolotājam un audzinātājam ir jāzina par loģiku, vajadzēs paturēt otrajā plānā. Jo, dabiski, loģika ir kaut kas izteikti zinātnisks, to sākumā bērniem ir jāmača tikai ar savu izturēšanos. Bet kā skolotājam tomēr sevī ir jānes svarīgākais par loģiku.

Darbojoties loģiski, tas ir, domājot – izzinoši, šajās darbībās vienmēr ir trīs daļas. Pirmkārt, mūsu domājošajā izziņā vienmēr ir iekšā tas, ko saucam par slēdzieniem. Parastajā dzīvē domāšana taču izpaužas valodā. Ja jūs pārskatāt valodas struktūru, tad atklāsi: runājot jūs nemitīgi izveidojat slēdzienus. Šī spriešanas darbība ir cilvēkā visapzinātākā. Cilvēks nevarētu ar valodu izteikties, ja viņš nepārtraukti neizteiktu slēdzienus; viņš nevarētu to, ko citi viņam saka, saprast, ja viņš nevarētu sevī nepārtraukti uzņemt slēdzienus. Skolas loģika parasti sadala slēdzienus, ar to tos jau falsificējot, ciktāl slēdzieni parastajā dzīvē ir sastopami. Skolas loģika neapdomā, ka mēs jau izdarām slēdzienu, kad uzlūkojam kādu atsevišķu lietu. Padomājiet, jūs ieejat kādā zvērnīcā un ieraugāt tur lauvu. Ko jūs darāt kā visupirmo, uztverot lauvu? Jūs vispirms to, ko redzat lauvā, apzināties un tikai ar šo apzināšanos jūs tiekat galā ar savu uztvērumu par lauvu. Jūs dzīvē esat iemācījušies, pirms vēl aizgājāt uz kādu zvērnīcu, ka tādas būtnes, kas sevi izpauž kā šī lauva, kuru jūs tagad redzat, ir “dzīvnieki”. Ko jūs dzīvē esat iemācījušies, to jau nesat sev līdzī zvērnīcā. Tad jūs paskatāties uz lauvu un saprotat, ka lauva

arī ir tāds dzīvnieks, kādus jūs jau iepazīnāt. To jūs saistāt ar to, ko esat atnesis līdzī no dzīves izziņas, un tad izveidojat spriedumu: lauva ir dzīvnieks. Tikai, kad esat izveidojuši šo spriedumu, jūs saprotat atsevišķo jēdzienu “lauva”. Pirmais, ko jūs izpildāt ir slēdziens; otrs, ko izpildāt ir spriedums, un pēdējais, pie kā jūs dzīvē nonākat, ir jēdziens. Jūs, protams, nezināt, ka nepārtraukti izpildāt šo darbību. Bet, ja jūs to neizpildītu, tad nebūtu nekādas apzinātas dzīves, kas padara jūs piemērotus saprasties ar citām cilvēciskām būtņēm ar valodu. Parasti domā, ka cilvēks vispirms nonāk pie jēdzieniem. Tā nav taisnība. Pirmais dzīvē ir slēdzieni. Varam teikt: ja mēs lauvas uztverī, kad aizejam uz zvērnīcu, neizlobām no visas pārējās dzīves pieredzes, bet gan, ja to ieliekam visā pārējā mūsu dzīves pieredzē, tad pirmais, ko mēs zvērnīcā veicam, ir slēdziena veidošana. Mums jābūt skaidrībā, ka tas, ka mēs ejam uz zvērnīcu un redzam lauvu, ir tikai atsevišķa darbība, un tā pieder klāt visai dzīvei. Mēs nesākām dzīvot tikai tad, kad iegājām zvērnīcā un vērsām skatienu uz lauvu. Tas pieslēdzas iepriekšējai dzīvei, un iepriekšējā dzīve ieplūst tajā un, savukārt to, ko paņemam līdzī no zvērnīcas, mēs iznesam ārā pārējā dzīvē. Bet, kad mēs tagad nu apskatām visu šo procesu, kas tad ir lauva vispirms? Vispirms tas ir slēdziens. Mēs varam droši teikt: lauva ir slēdziens. Mazliet vēlāk: lauva ir spriedums. Un vēl mazliet vēlāk: lauva ir jēdziens.

Kad jūs uzšķīrat loģiku, it īpaši tādu vecāka kalibra, tad jūs starp slēdzieniem, parasti visādā ziņā pie slavenākajiem slēdzieniem, atradīsiet: visi cilvēki ir mirstīgi; Kajs ir cilvēks; tātad Kajs ir mirstīgs. Kajs ir vispazīstamākā loģiskā personība. Nu, šos trīs spriedumus, atdalītus vienu no otra: “Visi cilvēki ir mirstīgi”, “Kajs ir tikai cilvēks”, tātad “Kajs ir mirstīgs”, atrodam darbībā tikai loģikas nodarbības. Dzīvē šie trīs spriedumi saaužas viens otrā, ir viens, jo dzīve aizrit nepārtraukti domājoši – izzinoši. Jūs izdarāt vienmēr visus trīs spriedumus vienlaicīgi, kamēr jūs pie cilvēka “Kajs” pietuvojaties. Tajā, ko jūs par viņu domājat, jau atrodas šie trīs spriedumi. Tas ir, slēdziens ir vispirms tur; tikai tad jūs veidojat spriedumu, kas šeit ir: “tātad Kajs ir mirstīgs”. Un pēdējais, ko jūs saņemat ir individualizēts jēdziens “Mirstīgais Kajs”.

Nu mums ir šo trīs lietu – slēdziena, sprieduma, jēdziena esamība atziņā, tas ir, cilvēka dzīvajā garā. Kā tie izturas cilvēka dzīvajā garā? Slēdziens var dzīvot tikai cilvēka dzīvajā garā, tikai tur viņam ir veselīga dzīvošana; tas ir – slēdziens ir pilnīgi veselīgs, kad tas noris pilnā nomoda dzīvē. Tas ir ļoti svarīgi, kā mēs to vēl redzēsim.

Tādēļ jūs izpostāt bērna dvēseli, ja strādājat tā, ka gatavus slēdzienus uzdodat atmiņai. Ko es tagad saku par mācībām, tam ir – kas mums vēl atsevišķi jāiztīrā – ļoti fundamentāla nozīme. Jūs saņemsiet valdorfskolā visu vecuma pakāpju bērnus ar iepriekšējo mācību rezultātiem. Ar bērniem būs strādāts – tā rezultātus jūs jau atradīsiet priekšā slēdzienā, spriedumā, jēdzienā. Jums būs zināšanas no bērniem atkal jāizceļ ārā, jo jūs taču nevarat ar katru bērnu sākt no jauna. Mums ir tas īpatnējais stāvoklis, ka mēs nevaram veidot skolu no apakšas, bet gan sākam tūlīt ar astoņām klasēm. Jūs tātad atklāsit priekšā jau preparētas bērnu dvēseles un metodē visupirmajā laikā jums būs jāņem vērā tas, ka jūs pēc iespējas maz bērnus mokāt ar to, lai izņemtu no atmiņas gatavus slēdzienus. Ja šie gatavie slēdzieni ir pārāk stipri ielikti bērnu dvēselēs, tad labāk ļaujiet tiem apakšā gulēt un papūlieties bērna tagadnes dzīvei ļaut dzīvot slēdzienu veidošanā.

Spriedums sākumā arī attīstās, pats par sevi saprotams, pilnā nomoda dzīvē. Bet spriedums jau var nogrimt lejā cilvēka dvēseles pamatos, tur, kur dvēsele sapņo. Slēdzienu nevajadzētu novilkt lejā sapņojošajā dvēselē, bet gan tikai spriedumu. Tātad viss, ko mēs par pasauli veidojam kā spriedumu, grimst lejā sapņojošajā dvēselē.

Jā, kas tad īsti ir šī sapņojošā dvēsele? Tā ir vairāk sajūtveidīgais, kā mēs mācījāmies. Tātad, kad dzīvē esam pieņēmuši spriedumus un tad pametam šo spriedumu pieņemšanu, un vadām tālāk dzīvi, tad mēs nesam savus spriedumus cauri pasaulei; bet nesam tos jūtās. Bet tas tālāk nozīmē: spriešana kļūst mūsos par sava veida paradumu. Jūs izveidojat bērna dvēseles ieradumus tajā veidā, kā mācāt bērnam spriest. To jums pilnīgi jāapzinās. Jo sprieduma izteiksmē dzīvē ir teikums, un ar katru teikumu, ko jūs sakāt bērnam, jūs dodat vienu atomu klāt pie

bērna dvēseles ieradumiem. Tādēļ skolotājam, kam taču ir autoritāte, vienmēr jāapzinās, ka tas, ko viņš runā, pielips bērna dvēseles ieradumiem.

Un, ja mēs ejam no sprieduma pie jēdziena, tad mums jāatzīst, ko izveidojam kā jēdzienu, tas kāpj lejā līdz pat dziļākajām cilvēka būtības dziļēm, skatot garīgi, – kāpj lejā līdz pat gulošajai dvēselei. Tā ir dvēsele, kura nemitīgi strādā ar fizisko miesu. Nomodā esošā dvēsele nestrādā ar miesu. Nedaudz ar miesu strādā sapņojošā dvēsele, tā rada to, kas ir viņas parastajos vaibstos. Bet gulošā dvēsele iedarbojas līdz pat miesas formām. Jums veidojot jēdzienus, tas ir, nostiprinot spriedumu rezultātus cilvēkos, jūs iedarbojaties līdz pat gulošajai dvēselei vai, citiem vārdiem sakot, līdz pat cilvēka miesai. Cilvēka ķermenis gan ir jau augstā pakāpē izveidots viņam piedzimstot, un dvēselei tikai ir iespēja to, kas cilvēkam tiek nodots ar iedzimtības plūsmu, izveidot smalkāk. Bet tā izveido to smalkāk. Mēs ejam cauri pasaulei un skatāmies uz cilvēkiem. Šie cilvēki nāk mums pretī ar pavisam noteiktām seju fizionomijām. Ko satur sevī šīs seju fizionomijas? Tās satur bez visa pārējā visu jēdzienu rezultātus, kurus skolotāji un audzinātāji cilvēka bērnības laikā viņā ir ienesuši. No nobrieduša cilvēka sejas mums atkal staro pretī tas, kādi jēdzieni ir ielieti bērna dvēselē, jo gulošā dvēsele ir izveidojusi cilvēka fizionomiju, bez visa cita, arī pēc nostiprinātajiem jēdzieniem. Te redzam audzinošā un mācošā varu pār cilvēkiem. No jēdzienu veidošanas cilvēks dabū savu zīmognospiedumu līdz miesai.

Šodien uzkrītošākā parādība pasaulē ir tā, ka redzam tik maz cilvēku ar raksturīgām fizionomijām. Reiz Hermans Bārs (*Hermann Bahr*) tiešām apgaroti vienā no savām Berlīnes lekcijām pastāstīja kaut ko no savas dzīves pieredzes. Viņš domāja, ja nonāktu pie Reinas vai Essenes apkārtnē jau pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados, un ietu pa ielām un satiktu cilvēkus, kuri nāktu no fabrikām, tad būtu tāda klusa sajūta: jā, neviens neatšķiras no otra, īstenībā ir tikai viens vienīgs cilvēks, kuru tur var satikt, kā ar daudzkārhošanas aparātu pavairots tēls; cilvēkus nevar īsti atšķirt vienu no otra. Ļoti svarīgs novērojums! Un Hermans Bārs dod arī vēl vienu citu novērojumu, kurš arī ir ļoti svarīgs. Viņš domāja: ja Berlīnē deviņdesmitajos gados kāds bija ielūgts kaut kur uz vakariņām, pa labi un pa kreisi bija savas galda dāmas, viņas īstenībā nevarēja vienu no otras atšķirt, bet vismaz bija atšķirība: viena ir pa labi, otra pa kreisi. Tad atkal bija ielūgums kaut kur citur un tad kādam varēja gadīties, ka nevarēja atšķirt: vai tā ir dāma no vakardienas vai no aizvakardienas?

Īsi, cilvēcē ir ienākusi zināma uniformitāte. Bet tas ir pierādījums tam, ka cilvēkos nav ticis nekas ieaudzināts iepriekšējā laikā. No šādām lietām ir jāmacās, kas ir nepieciešams attiecībā uz mūsu audzināšanas būtības pārveidošanu, jo audzināšana dziļi iejaucas visā kultūras dzīvē. Tādēļ mēs varam teikt; kad cilvēks iet cauri dzīvei un nestāv pretī tieši kādam atsevišķam faktam, tad neapzinātajā dzīvo viņa jēdzieni.

Jēdzieni tāpat var dzīvot neapzinātajā. Spriedumi var dzīvot tikai kā spriedumu ieradumi pusapzinātajā, sapņojošajā dzīvē, un slēdzieniem īstenībā vajadzētu valdīt tikai pilnīgi apzinātajā, nomoda dzīvē. Tas ir, tiešām ir ļoti jāņem vērā, ka visu, kas attiecas uz slēdzieniem, pārrunā ar bērniem un neliem viņiem vienmēr uzglabāt tieši gatavus slēdzienus, bet gan ļauj uzglabāt tikai to, kas nobriest līdz jēdzienam. Bet kas tam ir nepieciešams?

Padomājiet, jūs veidojat jēdzienus, un šie jēdzieni ir nedzīvi. Tad jūs iepotējat cilvēkam jēdzienu liķus dziļi līdz pat viņa miesai. Kādam jābūt jēdzienam, ko mēs dodam cilvēkam? Tam jābūt dzīvam, ja cilvēkam ir jāvar ar to dzīvot. Cilvēkam ir jādzīvo, tāpat jēdzienam ir jāvar dzīvot līdz. Ja jūs bērnam deviņos, desmit gados iepotējat jēdzienus, kas ir paredzēti tam, ka cilvēkam tie tādi paši ir vēl trīsdesmit, četrdesmit gados, tad jūs iepotējat viņam jēdzienu liķus, jo jēdziens tad nedzīvo līdz cilvēkam, kad viņš attīstās. Jums jādod bērnam tādi jēdzieni, kuri bērnam tālākās dzīves gaitā var pārmainīties. Audzinātājam ir jāpārdomā par to, lai nodotu bērnam tādus jēdzienus, kas cilvēkam vēlākajā dzīvē vairs nav tādi, kādus viņš tos reiz ir ieguvis, bet gan kuri paši pārmainās vēlākajā dzīvē. Ja jūs to darāt, tad iepotējat bērnam dzīvus jēdzienus. Un kad jūs iepotējat viņam mirušus jēdzienus? Kad jūs bērnam nepārtraukti dodat definīcijas, kad jūs sakāt: lauva ir ... un tā tālāk un liekat to iemācīties no galvas, tad jūs dodat viņam

nedzīvus jēdzienus; tad rēķinieties ar to, ka bērnam, kad viņam būs trīsdesmit gadi, būs pilnīgi precīzi tie paši jēdzieni, kādus jūs viņam reiz iemācījāt. Tas nozīmē: daudzā definēšana ir dzīvo mācību nāve. Kas mums tā tad jā dara? Mums stundās nevajadzētu definēt, mums vajadzētu mēģināt raksturot. Mēs raksturojam, kad mēs lietu apskatām no iespējami daudziem viedokļiem. Ja mēs dabasmācībā bērnam vienkārši iemācām to, kas, piemēram, rakstīts šodienas dabaszinātnē par dzīvniekiem, tad īstenībā mēs viņam tikai definējam dzīvnieku. Mums jā mēģina visās mācību daļās raksturot dzīvnieku no dažādām pusēm, piemēram, no tās puses, kā cilvēki ir pakāpeniski nonākuši līdz šo dzīvnieku iepazīšanai, izmantot tos savam darbam un tā tālāk. Bet racionāli iekārtotas mācības jau pašas iedarbojas raksturojoši, ja tikai jūs – kad atbilstošajam mācību etapam ir pienākusi kārtā – neaprstāt astonekaji vienkārši dabaszinātniski; tad atkal, kad ir kārtā, – peli un cilvēku, kad tam ir kārtā, bet gan noliekat astonekaji, peli un cilvēku blakus vienu otram un tos attiecina vienu uz otru. Tad šis attiecības ir tik daudzpusīgas, ka iznāk nevis definīcija, bet gan raksturojums. Īstas mācības tādēļ no sāka gala neizmanto definīcijas, bet gan raksturojumus.

Tas ir sevišķi īpaši svarīgi, ka vienmēr apzinās: nenogalini neko topošajā cilvēkā, bet gan audzini un māci viņu tā, ka viņš paliek dzīvs, ka viņš nesažūst, nesacietē. Jums tādēļ vajadzēs rūpīgi atšķirt kustīgus jēdzienus, kurus jūs bērnam mācāt un tādus – ir arī tādi – kuriem īstenībā nekādām izmaiņām nav vajadzības pakļauties. Šie jēdzieni varēs dot bērnam sava veida dvēseles skeletu. Tomēr jums vienmēr būs jā rūpējas par to, ka jādod bērnam kaut kas līdzī, kas tomēr paliek visai dzīvei. Jūs nedrīkstēsiet dot viņam par dzīves un pasaules sīkām detaļām nedzīvus jēdzienus, kuri nedrīkst palikt, jums būs jā dod dzīvi jēdzieni par dzīves un pasaules sīkākām detaļām, kuri organiski attīstās līdz ar viņu pašu. Bet jums viss būs jā attiecina uz cilvēku. Pašās beigās visam bērna izpratnē būs jā saplūst kopā idejā par cilvēku. Šī ideja par cilvēku drīkst palikt. Viss, ko jūs dodat bērnam līdzī, kad stāstāt viņam fabulas un tās attiecināt uz cilvēku, kad jūs dabasmācībā attiecināt uz cilvēku astonekaji un peli, ja jūs Morzes telegrāfā ierosināt sajūtu par brīnumu, kas notiek caur zemes vadu, – tās visas ir lietas, kuras visu pasauli tās detaļās saista ar cilvēku. Tas ir kaut kas, kas var palikt. Bet jēdzienu par cilvēku taču veido pamazām, bērnam nevar iemācīt gatavu jēdzienu par cilvēku. Bet, kad tas ir radīts, tad tas drīkst palikt. Tas ir pat skaistākais, ko bērnam no skolas var iedot līdzī vēlākajā dzīvē, – ideju, pēc iespējas daudzveidīgu, pēc iespējas bagātāku ideju par cilvēku.

Tam, kas cilvēkā dzīvo, ir tendence dzīvē tiešām arī dzīvīgi pārmainīties. Tāpēc iemāciet bērnam to, kas ir godbijība, godāšanas jēdzieni, jēdzieni par visu, ko mēs aptverošā veidā varam saukt par lūgšanas noskaņojumu, tad šāds priekšstats bērnam, kurš ir caurausts ar lūgšanas noskaņojumu, ir dzīvs, sniedzas līdz vislielākajam vecumam un lielākajā vecumā pārveidojas par spēju svētīt, izdalīt atkal citiem lūgšanas noskaņojuma rezultātus. Es reiz tā izteicu savas domas: ne sirmgalvis, ne sirmgalve vecumā nevarēs patiešām labi svētīt, ja tie kā bērni nav pareizi lūguši. Ja cilvēks, būdams bērns, ir pareizi lūdzis, tad kā sirmgalvis vai sirmgalve var pareizi svētīt, tas ir, ar vislielāko spēku.

Tā tad iemācīt šādus jēdzienus, kas ir saistīti ar visintīmāko cilvēkā, nozīmē apgādāt cilvēku ar dzīvīgiem jēdzieniem; un dzīvīgais pieļauj metamorfozes, pārveidojas; līdz ar cilvēka dzīvi tas pats pārveidojas.

Apskatīsim vēlreiz no vēl nedaudz cita redzesviedokļa šī jauniešu vecuma trīsdalījumu. Līdz zobu maiņai cilvēks grib atdarināt, līdz dzimumbriedumam viņš grib pakļauties autoritātei, tad viņš grib pasaulē pielietot savus spriedumus.

To var izteikt arī vēl citādāk. Kad cilvēks, ietērpts fiziskajā miesā, iznāk ārā no garīgi – dvēseliskās pasaules, ko viņš te īsti grib? Viņš grib pagājušo, ko viņš ir izdzīvojis garīgajā, īstenot fiziskajā pasaulē. Cilvēks zināmā mērā līdz zobu maiņai ir vēl pilnīgi noskaņojies uz pagājušo. Cilvēks vēl ir pildīts ar ziedošanos, kura attīstās garīgajā pasaulē. Tādēļ viņš arī ziedojas savai apkārtnē, atdarinot cilvēkus. Kas tad ir pamatimpulss, vēl pavisam neapzinātais bērna noskaņojums līdz zobu maiņai? Šis pamatnoskaņojums īstenībā ir ļoti skaists, tam arī jā tiek koptom. Tas ir tas, kas izriet no pieņēmuma, no neapzinātā pieņēmuma, ka visa pasaule

ir morāla. Šodienas dvēselēm tas aptveroši nav tā, bet cilvēkā, kad viņš ierodas pasaulē tādējādi, ka kļūst par fizisku būtni, ir nosliece vadīties no neapzinātā pieņēmuma, ka pasaule ir morāla. Tādēļ viņš ir labs visai audzināšanai līdz pat zobu maiņai un vēl tālāk, ka zināmus apstākļus dod šis neapzinātais pieņēmums, ka pasaule ir morāla. Es to esmu ņēmis vērā, rādot jums divus lasāmgabalus, par kuriem es vispirms parādīju sagatavošanos, un šī preparēšana dzīvoja pilnīgi ar pieņēmumu, ka jāraksturo morāli. Tajā gabalā, kur runa ir par ganu sunīšiem, miesnieku sunīšiem un polsteru sunīšiem, es mēģināju raksturot, kā dzīvnieku valstībā var tikt atspoguļota cilvēku morāle. Un es arī mēģināju Hofmana fon Fallerslebena (*Hoffmann von Fallersleben*) dzejoli par vijolīti bez pedantuma dot morāli bērnam dzīvei arī pēc septītā dzīves gada, lai nāktu pretī šim pieņēmumam, ka pasaule ir morāla. Tas jau ir tas lielais pacilājošais, uzskatot bērnus, ka bērni ir tāda cilvēku rase, kuri tic pasaules morālei un tādēļ tic, ka pasauli drīkst atdarināt. Tā bērns dzīvo pagātnē un daudzkārt ir arī pirmsdzimšanas, nevis fiziskās, bet garīgi – dvēseliskās pagātnes atklāsmes parādītājs.

Cilvēkam kā bērnam pārdzīvojot zobu maiņu, līdz pat dzimumbriedumam, viņš īstenībā nepārtraukti dzīvo tagadnē un interesējas par tagadējo. Un tam mācīšanās un audzināšanās nepārtraukti ir jātiek ņemt vērā, ka īstenībā pamatskolnieks nepārtraukti grib dzīvot tagadnē. Kā tad dzīvo tagadnē? Tagadnē dzīvo, ja nevis animāliskā, bet cilvēciskā veidā bauda pasauli ap sevi. Tiešām, bērns kā pamatskolnieks arī mācībās grib baudīt pasauli. Tādēļ mums nevajag palaist garām iespēju mācīt tā, ka nevis animāliskā, bet augstākajā cilvēciskajā nozīmē mācības bērnam tiešām ir sava veida baudīšana, un nevis tā, ka izsauc viņā antipātiju un riebumu. Šajā jomā pedagogija ir izdarījusi visādus labus ieskrējienu. Bet ir kaut kas bīstams šajā jomā. Bīstamais ir tajā, ka šo principu, padarīt mācības par prieka un baudīšanas avotu, pašdarbībā var ļoti viegli izkropļot. Tam nevajadzētu notikt. Tā novēršana var notikt tikai, ja skolotājs, mācošais pats nepārtraukti grib izrauties no šīs pašdarbības, pedantiskuma, filistruma. To viņš īstenībā var tikai ar to, ka viņš nekad nepalaiž garām iespēju savām attiecībām ar mākslu palikt tiešām dzīvīgām. Jo, ja grib pasauli baudīt cilvēciski, ne animāliski, vadās no viena noteikta priekšnosacījuma, no priekšnosacījuma, ka pasaule ir skaista. No šī neapzinātā priekšnosacījuma īstenībā vadās bērns no zobu maiņas līdz dzimumbriedumam, ka viņš drīkstētu atrast pasauli skaistu. Šis neapzinātais bērna pieņēmums, ka pasaule ir skaista, ka tātad arī mācībām vajadzētu būt skaistām, tam patiesi nenāk pretī, ja novēro tik bieži banālos, tīri lietderības viedoklim pakārtotos noteikumus uzskates mācībām, bet gan, ja pats mēģina ienirt mākslinieciskos pārdzīvojumus, lai mācības tieši šajā laikā tiktu cauraustas ar mākslu. Dažreiz tiešām ir ļoti žēl, kad lasa tagadnes didaktikas un redz, kā labais sākums, ka mācības gribētu padarīt par prieka avotu, nepiepildās tādēļ, ka tas, ko skolotājs pārrunā ar saviem skolēniem, atstāj neestētisku, ikdienišķu iespaidu. Šodien taču ir iemīļots veikt ar bērniem uzskates mācības pēc sokrātiskās metodes. Bet jautājumiem, kuri tiek uzdoti bērniem, ir ārkārtīgs lietderības raksturs, nevis raksturs, kurš dzīvotu skaistumā. Tad nepalīdz arī visu paraugpiemēru izvēršana. Ne jau par to ir runa, lai skolotājam liktu: tev, izraugoties savus paraugpiemērus uzskates mācībām, ir jāpieturas pie šāda vai tāda veida. Doma ir tā, ka skolotājs pats rūpējas par to ar savu dzīvi mākslā, ka tās lietas, kuras viņš ar bērniem izrunā, ir gaumīgas.

Bērna pirmā dzīve līdz zobu maiņai pāriet ar neapzināto pieņēmumu: pasaule ir morāla. Otrās dzīves vecums no zobu maiņas līdz dzimumbriedumam noris neapzinātā priekšnosacījumā: pasaule ir skaista. Un tikai ar dzimumbriedumu tā īsti sākas dotības tam, kā atrast pasaulē arī šo: pasaule ir patiesa. Tādēļ tikai tad mācības var sākt ar to, ka iegūst “zinātnisku” raksturu. Pirms dzimumbrieduma nav labi piešķirt mācībām tikai sistematizējošu vai zinātnisku raksturu, jo īstu iekšēju jēdzienu par patiesību cilvēks iegūst tikai tad, kad viņš ir sasniedzis dzimumbriedumu.

Šādā veidā jūs nonāksiet pie ieskata, ka ar topošo bērnu no augstākajām pasaulēm šajā fiziskajā pasaulē nonāk dzīvot pagājušais, kas, kad bērns ir piedzīvojis zobu maiņu, īstajā pamatskolniekā izdzīvo tagadni, un ka tad cilvēks nonāk dzīves posmā, kur viņa dvēselē

nostiprinās nākotnes impulsi. Pagātne, tagadne un nākotne un dzīve visā tajā: tas arī atrodas topošajā cilvēkā.

Te mēs apstāsimies un parīt turpināsim šos apskatus, kuri tad arvien vairāk ievirzīsies praktiskajā mācīšanās.

DESMITĀ LEKCIJA

Štutgarte, 1919. gada 1. septembris

Cilvēka garīgās, dvēseliskās un miesīgās aplūkošanas kopskats. Trīsdaļīgais ķermeņa veidojums un tā attiecības ar Kosmosu. Mugurkaula skriemeļu un stobrkaulu metamorfoze. Materiālistiskā evolūcijas mācība.

Mēs esam pārrunājuši cilvēka būtību no dvēseliskā un garīgā redzesviedokļa. Mēs esam vismaz daļēji apgaismojuši to, kā jāaplūko cilvēks no garīgā, no dvēseliskā viedokļa. To, kas tā no diviem viedokļiem ir ticis apskatīts, mums būs jāpabeidz tādējādi, ka vispirms sasaistām garīgo, dvēselisko un ķermenisko viedokli, lai iegūtu pilnu pārskatu par cilvēku, un tad varēsīm pāriet arī uz ārējā miesīgā aptveršanu, apjēgšanu.

Sākumā atsauksim vēl vienu reizi atmiņā to, kam vajag no dažādām pusēm likties uzkrītošam: ka cilvēkam trīs viņa būtības daļās ir dažādas formas. Mēs vērsām uzmanību uz to, ka būtiskajā galvas forma ir lodveidīga, ka šajā lodveida galvas formā ir īstā cilvēka galvas miesīgā būtība. Tad mēs vērsām uzmanību uz to, ka cilvēka krūšu daļa ir lodes fragments, tā ka tad, ja mēs zīmējam shematiski, mēs galvai piedodam lodes formu, krūšu daļai mēness formu; un ka mums ir skaidrs, ka šajā mēness formā ir lodes fragments, tā satur daļu no lodes. Tādēļ mums vajadzēs teikt: mēs varam papildināt cilvēka krūšu daļas mēness formu. Un jūs tikai tad varēsiet īsti aptvert šo cilvēka būtības vidējo locekli, cilvēka krūšu formu, ja jūs to arī aplūkosiet kā lodi, no kuras ir redzama tikai viena daļa – Mēness – un otra daļa ir neredzama. Jūs no tā varbūt redzat, ka tajos senākajos laikos, kad cilvēkam bija vairāk spēju nekā vēlāk saskatīt formas, nebija aplam runāt par Sauli kā atbilstošu galvai, par Mēnesi – atbilstošu krūšu formai. Un kā tad, kad Mēness nav pilns, no Mēness redz tikai lodes fragmentu, tā arī no cilvēka vidējās daļas krūšu formā īstenībā redz tikai fragmentu. No tā jūs varat nomanīt, ka cilvēka galvas forma šeit fiziskajā pasaulē ir kaut kas salīdzinoši noslēgts. Galvas forma fiziski parādās kā kaut kas noslēgts. Tā zināmā mērā ir pilnīgi tas, par ko tā uzdodas. Tā no sevis paslēpj vismazāk.

Cilvēka krūšu daļa jau paslēpj ļoti daudz no sevis; tā atstāj kaut ko no savas būtības neredzamu. Ir ļoti svarīgi cilvēka būtības izziņai pamanīt to, ka labs gabals no krūšu daļas ir neredzams. Un tā mēs varam teikt: krūšu daļa rāda mums uz vienu pusi, uz mugurpusi, savu miesīgumu; uz priekšu tā pāriet dvēseliskajā. Galva ir pilnīgi ķermenis; cilvēka krūšu daļa ir ķermenis uz mugurpusi, dvēsele uz priekšpusi. Mēs tāpat esam īsts ķermenis tāpēc, ka mums uz pleciem atdusas galva. Mums ir miesa un dvēsele, izdalot mūsu krūtīs no pārējās krūšu daļas un to rūpīgi izstrādājot, ļaujot tai caurausties ar dvēselisko.

Nu šajās abās cilvēka daļās ir ievietoti locekļi, proti, vispirms ārēji apskatot, – krūšu daļā. Trešais ir locekļu cilvēks. Kā mēs īsti varam saprast locekļu cilvēku? To mēs īsti varam saprast tikai, ja uzmanīgi paskatāmies, ka no lodes formas ir atlikuši citi gabali nekā krūšu daļā. Krūšu daļā ir atlicis gabals no perifērijas. Locekļiem ir atlicis vairāk kaut kas no iekšējā, no lodes radiāniem, tā ka lodes iekšējās daļas ir pieliktas kā locekļi.

Nevar iegūt skaidrību, kā es jums jau bieži esmu teicis, ja tikai shematiski vienu ievieto otrā. Vienmēr ir viens ar otru jāsaauž, jo tajā pastāv dzīvīgais. Mēs sakām: mums ir locekļcilvēks, kurš sastāv no locekļiem. Redziet, arī galvai ir savi locekļi. Ja jūs kārtīgi apskatāt galvaskausu, tad atklājat, ka galvaskausam ir piestiprināti augšējā un apakšējā žokļa kauli. Īsti lieli locekļi ir izveidoti tikai pārējam cilvēkam, pie galvaskausa tie ir atrofējušies, īstenībā ir tikai kaulu veidojumi. Un ir vēl viena atšķirība: ja jūs apskatāt galvaskausa locekļus, tāpat augšžokli un apakšžokli, tad redzēsiet, ka tajos būtiski svarīgi ir tas, ka kauli veic savu darbību. Ja jūs uzmanīgi apskatāt locekļus, kuri ir pievienoti visam mūsu ķermenim, tāpat īsteno locekļcilvēka būtību, tad būtiskais jums būs jāmeklē muskuļu un asinsvadu ietērpā. Zināmā mērā mūsu roku un kāju, plaukstu un pēdu muskuļu un asinsvadu sistēmās kauli ir tikai ievietoti. Un zināmā mērā augšžoklī un apakšžoklī kā galvas locekļos muskuļi un asinsvadi ir pavisam atrofējušies.

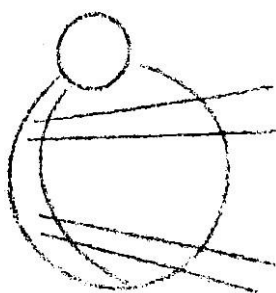
Ko tas nozīmē? Redziet, asinīs un muskuļos ir gribas organika, kā mēs jau esam dzirdējuši. Tāpēc gribai galvenokārt ir izveidotas rokas un kājas, plaukstas un pēdas. Tas, kas visvairāk kalpo gribai – asinis un muskuļi – līdz zināmai pakāpei ir atņemts galvas locekļiem, jo tajos jau jābūt izveidotam tam, kas sliecas uz intelektu, uz domājošu izziņu. Tādēļ, ja jūs gribat studēt, kā griba atklājas pasaulei ārējās ķermeņa formās, tad studējiet rokas un kājas, plaukstas un pēdas. Ja jūs gribat studēt, kā pasaulei atklājas inteligēntais, tad studējiet galvu kā galvaskausu, kā skeletu, un to, kā galvai pievienojas augšžoklis, apakšžoklis un arī pārējais, kas izskatās galvā līdzīgs locekļiem. Jo jūs visur varat uzlūkot ārējās formas kā iekšējā atklāsni. Jūs tikai tad saprotat ārējās formas, ja tās uzlūkojat kā iekšējā atklāsni.

Nu, redziet, es vienmēr esmu atklājis, ka vairumam cilvēku ir lielas grūtības, kad viņiem jāapjēdz, kādas attiecības pastāv starp roku un kāju stobrkauliem un galvas kausveida kauliem. Bet tieši skolotājam ir labi šeit apgūt vienu jēdzienu, kas ir tāls parastajai dzīvei. Pie tam mēs nonākam pie ļoti, ļoti grūtas nodaļas, varbūt grūtākās priekšstatīšanās ziņā, kam mums ir jātiek pāri šajās pedagoģiskajās lekcijās.

Jūs zināt, Gēte (*Goethe*) savu uzmanību vispirms pievērsa tā saucamajai galvaskausa skriemeļteorijai. Kas ar to ir domāts? Ar to ir domāta metamorfozes idejas pielietošana cilvēkam un viņa veidolam. Ja apskatām cilvēka mugurkaulu, tad redzam ka viens mugurkaula skriemelis atrodas virs otra. Mēs varam vienu mugurkaula skriemeli ar tā izaugumiem, kuram cauri iet mugurkaula smadzenes, izņemt ārā (tas tiek uzzīmēts). Gēte pirmo reizi to ievēroja kādam auna galvaskausam Venēcijā, ka visi galvas kauli ir pārveidoti mugurkaula skriemeļi. Tas ir, ja kādus orgānus iedomājas palielinājušos un citus samazinājušos, tad no šīs skriemeļu formas iegūst kausformīgos galvas kaulus. Uz Gēti tas atstāja lielu iespaidu, jo no tā viņam nācās izdarīt secinājumu – kas viņam bija ļoti nozīmīgi – ka galvaskausi ir pārveidoti, augstāk izveidoti mugurkauli.

Tagad var salīdzinoši viegli atzīt, ka galvaskausa kauli caur pārvērtību, caur metamorfozi ceļas no mugurkaula skriemeļiem. Bet nu kļūst ļoti grūti arī locekļu kaulus, jau galvas locekļu kaulus, apakšžokli un augšžokli – Gēte to mēģināja, bet vēl ārējā veidā – uztvert kā mugurkaula skriemeļu, attiecīgi galvaskausu pārformējumu, metamorfozi. Kāpēc tas ir tā? Jā, redziet, tas balstās uz to, ka tomēr stobrkauls, kurš jums kaut kur ir, arī ir metamorfoze, galvaskausu pārveidojums, bet pavisam īpašā veidā. Jūs varat salīdzinoši viegli iedomāties mugurkaula skriemeli pārveidotu par galvaskausu, domājot atsevišķas daļas palielinātas, citas samazinātas. Bet jūs tik viegli nedabūsiet kausveidīgos galvaskaulus no roku vai kāju stobrkauliem. Tad jums vispirms jāķeras pie zināmas procedūras, ja gribat tos dabūt. Jums ar roku vai kāju stobrkauliem ir jāšak to pašu procedūru, pie kuras jūs ķertot, ja, uzvelkot zeķi vai cimdu, iekšpusi vispirms apgrieztu uz āru. Tagad ir salīdzinoši viegli radīt priekšstatu, kā izskatās cimdš vai zeķe, ja iekšpuse ir izgriezta uz āru. Bet stobrkauls nav vienmērīgs. Tas nav tik plāns, ka varētu būt vienmērīgi veidots iekšpusē un ārpusē. Tas ir dažādi veidots iekšienē un ārā. Ja jūs tā konstruētu savu zeķi un tad padarītu to elastīgu, tā ka ārēji jūs tai piedotu māksliniecišku formu ar dažādiem izciļņiem un ieliekumiem un tad to apgrieztu, tad jūs uz āru vairs nesaglabātu to pašu formu kā tā, kas ir iekšpusē. Un tā tas ir ar stobrkauliem. Ir jāapgriež iekšējais uz āru un ārējais uz iekšu, tad parādās galvaskausu forma, tā ka cilvēka locekļi ir ne tikai pārveidoti galvaskauli, bet arī apgriezti galvaskauli. No kā tas ceļas? Tas ceļas no tā, ka galvai tās viduspunkts ir kaut kur iekšienē; tai tas ir koncentrīks. Ne lodes vidū viduspunkts ir krūtīm; krūtīm to viduspunkts ir ļoti tālu prom. Te tas zīmējumā ir tikai fragmentāri iezīmēts, jo tas būtu ļoti liels, ja to zīmētu visu. Tātad tālu prom ir krūšu viduspunkts.

Un kur tad ir viduspunkts locekļu sistēmai? Tagad mēs nonākam pie otrām grūtībām. Locekļu sistēmas viduspunkts ir visā apkārtņē. Locekļu sistēmas viduspunkts vispār ir lode, tātad punkta pretmets. Lodes plakne. Īstenībā visur ir viduspunkts; tādēļ jūs varat griezties uz visām pusēm un no visurienes iestaro radiāni. Tie savienojas ar jums.

Kas ir galvā, tas izriet no galvas; kas iet caur locekļiem, tas savienojas ar jums. Tāpēc arī man citās lekcijās vajadzēja teikt: jums locekļus ir jāiedomājas pieliktus. Mēs patiešām esam vesela pasaule, tikai tas, kas no ārienes grib tikt mūsos, savā nobeigumā sabiezē un kļūst redzams. Ļoti neliela daļa no tā, kas mēs esam, kļūst redzama mūsu locekļos, tā ka locekļi ir kaut kas miesīgs, bet kas ir tikai pavisam niecīgs atoms no tā, kas īstenībā ir cilvēka locekļu sistēmā: gars. Miesa, dvēsele un gars ir cilvēka locekļu sistēmā. Miesa locekļos ir tikai ļauta manīt, bet tajos tāpat mīt dvēseliskais (sk. zīm. lpp.) un tajos ir garīgais, kas, pamatā ņemot, aptver visu pasauli.

Tagad varētu uzzīmēt vēl vienu citu cilvēka attēlojumu. Varētu teikt: cilvēks vispirms ir milzīgi liela lode, kas aptver visu pasauli, tad mazāka lode un tad vēl mazāka lode. Tikai vismazākā lode kļūst pilnīgi redzama, nedaudz lielākā lode – tikai daļēji; vislielākā lode kļūst redzama tikai tās iestarojumu beigās, pārējais paliek neredzams. Tā cilvēks ir izveidots savā veidolā no pasaules.

Un atkal vidējā sistēmā, krūšu sistēmā, mums ir galvas sistēmas un locekļu sistēmas apvienojums. Ja jūs apskatāt mugurkaulu ar klātpievienotām ribām, tad redzēsiet, ka tas ir mēģinājums noslēgties no priekšas. Uz aizmuguri tas viss ir noslēgts, uz priekšu ir izdarīts tikai noslēgšanas mēģinājums; tas neizdodas pilnībā. Jo vairāk ribas piesliecas galvai, jo vairāk tām izdodas noslēgties, bet jo tālāk uz leju tās ir novietotas, jo vairāk tām tas neizdodas. Pēdējās ribas vairs nesanāk kopā, jo tām pretī darbojas tas spēks, kurš locekļos nāk no ārienes.

Par šo cilvēka kopsakaru ar visu Makrokosmosu grieķiem vēl bija ļoti stipra apziņa. Un ēģiptieši to zināja ļoti labi, tikai viņi to zināja nedaudz abstrakti. Tādēļ, kad jūs apskatāt ēģiptiešu vai vispār senākas plastikas, jūs varat redzēt, ka izpaužas šī Kosmosa doma. Jūs citādi nesaprotat, ko cilvēki senos laikos ir uztaisījuši, ja jūs nezināt, ka viņi ir izveidojuši to, kas atbilda viņu ticībai: galva ir maza lode, samazināts pasaules ķermenis; locekļi ir gabals no lielā pasaules ķermeņa, kur tas visur ar radiantiem ielaužas cilvēka tēlā. Grieķiem bija skaists, harmoniski izveidots priekšstats par to, tāpēc viņi bija labi plastiķi, tēlnieki. Un šodien vēl neviens nevar īsti izprast plastisko mākslu, kurš neapzinās šo cilvēka kopsakaru ar Visumu. Citādi viņš vienmēr tikai pavirši atdarina ārējas dabas formas.

Tagad jūs no tā, ko es jums esmu pateicis, atzīsiet, mani mīlie draugi, ka tieši locekļi ir vairāk pievērsti pasaulei, galva vairāk ir pievērsta atsevišķam cilvēkam. Uz ko tā tad locekļi vairāk tieksies? Tie tieksies uz pasauli, kurā cilvēks kustas un pats nepārtraukti maina savu stāvokli. Jums būs attiecības ar pasaules kustību. Uztveriet to labi: locekļiem ir sakars ar pasaules kustību.

Kad mēs ejam pa pasauli, kad darbojamies pasaulē, mēs esam locekļu cilvēki. Kāds tad uzdevums ir pasaules kustībai pret mūsu galvu? Tā atdusas uz pleciem, to es jums jau teicu no cita redzesviedokļa. Tai arī ir uzdevums sevī nepārtraukti pasaules kustību apturēt. Ja jūs ar savu garu pārceļaties galvā, tad par šo pārceļšanos varat tiešām sev izveidot tēlu tādejādi, ka jūs kādu laiku domājat, it kā jūs sēdētu dzelzceļa vagonā; tas kustas uz priekšu, jūs mierīgi sēžat. Tā jūsu dvēsele mierīgi sēž galvā, kas ļauj sevi transportēt tālāk locekļiem un iekšēji aptur kustību. Jūs pat varat atgulties, ja jums dzelzceļa vagonā ir pietiekami vietas un varat atpūsties, tomēr šis

miers īstenībā ir nepatiess, jo jūs taču traucieties vilcienā – varbūt guļamvagonā – cauri pasaulei. Un tomēr jums ir miera sajūta. Tā jūšos galva nomierina to, ko locekļi var paveikt pasaulē kā kustību. Un krūšu daļa ir pašā vidū. Tā ir starpnieks starp ārpusaules kustību un to, ko nomierina galva.

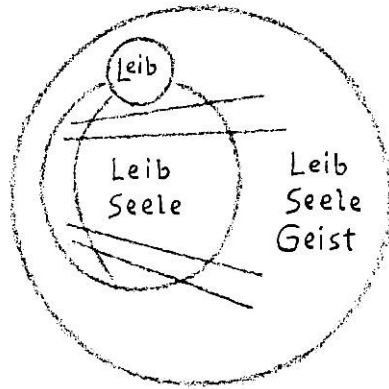
Padomājiet tagad: mūsu nolūks kā cilvēkam ir tieši atdarināt, uzņemt pasaules kustību caur mūsu locekļiem. Ko tad mēs tur darām? Mēs dejojām. Jūs dejojāt īstenībā; tā cita dejošana ir tikai fragmentāra dejošana. Visa dejošana ir cēlusies no tā, ka kustības, kuras izpilda planētas, citi kosmosa ķermeņi, kuras izpilda pati Zeme, tiek atdarinātas cilvēka locekļu kustībās.

Bet kā tad nu ir ar galvu un ar krūtīm, kad mēs dejojami atdarinām kosmiskās kustības savās cilvēku kustībās? Redziet, ir tā, it kā kustības, kuras mēs izpildām pasaulē, galvā un krūtīs uzkrātos. Tās nevar turpināties cauri krūtīm galvā, jo šī brašule atdusas uz pleciem un neļauj kustībām turpinoties ieiet dvēselē. Dvēselei kustībās jāpiedalās miera stāvoklī, jo galva atdusas uz pleciem. Ko tā tādēļ dara? Tā iesāk reflektēt no sevis pašas to, ko dejojot izpilda locekļi. Tā iesāk dūkt, kad locekļi izpilda neregulāras kustības; tā iesāk žužināt, kad locekļi izpilda regulāras kustības, un tā iesāk dziedāt, kad locekļi izpilda harmoniskās kosmiskās Visuma kustības. Tā dejojošās ārpusē kustības pārvēršas dziedāšanā un muzikālajā uz iekšpusi.

Maņu psiholoģija, ja tā neuzskatīs cilvēku par kosmisku būtni, nekad nenonāks tiktāl, lai apjēgtu sajūtu. Tā vienmēr teiks: ārā ir gaisa kustības, iekšēji cilvēks uztver skaņu. Kā gaisa kustības ir saistītas ar skaņu, to nevar zināt. Tā rakstīts fizioloģijās un psiholoģijās, vienās – nobeigumā, otrajās sākumā; tā ir visa atšķirība.

No kā tad tas atkarīgs? Tas atkarīgs no tā, ka cilvēki, kuri veido psiholoģijas vai fizioloģijas, nezina, ka tas, ko cilvēks ārēji izdara kustībās, dvēseles iekšienē tiek apturēts un tādējādi pāriet skaņās. Tā ir ar visām pārējām maņu sajūtām arī. Tā kā galvas orgāni nepiedalās ārējās kustībās, tie atstaro šīs kustības atpakaļ krūtīs un padara tās par skaņu, par citu maņasuztveri. Tur ir sajūtas cēlonis. Bet tur ir arī mākslu kopsakarība. Mākslinieciskās, muzikālās mākslas rodas no plastiskajām un arhitektoniskajām mākslām. Tas, kas plastiskās un arhitektoniskās mākslas ir uz āru, uz iekšu ir muzikālās mākslas. Pasaules refleksija no iekšas uz āru, – tās ir muzikālās mākslas. Tā cilvēks stāv Visumā. Uztveriet krāsu kā apstājušos kustību. Kustību ārēji jūs neuztverat, kā kad jūs gulētu izstiepušies dzelzceļa vagonā un jums varētu būt ilūzija, ka jūs nekustaties. Jūs ļaujāt ārā kustēties vilcienam. Tā jūs ļaujāt savam ķermenim caur smalkām locekļu kustībām, kuras jūs neuztverat, darboties līdzī ārējai pasaulei, un jūs pats iekšēji uztverat krāsas un skaņas. Par to jums jāpateicas apstāklim, ka jūs ļaujāt savu galvu kā veidolu mierīgi nest locekļu organismam.

Es teicu, ka tas, ko es jums darīju zināmu, ir diezgan grūta lieta. Tā ir īpaši grūta tāpēc, ka šo lietu apjēgšanai mūsu laikā vispār nekas netiek darīts. Viss, ko mēs šodien uzņemam kā šālaika izglītību, parūpējas par to, ka cilvēki par kaut ko tādu paliek neziņā; neziņā par lietām, kādas es jums šodien esmu atklājis. Kas tad īstenībā notiek ar mūsu šodienas izglītību? Jā, cilvēks tiešām nevar iepazīt pilnīgi zeķi vai cimdu, ja viņš tos vienreiz arī neapgriez, jo tad viņš nezina, kas zeķē vai cimdā īstenībā pieskaras viņa ādai; viņš zina tikai to, kas ir vērsts uz āru. Tā no mūsu šodienas izglītības cilvēks arī zina tikai to, kas ir vērsts uz ārpusi. Viņš iegūst jēdzienus tikai pusei no cilvēka. Pat locekļus viņš nevar apjēgt. Jo tos jau gars ir apvērsis.

To, ko mēs šodien attēlojam, varam apzīmēt arī tā, ka sakām: apskatīsim visu, pilnu cilvēku, kā viņš stāv pasaulē mūsu priekšā; vispirms kā locekļcilvēku, kas tad parādās kā gars, dvēsele un miesa. Ja mēs viņu apskatām kā krūšucilvēku, tad tas parādās mums kā dvēsele un miesa. Lielā lode (skat. zīm.): gars, miesa, dvēsele; mazākā lode: miesa, dvēsele; vismazākā lode: tikai miesa. 869.gada koncilā katoliskās baznīcas bīskapi aizliedza cilvēcei kaut ko zināt par lielo lodi. Viņi pie tam paskaidroja, ka tā esot katoļu baznīcas dogma, ka ir tikai vidējā un mazākā lode, ka cilvēks sastāvot tikai no miesas un dvēseles, ka dvēsele kaut ko garīgu saturot tikai kā īpašību; dvēsele uz vienu pusi esot arī garīga. Gars kopš 869. gada no katolisma izrietošajai vakarzemju kultūrai vairs neeksistē. Bet, likvidējot sakarību ar garu, tika likvidēta arī cilvēka sakarība ar pasauli. Cilvēks ir ticis arvien vairāk un vairāk iedzīts savā egoismā. Tādēļ reliģija pati kļūva arvien egoistiskāka un egoistiskāka, un šodien mēs dzīvojam laikā, kurā, izejot atkal no garīgiem novērojumiem, ir jāiepazīst cilvēka sakarība ar garu un līdz ar to ar pasauli.

Kas tad īsti ir vainīgs, ka mēs esam ieslīguši dabaszinātniskajā materiālismā? Galvenā vaina ir katoļu baznīcai, jo tā 869. gada koncilā Konstantinopolē ir likvidējusi garu. Kas toreiz īstenībā ir noticis? Apskatiet cilvēka galvu. Tā pasaules norišu lietās ir tā izveidojusies, ka šodien tā ir senākā daļa cilvēkā. Galva ir radusies vispirms no augstākajiem, tad, ejot tālāk atpakaļ, no zemākajiem dzīvniekiem. Attiecībā uz galvu mēs esam radusies no dzīvnieku pasaules. Te nav ko teikt – galva ir tikai tālāk attīstīts dzīvnieks. Mēs nonākam atpakaļ pie zemākajiem dzīvniekiem, kad gribam meklēt mūsu galvas senčus. Mūsu krūtis tikai vēlāk ir tikušas pievienotas galvai, tās vairs nav tik dzīvnieciskas kā galva. Krūtis mēs esam dabūjuši tikai vēlākā laikmetā. Un locekļus mēs, cilvēki, esam ieguvuši kā vēlākos orgānus; tie ir viscilvēciskākie orgāni. Tie nav pārveidoti dzīvnieku orgāni, bet gan vēlāk pievienoti. Dzīvnieku orgāni ir izveidoti patstāvīgi no Kosmosa priekš dzīvniekiem, un cilvēka orgāni ir vēlāk patstāvīgi pieveidoti klāt krūtīm. Bet katoļu baznīca, noslēpjot cilvēka apziņas sakaru ar Visumu, tātad viņa locekļu īsto dabu, ir tikai nedaudz nodevusi nākamajiem laikmetiem par krūtīm un, galvenokārt, par galvu, par galvaskausu. Un te materiālisms ir nācis uz domām, ka galvaskauss ir radies no dzīvniekiem. Un tas runā par to, ka no dzīvniekiem ir radies viss cilvēks, bet krūšu orgāni un locekļu orgāni taču tikai vēlāk ir pieveidojušies klāt. Tieši ar to, ka katoļu baznīca ir apslēpusi cilvēkam viņa locekļu dabu, viņa kopsakarību ar pasauli, tā ir bijusi cēlonis, ka vēlākais materiālistiskais laiks ir iegrimis idejā, kurai nozīme ir tikai priekš galvas, bet kuru tā tomēr pielieto visam cilvēkam. Patiesībā katoļu baznīca ir materiālisma radītāja šajā evolūcijas mācības jomā. Īpaši šodienas jaunatnes skolotājam piederētos šādas lietas zināt. Jo viņam sava interese ir jāsaista ar to, kas pasaulē ir noticis. Un tās lietas, kuras pasaulē notiek, viņam jāzina no fundamentiem.

Šodien esam mēģinājuši noskaidrot, kā tas nākas, ka mūsu laiks ir kļuvis materiālistisks, iesākot ar pavisam kaut ko citu: ar lodes formu un mēness formu, un ar locekļu radiānu formu. Tas ir, mēs esam iesākuši ar šķietami pretējo, lai noskaidrotu lielu, milzīgu kultūrvēsturisku faktu. Bet

ir nepieciešams, ka īpaši skolotājs, kas citādi ar topošo cilvēku pilnīgi neko nevar iesākt, ir spējīgs aptvert kultūras faktus no to fundamentiem. Tad viņš uzņems sevī kaut ko, kas ir nepieciešams, ja viņš no sava iekšējā un zemapzinātajām attiecībām ar bērnu grib pareizā veidā audzināt. Jo tad viņam būs īstā cieņa pret cilvēka veidojumu. Viņš visur redzēs cilvēka veidojuma attiecības ar lielo pasauli. Viņš šim cilvēka veidojumam pieies citādi, nekā, ja viņš redzētu cilvēkā tikai kaut cik labāk izveidotu lopiņu, labāk izveidotu dzīvnieka ķermeni. Šodien skolotājs, pamatā ņemot, – kaut arī dažreiz viņš savos augšējos plauktiņos ļaujas ilūzijām – stājas otra cilvēka priekšā ar skaidru apziņu, ka augošais cilvēks ir mazs lopiņš, dzīvnieciņš, un ka viņam šis dzīvnieciņš ir jāattīsta – nedaudz vairāk, nekā daba to jau ir attīstījusi. Citādi viņš jūtīs, ja domās: te ir cilvēks, kuram ir attiecības ar visu pasauli un katrā atsevišķā augošā bērņā ir kaut kas; un ja es ar to strādāju, es daru kaut ko, kam ir nozīme visā pasaulē. Mēs esam te skolas telpā: katrā bērņā ir pasaules, Makrokosmosa centrs. Šī skolas telpa ir viduspunkts, daudzi viduspunkti Makrokosmosam. Padomājiet, dzīvīgi sajūsts, ko tas nozīmē! Kā te ideja par Visumu un tā kopsakaru ar cilvēku pāriet sajūtā, kas svētī visus atsevišķos mācību pasākumus. Bez šādām sajūtām par cilvēku un par Visumu mēs nenonāksim līdz tam, lai nopietni un pareizi mācītu. Tajā acumirkļī, kad jums ir šādas sajūtas, tās pa pazemes savienojumu pāriet uz bērņiem. Es jums citā sakarībā esmu teicis, ka tas vienmēr brīnumaini iedarbojas, kad redz, kā vadi iet no vara platēm zemē un Zeme bez vadiem vada elektrību tālāk. Ja jūs ieejat skolā tikai ar egoistiskām cilvēku sajūtām, tad jums vajadzīgi visi iespējamie vadi – vārdi, lai saprastos ar bērņiem. Ja jums ir lielās kosmiskās sajūtas, ja jūs attīstāt šādas idejas, kā mēs tās tikko esam attīstījuši, tad tāda pazemes līnija iet uz bērņu. Tad jūs esat vienots ar bērņu. Tajā ir kaut kas no noslēpumainajām attiecībām no jums uz skolas bērņu kopumu. No šādām sajūtām ir jābūt uzbūvētam arī tam, ko mēs saucam par pedagogiju. Pedagoģija nedrīkst būt zinātne, tai ir jābūt mākslai. Un kur ir kāda māksla, kuru var mācīties, nepārtraukti nedzīvojot sajūtās? Bet sajūtas, kurās jādzīvo, lai nodarbotos ar to lielo dzīves mākslu, kāda ir pedagoģija, šīs sajūtas, kādām jābūt pret pedagoģiju, tās iedegas tikai, apskatot lielo Visumu un tā kopsakarību ar cilvēku.

VIENPADSMITĀ LEKCIJA

Štutarte, 1919. gada 2. septembris

Galva, krūtis un locekļi to miesas, dvēseliskajā un garīgajā attīstībā. Audzināšana, pamodināšana. Mātes piens. Caur gribu modināt intelektu mākslinieciskās mācībās. Augšanas veicināšana un aizturēšana. To sakarība ar fantāziju un atmiņu.

Ja jūs no vakardienas lekcijā izvirzītā redzesviedokļa varat pārskatīt cilvēka ķermenisko būtību, pirmām kārtām ievērojot garu un dvēseli, tad cilvēka ķermeņa būtības uzbūvē un attīstībā jūs ātri varēsiet iesaistīt visu to, kas vēl vajadzīgs. Tādēļ, pirms mēs atlikušajās lekcijās pārejam pie cilvēka ķermeniskā apraksta, turpināsim šo apskatu no garīgi – dvēseliskās puses.

Jūs vakar taču varējāt piekrist, ka cilvēks ir iedalīts trīs daļās: kā galvas cilvēks, kā rumpja cilvēks, kā locekļu cilvēks. Un jūs redzējāt, ka katras šīs daļas attiecības pret dvēselisko pasauli un garīgo pasauli ir dažādas.

Apskatīsim vispirms cilvēka galvas veidojumu. Mēs vakar jau teicām: galva visvairāk ir ķermenis. Krūšu cilvēks mums bija apskatāms miesiski un dvēseliski. Un locekļu cilvēks kā miesiski, tā dvēseliski un garīgi. Bet ar to galvas būtība, dabiski, vēl nav izsmelta, ja mēs sakām: galva visvairāk ir ķermenis. Patiesībā tā nu reiz ir, ka lietas nav asi nodalītas viena no otras, un tādēļ mēs tikpat labi drīkstam teikt: galva tikai citā veidā nekā krūtis un locekļi ir dvēseliska un garīga. Galva, kad cilvēks piedzimst, jau visvairāk ir ķermenis, tas ir, tā zināmā mērā to, no kā tā kā galva sastāv, ir izpaudusi ķermeniskās galvas formā. Tādēļ arī galva izskatās tā. Galva ir arī pirmā, kas izveidojas cilvēka embrionālajā attīstībā, un vispārēji cilvēciskais garīgi – dvēseliskais vispirms parādās galvā. Kāds sakars ir ķermenim galvai ar dvēselisko un ar garīgo? Tā kā galva ir jau iespējami pilnīgi izveidots ķermenis, tā kā tā visu, kas ir nepieciešams izveidošanai, ir jau paveikusi agrākajās attīstības stadijās, no dzīvnieciskā līdz cilvēkam, tādēļ tā ķermeniskā ziņā var būt vispilnīgāk izveidota. Dvēseliskais ar šo galvu ir saistīts tā, ka, bērnam piedzimstot un arī turpinot attīstīties pirmajos dzīves gados, viss dvēseliskais galvā sapņo. Un gars galvā guļ.

Tagad mums ir savāds miesas, dvēseles un gara salikums cilvēka galvā. Mums ir ļoti, ļoti izveidots ķermenis – galva. Tajā mums ir sapņojoša dvēsele, dziļi sapņojoša dvēsele, un vēl gulošs gars. Tagad runa ir par to, kā skatīties uz tikko raksturoto faktu saskaņā ar visu cilvēka attīstību. Šī attīstība līdz pat zobu maiņai ir tāda, ka cilvēks galvenokārt ir atdarinoša būtne. Cilvēks dara visu to, ko viņš noskatās savā apkārtņē. Ka viņš var to darīt, par to viņam jāpateicas tieši tam apstāklim, ka viņa galvasgars guļ. Tādēļ viņš ar šo galvasgaru var kavēties ārpus galvas ķermeņa. Viņš var uzturēties apkārtņē. Jo kad cilvēks guļ, tad viņš ar savu garīgi – dvēselisko ir ārpus ķermeņa. Bērns ar savu garīgi – dvēselisko, ar savu gulošo garu un ar savu sapņojošo dvēseli ir ārpus galvas. Viņš ir pie tiem, kas ir viņa apkārtņē, viņš dzīvo ar tiem, kas ir viņa apkārtņē. Tādēļ bērns ir atdarinoša būtne. Tādēļ no sapņojošās dvēseles attīstās mīlestība pret apkārtni, galvenokārt mīlestība pret vecākiem. Kad cilvēks dabū savus otros zobus, kad viņš pārdzīvo zobu maiņu, tad viņa attīstībā tas īstenībā nozīmē galvas attīstības pēdējo noslēgumu. Kaut arī galva jau piedzimst pilnīgi kā ķermenis, tomēr pēdējo attīstību tā veic tikai pirmajos septiņos cilvēka dzīves gados. Ko galva tad paveic, tas rod savu noslēgumu, zināmā mērā pieliek nobeiguma punktu ar zobu maiņu.

Kas tad tur īsti ir noslēdzies? Redziet, tur ir noslēgusies formas veidošanās. Tur cilvēks to, kas viņu sacietina, kas viņu galvenokārt padara par formu, ir ielējis savā ķermenī. Ja mēs redzam nākam cilvēkam otros zobus, tad mēs varam teikt: pirmā izskaidrošanās ar pasauli pabeigta. Cilvēks ir izdarījis to, kas pieder pie viņa formas darināšanas, pie viņa izveidošanas. Cilvēks šajā laikā, runājot par galvu, iekļaujas savā formā, savā izskatā, bet ar viņu kā krūšu cilvēku notiek kaut kas cits.

Krūtis tās lietas ir būtiski citādākas nekā galvai. Krūtis ir organisms, kas no paša sākuma, kad cilvēks piedzimst, ir ķermeniski–dvēseliskas. Krūtis nav tikai ķermeniskas kā

galva, krūtis ir ķermeniski–dvēseliskas, tikai gars kā sapņojot vēl ir ārpus tām. Ja novērojam bērnu viņa pirmajos gados, tad mums noteikti jāpamana lielāko nomodu, lielāko dzīvīgumu krūšu daļās iepretim galvas daļām. Būtu pilnīgi nepareizi uzskatīt cilvēku par kaut kādu haotiski kopā samestu būtni.

Ar locekļiem tā lieta atkal ir citādāka. Te no pirmā dzīves acumirkļa gars, dvēsele un ķermenis ir dziļi viens ar otru saistīti, tie savstarpēji cauraužas. Te bērns arī visagrāk ir pilnīgi nomodā. To pamana tie, kam jāaudzina šī mazā būtne, kas tur spārdās un ķepurojas savos pirmajos gados. Te viss ir nomodā, tikai tas ir neizveidots. Tas vispār ir cilvēka noslēpums: viņa galvasgars, kad viņš piedzimst, ir jau ļoti, ļoti izveidots, bet guļ. Viņa galvas dvēsele, kad viņš piedzimst, ir ļoti izveidota, bet tā tikai sapņo. Tiem vispirms pakāpeniski ir jāpamostas. Kā locekļu cilvēks – viņam piedzimstot – cilvēks ir gan pilnīgi nomodā, bet vēl neizveidots, neattīstīts.

Īstenībā mums jāizveido tikai locekļu cilvēks un viena daļa no krūšu cilvēka. Jo locekļu cilvēkam un krūšu cilvēkam ir uzdevums pamodināt galvas cilvēku, tā ka jūs īstenībā tikai šeit saņemat patieso audzināšanas un mācīšanas raksturojumu. Jūs attīstāt locekļu cilvēku un vienu daļu krūšu cilvēka un ļaujat locekļu cilvēkam un vienai daļai krūšu cilvēka pamodināt krūšu cilvēka otru daļu un galvas cilvēku. Tādējādi jūs redzat, ka bērns jums jau kaut ko ievērojamu nes pretī. Viņš nes jums pretī to, ko viņš nes sevī savā gatavajā garā un savā relatīvi gatavajā dvēselē no dzimšanas. Un jums tikai jāizveido tas, ko viņš nes pretī negatavajā garā un vēl negatavākajā dvēselē.

Ja tas būtu citādāk, tad audzināšana, patiesā audzināšana un mācīšana būtu vispār neiespējama. Jo padomājiet, ja mēs visu garu, ko cilvēks sev kā dotu nes līdz pasaulē, gribētu izaudzināt un apmācīt, tad mums kā audzinātājiem vajadzētu vienmēr būt pilnīgi izaugušiem tam, kas no kāda cilvēka var rasties. Nu, tad jūs drīz varētu no audzināšanas atsacīties, jo jūs varētu uzaudzināt tikai tik saprātīgus un tik ģeniālus cilvēkus, kāds jūs pats esat. Jūs, pats sevi saprotams, nonākat situācijā, ka jums jāaudzina kādā jomā daudz saprātīgāki un ģeniālāki cilvēki nekā jūs pats esat. Tas ir iespējams tikai tāpēc, ka mums audzināšanā ir darīšana tikai ar vienu daļu cilvēka; ar to cilvēka daļu, kuru mēs arī tad varam uzaudzināt, ja mēs paši neesam tik gudri un ģeniāli, varbūt pat ne tik labi, cik viņš pats nes sevī apdāvinātību ar ģenialitāti, saprātu, labestību. Tas, ko mēs audzināšanā varam panākt kā labāko, ir tieši gribas audzināšana un daļa no rakstura audzināšanas. Jo to, ko mēs audzinām caur gribu, tas ir, caur locekļiem, ko mēs audzinām caur raksturu, tas ir, caur daļu krūšu cilvēka, to mēs varam novest līdz tādai pilnības pakāpei, kāda ir mums pašiem. Kā galu galā ne tikai kalpotājam, bet arī modinātājpulkstenim var iemācīt uzmodināt daudz gudrāku cilvēku nekā pats ir, tā arī daudz mazāk ģeniāls un pat daudz mazāk labs cilvēks var audzināt cilvēku, kuram ir spējas uz ko labāku nekā pašam. Protams, mums jābūt skaidrībā par to, ka attiecībā uz visu intelektuālo mums nav vajadzības būt līdzvērtīgam ar attīstošos cilvēku, bet, ka mēs, ja runa ir par gribas attīstību – kā mēs tagad no šī viedokļa redzam – tiecamies pēc visa iespējamā labestībā, pēc kā vien mēs varam tiekties. Audzēknis var kļūt labāks nekā mēs paši, bet ļoti iespējams nekļūs, ja mūsu audzināšanai nepievienosies vēl cita no pasaules vai no citiem cilvēkiem.

Es jums šajās lekcijās esmu ieskicējis, ka valodā dzīvo zināms labais gars. Valodas labais gars, es teicu, ir ģeniāls, tas ir gudrāks nekā mēs paši. Mēs varam daudz mācīties no tā veida, kā tiek lietota valoda, kā valoda satur savu garu.

Bet labais gars ir vēl arī citā mūsu apkārtnē, ne tikai valodā. Apsvērsim to, ko mēs tikko apguvām: ka cilvēks ienāk pasaulē ar gulošu garu, sapņojošu dvēseli attiecībā uz galvu, ka mums īstenībā ir nepieciešams jau pavisam agri, no dzimšanas, audzināt cilvēku caur gribu, jo mēs, ja mēs nevaram iedarboties uz viņu caur gribu, vispār netiekam klāt viņa gulošajam galvasgaram. Bet mēs atstātu lielu robu cilvēka attīstībā, ja mēs netiktu klāt viņa galvasgaram. Cilvēks būtu piedzimis, viņa galvasgars būtu gulošs. Mēs vēl nevaram bērnu ar ķepurīgajām kājiņām mudināt vingrot vai nodarboties ar eiritmiju. Kad viņš tikko sāk tipināt kājiņām un ar mutīti kaut ko dūdot, arī tad mēs nevaram vēl sniegt īstu muzikālo audzināšanu, arī ar mākslu

vēl nevaram sākt. Mēs vēl neatrodam kādu noteiktu skaidru tiltu no bērna gribas uz gulošo garu. Vēlāk, kad kaut kā piekļūstam bērna gribai, tad varam iedarboties arī uz gulošo garu – jau kad mēs pasakām priekšā pirmos vārdus, notiek gribas aizskaršana. Tad tas, ko mēs ar pirmajiem vārdiem atbrīvojam runas orgānos, jau kā gribas darbība turpinās tālāk gulošajā galvasgarā un sāk to modināt. Bet pašā pirmajā laikā mums vispār nav neviena īsta tilta. Vēl nepāriet plūsma no locekļiem, kuros griba ir nomodā, gars ir nomodā, uz galvas gulošo garu. Te vēl pagaidām ir vajadzīgs cits starpnieks. Te mēs kā audzinātāji cilvēka pirmajā laikā nevaram radīt daudz līdzekļu.

Tad parādās kaut kas, kas arī ir labais gars, kas arī ir gars ārpus mūsējā. Valoda satur sevī savu labo garu, bet bērna attīstības visupirmajā laikā mēs vēl vispār nevaram apelēt pie valodas gara. Bet daba pati satur sevī savu labo garu, savu garu. Ja tai tas nebūtu, tad mums, cilvēkiem, no šī roba, kas tiek radīts mūsu attīstībā audzinoši visupirmajos bērna laikos, vajadzētu nonīkt. Te dabas labais gars rada kaut ko, kas var izveidot tiltu. Tas liek no locekļu attīstības, no locekļu cilvēka rasties substancei, kurā, – jo tā arī ir saistīta ar locekļu cilvēku tā attīstībā – ir kaut kas no šī locekļu cilvēka – tas ir piens. Piens rodas sievišķajā cilvēkā saistībā ar augšējiem locekļiem, ar rokām. Pienu radošie orgāni ir it kā tas, kas turpinās uz iekšu no locekļiem. Piens dzīvnieku un cilvēku valstībā ir vienīgā substance, kurai ir iekšēja radniecība ar locekļu būtību, kura zināmā mērā piedzimst no locekļu būtības, kura tādēļ arī vēl satur sevī locekļu būtības spēku. Un mums, dodot bērnam pienu, tas kā vienīgā substance, vismaz būtiskajā, iedarbojas modinoši uz gulošo garu. Tas, mani mīlie draugi, ir gars, kas ir katrā matērijā, kas izpaužas tur, kur tam ir jāizpaužas. Piens nes savu garu sevī, un šim garam ir uzdevums modināt gulošo bērna garu. Tas nav tikai tāds tēls, bet gan dziļi pamatots dabaszinātnisks fakts, ka dabā esošais labais gars, kurš no noslēpumainā dabas pamata liek rasties substancei – pienam, kurš ir gulošā cilvēka gara modinātājs bērnam. Šādām dziļi noslēpumainām sakarībām pasaules esamībā ir jātiek saskatītām. Tikai tad apjēdz, kādas brīnumainas likumsakarības īstenībā ir šajā pasaules visumā. Tad arvien vairāk apjēdz, ka mēs īstenībā kļūstam šausmīgi nezinoši, ja mēs izveidojam sev teorijas par materiālu substanci tā, it kā šī substance būtu kaut kas indifferents, kas sadalās atomos un molekulās. Nē, tāda šī matērija nav. Šī matērija ir kaut kas tāds, ka viena šāda matērijas daļa kā piens, tam rodoties, ir ar tādu visintīmāko vajadzību kā modināt gulošo cilvēka garu. Kā mēs cilvēkos un dzīvniekos varam runāt par vajadzību, tas ir, par to spēku, kas ir pamatā gribai, tā mēs arī pie matērijas varam runāt par “vajadzību” vispār. Un mēs tikai tad aptveroši uzlūkojam pienu, ja mēs sakām: piens, tam tiekot radītam, kāro būt bērna cilvēkgara pamodinātājs. Tā atdzīvojas tas viss, kas ir mūsu apkārtne, ja mēs to pa īstam uzlūkojam. Tā mēs īstenībā nekad netiekam vaļā no attiecībām starp visu, kas ir ārā pasaulē, un cilvēku.

No tā jūs redzat, ka par cilvēka attīstības pirmo laiku parūpējas dabas labais gars pats. Tālāk audzinot un attīstot bērnu, mēs zināmā veidā pārņemam darbu no dabas labā gara. Sākot ar valodu un ar mūsu rīcību, ko bērns atdarina, mēs iedarbojamies uz bērnu caur gribu, turpinām to darbību, ko redzam izpildām dabas labo garu, kad tas baro bērnu ar pienu un cilvēkam ļauj būt tikai līdzeklim, kas veic šo barošanu. Bet ar to jūs arī redzat, ka daba audzina dabiski. Jo tās barošana ar pienu ir pirmais audzināšanas līdzeklis. Mēs, cilvēki, sākot audzinoši iedarboties uz bērnu ar valodu un ar mūsu rīcību, sākam audzināt dvēseliski. Tādēļ ir tik svarīgi, ka mācīšanās un audzināšanās apzināties: mēs īstenībā kā audzinātāji un skolotāji ar pašu galvu neko daudz nevaram iesākt. Tā ienes mums to, par ko tai pasaulē jāklūst, jau ar piedzimšanu šajā pasaulē. Mēs varam modināt to, kas tajā ir, bet mēs nevaram šādā ziņā tās iekšienē neko pārkārtot.

Bet te, dabiski, sākas nepieciešamība tikt skaidrībā par to, ka ar piedzimšanu fiziskajā zemes esamībā var tikt ienests tikai kaut kas pavisam noteikts. Kas ir radies tikai kultūru attīstības gaitā no ārējiem pieņēmumiem; ar to garīgā pasaule nenodarbojas. Tas ir, mūsu noteiktie līdzekļi lasīšanai, mūsu pieņemtie līdzekļi rakstīšanai – es to no cita redzesviedokļa jau esmu iztīrījis –, tos, protams, bērns nenes sev līdzī. Gari neraksta. Gari arī nelasa. Tie

nelasa grāmatas un ar spalvām tie arī neraksta. Tas ir tikai spiritistu atradums, ka gariem ir cilvēciska valoda un ka tie pat rakstot. Tas, ko satur valoda un rakstīšana, ir kultūras nosacījums. Tas dzīvo te uz Zemes. Un tikai tad, ja mēs bērnam nemācām šo kultūras pieņemumu, šo lasīšanu un rakstīšanu, tikai caur galvu, bet gan mācām bērnam šo lasīšanu un rakstīšanu arī caur krūtīm un locekļiem, tad mēs viņam darām labu.

Dabiski, kad bērns ir kļuvis septiņus gadus vecs un nonāk skolā – mēs taču ne jau vienmēr turējām viņu šūpulī – viņš jau ir kaut ko padarījis, viņš pats ar vecāko atdarināšanu ir ticis tālāk; viņš ir parūpējies par to, ka viņa galvasgars ir pamodies zināmā attieksmē; tad mēs varam to, kas pats ir pamodies galvasgarā, izmantot tam, lai viņam iemācītu lasīšanu un rakstīšanu tradicionāli pieņemtā veidā, bet tad mēs ar savu iespaidu sākam šim galvasgaram kaitēt. Tādēļ es jums teicu: lasīšanas un rakstīšanas mācīšana labās mācībās nedrīkst tikt pasniegta citādāk, kā tikai ar mākslas palīdzību. Pirmie zīmēšanas un krāsošanas elementi, pirmie muzikālie elementi, tiem jānāk vispirms. Jo tie iedarbojas uz locekļu– un uz krūšu cilvēku un tikai netieši uz galvas cilvēku. Bet tad tie modina to, kas ir galvas cilvēkā. Jūs tā nemokāt galvas cilvēku, kā jūs to mokāt tad, ja mēs lasīšanu un rakstīšanu mācām bērnam tikai tā, kā tas pierasti ir izveidojies, tikai intelektuālā veidā. Ja ļaujam bērnam vispirms zīmēt un tad no tā, ko viņš ir uzzīmējis, attīstām rakstu formas, tad mēs audzinām caur locekļu cilvēku tālāk par galvas cilvēku. Mēs parādām bērnam priekšā, teiksim, F. Ja viņam tad šis F ir jāapskata un jāatkārto, tad mēs apskatīšanā vispirms iedarbojamies uz intelektu, un tad intelekts dresē gribu. Tas ir nepareizais ceļš. Pareizais ceļš – cik vien iespējams, caur gribu modināt intelektu. To mēs varam tikai tad, ja no mākslinieciskā pārejam uz intelektuālo izglītību. Jau pirmajos mācību gados, kuros mums bērns tiek nodots, ir jāizturas tā, ka mēs rakstīšanu un lasīšanu bērnam mācām mākslinieciskā veidā.

Jums jāapdomā, ka bērnam, kamēr jūs viņu mācāt un audzināt, ir taču vēl arī kas cits veicams nekā tikai tas, ko jūs ar viņu darāt. Bērnam daudz kas darāms, kas zināmā mērā tikai netieši pieder jūsu resoram. Bērnam ir jāaug. Viņam ir jāaug, un jums jābūt skaidrībā par to, ka, kamēr jūs audzināt un mācāt, bērnam ir jāaug pareizi. Bet ko tas nozīmē? tas nozīmē: jūs nedrīkstat ar savu mācīšanu un savu audzināšanu augšanu traucēt. Jūs drīkstat tikai tā audzināt un mācīt, ka jūs ar savu audzināšanu un mācīšanu ejat līdzās šai augšanas vajadzībai. Tam, ko es tagad saku, ir pavisam īpaša nozīme skolas gados. Jo, ja vispirms formu veidošanās līdz zobu maiņai iziet no galvas, tad skolas laikā tur notiek dzīvības attīstība, tas ir, augšana un viss, kas ar to saistīts – līdz pat dzimumbriedumam. Tikai dzimumbriedums veido noslēgumu dzīvības attīstībai, kura nāk no krūšu cilvēka. Tādēļ jums šinī attīstības laikā pat galvenokārt ir darīšana ar krūšu cilvēku. Jūs nevarat citādi tikt galā, kā tikai zinot: kamēr jūs bērnu mācāt un audzināt, viņš aug un attīstās caur savu krūšu organismu. Jums zināmā mērā ir jāklūst par biedru dabai, jo daba attīsta bērnu caur krūšu iekārtojumu, caur elpošanu, barošanu, kustībām un tā tālāk. Jums jāklūst par labu biedru šai dabas attīstībai. Bet, ja jūs šo dabas attīstību vispār nezināt, kā jūs varat kļūt labs biedrs tai? Ja jūs, piemēram, vispār nezināt, ar ko jūs mācībās vai audzināšanā dvēseliski palēnināt vai paātrināt augšanu, kā tad jūs varat labi audzināt un mācīt? Līdz zināmai pakāpei tas dvēseliski pat ir jūsu rokās – traucēt augošajā bērņā šos augšanas spēkus tā, ka tie var izstīdēt, kas zināmos apstākļos varētu būt kaitīgi. Līdz zināmai pakāpei tas ir jūsu rokās, bērna augšanu neveselīgi aizkavēt, tā ka viņš paliek mazs un sīks; protams, tikai līdz zināmai pakāpei, bet tas ir jūsu rokās. Tātad jums ir jābūt izpratnei tieši par cilvēka augšanas apstākļiem. Jums jābūt šai izpratnei dvēseliski un arī ķermeniski.

Kā mēs varam iegūt ieskatu par dvēselisko augšanas apstākļos? Tad gan mums jāvērsas pie labākas psiholoģijas, nekā ir parastā psiholoģija. Labākā psiholoģija saka mums, ka ar visu to, kas paātrina cilvēka augšanas spēkus, kas cilvēka augšanas spēkus veido tā, ka cilvēks strauji izstīdē, ar visu to ir saistīts tas, kas zināmā attiecībā ir atmiņas veidošana. Proti, ja mēs pārāk daudz prasām no atmiņas, tad mēs zināmās robežās padarām cilvēku par tievi izstīdējušu būtni. Un ja mēs pārāk daudz prasām no fantāzijas, tad mēs atturam cilvēku viņa augšanā. Atmiņai un

fantāzijai ir noslēpumaina kopsakarība ar cilvēka dzīvības atplaukšanas spēkiem. Un mums jāapgūst tāds skatiens, lai šīm kopsakarībām pievērstu kaut cik uzmanības.

Skolotājam, piemēram, ir jābūt spējīgam darīt sekojošo: viņam jāpārļaiž sava veida apkopojošs skatiens pār savu skolēnu skaitu mācību gada sākumā, īpaši sākoties dzīves posmiem, kurus es jums esmu minējis. Tie saistīti ar devīto un divpadsmito gadu. Te viņam zināmā mērā jānotur fiziskās attīstības parāde, un viņam ir jāpamana, kā viņa bērni izskatās. Un tad mācību gada beigās vai citā periodā viņam atkal ir jānotur parāde un jāredz izmaiņas, kuras te ir notikušas. Un rezultāts darīs viņam zināmu: tas viens bērns nav šajā laikā tik labi audzis, kā viņam vajadzētu augt, tas otrs ir gabalu strauji paaudzies. Tad viņam sev jāpaujā: kā man iekārtot nākamajā mācību gadā vai nākamajā skolas periodā līdzsvaru starp fantāziju un atmiņu, lai es strādātu pretī anomālijai?

Redziet, tādēļ arī ir tik svarīgi, ka skolēnus patur cauri visiem skolas gadiem, un tādēļ tas ir tik vajprātīgs ierīkojums, katru gadu nodot skolēnus cita skolotāja rokās. Bet lieta ir arī apgriezta. Skolotājs pakāpeniski mācību gada sākumā un attīstības posmu sākumā (septītais, devītais, divpadsmitais gads) iepazīst savus skolēnus. Viņš iepazīst tādus skolēnus, kuri ir izteikts fantāzijas bērna tips, kas visu pārveido. Un viņš iepazīst tādus skolēnus, kuri visu var labi iegaumēt. Arī ar to skolotājam ir jāiepazīstas. Viņš ar to iepazīstas abās parādēs, kuras es iztirzāju. Bet viņam šī iepazīšanās vēl ir jāizveido tālāk tādā veidā, ka viņš iepazītu ne tikai augšanu ārēji – fiziski, bet arī caur fantāziju un atmiņu mācās redzēt, vai bērnam pastāv draudi par ātru izstīdzēt; tas varētu notikt, ja viņam ir pārāk laba atmiņa; pastāv arī draudi kļūt pārāk druknam, ja par daudz fantāzijas. Vajag ne tikai ar visādiem runas veidiem un frāzēm atzīt miesas un dvēseles kopsakaru, bet vajag varēt topošajā cilvēkā arī novērot miesas un dvēseles, un gara kopdarbību. Fantāzijas pilni bērni aug citādāk, nekā aug ar atmiņu apdāvināti bērni. Šodien psihologiem viss ir gatavs. Atmiņa ir, tā tad tiek aprakstīta psiholoģijās, fantāzija ir, tā tad tiek aprakstīta, kaut gan patiesajā pasaulē viss ir savstarpējās attiecībās. Mēs mācāmies šīs savstarpējās attiecības iepazīt tikai tad, kad ar savu uztveres spēju arī nedaudz pielāgojamies šīm savstarpējām attiecībām. Tas ir, ja mēs šo uztveres spēju lietojam nevis tā, ka gribam visu pareizi definēt, bet padarām uztveri elastīgu, tā ka uztvere to, ko tā ir atzinusi, arī atkal var mainīt – iekšēji, jēdzieniski var mainīt.

Jūs redzat, ka garīgi–dvēseliskais pats ved pāri ķermeniski–miesīgajā. Tas pat ved pāri tādā pakāpē, ka mēs varam teikt: pirmajā laikā bērnu ar miesisku iedarbošanos, ar pienu, audzina dabas labais gars. Tad, sākot no zobu maiņas, bērnu audzinām mēs, mēreni skolveidīgi pilinot bērni mākslu. Tuvojoties skolas laika beigām, tas atkal zināmā veidā mainās. Tur jau arvien vairāk un vairāk iezaiģo vēlākā laika patstāvīgais spriešanas spēks, personības sajūta, patstāvīgā gribas tieksme. Mums par to jādomā, izveidojot mācību plānu, lai to, kam tur ir jānāk, mēs tiešām arī izmantotu.

DIVPADSMITĀ LEKCIJA

Štutgarte, 1919. gada 3. septembris

Sākums cilvēka ķermeniskajam apskatam. Ķermenis ir jāsaprot procesos. Galva un dzīvnieku pasaule. Domu veidošanās. Krūšu sistēma un augu valsts. Slimības būtība. Elpošana un uzturs. Kauli, muskuļi un minerālu valstība.

Ja mēs apskatām cilvēka ķermeni, tad mums tas jāattiecina uz mūsu fiziski–juteklisko vidi, jo ar to tas ir nepārtrauktās maiņattiecībās, tā viņu uztur. Ja mēs palūkojamies ārā fiziski–jutekliskajā vidē, tad mēs šajā vidē uztveram minerālas būtnes, augu būtnes, dzīvnieku būtnes. Ar minerālu, augu, dzīvnieku būtnēm mūsu fiziskā miesa ir radnieciska. Bet radniecības īpašais veids nekļūs skaidrs virspusējā apskatā. Ir nepieciešams iespieties dziļāk dabas valstību būtībā vispār, ja grib iepazīt cilvēka savstarpējās attiecības ar viņa fiziski–juteklisko vidi.

Mēs cilvēkā, ciktāl viņš ir fiziski–ķermenisks, uztveram vispirms viņa cieto skeletu, viņa muskuļus. Iedziļinoties tālāk, mēs uztveram asinsriti kopā ar orgāniem, kuri pieder pie asinsrites. Mēs uztveram elpošanu. Mēs uztveram barošanās norises. Mēs uztveram, kā no visdažādākajām formām – kā tās sauc dabas mācībā – izveidojas orgāni. Mēs uztveram galvas smadzenes un nervus, maņu orgānus, un rodas uzdevums šos cilvēka dažādos orgānus un norises, kam tie ir starpnieki, iekārtot ārpusaulē, kurā viņš pats atrodas.

Sāksim ar to, kas cilvēkā sākumā liekas vispilnīgākais – kā ar to ir īstenībā, mēs jau redzējām –, sāksim ar viņa smadzeņu–nervu sistēmu, kas apvienojas kopā ar maņu orgāniem. Mums tajā ir tas cilvēka iekārtojums, kuram aiz muguras ir visilgākais attīstības laiks; tas ir pārsniedzis formas, ko bija attīstījis dzīvnieku pasaule. Cilvēks zināmā mērā ir izsoļojis cauri dzīvnieku pasaulei attiecībā uz šo savu īsteno galvassistēmu, un viņš ir aizsoļojis tālāk pāri dzīvnieku sistēmai uz īsto cilvēka sistēmu, kas visskaidrāk izpaužas galvas veidojumā.

Vakar mēs runājām par to, kādā mērā mūsu galvas veidošanās piedalās individuālajā cilvēkattīstībā, kādā mērā cilvēka ķermeņa veidošanās pamatojas uz spēkiem, kas nāk no galvas. Mēs redzējām, ka galvas iedarbībai zināmā mērā tiek pielikts noslēguma punkts ar zobu maiņu ap septīto gadu. Mums vajadzētu tikt skaidrībā, kas tad īstenībā notiek, cilvēka galvai esot mijiedarbībā ar krūšu orgāniem un ar locekļu orgāniem. Mums vajadzētu atbildēt uz jautājumu: ko tad īsti dara galva, iekārtojot savu darbu kopsakarā ar krūšu–rumpja sistēmu un locekļu sistēmu? Tā nepārtraukti formē, veido. Mūsu dzīve īstenībā pastāv tajā, ka pirmajos septiņos dzīvības gados notiek spēcīga veidošana, kas ieplūst līdz pat fiziskajai formai, bet ka tad galva vēl vienmēr piepalīdz, uztur veidojumu, caurauž veidojumu ar dvēseli, ar garu.

Galva ir saistīta ar cilvēka veidola veidošanos. Bet – vai galva veido mūsu īsteno cilvēkveidolu? To tā nedara. Jums būs jāpielāgojas uzskatam, ka galva slepenībā nepārtraukti grib no jums taisīt kaut ko citu, nekā to, kas jūs esat. Ir acumirkļi, kuros galva gribētu jūs veidot vilka izskatā. Ir acumirkļi, kuros galva gribētu jūs veidot tā, lai jūs izskatītos kā jērs, tad atkal, lai izskatītos kā tārps – gribētu jūs padarīt par tārpu, par pūķi. Visi tie veidojumi, kas īstenībā jūsu galvai ir par jums padomā, tos jūs atrodat izplatītus ārā dabā dažādajās dzīvnieku formās. Ja jūs uzlūkojat dzīvnieku valsti, tad varat teikt: tas esmu es pats, tikai mana rumpja sistēma un mana locekļu sistēma izrāda man to laipnību, ka tās nepārtraukti, ja no galvas nāk, piemēram, vilka tēls, šo vilka tēlu pārveido par cilvēka formu. Jūs sevī nepārtraukti pārvarat animālisko. Jūs pārvarat sevi tā, ka jūs neļaujāt tam nonākt gluži esamībā, bet gan to metamorfozējat, pārveidojat. Tātad cilvēks ar savu galvas sistēmu ir zināmās attiecībās ar dzīvniecisko vidi, bet tādā veidā, ka viņš savā miesīgajā radīšanā nepārtraukti iziet no šīs dzīvnieciskās vides. Kas tad īstenībā paliek jūsos? Jūs varat aplūkot kādu cilvēku un izdarīt interesanto apskatu, sakot: Te ir cilvēks. Augšā viņam ir galva. Tur īstenībā kustas vilks, bet tas nekļūst par vilku, tas tūdaļ tiek izdzēsts ar rumpi un locekļiem. Tur īstenībā kustas jērs, tas tiek izdzēsts ar rumpi un locekļiem.

Te cilvēkā pārjutekliski nepārtraukti kustas un tiek izdzēstas dzīvnieciskās formas. Kas būtu, ja pārjutekliskajā rastos fotogrāfs, kurš fiksētu šo procesu, kurš tāpat fiksētu visu šo procesu uz fotoplates vai uz nepārtraukti mainīgām fotoplatēm? Ko tad uz šīs fotoplates varētu redzēt? Varētu redzēt cilvēka domas. Šīs cilvēka domas ir pārjutekliskā kolerācija (t.i. savstarpēja sakarība, atbilstība) ar to, kas jutekliski neparādās. Jutekliski šīs nepārtrauktās dzīvnieciskā metamorfozes, plūstot no galvas uz leju, neparādās, bet pārjutekliskajā tās darbojas cilvēkā kā domu process. Kā pārjutekliski reāls process tas pilnīgi pastāv. Jūsu galva ir ne tikai slinkuma lāpītāja uz pleciem, bet tā ir arī tā, kas jūs īstenībā labprāt gribētu paturēt dzīvnieciskajā. Tā dod jums visas dzīvnieku valstības formas, tā labprāt gribētu, lai nepārtraukti rastos dzīvnieku valstības. Bet jūs ar savu rumpi un locekļiem neļaujiet nonākt līdz tam, ka caur jums jūsu dzīves laikā rastos vesela dzīvnieku valstība, bet gan pārveidojat šo dzīvnieku valstību savās domās. Tādas ir mūsu attiecības ar dzīvnieku valsti. Mēs ļaujam šai dzīvnieku valstībai rasties mūsos pārjutekliski un tad nevis ļaujam tai nonākt līdz jutekliskai realitātei, bet gan atturam to pārjutekliskajā. Rumpis un locekļi neielaiž šos radošos dzīvniekus savā rajonā. Ja galvai ir pārāk liela tieksme radīt kaut ko no šī dzīvnieciskā, tad pārējais organisms pretojas to uzņemt, un galvai, lai to atkal iznīdētu, ir jāķeras pie migrēnas un līdzīgām lietām, kas norisinās galvā.

Arī rumpja sistēmai ir sakars ar apkārtni. Tai nav sakars ar apkārtnes dzīvnieku sistēmu, bet tai ir sakars ar augu pasauli visā apjomā. Ir noslēpumainas attiecības starp cilvēka rumpja sistēmu, krūšu sistēmu un augu pasauli. Rumpja sistēmā, krūšu sistēmā, rumpja-krūšu sistēmā norisinās svarīgākais no asinsrites, elpošanas un barošanās. Visiem šiem procesiem ir savstarpēja sakarība ar to, kas notiek ārā fiziski- jutekliskajā dabā, augu pasaulē, bet tā ir ļoti īpatnēja sakarība.

Apskatīsim vispirms elpošanu. Ko cilvēks dara, kad viņš elpo? Jūs zināt, viņš uzņem skābekli un savos dzīvības procesos šo skābekli, savienojot to ar oglekli, pārveido oglekļa dioksīdu. Ogleklis organismā radies no pārveidotajām barības vielām. Šis ogleklis uzņem skābekli. No tā, ka skābeklis savienojas ar oglekli, rodas oglekļa dioksīds. Jā, tagad cilvēkam būtu skaista izdevība, kad viņa iekšienē ir oglekļa dioksīds, neizlaist to ārā, bet gan paturēt sevī. Ja viņš tagad varētu atkal atbrīvot oglekli no skābekļa - jā, kas tad notiktu? Kad cilvēks vispirms ar visu savu dzīvības procesu ieelpo skābekli un ļauj tam sevī saistīties ar oglekli par oglekļa dioksīdu, un ja cilvēks tagad būtu spējīgs iekšēji skābekli atkal aizvākt, izslēgt, bet oglekli pārstrādāt, kas tad cilvēkā rastos? Augu pasaule. Cilvēkā pēkšņi augtu visa augu valsts. Jo ko tad augi dara? Tie, protams, neieelpo skābekli tādā pašā regulārā veidā kā cilvēks, bet gan asimilē oglekļa dioksīdu. Augs dienā ir kā uzburts uz oglekļa dioksīdu, bet skābekli tas atdod. Būtu slikti, ja tas to nedarītu, tad mums un arī dzīvniekiem skābekļa nebūtu. Bet oglekli augs patur. No tā veidojas ciete un cukurs un viss, kas tajā ir; no tā tas būvē visu savu organismu. Augu valsts rodas tieši tādējādi, ka veidojas no oglekļa, kuru augi ar savu asimilāciju izdala no oglekļa dioksīda. Ja jūs uzlūkojat augu valsti, tā ir metamorfozēts ogleklis, kurš ir izdalīts asimilācijas procesā, kas atbilst cilvēka elpošanas procesam. Augs arī nedaudz elpo, bet citādi nekā cilvēks. Tikai ārējs apskats saka, ka augs arī elpo. Tas gan nedaudz elpo, proti, naktī, bet par šo elpošanu var teikt: te ir bārdas nazis, es ar to griezīšu gaļu. - Elpošanas process augam ir citādāks nekā cilvēkiem un dzīvniekiem, tāpat kā bārdas nazis ir kaut kas cits nekā galda nazis. Cilvēka elpošanas procesam augos atbilst apgrieztais process, asimilācijas process.

No tā jūs sapratīsit, ka, ja jūs turpinātu sevī procesu, kurā ir radusies oglekļa dioksīds, tas ir, ja skābeklis atkal tiktu atdots un oglekļa dioksīds tiktu pārveidots ogleklī, kā to dara daba ārā - vielas priekš tā arī būtu jūsos- tad jūs varētu ļaut sevī augt visai veģetācijai. Jūs varētu panākt, ka jūs pēkšņi uzplauktu kā augu pasaule. Jūs pazustu, un visa augu pasaule rastos. Šī spēja ir cilvēkā, ka viņš nepārtraukti rada augu pasauli, viņš tikai neļauj līdz tam nonākt. Viņa rumpja sistēmai ir stipra tieksme nepārtraukti radīt augu pasauli. Galva un locekļi neļauj līdz tam nonākt, tie

aizsargājas pret to. Tā cilvēks ogļskābi izdzen ārā un neļauj augu valstībai sevī rasties. Viņš augu valstībai no ogļskābes ļauj rasties ārā.

Tā ir vērā liekama savstarpēja sakarība starp krūšu-rumpja sistēmu un jutekliski- fizisko apkārtni, ka tur arī ir augu valstība, un ka cilvēks, lai nekļūtu par augu, ir nepārtraukti spiests neļaut sevī uzsākties veģetācijas procesam, bet gan, kad tas rodas, to tūlīt vadīt ārā. Tātad mēs varam teikt: attiecībā uz krūšu-rumpja sistēmu cilvēks ir spējīgs radīt augu pretvalstību. Ja jūs iedomājaties augu valstību kā pozitīvu, tad cilvēks rada augu valstībai negatīvu. Viņš zināmā mērā rada apgrieztu augu valstību.

Un kas ir tad, ja augu valstība sāk viņā slikti uzvesties, un galvai un locekļiem nav spēka tās rašanos tūlīt dīglī noslāpēt, to aizraidīt prom? Tad cilvēks kļūst slims! Pamatā ņemot, iekšķīgās slimības, kas izceļas no krūšu-rumpja sistēmas, pastāv tajā, ka cilvēks ir par vāju, lai tūdaļ novērstu viņā rodošos augveidīgo. Tajā acumirkļī, kurā tikai mazdrusiņ mūsos rodas tas, kas tendē uz augu valstību, bet mēs neesam spējīgi tūdaļ rūpēties par to, lai tas, kas grib mūsos rasties kā augu valstība, atstāj mūsu iekšieni un ārpusē ierīko savu valstību, tajā acumirkļī mēs kļūstam slimi. Tā ka saslimšanas procesa būtība ir jāmeklē tajā, ka cilvēkā sāk augt augi. Tie, dabiski, nekļūst par augiem, jo galu galā lilijai cilvēka iekšiene nav sevišķi patīkama vide. Bet no citu sistēmu vājuma var izrietēt tendence, ka rodas augu valstība, un tad cilvēks kļūst slims. Ja vēršam skatienu uz visu augu apkārtējo pasauli mūsu cilvēciskajā vidē, tad mums ir jāsaka: zināmā nozīmē mums augu apkārtējā pasaulē ir visu mūsu slimību tēli. Tas ir tas savādais noslēpums cilvēka kopsakarībā ar dabas apkārtējo pasauli, ka viņam - kā mēs to iztīrījām citās vietās- augos jāredz ne tikai savas attīstības tēlus līdz dzimumbriedumam, bet arī augos ārā, sevišķi ciktāl šie augi nes sevī spējas kļūt par augļiem, jāredz savas saslimšanas procesu tēlus. Tas ir kaut kas, ko cilvēks varbūt dzird ne labprāt, jo viņš, pats par sevi saprotams, augu valsti estētiski mīl, un kad augu valsts parāda savu būtību ārpus cilvēka, tad cilvēkam par šo estētiku ir taisnība. Bet tajā acumirkļī, kad augu valsts savu būtību grib parādīt cilvēka iekšienē, grib sākt veģetēt cilvēkā, tas, kas darbojas ārā krāsu skaistajā augu valstī, kļūst par slimības cēloni. Medicīna būs zinātne tad, kad tā katrai atsevišķai slimībai atradīs paralēles ar kādu formu augu pasaulē. Tas nu reiz ir tā, ka, cilvēkam izelpojot ogļskābi, viņš, pamatā ņemot, savas paša esamības dēļ nepārtraukti izelpo visu augu pasauli, kas viņā grib rasties. Tādēļ arī nav jāuzņem par pārsteidzošu to, ka tad, kad augs sāk pārsniegt savu parasto auga esamību un sāk veidot sevī indes, ka tad šīs indes arī ir saistītas ar cilvēka veselības un saslimšanas procesiem. Bet tas ir arī saistīts ar normālajiem barošanās procesiem.

Jā, mani mīļie draugi, barošanās, kura tāpat kā elpošana norise notiek krūšu-rumpja sistēmā - vismaz pēc sava izejas punkta- ir jāaplūko pavisam līdzīgā veidā kā elpošana. Ēdot cilvēks tāpat uzņem sevī vielas no savas apkārtnes, bet viņš tās pārveido. Viņš tās pārveido tieši ar elpošanas skābekļa palīdzību. Vielas, kuras cilvēks uzņem barojoties, pēc tam, kad viņš tās ir pārveidojis, savienojas ar skābekli. Tas izskatās kā degšanas process un izskatās tā, it kā cilvēks savā iekšienē nepārtraukti degtu. To daudzkārt saka arī dabaszinātne, ka cilvēkā darbojoties degšanas process. Bet tā nav taisnība. Tas nav nekāds īsts degšanas process, kas notiek cilvēkā; tas ir degšanas process - ņemiet to labi vērā- kuram trūkst sākuma un beigu. Tā ir tikai degšanas procesa vidējā pakāpe, tai trūkst sākuma un beigu. Cilvēka ķermenī nekad nedrīkst notikt degšanas procesa sākums un beigas, bet gan tikai degšanas procesa vidējā daļa. Tas cilvēkam būtu graužoši, ja kāda degšanas procesa visupirmās pakāpes, - kā tas notiek pie augļu nogatavošanās - notiktu cilvēka organismā, piemēram, kad cilvēks bauda pavisam negatīvu augli. Šinī sākuma procesā, kurš ir līdzīgs degšanai, cilvēks nevar piedalīties. Tas neko viņam nedod, tas padara viņu slimu. Ja cilvēks var ēst daudz negatīvu augļu, kā, piemēram, stiprie laucinieki, tad viņam ir jābūt jau ļoti, ļoti lielai radniecībai ar apkārtējo dabu, tā ka viņš negatīvos ābolus un bumbierus var sevī tā sagremot, kā viņš sagremo jau saules nogatavinātos augļus. Tātad viņš var darboties līdzīgai vidējai procesam. No visiem degšanas procesiem

cilvēks barošanās norisēs var darboties līdzīgi tikai vidējam procesam. Ja process tiek izdarīts līdz savām beigām, tad šis nobeigtais process noved tur, kur, piemēram, noved gatavos augļus ārienē - tie pūst. To cilvēks vairs nedrīkst darīt līdzīgi. Tātad cilvēkam jau pirms beigām barības vielas ir jāizdala. Cilvēks tiešām neizpilda dabas procesus tā, kā tie norisinās apkārtnē, bet viņš izpilda tikai vidējo daļu. Sākumu un beigas viņš sevī nevar veikt.

Un tagad mēs redzam kaut ko augstākā mērā savādu. Apskatiet elpošanu. Tā ir pretstats visam, tam, kas norisinās ārā augu valstī. Tā zināmā mērā ir anti-augu valstība. Cilvēka elpošana ir anti-augu valstība, un tā iekšēji saistās ar barošanās procesu, kas ir vidusdaļa no procesa ārpusē. Redziet, te mūsu miesas krūšu-rumpja sistēmā dzīvo divējādas lietas: šis anti-augu process, kurš norisinās ar elpošanu, vienmēr darbojas kopā ar vidējo daļu no pārējā dabas procesa ārpusē. Tie darbojas viens caur otru. Tur, redziet, ir saistīti dvēsele un ķermenis. Tur ir tā noslēpumainā kopsakarība starp dvēseli un miesu. Tam, kas norisinās ar elpošanas procesu, saistoties ar pārējiem dabas procesiem, kuru izpildīšana notiek tikai to vidējā daļā, tur dvēseliskais, kas ir anti-augu process, saistās ar cilvēkam izveidojušos miesīgo, kas vienmēr ir dabas procesa vidējā daļa. Zinātne var ilgi domāt, kur ir savstarpējā sakarība starp miesu un dvēseli, ja tā to nemeklē noslēpumainajā kopsakarībā starp dvēseliski izveidojušos elpošanu un miesīgi izveidojušos dabas procesu vidējo daļu. Šie dabas procesi nerodas cilvēkā un nepāriet cilvēkā. To rašanos viņš atstāj ārpusē; to iznīkšana drīkst notikt tikai pēc tam, kad viņš to ir izdalījis. Cilvēks miesīgi saistās tikai ar dabas procesu vienu vidējo daļu, un viņš caurauž ar dvēseli šos dabas procesus elpošanas procesā.

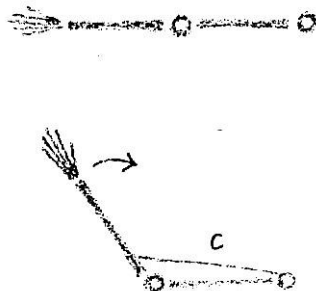
Te rodas tas smalkais saaudums norisēm, kuras nākotnes medicīnai, nākotnes higiēnai būs īpaši jāstudē. Nākotnes higiēnai būs jājautā: kā ārā Visumā viens otrā darbojas dažādās siltuma pakāpēs? Kā darbojas siltums pārējā no vēsākas vietas uz siltāku un otrādi? Kā tas, kas ārā darbojas kā siltuma norise, iedarbojas cilvēka organismā, kad tas ir iesaistīts šajās siltuma norisēs? Gaisa un ūdens saspēli cilvēks atrod ārējos veģetācijas procesos. Viņam būs jāstudē, kā tas iedarbojas uz cilvēku, ja cilvēks tajā ir iesaistīts un tā tālāk.

Attiecībā uz šādām lietām medicīna šodien ir pavisam iesākumā, vēl tik tikko iesākumā. Šodienas medicīna, piemēram, daudz lielāku vērtību piešķir tam, ka tā, kad rodas kaut kas tamlīdzīgs kā kādas slimības forma, slimības izraisītāju sameklē starp baciļu vai baktēriju formām. Tad, kad tie atrasti, tā ir apmierināta. Bet daudz vairāk jārunā par to, kā izzināt, kā tas nākas, ka cilvēks ir spējīgs vienā savas dzīves acumirkļī attīstīt sevī mazliet no veģetācijas procesa, tā ka baciļi tad tur nojauš patīkamu uzturēšanās vietu. Runa ir par to, ka mums jāuztur sava ķermeņa uzbūve tā, lai priekš visa veģetējošā odžu dzimuma tur vairs nav nekāda patīkamā uzturēšanās vieta. Ja mēs to darām, tad šie kungi nevarēs sarīkot mūsos nekādus lielos postījumus.

Tagad mums vēl paliek jautājums: kādas tad īstenībā ir skeleta un muskuļu attiecības ar visu cilvēcisko dzīvības procesu, kad mēs apskatām cilvēku miesīgi viņa attiecībās ar ār pasauli?

Redziet, te mēs nonākam pie kaut kā, kas jums noteikti ir jāapjēdz, ja gribat saprast cilvēku, bet uz ko tagadnes zinātne gandrīz pilnīgi nevērš uzmanību. Ievērojiet reiz, kas notiek, ja jūs saliecat roku. Tur taču jūs panākat, savēlot muskuļus, kuri saliec apakšdelmu, gluži mehānisku norisi. Iedomājieties tagad, ka tas būtu noticis vienkārši tādēļ, ka jums sākumā būtu bijis tāds stāvoklis kā šis (skat. pirmo zīmējumu).

Tagad jūs sasprindzinātu vienu saiti (c) un saritinātu to; tad šis stienis izdarītu šo kustību (skat. otro zīmējumu). Tā ir pavisam mehāniska kustība. Šādas mehāniskas kustības jūs izdarāt arī tad, kad saliecat celi, arī kad jūs ejat. Jo iešanā nepārtraukti visa jūsu ķermeņa mašīnērija nonāk kustībā, un nepārtraukti iedarbojas spēki. Tie galvenokārt ir sviras spēki, bet iedarbojas tieši spēki.

Padomājiet tagad, ka jūs varētu ar kādu sarežģītu fotogrāfisku norisi panākt, ka tad, kad cilvēks iet, tiktu fotografēts ne viņš pats, bet visi tie spēki, kurus viņš pielieto. Tātad spēki, kurus viņš pielieto, lai paceltu kāju, to atkal piezemētu, otru kāju pārceļtu tālākā vietā. No cilvēka tātad nebūtu nofotografēts nekas cits, kā tikai spēki. Vispirms tur, kad jūs redzētu šos spēkus attīstāties, būtu nofotografēta ēna un iešanā pat vesela ēnu josla. Jūs dziļi maldāties, ja domājat, ka jūs ar savu "Es" dzīvojat muskuļos un gaļā. Jūs ar savu "Es", arī kad jūs esat nomodā, dzīvojat nevis muskuļos un gaļā, bet galvenokārt šajā ēnā, kuru jūs nofotografējat; tajos spēkos, ar kuriem jūs ķermenis izdara savas kustības. Lai cik groteski tas jums neskanētu: kad jūs apsēžaties, tad jūs piespiežat savu muguru krēsla atzveltnī; ar savu "Es" jūs dzīvojat spēkā, kurš attīstās šajā kopāsaspiešanās. Kad jūs stāvat, jūs dzīvojat spēkā, ar kuru jūs pēdas spiež uz zemi. Jūs nepārtraukti dzīvojat spēkos. Tā vispār nav taisnība, ka mēs ar savu "Es" dzīvojam mūsu redzamajā ķermenī. Mēs ar savu "Es" dzīvojam spēkos. Mūsu redzamo ķermeni tikai nesam līdzī; to mēs tikai stiepjam līdzī mūsu fiziskās zemes dzīves laikā līdz nāvei. Mēs arī nomoda stāvoklī dzīvojam tikai spēkumiesā. Ko tad īstenībā dara šī spēkumiesā? Tā nepārtraukti turpina kādu neparastu uzdevumu.

Vai nav taisnība, ēdot jūs uzņemat arī dažādas minerālas vielas. Arī kad jūs ne pārāk sasālāt savu zupu - sāls taču ir barībasvielās- jūs uzņemat minerālvielas. Jums arī ir vajadzība uzņemt minerālvielas. Ko tad jūs darāt ar šīm minerālvielām? Jā, redziet, jūsu galvas sistēma ar šīm minerālvielām daudz neko nevar iesākt. Jūsu rumpja-krūšu-sistēma arī nē. Bet jūsu locekļu sistēma - tā novērš, ka šīs minerālvielas jūsos pieņemtu savu kristālisko formu. Ja jūs neattīstāt savus locekļu sistēmas spēkus, tad jūs, sāli ēdot, kļūtu par sāls kubu. Jūsu locekļu sistēmai, skeletam un muskuļu sistēmai ir nepārtrauktā tendence Zemes minerālveidojumiem darboties pretī, tas ir, izšķīdināt minerālus. Spēki, kuri izšķīdina minerālus cilvēkā, nāk no locekļu sistēmas.

Kad slimības process izvēršas pāri tikai veģetatīvajam, tas ir, kad ķermenim ir tendence ļaut sevī sākties ne tikai augveidīgajam, bet arī minerālajam kristalizācijas procesam, tad iestājas augstāka, ļoti graujoša slimības forma, piemēram, cukurslimība. Tad cilvēka ķermenis nav spējīgs tikai ar savu locekļu spēku, ko tas uzņem no pasaules, tiešām izšķīdināt minerālu, ko tam nepārtraukti būtu jāizšķīdina. Ja cilvēki šodien nevar kļūt pavēlnieki tieši pār tām slimību formām, kas daudzējādi ir saistītas ar slimīgu mineralizēšanos cilvēka ķermenī, tad tas daudzējādi ceļas no tā, ka mēs nevaram pret šo saslimšanas formu pietiekami pielietot pretlīdzekļus, ko mums visu vajadzētu ņemt no maņu orgānu vai smadzeņu, nervu atzaru un tamlīdzīgi kopsakarībām. Mums vajadzētu šīs šķietamās vielas - man ir zināms pamats tās saukt par šķietamām vielām- kuras ir maņu orgānos, kuras ir smadzenēs un nervos, šo sabrūkošo materiālu mums vajadzētu pielietot kaut kādā formā, lai kļūtu par kungiem tādām slimībām kā podagra, cukurslimība un tamlīdzīgi. Šajā jomā cilvēcei dziedinošais var tikt tiešām sasniegts tikai tad, kad reiz tiks pilnīgi izprasts cilvēka kopsakars ar dabu no redzesviedokļa, kuru es jums šodien esmu devis.

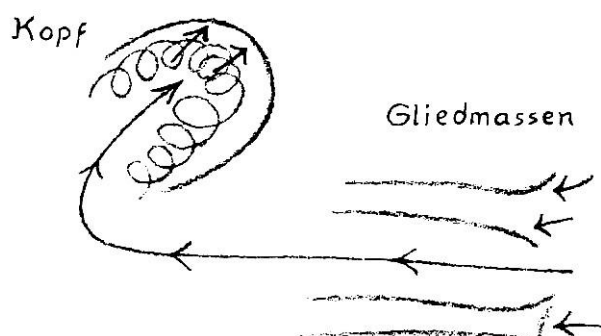
Cilvēka ķermenis neklūs izskaidrojams nevienā citā veidā, kā zinot vispirms tā norises, tā procesus, kā zinot, ka cilvēkam sevī ir jāizšķīdina minerāls, sevī ir jāapvērš augu valstība, jāizved no sevis, tas ir, jāapgāro dzīvnieku valstība. Visam tam, ko skolotājam būtu jāzina par miesas attīstību, pamatojums ir šāds antropoloģisks, antropozofisks apskats, kā es jums to šeit esmu parādījis. Ko no tā var veidot pedagogiski, to tālāk pārrunāsim rīt.

TRĪSPADSMITĀ LEKCIJA

Štutgarte, 1919. gada 4. septembris

Garīgi - dvēseliskā darbība cilvēkā. Cilvēks kā aizsprosta aparāts. Nervi. Asinis. Fizisks un garīgs darbs attiecībā pret garīgo un miesīgo. Jēgpilna un bezjēdzīga darbība. Miegš. Vingrošana, eiritmija. Sports. Intelektuāls darbs.

Mēs varam apjēgt cilvēka attiecības ar ārpasauli un varam gūt ieskatu, kā mums būtu jāizturas pret bērnu attiecībā uz viņa izturēšanos pret ārpasauli, ja pamatā liekam tādas atzinumus, kādus mēs esam apguvuši šajās lekcijās. Runa ir tikai par to, kā šos atzinumus atbilstošā veidā pielietot dzīvē. Apdomājiet, ka mums uzmanīgi jāaplūko tieši cilvēka divkārša izturēšanās pret ārpasauli, jo mēs varam runāt par locekļu cilvēka pilnīgi pretēju veidojumu pret galvas cilvēku.

Mums jāapgūst šis grūtais priekšstats, ka locekļu cilvēka formas mēs varam apjēgt tikai, ja stādāmies priekšā, ka galvas formas tiek apgrieztas otrādi kā cimds vai zeķe. Tam, kas līdz ar to izpaužas, ir liela nozīme visā cilvēka dzīvē. Ja mēs to uzzīmējam shematiski, tad tas ir tā, ka mēs varam teikt: galvas forma tiek izveidota tā, ka tā zināmā mērā tiek spiesta no iekšienes uz āru, ka tā tiek piepūsta no iekšienes uz āru. Ja mēs iedomājamies cilvēka locekļus, tad mēs varam radīt priekšstatu, ka tie tiek spiesti no ārienes uz iekšu šīs otrādi apgriešanas dēļ – tas cilvēka dzīvē nozīmē ļoti daudz – jūsu pierē. Atsauciet atmiņā, ka jūsu iekšējais cilvēciskais tiecas no iekšienes uz jūsu pieri. Aplūkojiet savas plaukstas iekšējo virsmu un savas pēdas iekšējo virsmu: uz tām nepārtraukti tiek izdarīts sava veida spiediens – tikai pretējā virzienā – kas ir vienāds ar spiedienu, kurš tiek izdarīts uz jūsu pieri no iekšienes. Tātad, turot plaukstas pretī ārpasalei, uzliekot savas pēdas uz zemes, no ārienes caur pēdām plūst iekšā tas pats, kas no iekšienes plūst pret pieri. Tas ir ārkārtīgi svarīgs fakts. Tas ir tik svarīgs tādēļ, ka mēs tādējādi redzam, kā īstenībā cilvēkā ir ar garīgi-dvēselisko. Šis garīgi-dvēseliskais ir plūsma, kas plūst cauri cilvēkam.

Kas tad ir cilvēks attiecībā pret šo garīgi-dvēselisko? Iedomājieties, ka šurp plūst ūdens straume un tiek aizturēta ar aizsprostu, ka tā uzplūst un veļas atpakaļ. Tā garīgi-dvēseliskais kūsa pāri cilvēkā. Cilvēks ir aizsprosta aparāts garīgi-dvēseliskajam. Īstenībā tas gribētu netraucēti izplūst cauri cilvēkam, bet viņš to attur un palēnina. Viņš liek tam sevī uzkrāties. Bet visādā ziņā šī iedarbība, ko es esmu apzīmējis kā plūsmu, ir ļoti īpatnēja. Es šo garīgi-dvēselisko iedarbību esmu apzīmējis kā plūsmu, bet kas tā īstenībā ir pret ārējo ķermeniskumu? Tā ir nepārtraukta cilvēka uzsūkšana.

Cilvēks stāv pretī ārpasalei. Garīgi-dvēseliskais tiecas pēc viņa, lai nepārtraukti uzsūktu. Tādēļ mēs no ārpuses nepārtraukti slāņojamies, lobāmies nost. Ja gars nav pietiekami stiprs, mums vajag kādas daļas, kā, piemēram, nagus apgriezt, jo gars, nākot no ārienes, grib tos uzsūcot noārdīt. Tas noārda visu, un ķermenis aptur šo noārdīšanu. Cilvēkā ir jātiec radītam līdzsvaram starp noārdošo garīgi-dvēselisko un miesīgi nepārtraukti būvējošo. Šajā plūsmā ir

iebīdīta krūšu-vēdera sistēma. Un krūšu-vēdera sistēma ir tā, kas metas pretī garīgi-dvēseliskā, – kas laužas iekšā – ārdīšanai un tā caurauž cilvēku ar materiālo. Tādējādi jūs saskatāt, ka cilvēka locekļi, kuri sniedzas ārā, pāri krūšu-vēdera sistēmai, tiešām arī ir tas garīgākais, jo locekļos vismazāk notiek matēriju radošo procesu uzsākšana cilvēkā. Tikai tas, ko locekļos iesūta krūšu-vēdera sistēma no vielmaiņas norisēm, panāk, ka mūsu locekļi ir materiāli. Mūsu locekļi augstā pakāpē ir garīgi, un locekļi ir tie, kas novājina mūsu miesu, kad tie kustas. Un mūsu ķermenim ir lemts attīstīt sevī to, uz ko cilvēks īstenībā ir noskaņots no savas dzimšanas. Ja locekļi kustas par maz, vai arī tie nekustas atbilstoši, tad tie nepietiekami patērē miesu. Krūšu-vēdera sistēma tad ir laimīgā stāvoklī – priekš sevis laimīgā stāvoklī – ka locekļi no tās nenotērē pietiekami daudz. To, ko tā patur pāri, tā izmanto tam, lai radītu cilvēkā pārmērīgu materialitāti. Šī pārmērīgā materialitāte tad caurauž to, uz ko cilvēks ir noskaņots no savas dzimšanas, kādam viņam tā tad vajadzētu būt pret miesiskumu, jo viņš tiek dzemdēts kā dvēseliski-garīga būtne. Tas, kam viņam vajadzētu būt, tiek caurausts ar kaut ko, kam viņam nevajadzētu būt, kas viņam ir materiāls tikai kā Zemes cilvēkam, kas nav paredzēts garīgi-dvēseliski vārda patiesajā nozīmē; tas arvien vairāk un vairāk caurauž viņu ar taukiem. Bet, kad šie tauki nedabiskā veidā tiek uzkrāti cilvēkā, tad īstenībā garīgi-dvēseliskajam, kurš ielaužas kā uzsūcošs process, kā patērējošs process, pārāk daudz stājas pretī un tad tiek apgrūtināts tā ceļš uz galvas sistēmu. Tādēļ nav pareizi, ja bērniem atļauj saņemt pārāk daudz taukus radošu ēdienu. Ar to viņu galva tiek nodalīta no garīgi-dvēseliskā. Jo tauki guļas garīgi-dvēseliskajam ceļā, un galva kļūst tukša. Runa ir par to, ka ir jāattīsta taktiska kopdarbība ar visu bērna sociālo stāvokli tā, lai bērns tiešām nekļūtu pārāk tauks. Vēlāk dzīvē tauku rašanās jau ir atkarīga no visdažādākajām lietām, bet bērnībā, darbojoties ar normāli veidotiem bērniem, sevišķi ar īpaši vāji veidotiem, kuri var viegli kļūt resni tieši tādēļ, ka ir vāji, vienmēr jābūt pie rokas palīdzībai ar atbilstošu ēdināšanu pret pārāk stipru aptaukošanos.

Bet pret šīm lietām neradīsies īstā atbildības sajūta, ja neapsver tās tiešām lielo nozīmi, ja neapsver, ka gadījumā, ja bērnam atļauj uzkrāt pārāk daudz tauku, tad ar to nemākulīgi iejaucas pasaules procesā, kam ir padomā nodarboties ar cilvēku, ko tas izpauž tādā veidā, ka ļauj savam garīgi-dvēseliskajam plūst cauri cilvēkam.

Jo redziet, cilvēka galvā notiek kaut kas augstākā mērā īpatnējs: garīgi-dvēseliskajam ieplūstot cilvēkā, tas šļācas atpakaļ, līdzīgi ūdenim, kad tas nonāk pie aizsprosta. Tas ir, tas, ko garīgi-dvēseliskais nes līdzī no matērijas – kā Misisipi nes līdzī smiltis – galvas smadzeņu iekšienē arī šļācas atpakaļ tā, ka smadzenēs, kur uzkrājas garīgi-dvēseliskais, ir plūsmu virpuļi. Un materiālā atpakaļsviešanā tad smadzenēs matērija nepārtraukti pati sevī sabrūk. Kad matērija, kura vēl ir caurausta ar dzīvību, pati sevī sabrūk, tā tad tā atsitas atpakaļ, kā es jums parādīju, tad rodas nervs. Nervs rodas vienmēr, kad cauri dzīvībai gara nestā matērija sabrūk pati sevī un atmirst dzīvā organismā. Nervs dzīvā organismā ir atmirusi matērija, tā ka dzīvība tā tad pārvirzās, uzkrājas pati sevī, matērija sadrūp, sabrūk. Tā cilvēkā rodas kanāli, kuri iet visur, kuri ir piepildīti ar atmirušo matēriju – nerviem; tad garīgi-dvēseliskais var virmot atpakaļ cilvēkā. Gar nerviem garīgi-dvēseliskais cilvēkam kūsa cauri, jo garīgi-dvēseliskajam ir vajadzīga sabrukusi matērija. Tas liek sabrukt matērijai uz cilvēka virsmas, noved to pie nolobīšanās. Šis garīgi-dvēseliskais tikai tad piepilda cilvēku, ja matērija viņā vispirms pamirst. Gar materiāli pamirušajiem nervu ceļiem iekšienē kustas cilvēka garīgi-dvēseliskais.

Tādējādi var ieskatīties tajā veidā, kā īstenībā garīgi-dvēseliskais strādā cilvēkā. To redz spiežamies klāt no ārienes, attīstot uzsūcošu, patērējošu darbību. To redz iespiežamies, redz, kā tas tiek aizturēts, kā tas mutuļo atpakaļ, kā tas nonāvē matēriju. Redz, kā matērija sabrūk par nerviem, un caur to garīgi-dvēseliskais nu arī no iekšienes var izlauzties pie ādas, pašam sev gatavojot ceļus, pa kuriem tas var tikt cauri. Jo caur to, kas organiski dzīvo, garīgi-dvēseliskais cauri netiek.

Tad kā jūs varat sev stādīties priekšā organisko, dzīvo? Redziet, dzīvo jūs varat iedomāties kā kaut ko, kas uzņem garīgi-dvēselisko, kas neizlaiž to cauri. Nedzīvo, materiālo, minerālo jūs varat stādīties priekšā kā kaut ko, kas laiž cauri garīgi-dvēselisko, tā ka jūs varat

iegūt sava veida definīciju ķermeniski-dzīvīvajam un definīciju kaulaini-nervozajam, kā arī vispār minerāli-materiālajam: dzīvi-organiskais ir gara necaurlaidīgs, fiziski-nedzīvais ir gara caurlaidīgs. “Asinis ir pavisam īpaša sula”, jo tās pret garu ir kā necaurspīdīga matērija pret gaismu; tās garu nelaiž cauri, tās patur to sevī. Nervu substance īstenībā arī ir pavisam īpaša substance. Tā ir kā caurspīdīgs stikls pret gaismu. Kā caurspīdīgs stikls laiž cauri gaismu, tā materiāli fiziskā matērija, arī nervu matērija, laiž cauri garu.

Redziet, te jums ir atšķirība starp divām cilvēka sastāvdaļām, starp to, kas viņā ir minerāls, kas ir gara caurlaidīgs, un to, kas viņā ir vairāk dzīvniecisks, vairāk organiski- dzīvīgs, kas aiztur garu viņā, kas ierosina garu radīt formas, kuras veido organismu.

Bet no tā tagad seko dažnedažādas lietas cilvēka iztīrāšanai. Kad cilvēks, teiksim, fiziski strādā, viņš kustina savus locekļus, tas ir, viņš pilnīgi un caurcaurēm peld garā. Tas nav tas gars, kas viņā jau ir uzkrājies, tas ir gars, kas ir ārpusē. Vai jūs cērtat malku, vai ejat, ja tikai jūs kustināt savus locekļus – kustināt lietderīgam vai nelietderīgam darbam – jūs nepārtraukti plūncājaties garā, jums nepārtraukti ir darīšana ar garu. Tas ir ļoti svarīgi. Tālāk ir svarīgi jautāt: ja mēs strādājam garīgi, kad domājam vai lasām, vai tamlīdzīgi, kā ir tad? Jā, tad mums ir darīšana ar garīgi-dvēselisko, kas ir mūsos iekšā. Tad mēs ar saviem locekļiem neplūncājamies garā, tad garīgi-dvēseliskais strādā mūsos un nepārtraukti izmanto mūsu miesīgo, tas ir, tas pilnīgi izpaužas mūsos miesīgi-ķermeniskā procesā. Tur nepārtraukti no šīs uzkrāšanās matērija tiek atspiesta atpakaļ. Garīga darba laikā mūsu miesa ir pārmērīgā darbībā; turpretī fiziska darba laikā mūsu gars ir pārmērīgā darbībā. Mēs nevaram strādāt garīgi-dvēseliski, iekšēji nepārtraukti nestrādājot ar mūsu ķermeni līdzī. Kad mēs strādājam fiziski, ar domu palīdzību nosakot iešanas virzienu, ar domu palīdzību orientējoties, tad, augstākais, piedalās mūsu iekšienes garīgi-dvēseliskais; bet garīgi-dvēseliskais no ārienes iesaistās. Mēs nepārtraukti ieejam pasaules garā. Mēs nepārtraukti saistāmies ar pasaules garu fiziski strādājot. Fizisks darbs ir garīgs, garīgs darbs ir miesīgs, pie cilvēka un cilvēkā. Šo paradoksu ir jāapgūst un jāsaprot, ka fizisks darbs ir garīgs, un garīgs darbs ir miesīgs pie cilvēka un cilvēkā. Gars mūs apskalo, kad fiziski strādājam. Mūsos ir darbīga, rosīga matērija, kad strādājam garīgi.

Šīs lietas ir jāzina tajā mirklī, kad ar izpratni grib domāt par darbu, vai tas būtu garīgs vai fizisks darbs, par atpūšanos un noguršanu. Nevar domāt izprotoši par darbu un atpūtu, un nogurumu, ja patiešām izprotoši necaurskata to, ko mēs tikko esam pārrunājuši. Jo padomājiet, mani mīlie draugi, ja kāds cilvēks strādā par daudz ar saviem locekļiem, pārāk daudz strādā fiziski, kādas tam būs sekas? Tas noved viņu pārāk lielā radniecībā ar garu. Viņu taču nepārtraukti apskalo gars, kad viņš strādā fiziski. Sekas tam ir, ka gars iegūst pār cilvēku pārāk lielu varu – tas gars, kas nāk pie cilvēka no āruses. Mēs padarām sevi pārāk garīgu, ja mēs pārāk daudz strādājam fiziski. No āruses mēs padarām sevi pārāk garīgu. Sekas tam ir: mums pārāk ilgi ir jāpadodas garam, tas ir, mums pārāk ilgi jāguļ. Ja mēs pārāk daudz strādājam fiziski, tad mums pārāk ilgi ir jāguļ. Savukārt pārāk ilgs miegs prasa pārāk stipru miesīgu darbību, kas nāk no krūšu-rumpja sistēmas, bet nenāk no galvas sistēmas. Tā iedarbojas, pārāk stipri ierosinot dzīvību, mēs kļūstam pārāk drudzaini, pārāk karsti. Asinis pārāk mutuļo mūsos, tās ķermenī nevar tikt pārstrādātas savā darbībā, ja mēs pārāk daudz guļam. Tātad mēs radām patiku pārāk daudz gulēt no pārmērīga fiziska darba.

Bet laiskie, tie taču guļ tik labprāt un guļ tik daudz; kā tas nākas? Jā, tas nāk no tā, ka īstenībā cilvēks darbu vispār nevar atstāt nedarītu. Laiskajam viņa miegs nav no tā, ka viņš pārāk maz strādā, jo laiskajam taču arī visu dienu ir jākustina savas kājas un kaut kā viņš taču arī žestikulē ar rokām. Viņš arī kaut ko dara, šis laiskais; viņš īstenībā nedara – ārēji apskatot, – nemaz mazāk par čaklo, bet viņš to dara bezjēdzīgi. Čaklais vērsas pie ārpusaules, viņš saista ar darbību kaut kādu jēgu. Tā ir tā atšķirība. Bezjēdzīga darbošanās, kā to dara laiskais, ir tas, kas vairāk pavedina uz miegu, nekā jēgpilna darbošanās. Jēgpilna darbošanās liek mums ne tikai plūncāties apkārt garā, bet kustoties jēgpilni savā darbā, mēs arī garu pamazām ievilkam iekšā. Izstiepjot roku jēgpilnam darbam, mēs sasaistāmies ar garu, un garam tad, savukārt, nevajag pārāk daudz strādāt neapzināti miegā, jo mēs apzināti ar to strādājam. Tātad runa ir

nevis par to, ka cilvēks ir darbīgs, jo tāds ir arī laiskais, bet gan par to, cik tāl cilvēks ir jēgpilni darbīgs. Jēgpilni darboties – ar šiem vārdiem mums jābūt arī cauraustiem, kļūstot par bērna audzinātājiem. Kad cilvēks ir bezjēdzīgi darbīgs? Bezjēdzīgi darbīgs viņš ir, kad viņš ir darbīgs tikai tā, kā to prasa viņa miesa. Jēgpilni darbīgs viņš ir tad, kad darbojas tā, kā to prasa viņa apkārtnē, ne tikai paša miesa. Tas mums ir jāņem vērā pie bērniem. Mēs varam bērna ārējo ķermeņa darbību arvien vairāk un vairāk novadīt uz to, kas attiecas tikai uz fizisko, uz fizioloģisko vingrošanu, kur mēs prasām tikai ķermenim: kuras kustības mums jāļauj izpildīt? Un mēs varam bērna ārējās kustības vadīt uz jēgpilnām kustībām, uz ar jēgu cauraustām kustībām, tā ka viņš ar savām kustībām nevis plunčājas garā, bet gan seko garam tā virzienos. Tad mēs ķermeņa kustības attīstām pēc eiritmijas. Jo vairāk mēs ļaujam vingrot tikai ķermeniski, jo vairāk mēs aizvadām bērnu uz to, lai tas attīstītu pārmērīgu tieksmi uz miegu, pārmērīgu tendenci uz aptaukošanos. Jo vairāk mēs ļaujam pārmaiņus pāršūpoties pāri uz ķermenisko – ko mēs, dabiski, nedrīkstam atstāt pilnīgi novārtā, jo cilvēkam ir jādzīvo ritmā – jo vairāk mēs atkal pāršūpojam atpakaļ uz kustību jēgpilnu esamību kā eiritmijā, kur katra kustība izsaka kādu skaņu, kur katrai kustībai ir sava jēga: jo vairāk mēs pārmaiņus ļaujam būt vingrošanai un eiritmijai, jo vairāk mēs izsaucam saskaņu starp miega un nomoda vajadzībām, jo normālāk mēs no gribas puses, no ārpusē uzturam bērna dzīvi. Ka mēs pamazām arī vingrošanu esam padarījuši bezjēdzīgu, par darbību, kas tikai seko ķermenim, tā bija materiālisma laikmeta pavadoša parādība. Tas, ka mēs to pat gribam paaugstināt par sportu, kur mēs ne tikai ļaujam izpausties vienīgi bezjēdzīgām kustībām, bez nozīmes, tikai no ķermeņa ņemtām kustībām, bet arī vēl ieliekam tajās bezjēdzību, pretjēgu – tas atbilst tieksmei novilkt cilvēku lejā ne tikai līdz materiāli domājošam cilvēkam, bet arī līdz lopiski jūtošam cilvēkam. Pārspīlēta sportošana ir praktiskais darvinisms. Teorētiskais darvinisms nozīmē apgalvot, ka cilvēks ceļoties no dzīvnieka. Praktiskais darvinisms ir sports un nozīmē radīt ētiku, kā cilvēku atkal novest līdz dzīvniekam.

Šodien šīs lietas ir jāpasaka tik radikāli, jo šodienas audzinātājam tās ir jāsaprot, jo viņam jābūt ne tikai viņam uzticēto bērna audzinātājam, bet jāiedarbojas arī sociāli; viņam jāiedarbojas atpakaļejoši uz visu cilvēci, lai vairāk un vairāk neparādītos šādas lietas, kurām īstenībā pamazām ir jāiedarbojas uz cilvēci, to tiešām dzīvnieciskojot. Tā nav nepareiza askēze, tas ir kaut kas, kas ir iegūts no patiesu ieskatu objektivitātes un kas caurcaurēm ir tik paties, kā jebkura cita dabaszinātniska atziņa.

Kā tad ir ar garīgo darbu? Ar garīgo darbu, tātad ar domāšanu, lasīšanu un tā tālāk, ir tā, ka to nepārtraukti pavada miesīgi-ķermeniska darbība, nepārtraukta iekšējā organiskās matērijas sabrukšana, organiskās matērijas atmīšana. Tādēļ mūsos, pārāk daudz nodarbojoties garīgi-dvēseliski, ir sabrūkoša organiskā matērija. Ja mēs visu dienu bez atlikuma pavadām tikai zinātniskā darbībā, tad vakarā mūsos ir pārāk daudz sabrūkušas matērijas, sabrūkušas organiskās matērijas. Tā iedarbojas mūsos. Tā traucē mums mierīgu miegu. Pārspīlēts garīgi-dvēselisks darbs tāpat izposta miegu, kā pārspīlēts fizisks darbs padara miegainu. Bet, ja mēs pārāk stipri piepūlamies garīgi-dvēseliski, ja mēs lasām ko grūtu, tā ka mums lasot arī jādomā – ko gan šodienas cilvēks īpaši nemīl – mēs iemiegam ar to. Vai arī, ja mēs neklausāmies tikai tautas oratoru vai citu cilvēku “ūdens liešanā”, kuri saka tikai to, ko visi jau zina, bet ja mēs ieklausāmies tajos ļaudīs, kuru vārdiem ir jāseko domājot, jo viņi saka kaut ko, ko vēl nezinām, tad kļūst noguris un miegains. Tā jau ir pazīstama parādība, ka cilvēki, kuri tāpēc, ka “tā piederas” iet uz lekcijām un koncertiem un nav ieraduši tiešām domājoši un sajūtoši aptvert to, kas viņiem tiek piedāvāts, pie pirmās skaņas vai pirmā vārda iemieg. Viņi bieži nosnaudoļo visu lekciju vai visu koncertu, kur viņi bija ieradušies aiz pienākuma vai atbilstoši stāvoklim.

Nu, te atkal ir divējāda lieta. Kā ir atšķirība starp jēgpilnu ārēju darbību un bezjēdzīgu ārēju nodarbošanos, tā ir arī atšķirība starp mehāniski notiekošu iekšēju domāšanas un vērošanas darbību un starp nepārtraukti sajūtu pavadītu iekšēju domāšanas un vērošanas darbību. Ja mēs piekopjam mūsu garīgi-dvēselisko darbu tā, ka saistām ar to nepārtrauktu interesi, tad šī interese, uzmanība atdzīvina mūsu krūšu darbību un neļauj nerviem pārmērīgi

atmirt. Jo vairāk jūs tikai lasāt, jo mazāk papūlaties izlasīto uzņemt ar dziļu interesi, jo vairāk jūs veicināt savas iekšējās matērijas atmiršanu. Jo vairāk jūs visam sekojat ar interesi, ar siltumu, jo vairāk jūs veicināt asins darbību, matērijas dzīvīguma uzturēšanu; jo vairāk jūs arī novēršat, ka garīgā darbība jums traucē miegu. Kad ir “jāiezubrās” eksāmenam – var teikt arī iekalt – daudz ko uzņem pretēji interesei. Jo, ja mācītos tikai interesanto, tad – vismaz pēc šodienas attiecībām – eksāmenā izkristu. Sekas tam ir tādas, ka kādam “zubrīšana vai kalšana” uz eksāmenu izposta miegu, tā ienes mūsu normālajā cilvēka esamībā nekārtību. To īpaši jāņem vērā ar bērniem. Tāpēc bērniem vislabākais – un tas visvairāk atbilst audzināšanas ideālam – ja mēs šo sasprindzināto mācīšanos, kas ir vienmēr pirms eksāmena, vispār atmestu, tas ir, eksāmenus pilnīgi atmestu; mācību gada beigās varētu norisināties tieši tāpat kā sākums. Skolotāji varētu uzlikt sev par pienākumu teikt: kāpēc bērns ir jāpārbauda? Man taču viņš vienmēr ir bijis acu priekšā, un es zinu pavisam labi, ko viņš zina, vai nezina. Dabiski, ka tas šodienas apstākļos pagaidām var būt tikai ideāls, kā es jūs vispār lūdzu savu dumpinieka dabu nevērst pārāk stipri uz ārieni. Pagaidām vērsiet to, ko jūs varat dot pret mūsu šodienas kultūru, kā ērkšķus uz iekšieni, lai jūs iedarbotos lēnām – jo šajā jomā mēs varam iedarboties tikai lēnām – lai cilvēki mācās citādi domāt, tad ārējie sociālie apstākļi ieies citās formās nekā tie ir tagad.

Bet vajadzētu par visu domāt kopsakarībā. Jāzina, ka eiritmija, ar jēgu caurausta ārēja darbība, fiziskā darba apgārošana un mācību pārveidošana par interesantām ne jau banālā veidā, atdzīvināšana – burtiski ņemot – atdzīvināšana ir intelektuālā darba caurasiņošana.

Mums jāapgāro darbs uz ārpusi; darbs uz iekšu, intelektuālais darbs mums ir jācaurasiņo! Pārdomājiet šos divus teikumus, tad jūs redzēsiet, ka pirmajam ir nozīmīga audzinoša un arī nozīmīga sociālā puse; pēdējam ir nozīmīga audzinoša un arī nozīmīga higiēniska puse.

ČETRPADSMITĀ LEKCIJA

Štutarte, 1919. gada 5. septembris

Cilvēka miesīgais trīsdaļīgums. Katra daļa kā veselums, kas satur sevī pārējās. Balsene. Valoda. Gramatika. Fantāzija pēdējos pamatskolas mācību gados. Par skolotāja dzīves nosacījumiem.

Ja mēs apskatām cilvēku tajā veidā, kā mēs to līdz šim esam darījuši patiesas pedagoģiskās mākslas izveidošanai, tad mums no visdažādākajām lietām uzkrītošs ir arī cilvēka ārējais ķermeniskais trīsdaļīgums. Mēs skaidri atšķiram visu to, kas ir saistīts ar cilvēka galvas veidojumu, galvas tēlu, no tā, kas saistīts ar krūšu veidojumu un rumpja veidojumu, un, savukārt, no tā, kas ir sasaistīts ar locekļu veidojumu, kur mums gan jārada priekšstats, ka locekļu veidojums ir daudz komplicētāks nekā parasti domājam, jo tas, kas ir ielikts locekļos un, kā mēs redzējam, īstenībā ir veidots no ārienes uz iekšu, turpinās cilvēka iekšienē, un tāpēc mums cilvēkā ir jāatšķir tas, kas ir veidots no iekšienes uz āru un tas, kas zināmā mērā cilvēka ķermenī ir iestumts no ārienes uz iekšieni.

Ja mēs uzmanīgi apskatām cilvēka ķermeņa trīsdaļīgumu, tad kļūst pavisam skaidrs, ka cilvēka galva jau ir vesels cilvēks, no dzīvnieku rindas augšup pacelts vesels cilvēks.

Galvā mums ir īstenā galva. Galvā mums ir rumpis, tas ir, viss tas, kas pieder pie deguna. Un mums galvā ir locekļu daļa, kas turpinās ķermeņa dobumā, tas ir, viss tas, kas aptver muti. Tā ka mēs cilvēka galvā redzam, ka tur fiziski atrodams viss cilvēks. Tikai galvas krūtis jau ir panīkušas. Tās ir panīkušas tā, ka zināmā mērā viss tas, kas pieder pie deguna, vēl tikai neskaidri ļauj pamanīt, ka tas ir saistīts ar plaušveidīgo. Bet tas, kas pieder pie deguna, ir saistīts ar plaušveidīgo. Zināmā mērā cilvēka deguns ir kaut kas līdzīgs metamorfozētai plaušai. Tāpēc tas arī pārveido elpošanas procesu tā, ka izveido to arvien vairāk fizisku. Uzskatīt plaušu par mazāk garīgu nekā degunu ir maldī. Plauša ir mākslinieciskāk izveidota. Tā ir caurausta ar garīgo, vismaz ar dvēselisko vairāk nekā deguns, kurš īstenībā, ja šo lietu tiešām pareizi uztver, ar lielāku nekautrību izvīrās uz ārpusi cilvēka sejā, bet plauša savu esamību, neskatoties uz to, ka tā ir dvēseliskāka nekā deguns, daudz kautrīgāk pieslēpj.

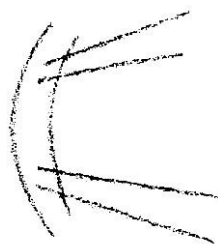
Radniecīgs ar visu, kas pieder vielmaiņai, kas pieder pie gremošanas un barošanās un turpinās cilvēkā no locekļu spēkiem, ir tas, kas pieder pie cilvēka mutes, kura taču arī nevar noliegt savu radniecību ar barošanos un visu to, kas pieder pie cilvēka locekļiem. Tā cilvēka galva ir vesels cilvēks, kurā galvai it kā nepiederīgais ir tikai panīcis. Galvā ir krūtis un vēders, bet galvā tie ir panīkuši.

Ja mēs pretstatā tam aplūkojam locekļu cilvēku, tad tas visā tajā, ko tas mums ārēji piedāvā, savā ārēji tēlainajā veidojumā būtiskajā ir abu cilvēka žokļu, augšžokļa un apakšžokļa pārveidojums. Kas no apakšas un augšas ieslēdz jūsu muti, tas ir, tikai panīcis tas, kas ir jūsu kājas un pēdas, jūsu rokas un plaukstas. Tikai jums jāiedomājas šo lietu pareizi novietotu. Jūs varat teikt: ja es tagad iedomājos, ka manas rokas un plaukstas būtu augšžoklis, manas kājas un pēdas - apakšžoklis, tad man jājautā: jā, uz kurieni vēršas tas, kas šajos žokļos ir izteikts? Kur tad tas kož? Kur tad ir mute? Te jums ir jāatbild: tur, kur jūsu ķermenim ir uzsēdināts augšdelms, tur, kur jūsu ķermenim pievienoti augšstilbi, augšstilbu kauli. Tā kā tas, ja gribat to stādīties priekšā, būtu cilvēka rumpis (tas tiek zīmēts), tad jums ir jāiztēlojas, ka kaut kur ārā būtu cilvēka īstenā galva, uz augšpusi atvērtos mute un uz apakšpusi atvērtos mute, tā ka jūs varat stādīties priekšā šīs neredzamās galvas savādo tendenci, ka tā atver savus žokļus un jūsu krūtīm un uz jūsu vēderu.

Ko tad dara šī neredzamā galva? Tā jūs nepārtraukti rij, tā plaši atpleš savu rīkli pret jums. Un šie jums ir ārējā veidolā patiesi esošā brīnišķīgā bilde.

Ja īstā cilvēka galva ir miesīgi-materiāla galva, tad galva, kura pieder pie locekļiem, ir garīga galva. Bet tā kļūst daļēji materiāla, lai varētu nepārtraukti ēst cilvēku. Nāvē, kad cilvēks mirst, tā ir viņu pilnīgi apēdusi. Tas tiešām ir brīnišķīgs process, ka mūsu locekļi ir tā būvēti, ka tie mūs nepārtraukti apēd. Mēs nepārtraukti ar savu organismu slīdam iekšā mūsu garīguma plaši atplestajā mutē. Garīgais no mums nepārtraukti pieprasa mūsu atdošanās upuri. Arī mūsu

ķermeņa veidojumā ir izteikts šis atdošanās upuris. Mēs nesaprotam cilvēka tēlu, ja neatrodam šo garam atdošanās upuri jau izpaustu cilvēka locekļu attiecībās ar pārējo cilvēka ķermeni. Tā mēs varam teikt: cilvēka galvas- un locekļu dabas ir nostādītas pretī, un cilvēka krūšu- vai rumpja daba, kas atrodas vidū, savā ziņā ir tas, kas tur līdzsvarā abus šos pretstatus.

Cilvēka krūtis patiesi ir tikpat daudz galvas-, cik locekļu dabas. Locekļu daba un galvas daba viena ar otru sajaucas krūšu dabā. Krūtīm uz augšu nepārtraukti ir iespēja kļūt par galvu un uz leju nepārtraukti ir iespēja piekārtoties, piemēroties pretī izstieptajiem locekļiem, ārpasaulei, tātad, ar citiem vārdiem sakot, kļūt par locekļu dabu. Krūšu dabas augšējai daļai nepārtraukti ir tendence kļūt par galvu, un apakšējai daļai nepārtraukti ir tendence kļūt par locekļu cilvēku. Tātad cilvēka rumpja augšējā daļa nepārtraukti grib kļūt par galvu, tikai tā to nevar. Tā otra īstā galva to aizkavē. Tādēļ cilvēka rumpja augšējā daļa nepārtraukti rada tikai galvas attēlu, gribētos teikt, kaut ko, kas izliekas kā galvas veidošanās sākums. Vai mēs nevaram skaidri pamanīt, kā krūšu veidojuma augšējā daļā tiek izveidots iedīglis uz galvas veidošanos? Jā, tur ir balsene, kura taču naivajā valodā pat tiek saukta par rīkles galvu¹. Cilvēka balsene ir pilnīgi vienkāršojusies cilvēka galva, galva, kura nevar kļūt par īstu galvu un kura tādēļ savu galvas dabu izdzīvo cilvēka valodā. Cilvēka valoda ir nepārtraukts gaisā uzsākts balsenes mēģinājums kļūt par galvu. Kad balsene mēģina kļūt par galvas augšējo daļu, tad parādās tās skaņas, kuras skaidri rāda, ka tās visstiprāk tiek atturētas no cilvēka dabas. Kad cilvēka balsene mēģina kļūt par degunu, tad tā nevar kļūt deguns, jo patiesi esošais deguns to nepieļauj. Bet tā izdara gaisā mēģinājumu kļūt par degunu, radot nazālās skaņas. Esošais deguns tātad aiztur gaisadegunu, kurš tur grib rasties, nazālajās skaņās. Tas ir ārkārtīgi nozīmīgi, kā cilvēks runājot nepārtraukti izdara gaisā mēģinājumu radīt daļas no savas galvas, un kā, savukārt, šīs galvas daļas turpinās viļņveida kustībās, kuras tad uzkrājas miesīgi izveidotajā galvā. Te jums ir tas, kas ir cilvēka valoda.

Tādēļ jūs nebrīnīsieties, ka tajā acumirkļī, kad galva zināmā mērā ir kļuvusi fiziski gatava, tā ap septīto gadu, līdz ar zobu maiņu, jau ir piedāvāta iespēja cauraust dvēselisko galvu, kura tiek izdzīta no balsenes, ar sava veida kaulu sistēmu. Tikai tai jābūt dvēseliskai kaulu sistēmai. To mēs darām, vairs ne tikai patvaļīgi attīstot valodu ar atdarināšanu, bet gan mēs tiekam pamudināti attīstīt valodu ar gramatiku. Mums tomēr ir jāapzinās, mani mīlie draugi, ka tad, kad skolā tiek nodots bērns, mums ar viņu dvēseliski jāveic līdzīga darbība, kā to ir veikusi miesa, ieaudzējot otros zobus šajā sakārtojumā! Tad vienosimies, bet tikai dvēseliski, valodas veidošanā saprātīgā veidā ienest gramatisko, to, kas no valodas iedarbojas rakstīšanā un lasīšanā. Mēs iegūsim būtiski pareizo attieksmi pret cilvēka runāšanu, ja zināsim, ka vārdi, kurus cilvēks formē, patiesi ir spējīgi kļūt par galvu.

Tāpat kā cilvēka krūšu daļai uz augšu ir tendence kļūt par galvu, tāpat uz apakšu tai ir tendence kļūt par locekļiem. Tāpat kā tas, kas ceļas no balsenes kā valoda, ir izsmalcināta galva, vēl gaisīga palikusi galva, tā viss, kas iziet no cilvēka krūšu būtības uz apakšu un kārtojas par locekļiem, ir rupjāka locekļu daba. Sabiezināta, padarīta rupjāka locekļu daba ir tas, ko ārpasaule zināmā mērā no ārienes stumj iekšā cilvēkā. Ja dabaszinātne reiz nonāks pie tā un izdibinās šo noslēpumu, kā plaukstas un pēdas, rokas un kājas kļūst rupjākas, tiekot vairāk

¹ Vāciski- der Kehlkopf - balsene, burtiski tulkojot ir "rīkles galva".

iestumtas uz iekšu cilvēkā, nekā tās parādās uz āru, tad šī dabaszinātne izzinās seksualitātes mīklu. Tikai tad cilvēks atradīs īsto toni, kā runāt par kaut ko tādu. Tādēļ nav nemaz jābrīnās, ka visa tā plāpāšana, kas šodien tiek piekopta par veidu, kā būtu jāveic seksuālā audzināšana, ir diezgan tukša. Jo nevar labi izskaidrot to, ko pats nesaprot. Ko tagadnes zinātne pilnīgi un galīgi nesaprot, tas ir tas, ko var tikai nojaust, kad locekļu cilvēku raksturo kopsakarībā ar rumpja cilvēku tā, kā es to tikko esmu izdarījis. Bet tad ir jāzina, ka tieši tā, kā pirmajos skolas gados zināmā mērā dvēseliskajā ir iestumts tas, kas ielaužas zobu dabā ar septīto dzīves gadu, tāpat pēdējos skolas gados bērna dvēseles dzīvē tiek iestumts viss, kas ceļas no locekļu dabas un kas pilnībā sāk izpausties tikai pēc dzimumbrieduma.

Kā dvēseliskā zobu nāksana parādās spējās mācīties rakstīt un lasīt pirmajos skolas gados, tā visā tajā, kas ir fantāzijas darbība un kas ir caurausts ar iekšēju siltumu, piesakās viss, ko dvēsele attīsta skolas gadu beigās, sākot ar divpadsmito, trīspadsmito, četrpadsmito un piecpadsmito dzīves gadu. Tad pavisam īpaši parādās viss, kas ir atkarīgs no dvēseles spējām iekšēji caurstrāvot visu ar dvēselisku mīlestību, tas ir tas, kas izpaužas kā fantāzijas spēks. Fantāzijas spēks, pie tā mums jāvērsas it īpaši skolas mācību pēdējos gados. Mēs drīzāk drīkstam daudz vairāk uzskatīt bērnu, kad viņš septiņgadīgs iestājas skolā, par spējīgu attīstīt intelektu ar rakstīšanu un lasīšanu, nekā mēs drīkstam atstāt neizdarītu to, kas tuvojas spriešanas spējās – jo spriešanas spējas, sākot ar divpadsmito gadu, lēnām tuvojas – nepārtrauktu fantāzijas ienešanu visā. Ierosinot bērna fantāziju – tā mums bērnam jā māca viss, kas viņam šajos gados ir jā mācās, tā mums bērnam jā māca viss, kas pieder pie vēstures, ģeogrāfijas priekšmetiem.

Mēs īstenībā vērsamies pie fantāzijas arī tad, ja mēs bērnam, piemēram, mācām: raugi, tu redzēji lēcu, savācējlēcu, kura savāc gaismu, tāda lēca ir arī tavā acī. Tu zini tumšo kameru, kurā attēlojas ārējie priekšmeti, tāda tumšā kamera ir arī tava acs. Arī tur, kur mēs rādām, kā ārējā pasaule caur maņu orgāniem ievietojas cilvēka organismā, arī tur mēs īstenībā vērsamies pie bērna fantāzijas. Jo tas, kas ir ievietots cilvēka organismā, tiek apskatīts tikai tā ārējā nedzīvumā, ja mēs to izņemam ārā no ķermeņa. Dzīvā ķermenī mēs taču to nevaram redzēt.

Tāpat arī mācot ģeometriju un pat aritmētiku, nekur un nekad nedrīkst tikt atstāta novārtā vērsšanās pie fantāzijas. Mēs vērsamies pie fantāzijas, ja vienmēr papūlamies, kā mēs to vingrinājamies darīt šī kursa praktiski-didaktiskajā daļā, plaknes padarīt apjēdzamas ne tikai bērna saprātam, bet gan plakņu dabu padarīt tiešām apjēdzamu tā, ka bērnam ir jāpielieto sava fantāzija, pat ģeometrijā un aritmētikā. Tādēļ es vakar teicu, es brīnos, ka nevienam nav ienācis prātā arī Pitagora teorēmu izskaidrot, sakot tā: pieņemsim, ka te būtu trīs bērni. Vienam bērnam ir jāsapūš tik daudz putekļu, lai viens no kvadrātiem būtu pārklāts ar putekļiem, otram bērnam ir jāsapūš tik daudz putekļu, lai otrais kvadrāts būtu pārklāts ar putekļiem, un trešajam tik daudz, ka mazais kvadrāts būtu noklāts ar putekļiem. Tad mēs piepalīdzētu bērna fantāzijai, parādot: lielajam laukumam jātiek appūstam ar tik daudz putekļiem, ka putekļi, kuri klāj mazākos laukumus, un tie, kuri klāj lielāko laukumu, ir pilnīgi vienādi ar putekļiem, kuri klāj pirmo laukumu. Tad, kaut arī ne ar matemātisku precizitāti, bet ar fantāzijas pilnu veidojumu, bērns ienestu savu uztveres spēju izpūstajos putekļos. Viņš sekotu laukumiem ar savu fantāziju. Pitagora teorēma ar lidojošiem un nosēdošiem putekļiem, kuriem vēl arī būtu jātiek izpūstiem kvadrātformīgi – īstenībā tas, dabiski, nevar notikt, ir jātiek sasprindzinātai fantāzijai – bērns apjēgtu Pitagora teorēmu ar fantāziju.

Tā nepārtraukti ir jāņem vērā tas, ka it īpaši šajos gados vēl ir jāizglīto ierosinoši, kas, liekot dzimt fantāzijai, pāriet no skolotāja uz skolēnu. Skolotājam pašam sevī mācību viela jāuztur dzīvīga, jācaurauž tā ar fantāziju. To nevar citādi, kā cauraužot to ar emocionālu gribu. Tas dažreiz raksturīgi iedarbojas vēl arī vēlākajos gados. Kam ir jātiek kāpinātam pēdējā skolas laikā, kas ir pavisam īpaši svarīgi, tā ir kopdzīve, pilnīgi saskaņota dzīve skolotājam un skolēniem. Tādēļ par labu pamatskolas skolotāju nekļūs neviens, kas vienmēr atkal nepūlēsies veidot savu mācību vielu fantāzijas pilnu, kurš savu mācību vielu neveidos vienmēr no jauna un atkal no jauna. Jo tā patiesi tas ir: ja to, kas vienreiz ir izveidots pilns fantāzijas, pēc gadiem

pasniedz atkal tieši tāpat, tad tas ir saprāta ziņā iesalis. Fantāziju ir jāuztur dzīvīgu nepārtraukti un nepieciešami, citādi tās produkti iesalst saprāta ziņā.

Bet tas apgaismo to veidu, kādam jābūt skolotājam pašam. Viņš nedrīkst nevienā savas dzīves momentā saskābt. Ir divi jēdzieni, kuri nekad neder kopā, ja dzīvei ir jāplaukst, tie ir skolotāja profesija un pedantērija. Ja dzīvē kādreiz nonāktu kopā skolotāja profesija un pedantērija, tad šī laulība dotu lielāku postu, nekā jebkas cits, kas kaut kā dzīvē varētu rasties. Es nedomāju, mani mīlie draugi, ka būtu jāpieņem absurds, ka jekad dzīvē būtu apvienojušās skolotāja profesija un pedantērija!

No tā jūs arī redzat, ka ir zināma iekšēja mācīšanas morāle, iekšējs mācīšanas pienākums. Patiess kategorisks imperatīvs skolotājam! Šis kategoriskais imperatīvs skolotājam skan: paturi dzīvu savu fantāziju! Ja tu jūti, ka kļūsti pedantisks, tad saki: pedantisms citiem cilvēkiem var būt nelaime – man tas ir zemisks netikums! Tādam jāklūst skolotāja noskaņojumam. Ja tas nekļūst par skolotāja noskaņojumu, tad, mani mīlie draugi, tad gan skolotājam jāpadomā, kā to, ko viņš ir mācījis skolotāja profesijai, pamazām mēģināt pielietot kādā citā arodā. Dabiski, ka šīs lietas dzīvē nevar realizēt atbilstoši pilnam ideālam, bet šo ideālu tomēr ir jāzina.

Bet jūs negūsiet pareizo entuziasmu šai pedagoģiskajai morālei, ja jūs, savukārt, neļausiet sevi cauraust ar fundamentālu atziņu: ka jau galva ir vesels cilvēks, kurā locekļi un krūtis ir tikai samazināti, vājināti; ka katra cilvēka daļa ir vesels cilvēks, tikai locekļu cilvēkā galva ir pavisam vienkāršota un krūšu cilvēkā galva un locekļi uztur līdzsvaru. Ja jūs šo ļoti nozīmīgo atziņu pielietosiet, tad iegūsiet to iekšējo spēku, kas var cauraust pedagoģisko morāli ar nepieciešamo entuziasmu.

Tas, ko cilvēks veido kā intelektualitāti, ir padots stiprai tieksmei kļūt inertam, slinkam. Tā kļūs visslinkākā, ja cilvēks to nemitīgi baros tikai ar materiālistiskiem priekšstatiem. Bet intelektualitāte tiek spārnota, ja cilvēks to baro ar no gara iegūtiem priekšstatiem. Bet tos mēs varam dvēselē uzņemt tikai pa apkārtceļu caur fantāziju.

Kā tik 19.gadsimta otrā pusē nav karojusi pret fantāzijas ienākšanu mācību būtībā! Mums 19.gadsimta pirmajā pusē ir daži tādi mirdzoši tēli, kā piemēram Šellings, (Schelling), tie ir cilvēki, kuri arī par pedagoģiju ir domājuši veselīgāk nekā vairums citu. Izlasiet skaisto un ierosinošo Šellinga izklāstu par akadēmisko studiju metodi, kas, protams, nav domāts pamatskolai, bet augstskolai, bet kurā dzīvo 19.gadsimta pirmās puses pedagoģijas gars. Šis gars būtībā 19.gadsimta otrajā pusē nedaudz maskētā formā ir ticis nomelnots, kad noķengāja visu, kas kaut vai pa apkārtceļu gribēja iekļūt cilvēka dvēselē caur fantāziju. Cilvēki bija kļuvuši glēvi attiecībā uz dvēseles dzīvi, jo domāja, ka tajā mirklī, kad kaut kā ļaujas fantāzijai, tūlīt iekrīt nepatiesības rokās. Nebija drosmes būt patstāvīgiem, būt brīviem domāšanā un tomēr pieņemt patiesību nepatiesības vietā. Cilvēki baidījās no brīvas domāšanas, jo domāja, ka tad tūdaļ uzņems nepatiesību savā dvēselē. Tā skolotājam pie tā, ko esmu pateicis, pie savas mācību vielas bagātināšanas ar fantāziju, vēl jāpievieno arī drosmes uz patiesību. Bez šīs drosmes viņam neizdosies īstenot savus nodomus mācīšanā, it īpaši ar lielākiem bērniem. Bet tam, mani mīlie draugi, kas attīstās kā drosmes uz patiesību, no otras puses arī ir jātiek savienotam ar stipru atbildības sajūtu pret patiesību.

Fantāzijas nepieciešamība, patiesības izjūta, atbildības sajūta – tie ir tie trīs spēki, kas veido pedagoģijas nervus, un kurš grib uzņemt sevī pedagoģiju, tas lai uzraksta šai pedagoģijai kā moto:

Cauraud sevi ar fantāzijas spēku,
radi sevī drosmi uz patiesību,
asini savas jūtas dvēseliskai atbildībai.

PIELIKUMS

Uzruna kursa priekšvakarā Štutgartē,
1919. gada 20. augustā

Šovakar jāpasaka tikai kaut kas ievadošs. Valdorfskolai ir jābūt patiesam kultūras darbam, lai sasniegtu mūsu tagadnes garīgās dzīves atjaunināšanu. Mums jāreķinās ar pārvērtībām visās lietās; visa sociālā kustība galu galā sakņojas garīgajā (sociālā kustība galu galā ir atspoguļota garīgajā), un skolas jautājums ir viens apakšnodalījums lielajos garīgi degošajos mūsdienu jautājumos. Pie tam valdorfskolas iespējai ir jātiek izmantotai, lai iedarbotos reformējoši, revolucionāri skolu sistēmā.

Šī kultūras darba izdošanās ir ielikta jūsu rokās. Ar to jūsu rokās ir nodots daudz, lai darbotos līdzīgi, rādot piemēru. Daudz ir atkarīgs no tā, lai šis darbs izdotos. Valdorfskola būs praktisks pierādījums antropozofiskās pasaules orientācijas ietekmes spēkam. Tā būs vienota skola tajā ziņā, ka tā ņems vērā vienīgi to, lai audzinātu un mācītu tā, kā to prasa cilvēks, cilvēka vispārējā būtība. Mums viss ir jāpakļauj kalpošanai šim mērķim.

Bet mums ir nepieciešams slēgt kompromisus. Kompromisi ir nepieciešami, jo mēs vēl neesam tik tālu, lai īstenotu tiešām brīvu rīcību. Valsts ar priekšrakstiem prasa no mums sliktus mācību mērķus, sliktus noslēguma mērķus. Šie mērķi ir iedomājami sliktākie, bet tos iedomājas par pašu augstāko. Politika, politiskā darbība no šī brīža izpaudīsies tā, ka tā apiesies ar cilvēku šablonveidīgi, ka tā daudz tālejošāk nekā jebkad mēģinās cilvēku iespīlēt šablonos. Ar cilvēku apiesies kā ar kādu priekšmetu, kuru jārausta aiz diedziņa, un iedomāsies, ka tas nozīmē iedomājami lielāko progresu. Tādas lietas kā audzināšanas iestādes ierīkos nelietderīgi un iespējami augstprātīgi. Piemērs un priekšjausma tam ir krievu boļševistisko skolu konstrukcija, kura ir patiesa kapsēta visai īstai mācīšanas būtībai. Mēs iesim pretī sīvai cīņai, un tomēr šis kultūras darbs mums ir jādara.

Pie tam ir jāsaprot divi pretrunīgi spēki. No vienas puses mums ir jāzina, kas ir mūsu ideāli, un tomēr mums ir jābūt arī pakļāvībai pielāgoties tam, kas būs tālu no mūsu ideāliem. Kā saskaņot šos divus spēkus, tas katram atsevišķajam no jums būs grūti. Tas būs sasniedzams tikai tad, ja katrs no paša sākuma ieguldīs visu savu personību.

Tādēļ mēs iekārtosim skolu nevis atbilstoši valdībai, bet gan atbilstoši pārvaldei un pārvaldīsim to republikāniski. Patiesā skolotāju republikā aiz mums nebūs atpūtas spilvenu - rīkojumu, kuri nāk no rektorāta, bet mums jāienes (jānes mūsos) tas, kas dod mums iespēju, kas katram no mums uzliek pilnu atbildību par to, kas mums ir jādara. Katram pašam jābūt pilnībā atbildīgam.

Aizstājēju rektora vadībai varēs radīt ar to, ka mēs rīkojam šo sagatavošanās kursu un šeit izstrādāsim to, kas skolu padara par vienotību. Mēs kursā izstrādāsim vienotību, ja strādāsim tiešām nopietni.

Par kursu var paziņot, ka tas saturēs:

pirmkārt, nepārtrauktu vispārējo pedagoģisko jautājumu iztirzāšanu;

otrkārt, diskusijas par svarīgāko mācību priekšmetu speciāli-metodiskiem jautājumiem;

treškārt, sava veida seminārdarbu par to, kas būs mūsu mācību uzdevumi. Mēs izstrādāsim šādus mācību uzdevumus un liksim tos lietā disputu vingrinājumos.

Katru dienu priekšpusdienā mums būs vairāk teorētiskais un pēcpusdienā tad seminārs.

Tātad mēs sāksim no rīta 9.00 ar vispārējo pedagoģiju, tad 10.30 būs speciāli-metodiskā apmācība un pēcpusdienā no 15.00 līdz 18.00 semināra vingrinājumi.

Mums pilnībā jāapzinās, ka jātiek paveiktam lielam kultūras darbam visos virzienos.

Mēs negribam šeit valdorfskolā ierīkot pasaules uzskata skolu. Valdorfskolai nav jābūt pasaules uzskata skolai, kur mēs bērnus pēc iespējas piebāztu ar antropozofiskām dogmām. Mēs negribam mācīt nekādu antropozofisku dogmatiku, antropozofija nav mācību saturs, bet mēs ticamies uz antropozofijas praktisku pielietošanu. Mēs gribam to, kas ir iegūstams antropozofijas jomā, pārvērst īstā mācīšanas praksē.*

* Tulkojis Edgars Grīnis, ĀBVS, 1999.